

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน
ในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

นางสาวปิ่นททัย หนูนวล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES FOR LEARNING PROCESS MANAGEMENT TO ENHANCE COMMUNITY
EMPOWERMENT IN HUMAN TRAFFICKING PREVENTION

Miss Pinhathai Nunuan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education
Department of Educational Policy Management and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2016
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ
	ชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์
โดย	นางสาวปิ่นพ็ย หนูนวล
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รัชกุลเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

.....คนบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชื่นชนก ไควินทร์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รัชกุลเมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หทัยรัตน์ ทับพร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ)

ปิ่นททัย หนูนวล : แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ (GUIDELINES FOR LEARNING PROCESS MANAGEMENT TO ENHANCE COMMUNITY EMPOWERMENT IN HUMAN TRAFFICKING PREVENTION) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร. ชนิตา รัชภัลเมือง, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: ศ. ดร. โกวิทย์ พวงงาม, 193 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปรากฏการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชน 2) วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ 3) นำเสนอแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชน 2 รูปแบบ คือ ชุมชนที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่นๆและป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยง สำหรับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ยกร่างขึ้นจากการวิจัยภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนโดยการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาปรากฏการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกในชุมชนตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ คือ 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจจากความยากจน ไม่มีทางเลือกในอาชีพ และภาวะหนี้สิน 2) ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม จากความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในชุมชนเกี่ยวกับการสร้างรายได้จากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่นำไปสู่การถูกขัง ล่อลวงทั้งโดยคนใกล้ชิดและนายหน้าจัดหางานจนต้องตกเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์

ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ พบว่า ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ตกอยู่ในสภาวะไร้พลังอำนาจจากการถูกแสวงหาประโยชน์สามารถเรียนรู้ที่จะสร้างพลังอำนาจในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ร่วมของผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ 2) การรับรู้และการตระหนักในคุณค่าของตนเอง 3) การเริ่มตั้งคำถามจากประเด็นปัญหาาร่วมของผู้เสียหาย 4) การดำเนินการและวิพากษ์ผลการทำงาน โดยกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตในกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ได้ทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายคนอื่น ๆ ได้ทำงานเพื่อการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลและสถานศึกษา ซึ่งนำมาสู่การร่วมคิดของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชน ด้วยการสร้างความตระหนักให้กับผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายไม่กลับเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ และการเฝ้าระวังสมาชิกในชุมชนไม่ให้เกิดเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์

สำหรับแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ มีข้อเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชน สถานศึกษา และกลุ่มผู้เสียหาย มีบทบาทหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีหน่วยงานภาครัฐอื่นและองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้สนับสนุน นอกจากนี้สถานศึกษาควรบูรณาการประเด็นการค้ามนุษย์สู่กิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทาง การศึกษา ปลายมือชื่อ นิสิต

สาขาวิชา พัฒนศึกษา ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5484461227 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS: LEARNING PROCESS / COMMUNITY EMPOWERMENT / HUMAN TRAFFICKING PREVENTION

PINHATHAI NUNUAN: GUIDELINES FOR LEARNING PROCESS MANAGEMENT TO ENHANCE COMMUNITY EMPOWERMENT IN HUMAN TRAFFICKING PREVENTION. ADVISOR: PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG, Ph.D., CO-ADVISOR: PROF. KOWIT PUNGNGAM, Ph.D., 193 pp.

This research has three objectives 1) to study the circumstances in which members of a community get involved in human trafficking; 2) to analyze the process whereby the community learns to empower itself against human trafficking; 3) to propose a guideline for the management of the learning process for the empowerment. The author employs a qualitative approach to collect data from field research study in two types of communities, namely, those with victim found among members of the communities, and those in which former victims of human trafficking organized themselves to help other victims and to prevent future trafficking in other communities at risk. The guideline itself was drafted using data from field research findings obtained from participant observations, in-depth interviews, and focus group discussion with learned leaders of the communities.

Research results on the first objective of the study show that the important factors which contribute to community members becoming victims of human trafficking are: 1) economic factors arising, most importantly, from poverty, limitations of occupational choices, and debts. 2) socio-culture factors, mostly, from traditional beliefs and values of the community members on the earning of incomes from emigration to work overseas which inevitably led to inducements and deceptions by close friends and work agents into human trafficking traps.

The analysis of research finding on the second objective of the study show that victims of human trafficking who found themselves powerless to fight against the exploitation managed to learn the empowerment process to prevent human trafficking through four steps: 1) understanding the situations through the experiences of the exploited; 2) perceiving and recognizing their own value as human beings; 3) starting to question common problems together among the victims themselves, and 4) taking actions and critically reviewing their works. These steps in the learning process have resulted from exchanging their life experiences among the victims in "live Our Lives Group", from working with other fellow victims, and from working with the tambon administrative organizations and local educational institutions in preventing human trafficking in the risky communities. These group works have led to creating ideas among various sectors of community, to organize activities to learn how to prevent human trafficking in the community, to make the former victims aware of the circumstances that could lead back to the old tragic life, and to safeguard the community members from failing into the same cycle of exploitation.

As for the guideline for the management of the learning process in preventing human trafficking, the researcher proposes that the local administrative bodies who are close to the communities, to the educational institutions and to the victim groups, take important roles in organizing the learning process, with support from other government units and non-governmental organization. Moreover, the educational institutions should integrate the topic into their curriculums.

Department: Educational Policy Management and Student's Signature

Leadership Advisor's Signature

Field of Study: Development Education Co-Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยชิ้นนี้เกิดจากความช่วยเหลือและแรงใจจากผู้คนมากมายทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์.ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ หงส์วิทยากร และรองศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ และกัลยณมิตรรอบข้าง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่มีโอกาสเอ่ยนามได้หมดในที่นี้ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ท้องถิ่น ครูและนักเรียนในโรงเรียนที่ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนด้วยท่าทีแห่งมิตรที่เปี่ยมด้วยพลัง

ท้ายสุด ผู้วิจัยขอขอบคุณ กลุ่มหญิงสู้ชีวิตและผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ที่เข้าใจและตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของกันและกัน และได้ร่วมกันคิดแนวทางในการป้องกันชุมชนของตนเองด้วยสำนึกแห่งวิพากษ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์.....	12
1.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์.....	12
1.2 แนวคิดความยากจน.....	13
1.3 แนวคิดการเคลื่อนย้ายถิ่น.....	15
1.4 แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน.....	17
2. แนวคิดการค้ามนุษย์.....	20
2.1 นิยาม ความหมายการค้ามนุษย์.....	20
2.2 รูปแบบการค้ามนุษย์ในปัจจุบัน.....	21

2.3 สถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทย	25
2.4 มาตรการและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน.....	26
3. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน	37
3.1 ชุมชนและลักษณะการเกิดขึ้นของความเป็นชุมชน.....	37
3.2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	41
3.3 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ.....	47
3.4 องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ.....	58
3.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างพลังอำนาจ.....	60
3.6 วิธีการในการเสริมพลังอำนาจ	61
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65
4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชน	65
4.2 งานวิจัยการป้องกันการค้ามนุษย์ในระดับชุมชน	67
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ตอนที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์	71
ตอนที่ 2 การวิจัยกรณีศึกษา (Case study).....	77
ตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการ ป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์	79
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	81
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษา.....	81
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์.....	106
ตอนที่ 3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในการป้องกันการค้ามนุษย์..	145
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	156
5.1 สรุปผลการวิจัย	156

5.2 อภิปรายผล	162
5.3 ข้อเสนอแนะ	177
รายการอ้างอิง.....	182
ภาคผนวก	191
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	193

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของกระบวนการสร้างพลังอำนาจของบุคคล	64
ตารางที่ 2 แสดงสถานการณ์ปัญหาและรูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์ของผู้ที่เคยตกเป็น ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชน.....	99
ตารางที่ 3 ร่างแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน.....	145
ตารางที่ 4 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์.....	153

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ข้อมูลของผู้เสียหายในกระบวนการคุ้มครองผู้เสียหายจากการถูกละเมิดความเป็นมนุษย์ และ ประสบการณ์ไร้พลังอำนาจ.....	113
ภาพที่ 2 ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกระบวนการกลุ่มหญิงสู้ชีวิต	122
ภาพที่ 3 กิจกรรมรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนของกลุ่มหญิงสู้ ชีวิต	129
ภาพที่ 4 กลไกร่วมเรียนรู้เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ามนุษย์ ในชุมชนและ สถานศึกษา	137
ภาพที่ 5 การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ข้างต้น	176

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

.... มนุษยชาติทั้งหมด ไม่ว่าจะจะเป็นชนชาติใด ภาษาใด นับถือศาสนาอะไร หรืออาศัยอยู่ที่ไหนต่างมีปัญหา เป็นปัญหาร่วมกัน และเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องแก้กันอย่างรีบด่วนโดยไม่มีทางเลือกเลยได้ ปัญหานั้นคือ ปัญหาการถูกทำลายความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) คุณจะต้องเลือกเอาระหว่างการศึกษาศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมอย่างแท้จริง หรือการศึกษาศึกษาเพื่อให้นักคนยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ให้นักคนสยบยอมอย่างว่าง่าย ยอมรับและคงสภาพสังคมที่อยู่วิถีธรรมต่อไป...

เปาโล แพร์

... การค้าผู้คนเป็นการกระทำผิดอันน่าตกใจต่อศักดิ์ศรีมนุษย์และเป็นการล่วงละเมิดอย่างหนักต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ทาส การค้าประเวณี การขายสตรีและเด็ก และสภาพการทำงานที่ไร้ศักดิ์ศรีโดยถือว่าผู้คนเป็นเครื่องมือเพื่อได้กำไรมากกว่า เป็นสิ่งชั่วร้าย เป็นยาพิษต่อสังคมมนุษย์ สภาพการณ์เหล่านี้เป็นการดูหมิ่นต่อคุณค่าพื้นฐานทั้งหลาย ซึ่งทุกวัฒนธรรมและผู้คนทั้งหลายยกย่อง คุณค่าที่เป็นรากฐานของธรรมชาติมนุษย์ เหยื่อของอาชญากรรมนี้นั้น ป่อยครั้งแล้วคือผู้ที่ยากจนที่สุด และเป็นสมาชิกที่ปกป้องตนเองได้น้อยที่สุดในครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพี่น้องที่ “ต่ำต้อย” ที่สุดของเรา

สันตะปาปา จอห์น พอลที่ 2

การต้องตกอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถกำหนดตัดสินใจอนาคตของตน และต้องยอมรับสภาพถูกบังคับและแสวงหาผลประโยชน์ ถูกซื้อและขายต่อ ทำให้เหยื่อของการค้ามนุษย์มีสถานะไม่ต่างอะไรไปจากทาส จากนิยามการค้ามนุษย์ที่ระบุในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ให้ความหมายของการค้ามนุษย์ว่าเป็นการกระทำต่อบุคคลอื่นโดยเจตนาเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตามการค้ามนุษย์จึงเป็นกระบวนการที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ที่ทำลายความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์, 2552)

สถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤติและนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะประเทศไทยถูกจัดให้เป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และ

ทางผ่านของกระบวนการค้ามนุษย์ การจัดการกับปัญหาดังกล่าวจึงมีความยุ่งยากเพราะมิได้จัดการเบ็ดเสร็จได้ภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังต้องมีการจัดการร่วมกันระหว่างประเทศอีกด้วย และที่ผ่านมามาประเทศไทยได้มีความพยายามในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง การมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ที่เน้นการเพิ่มบทลงโทษต่อผู้กระทำโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการให้อำนาจแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำงานด้านการปราบปรามมากขึ้น ในส่วนของการป้องกันนั้นแม้มิได้ระบุไว้โดยตรงแต่ก็เปิดช่องทางให้การดำเนินงานด้านการป้องกัน สามารถดำเนินการโดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามมาตรา 44 (4) นอกจากพระราชบัญญัติดังกล่าว ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2554-2559 ซึ่งเป็นนโยบายระดับชาติและเกี่ยวข้องกับหน่วยงานมากมาย ครอบคลุมการดำเนินงาน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการป้องกัน 2) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการดำเนินคดี 3) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ 4) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโลกเชิงนโยบาย และ 5) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและบริหารข้อมูล และกำหนดแผนงานหลักเป็นแนวทางการดำเนินงาน 7 แผนงาน คือ 1) แผนป้องกัน 2) แผนการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครอง 3) แผนการดำเนินงานทางกฎหมายและการปราบปราม 4) แผนการส่งกลับและคืนสู่สังคม 5) แผนการจัดการจัดระบบข้อมูล การติดตามและการประเมินผล 6) แผนการพัฒนากลไกและการบริหารจัดการ และ 7) แผนประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งแต่ละแผนจะกำหนดแนวทางสู่การปฏิบัติทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจตามนโยบายและแผนระดับชาติที่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน

การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์มีความพยายามแก้ปัญหาในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบช่องว่างในทางปฏิบัติที่พบว่า อาชญากรจำนวนไม่มากนักที่ถูกดำเนินคดี และเหยื่อในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยปฏิเสธความช่วยเหลือ และไม่ต้องการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเยียวยา

กลไกการปฏิบัติการประเด็นการค้ามนุษย์ พบว่ามีการดำเนินการผ่านองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการป้องกันและปราบปราม รวมทั้งการบำบัด เยียวยาผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เป็นหลัก โดยผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทที่จำกัด แม้จะพบการศึกษาที่ดำเนินการเพื่อการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แต่พบว่า รูปแบบ แนวทางการดำเนินการในการมีส่วนร่วมเป็นเพียงเข้าร่วมประชุมหรือเล่าประสบการณ์อันเลวร้าย แต่ยังขาดโอกาสการเข้าร่วมในการทำงาน การแสดงตัวตนในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ไม่ใช่ในฐานะเหยื่อที่น่าสงสาร

หากย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาการค้ามนุษย์พบว่า มีต้นตอจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดเรื่องการย้ายถิ่นและมีความเชื่อมโยงกับการลักลอบเข้าเมืองและการค้ามนุษย์ ตัวอย่าง เช่น เริ่มต้นจากการย้ายถิ่นเข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย แต่เมื่อหลักฐานการเข้าเมืองหมดอายุ จะเปลี่ยนสถานะเป็นลักลอบเข้าเมืองและจะนำไปสู่ความเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการค้ามนุษย์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลต่อความซับซ้อน หลากหลายของปัญหาการค้ามนุษย์ การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์จึงควรขยาย มุมมองของนิยามตามความหลากหลายของปัญหาให้กว้างขึ้นให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในปัจจุบัน

การค้ามนุษย์นั้นเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง การกำหนดวิธีการปราบปรามด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องควบคู่ไปกับมาตรการด้านการส่งเสริมพัฒนา และการป้องกัน เพื่อ สร้างความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาแก่ผู้คนกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ ให้รู้เท่าทันสถานการณ์ ทั้งนี้งาน ด้านการป้องกันด้วยการสร้างความตระหนักในปัญหาและเฝ้าระวังที่ต้องดำเนินไปคู่กัน ควรมุ่ง เป้าหมายที่ชุมชนที่มีความเสี่ยงและกลุ่มผู้คนที่ตกเป็นผู้เสียหายมากกว่าที่จะดำเนินการแบบ ครอบคลุมทั่วถึงเหมือนกันทุกพื้นที่ เพราะอาจต้องกระจายกำลังและทรัพยากรออกไปจนไม่เพียงพอ เท่าทันต่อสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ

การจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเบ็ดเสร็จตายตัวใน ลักษณะการลงทุนของภาครัฐผ่านนโยบาย มาตรการหรือกิจกรรม โดยปราศจากความเข้าใจและ ความร่วมมือของผู้คนในสังคม การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่มีความสลับซับซ้อนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นจำนวนมาก ต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน และ ร่วมปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติการในระดับชุมชนในฐานะที่เป็นหน่วยพื้นที่ที่ใกล้ชิดปัญหา หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างพลัง อำนาจของชุมชน (เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ, 2556)

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนมีความมุ่งหวังให้ประชาชนมีเสรีภาพในการ ตัดสินใจและจัดการกับปัญหา หรือภัยคุกคามต่าง ๆ ของชุมชนได้ ชุมชนที่ล้มเหลวในการทำงาน ป้องกัน มักเป็นชุมชนที่สูญเสียพลังอำนาจในชุมชน ทั้งนี้อาจขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทำให้ไม่ ตระหนักถึงปัญหาหรือขาดวิธีการจัดการกับปัญหา เป็นเหตุให้ต้องพึ่งพาทายนอก ชุมชนจำนวนมาก ในสังคมไทยขาดความเข้มแข็งจากภาวะไร้พลังอำนาจในการจัดการกับชีวิตของตนเองอันเนื่องมาจาก การเข้าถึงไม่ถึงโอกาสทางสังคมต่าง ๆ ส่งผลให้กลายเป็นผู้ที่ถูกเรียกว่าผู้ด้อยโอกาส จากแนวคิดการ พัฒนาในอดีตที่มองว่านักพัฒนาเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีหน้าที่แก้ปัญหาชุมชน ทำให้ชาวบ้านต้อง พึ่งพาการช่วยเหลือจากภายนอกตลอดมา เป็นการลดทอนพลังของชุมชน การปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เกี่ยวกับการพัฒนาที่เน้นความสำคัญของคนและชุมชนในฐานะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

การเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงมาจากแนวคิดของกลุ่มการพึ่งตนเอง ที่บุคคล กลุ่ม หรือชุมชน สามารถจัดการหรือควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งก็คือการพัฒนาศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะการสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการเสริมสร้างให้ประชาชนมีการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองและสังคมส่วนรวม การเสริมสร้างพลังอำนาจก่อให้เกิดการสะท้อนกลับหรือการวิพากษ์วิจารณ์อันนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคม เป็นการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน (Robert Adams, 2003)

การสร้างพลังอำนาจเป็นผลจากการเรียนรู้หรือจากการศึกษาที่เป็นอิสระ เป็นเส้นทางของการปลดแอกการถูกครอบงำ กตขีของผู้มีอำนาจเหนือกว่าบุคคล ชุมชน พลังอำนาจไม่ได้เกิดจากการหยิบยื่นให้ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในของผู้คนที่เป็นผู้เรียนรู้จากสิ่งที่ตนทำ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ผ่านการสะท้อนไตร่ตรองอย่างเป็นอิสระ ควบคู่กับการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง (เปาโล แพร์, 2517) การเสริมพลังอำนาจจึงเป็นกระบวนการที่บุคคลในสังคมมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมในแนวทางที่พึงประสงค์ (Wallerstien, 1992) ทำให้ชุมชนสามารถเป็นตัวของตัวเอง สามารถควบคุมตนเองในการเลือกและกำหนดอนาคตของชุมชนได้

ผู้วิจัยในฐานะนักการศึกษาเพื่อการพัฒนาเชื่อว่า การศึกษาแนววิถีเพื่อการพัฒนา มนุษย์และสังคม ทศนะของเปาโล แพร์ ช่วยสร้างความตระหนักให้นักการศึกษาต้องร่วมกันทบทวนไตร่ตรองบทบาทแห่งตน เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อความเป็นเสรีของมวลมนุษย์ *“การศึกษาเป็นไปได้อย่างไร มิใช่เพื่อการกดขี่ครอบงำก็เพื่อความเป็นเสรี การศึกษาเพื่อการศึกษา หรือการศึกษาที่เป็นกลาง ๆ ไม่มี”* (เปาโล แพร์) จากปรัชญาที่เชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ของเปาโล แพร์เป็นฐานที่สำคัญสำหรับนักการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่มุ่งหวังให้มนุษย์สามารถคิด ใคร่ครวญอย่างอิสระ ด้วยจิตสำนึกที่มีความสำคัญที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคมของมนุษย์ จิตสำนึกสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิธีการสนทนา ใคร่ครวญ (Reflection) ด้วยการกระตุ้นให้ผู้คนเข้าใจตนเองที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคมของตนเอง หากผู้คนมีการใช้วิพากษ์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเพื่อค้นหาเหตุผลที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ จนบรรลุถึงขั้นการวิพากษ์วิจารณ์ได้ เมื่อมนุษย์ตระหนักในปัญหา ใคร่ครวญด้วยการกระทำ นั้นหมายถึงมนุษย์ได้มีมโนธรรมสำนึก (Conscientization) สามารถควบคุม และจัดการกับชีวิตของตนเองได้

การศึกษาแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ในระดับชุมชนภายใต้แนวคิดการเสริมพลังอำนาจชุมชน บนฐานความเชื่อที่ว่าประเด็นการค้ำมนุษย์ควรมีการป้องกันที่ต้นทาง โดยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกำหนด ตัดสินใจและระบุความต้องการของตนเองบนฐานของความเท่าเทียม เมื่อเขาได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาที่ตนเผชิญ

อยู่แล้ว จะเกิดจิตสำนึกที่จะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่ตนได้ด้วยตัวเอง การแสวงหาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการทำงานในมิติการป้องกันปัญหาที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของการค้ามนุษย์ ด้วยการคำนึงถึงผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในฐานะผู้มีส่วนร่วมอย่างมีศักดิ์ศรี จะเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่การป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนได้อย่างยครอบคลุม

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยที่ทำให้สมาชิกในชุมชนต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนฐานคิดการเสริมพลังอำนาจ สามารถป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ทำให้สมาชิกในชุมชนตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ด้วยการวิเคราะห์บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในชุมชนพื้นที่เสี่ยง ที่เป็นชุมชนต้นทางและปลายทางที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เดินทางกลับจากต่างประเทศและเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นคนไทย

1.2 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อปลุกจิตสำนึกของเปาโล แฟร์ (Paolo Freire) ด้วยกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการเผชิญปัญหา ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ที่เกิดจากความร่วมมือกันด้วยสถานภาพที่เท่าเทียม 2) การสนทนาติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันในกลุ่ม 3) การปฏิบัติและการสะท้อนกลับในประเด็นปัญหาพร้อม และ 4) การเปลี่ยนแปลงด้วยสำนักแห่งวิพากษ์ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน

1.3 การนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ ข้อค้นพบภาคสนาม ประกอบด้วยกลไกการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้

2. ขอบเขตด้านวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากกรณีศึกษาชุมชน 2 รูปแบบ คือ ชุมชนหมู่บ้านที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และชุมชนที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้เสียหายเพื่อการทำงานป้องกันการการค้ามนุษย์ เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์และวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ และนำเสนอเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ จากข้อค้นพบภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การเลือกชุมชนกรณีศึกษาใช้เกณฑ์การพิจารณา ประกอบด้วย 1) เป็นชุมชนพื้นที่เสี่ยงที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 2) เป็นชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานป้องกันการปัญหาการค้ามนุษย์ร่วมกัน สมาชิกมีบทบาท หน้าที่ในการปฏิบัติงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ด้วยการสนทนาติดต่อสื่อสารในกลุ่ม มีการปฏิบัติการและการสะท้อนในประเด็นปัญหาพร้อม 3) เป็นชุมชนที่มีกิจกรรม โครงการการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่มีการดำเนินงานที่นำไปสู่การปฏิบัติในชุมชนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ นำเสนอชุมชน 2 รูปแบบ คือ ชุมชนหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในอัตราที่สูงและเป็นพื้นที่ที่พบผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ คือ ชุมชนตำบลบางบัว (ชื่อสมมติ) และกลุ่มหญิงสู้ชีวิตซึ่งเป็นกลุ่มผู้เสียหายรวมตัวกันทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และทำงานการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงและสถานศึกษาเป็นกรณีศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ หมายถึง สถานการณ์ปัญหา บริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง ที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนต้องตกเป็น ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

การป้องกันการการค้ามนุษย์ หมายถึง กิจกรรมเพื่อลดความเสี่ยงไม่ให้ผู้ที่เคยตกเป็น ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์กลับเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ซ้ำและการเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่ เสี่ยงไม่ให้เกิดเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ชุมชน หมายถึง ชุมชน 2 รูปแบบ คือ 1) หมู่บ้านที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ใน รูปแบบของการค้าแรงงานและค่าบริการ และ 2) การรวมกลุ่มของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ทำงาน ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายและป้องกันการการค้ามนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

กลุ่มเสี่ยง หมายถึง เด็ก เยาวชนในสถานศึกษาในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

ชุมชนพื้นที่เสี่ยง หมายถึง หมู่บ้านมีการสถิติของผู้ย้ายถิ่นไปทำงานทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศจำนวนมากและมีสมาชิกที่เป็นคนไทยที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในรูปแบบ การถูกบังคับค้าแรงงานและการค้าบริการ

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนที่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ในกระบวนการกลุ่มเพื่อการทำงานให้การช่วยเหลือผู้เสียหายและการทำงานเพื่อการป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงและในสถานศึกษา ประกอบด้วย กลไกการเรียนรู้ เนื้อหาการ เรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ หมายถึง กระบวนการในการรับรู้และ ตระหนักในตนเองว่ามีความรู้ มีพลังที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิต รู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง และสามารถ ดึงศักยภาพที่มีออกมาใช้ในการคิด วิเคราะห์ปัญหา วางแผนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่ เสี่ยงได้อย่างเหมาะสม

การค้ามนุษย์ หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่บุคคลฝ่ายหนึ่งฐานะผู้จัดหา นำพาจากที่ แห่งหนึ่งไปยังอีกที่อีกแห่งหนึ่ง โดยอาศัยวิธีการหลอกลวงและ/หรือบังคับ ข่มขู่ สัญญาจะให้ โดยมี วัตถุประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้ที่ถูกค้าที่ต้องกลายเป็นผู้เสียหายจาก กระบวนการ วิธีการและวัตถุประสงค์ดังกล่าว ถูกสิทธิมนุษยธรรมที่จะสามารถกำหนดการตัดสินใจเลือก ทางชีวิตของตนเองและต้องดำรงชีวิตภายใต้การควบคุมของผู้อื่น ทั้งนี้จะโดยความเต็มใจหรือไม่ก็ตาม

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ หมายถึง ผู้ที่ถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบการบังคับ ค้าแรงงานและการค้าบริการที่เป็นคนไทย

กลุ่มหญิงสู้ชีวิต หมายถึง กลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่รวมตัวกัน เป็นชุมชนที่ติดต่อกันสัมพันธ์กันใกล้ชิดเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีสมาชิกมาจากทุกภูมิภาค มีเป้าหมายการทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในรูปแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน ปัจจุบันมีฐานะเป็นองค์กรเอกชน ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ โดยมีการปรับใช้แนวคิด ทฤษฎีชุดความรู้ต่าง ๆ ประกอบการทำความเข้าใจ ประกอบด้วย

1. การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์โดยอาศัยแนวคิดโลกาภิวัตน์ แนวคิดความยากจน แนวคิดการเคลื่อนย้ายถิ่น เพื่อทำความเข้าใจการย้ายถิ่นไปทำงานทั้งภายในประเทศและและการย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้คนในชุมชนที่นำไปสู่การถูกแสวงหาประโยชน์ในกระบวนการค้ามนุษย์

2. การทำความเข้าใจกระบวนการค้ามนุษย์กับการทำลายความเป็นมนุษย์เมื่อตกเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ในกระบวนการค้ามนุษย์ การถูกบังคับ ชักจูง หลอกลวง เอาเปรียบโดยการให้ทำงานเยี่ยงทาสด้วยกรอบแนวคิดสิทธิมนุษยชน และอธิบายประสบการณ์การขาดพลังอำนาจจากกระบวนการดังกล่าว โดยใช้แนวคิดของฟอร์ด (Ford, 1991) ประกอบด้วย 1) ข้อจำกัดในการเลือก 2) การพึ่งพิงบริการ 3) การถูกแบ่งแยกจากสังคม เพื่อประกอบการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายในกระบวนการถูกแสวงหาประโยชน์จากการค้ามนุษย์

3. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อปลุกจิตสำนึกของเปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงตัวเองท่ามกลางการรับรู้ เข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ด้วยการศึกษาแบบเผชิญปัญหา (Problem posing) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้และความตระหนัก 2) การตั้งคำถามจากประเด็นปัญหาพร้อม 3) การดำเนินการและร่วมวิพากษ์ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยการเรียนรู้ที่เกิดจากความร่วมมือกันด้วยสภาพที่เท่าเทียม โดยการสนทนาติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันในกลุ่ม (Dialogue) จากการปฏิบัติและการสะท้อนกลับในประเด็นปัญหาพร้อม (Action and reflection) ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยสำนึกแห่งวิพากษ์ (Conscientization)

4. การนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ เพื่อวิเคราะห์กลไกการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ดังกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองผู้คนในชุมชนพื้นที่เสี่ยง
2. ได้กระบวนการเรียนรู้บนฐานพลังอำนาจในการป้องกันการคุ้มครองของกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยง
3. ได้แนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติการ องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ที่ทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์” ผู้วิจัย มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์
 - 1.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์
 - 1.2 แนวคิดความยากจน
 - 1.3 แนวคิดการเคลื่อนย้ายถิ่น
 - 1.4 แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน
2. แนวคิดการค้ามนุษย์
 - 2.1 นิยาม ความหมายการค้ามนุษย์
 - 2.2 รูปแบบการค้ามนุษย์ในปัจจุบัน
 - 2.3 สถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทย
 - 2.4 มาตรการและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน
3. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน
 - 3.1 ชุมชนและลักษณะการเกิดขึ้นของความเป็นชุมชน
 - 3.2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
 - 3.3 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน
 - 3.4 องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ
 - 3.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างพลังอำนาจ
 - 3.6 วิธีการในการเสริมพลังอำนาจ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชน
 - 4.2 งานวิจัยการป้องกันการค้ามนุษย์ในระดับชุมชน

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์

1.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ถูกนิยามว่า เป็นกระบวนการที่ส่งผ่าน การเงิน การลงทุน การผลิต และการตลาด ที่ถูกครอบครองและกระทำโดยผู้มีวิสัยทัศน์ และการกระทำนั้น ไม่ถูกจำกัดด้วยพรมแดนหรือ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นชาติ บริษัทข้ามชาติที่มีเครือข่ายอันซับซ้อนของความสามารถที่เหนือกว่าด้านเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางด้านการผลิต จึงนำไปสู่ การเคลื่อนที่ของการค้า เงินทุนและข้อมูลข่าวสาร (Keller-Herzog & Szabo, 1997 cite in Marshall, 2001)

ผลจากโลกาภิวัตน์ ช่วยทำให้การขนส่ง การสื่อสารรวมถึงระบบคมนาคมมีความสะดวกขึ้น และเข้าถึงได้ง่ายด้วยราคาที่ถูกลงกว่าอดีต ทำให้ประชากรในพื้นที่ห่างไกลสามารถเดินทางได้สะดวกขึ้น จึงมีแนวโน้มทำให้เกิดทิศทางการเคลื่อนย้ายของผู้คนเพิ่มขึ้น สาเหตุหลักของการย้ายถิ่นในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นการย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน การย้ายถิ่นระหว่างประเทศโดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลายเป็นธุรกิจ ขนาดใหญ่ ซึ่งกำลังเป็นประเด็นด้านการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่สำคัญในโลกยุคปัจจุบัน (สักรินทร์ นิยมศิลป์, 2554)

กระบวนการที่ดำเนินไปของ โลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างประเทศรวมถึง ความแตกต่างในประเทศ ความแตกต่างดังกล่าว ได้นำไปสู่การย้ายถิ่นเพื่อค้นหาสิ่งที่ดีขึ้นในการดำรงชีวิต ทั้งนี้กระบวนการของโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดโอกาสหลายด้านเพิ่มมากขึ้น รวมถึงเป็นแรงกระตุ้นในด้านต่างๆ สิ่งหนึ่งที่เพิ่มขึ้นจากแรงกระตุ้นของโลกาภิวัตน์ คือการค้ามนุษย์ทั่วโลก อันเนื่องมาจากการย้ายถิ่น การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานหลายครั้งจะพบว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบและผิดกฎหมาย (Irregular Migration) ทำให้ผู้ย้ายถิ่นตกอยู่ในฐานะที่มีความเสี่ยงและนำไปสู่การขูดรีดรวมถึงการค้ามนุษย์ (Marshall, 2001)

Holmes (2010) กล่าวว่า หนึ่งในสาเหตุของการเพิ่มขึ้นของการค้ามนุษย์เป็นผลกระทบมาจากโลกาภิวัตน์ เนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ได้สร้างโอกาสให้กับอาชญากรรมองค์กร ที่ได้ประโยชน์จากเครือข่ายของบริษัทข้ามชาติ การค้ามนุษย์ข้ามเขตแดนจึงทำได้ง่ายขึ้นด้วยการใช้เทคโนโลยีใหม่ of ข้อมูลข่าวสารเข้ามาช่วย จากงานวิจัยของ Tatiana Zhidkova (2015) สรุปความเกี่ยวพันระหว่างคุณลักษณะของโลกาภิวัตน์กับการเกิดผลกระทบต่อการค้ามนุษย์ เช่น คุณลักษณะของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เส้นแบ่งระหว่างเขตแดนของชาติมีความเบาบางลง นอกจากผู้คนสามารถเดินทางข้ามเขตแดนได้ง่ายขึ้น ผู้ค้ามนุษย์ก็สามารถเดินทางเข้าสู่เขตแดนอื่นได้ง่ายขึ้นด้วย โดยใช้เอกสารปลอม หรือ จุดเด่นของโลกาภิวัตน์ที่เพิ่มการไหลเวียนของเงินทุนระหว่างประเทศได้สร้าง

โอกาสให้กับการฟอกเงิน นอกจากนี้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยีใหม่ ยังทำให้ผู้ค้ามนุษย์สามารถติดต่อกับคนอื่น ที่อยู่ห่างไกลและสามารถจัดหาเหยื่อใหม่จากการใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

โลกาภิวัตน์ยังนำพาให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ที่อาชญากรรมองค์กรสามารถใช้ งานสำหรับกิจกรรมการค้ามนุษย์ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างโอกาสในการจัดหาเหยื่อที่มี ศักยภาพ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตหมายถึง “กลุ่มอาชญากรรมองค์กรในอินเดียและรัสเซีย สามารถ ค้าขายผู้หญิงได้เพียงแคคลิกเมาส์” (Shelley, 2007, 119) ยิ่งกว่านั้นผู้ค้ามนุษย์สามารถใช้พื้นที่ฟรี บนอินเทอร์เน็ตในการโฆษณา การนัดพบ (Dating) การแต่งงาน หรือบริษัทจัดหางาน ที่สามารถสร้าง ขึ้นได้จากการใช้อินเทอร์เน็ต โลกาภิวัตน์จึงมีส่วนทำให้การค้ามนุษย์มีการพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก (Tatiana Zhidkova, 2015)

งานวิจัย ของ Chilufya and Chitupila (2011) ได้พิจารณาโลกาภิวัตน์ในฐานะที่ เป็นสาเหตุหลักในปัญหาของการค้ามนุษย์ (Root Cause) งานวิจัยกล่าวว่าความพยายามในการ ควบคุมการค้ามนุษย์ ไม่ใช่วิธีการที่ดี เมื่อปราศจากการควบคุมปัจจัยภายนอก นำไปสู่ข้อสรุปของ งานวิจัยว่าการค้ามนุษย์ถูกหล่อเลี้ยงจากกระบวนการและเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุผล ดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการของโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญหรือเป็นส่วนหนึ่ง ของสาเหตุที่ทำให้เกิดการการค้ามนุษย์

1.2 แนวคิดความยากจน

เดิมความยากจนได้ถูกนิยามในความหมายแคบ ว่าหมายถึงความขาดแคลน สิ่งจำเป็นในระดับที่ทำให้ไม่สามารถยังชีพได้ (Subsistence level) โดยสะท้อนจากความขาดแคลน ระดับสารอาหารขั้นต่ำที่ร่างกายคนต้องการ คือการพิจารณาระดับรายได้ของบุคคลที่ไม่เพียงพอต่อ การดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือเรียกว่าการวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ ต่อมาเมื่อมีข้อถกเถียงใน ถึงข้อจำกัดให้การนิยามความจนในรูปแบบแคบ โดยเห็นว่าความยากจนที่วัดจากรายได้ไม่สามารถ สะท้อนภาวะความขาดแคลนของบุคคลได้อย่างครบถ้วน จึงมีการกำหนดนิยามใหม่ ที่ครอบคลุมวิถี ชีวิตและความเป็นอยู่ รวมถึงความอยู่ดีมีสุข อันเป็นมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง

แนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดนิยามความยากจนได้แก่ Amartya Sen นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ปี 1999 ที่เสนอแนวคิดเรื่องความยากจนในกรอบที่กว้าง นอกเหนือจากมุมมอง ด้านรายได้ในการยังชีพ โดยให้ความสำคัญต่อการให้คุณค่าของคน ในแต่ละ สังคม (capabilities) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ (functions) และมีเสรีภาพใน การเลือกที่จะทำหรือเลือกที่จะเป็น (freedom) เพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำรงชีวิตอยู่

ความยากจน จึงหมายถึง ความขัดสนในโอกาสและทางเลือกของมนุษย์ที่จะนำไป สูการดำรงชีวิตที่ยืนยาว สุขภาพแข็งแรง และทำให้ไม่สามารถไปสู่มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีได้

นอกจากนี้ยังรวมถึงความขัดสนทางเสรีภาพ ความมีศักดิ์ศรี การให้เกียรติตัวเองและผู้อื่น ความยากจนยังสะท้อนถึงความไม่เพียงพอในทรัพยากรต่างๆ ความเปราะบางต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด อาทิ ความเจ็บป่วย ความรุนแรง และความสูญเสียต่างๆ รวมทั้งการขาดอำนาจต่อรองและขาดศักยภาพในการเรียกร้องสิทธิ ทั้งสิทธิทางการเมืองสังคม และเศรษฐกิจในการดำรงอยู่ในสังคมและประเทศนั้นๆ (สมชัย จิตสุชน และจิราภรณ์ แผลงประพันธ์, 2556)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2544) กล่าวถึง สาเหตุความยากจน มาจากสามปัจจัยหลักคือปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางการเมือง ความจนสามารถจำแนกได้ออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

1. จนทรัพย์สิน เป็นความจนตามความหมายเดิม คือ มีรายได้ต่ำ ขาดวัตถุดิบปัจจัย
2. จนโอกาส คือ ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงบริการสาธารณสุข สุข ไม่มีโอกาสและไม่มีสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า ประปา ข่าวดสารและสื่อสาร และการคมนาคม ไม่มีสิทธิเข้าถึงหรือถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากรของสังคม จนโอกาสเป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่ความจนในมิติอื่น ๆ

3. จนอำนาจ คือ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไร้อำนาจต่อรอง ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจ มักจะได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือกว่าไม่ว่าอำนาจรัฐหรืออำนาจทุน “จนอำนาจ” เป็นมิติความจนเชิงการเมือง เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคในสังคม หรือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนตั้งแต่ระดับมาจนถึงระดับประเทศ ระดับชุมชน และระดับครัวเรือน

4. จนศักดิ์ศรี คือการที่ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม ถูกเบียดขับ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ ไร้อำนาจในสายตาของคนอื่น ๆ ในสังคม ได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น การเหยียดผิว เหยียดเชื้อชาติ และเหยียดอาชีพ ฯลฯ เป็นต้น และให้นิยามความยากจนทั้งในความหมายอย่างแคบ คือ ภาวะขาดแคลนปัจจัยยังชีพและความหมายอย่างกว้างคือ ภาวะทุกข์ยาก อึดอัด ขัดข้องต่าง ๆ (Deprivation)

จึงกล่าวได้ว่า ผู้ยากจน จึงเป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสในการยกระดับรายได้ของตนให้สูงขึ้น และขาดโอกาสในการที่จะเปลี่ยนอาชีพที่มีรายได้สูงขึ้น ตลอดจนขาดโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม ความแตกต่างระหว่างชนชั้นทางสังคมที่มีมากเกินไป เป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้ผู้ที่ยากจนมีโอกาสหลุดพ้นจากความยากจนได้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546)

ปัจจัยผลักดันทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวเบื้องต้น ทำให้เกิดการตัดสินใจย้ายถิ่น เพื่อประกอบอาชีพที่มีค่าตอบแทนที่สูงกว่า ไม่ว่าจะเป็้นอัตราเงินเดือน สวัสดิการจากผู้ประกอบการ เมื่อประกอบกับปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจของประเทศปลายทาง จึงทำให้ผู้อยู่ในภาวะความยากจน ตกเป็นเป้าหมายและมีความเสี่ยง ต่อการถูกขังจูงจากขบวนการค้ามนุษย์

1.3 แนวคิดการเคลื่อนย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นคือ การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากพื้นที่ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่เดิมย้ายไปอีกพื้นที่หนึ่ง อาจจะเป็นระยะเวลาสั้น หรือถาวร ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง หรือภายในประเทศเดียวกันไม่ว่าจะมีสาเหตุใดก็ตาม (วรรณภา ก้องพลานนท์, 2558)

สถานการณ์ของการย้ายถิ่นในรูปแบบการย้ายถิ่นจากความต้องการเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ จากข้อมูลของสำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ (2557) สรุปจำนวนแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ จำนวนรวม 119,529 คน พบว่าแรงงานไทยเดินทางไปทำงานในไต้หวันมากที่สุด จำนวน 37,105 คน คิดเป็นร้อยละ 31.04 ของจำนวน แรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศปี 2557

รองลงมาคือ สาธารณรัฐเกาหลี จำนวน 9,836 คน (ร้อยละ 8.23) และสิงคโปร์ จำนวน 8,191 คน (ร้อยละ 6.85) จากข้อมูลพบว่า กลุ่มประเทศที่มีแรงงานไทยเดินทางไปทำงานมากที่สุดคือกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชีย (ร้อยละ 67.09) รองลงมาคือ กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง (ร้อยละ 16.66) และยุโรป (ร้อยละ 9.38) ตามลำดับ

ส่วนใหญ่เดินทางไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม การผลิต ภาคก่อสร้าง ภาคเกษตร และภาคบริการ ตำแหน่งงานที่มีแรงงานไทยทำงานมากที่สุด ได้แก่ พนักงานฝ่ายการผลิต คนงาน เกษตร กรรมกรและหรือคนงานทั่วไป ผู้ปรุงอาหาร ช่างเชื่อม และ พนักงานนวดแผนโบราณ ทั้งหมดเป็นการจ้างการเดินทางกลับเข้าไปทำงานใหม่หรือ Re-entry มากที่สุด (ร้อยละ 42.44) รองลงมา เป็นบริษัทจัดหางานจัดส่ง (ร้อยละ 29.92) และนายจ้างพาลูกจ้างไปทำงาน/ ผูกงาน (ร้อยละ 9.83)

สถานการณ์ดังกล่าว สามารถอธิบายด้วยแนวคิดการย้ายถิ่นที่อธิบายด้วยปัจจัย ผลักและปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐศาสตร์ นิโคลาสเบิร์ก (S.Oberg, 1997 อ้างถึงใน พัชราวาลย์ วงศ์ บุญสิน, 2553) ที่อธิบายถึงการย้ายถิ่นว่า ในระยะต้น เริ่มจากการย้ายถิ่นภายในประเทศจากชนบท ไปยังเมือง เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นของแรงงานกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่อาศัย ปัจจัยผลักและปัจจัยดึงดูด ที่เป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่สมดุลของตลาดแรงงาน รวมถึงความแตกต่างของค่าจ้าง ซึ่งการย้ายถิ่นของแรงงานจะ ดำเนินต่อไป จนกว่าจะเกิดดุลยภาพของอุปสงค์และอุปทาน ระหว่างพื้นที่ต้นทางและปลายทาง ซึ่ง การย้ายถิ่นนี้จะเป็นการลดความไม่เท่าเทียมในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ

เมื่อเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ขึ้น กระบวนการของโลกาภิวัตน์ ทำให้ศูนย์กลาง อำนาจของเศรษฐกิจโลกกลายเป็นแหล่งดึงดูดของการย้ายถิ่น และช่วยตอบสนองความต้องการ แรงงานและลดต้นทุนในการผลิต รวมถึงสร้างปัจจัยผลักดันในการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ที่ นอกเหนือจากความยากจนและการว่างงาน ยังสร้างกระแสค่านิยมของการย้ายถิ่น ที่มีผลจากการ

ตัดสินใจส่วนบุคคลของแรงงานเพื่อโอกาสที่ดีกว่า (วิลาสินี อารีเยกิจโกศล และ ศยามล เจริญรัตน์, 2559)

กระบวนการของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น จึงมีความสอดคล้องกับ แนวคิดการย้ายถิ่นยุคใหม่ (Modern Migration Patterns) ที่อธิบายว่า การขาดดุลของประชากรทั่วโลก ช่องว่าง และรูปแบบการว่างงานที่ต่างกัน การทำงานระดับต่ำ คุณภาพของคนจน ความไม่ปลอดภัยในการทำงาน ความไม่มั่นคงของรายได้ การปฏิเสธของสิทธิ และความไม่มั่นคงในการทำงาน เพศ การแบ่งพวก ฯลฯ เหล่านี้ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ผลจากโลกาภิวัตน์ทำให้ความไม่เหมือนกันเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น (Stalker, 2000)

กระแสการย้ายถิ่นที่เป็นค่านิยมจากการแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในชีวิต ส่วนหนึ่งทำให้เกิดการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ (Irregular Migration) ขึ้น และมีประเด็นทับซ้อนมากขึ้นเมื่อพบว่า บางครั้งถึงแม้จะมีการเข้าประเทศอย่างถูกต้อง แต่ได้ละเมิดกฎหมายในการเข้าประเทศปลายทาง ภายหลัง เช่น การอยู่เกินระยะเวลา (Overstay) หรือการเป็นแรงงานที่ถูกกฎหมาย มีสัญญาจ้างงาน ถูกต้อง เมื่อหมดระยะเวลาสัญญาจ้างงาน กลับหลบหนีไม่กลับถิ่นฐานและทำงานต่อไปในสภาพคนย้ายถิ่นที่ผิดกฎหมายเข้าเมือง ซึ่งจำแนกประเภทผู้ย้ายถิ่นแบบไม่ปกติที่พบในเอเชีย ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้เดินทางเข้าเมืองโดยไม่มีเอกสารเดินทาง หรือ ผู้หลบหนีเข้าเมือง ส่วนใหญ่พบตามพรมแดน และใช้วิธีการลักลอบเข้าเมืองโดยไม่ผ่านจุดตรวจ หรือโดยการช่วยเหลือจากกลุ่มแรงงานข้ามชาติ
2. ผู้ย้ายถิ่นคงค้าง เป็นผลจากการอยู่เกินเวลาตรวจลงตรา (visa) ที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่พบเป็นนักท่องเที่ยว นักศึกษา และแรงงานย้ายถิ่นที่อยู่เกินเวลา
3. ผู้ย้ายถิ่นแรงงาน พบหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีใบอนุญาต เช่น นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าประเทศอย่างถูกต้อง แต่อาศัยกลับไปทำงานเป็นผู้ใช้แรงงาน ซึ่งพบมากในประเทศที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง (วิลาสินี อารีเยกิจโกศล และ ศยามล เจริญรัตน์, 2559)

การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติเป็นการย้ายถิ่นที่ไม่มีเอกสารการเดินทางถูกต้อง หรือ ละเมิดกฎหมายของประเทศปลายทางที่เรียกกันว่าการย้ายถิ่น ผิดกฎหมาย หรือการลักลอบเข้าเมืองที่มีการเดินทางเข้าประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงการละเมิดกฎหมายประเทศปลายทาง ทำให้ประเทศปลายทางต้องเผชิญกับปัญหาจากการย้ายถิ่น และมีความพยายามจับกุม ผลักดันออกนอกประเทศ ซึ่งปัญหาจากสาเหตุหลักของการย้ายถิ่นมาจากแรงผลักดันของประเทศต้นทาง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2546)

ความต้องการโอกาสที่ดีกว่าในด้านรายได้ของผู้คน กลายเป็นช่องทางการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ต้องการย้ายถิ่น จึงกล่าวได้ว่า โลกาภิวัตน์นำมาซึ่งความแตกต่างระหว่างสภาพเศรษฐกิจและสังคม มีบทบาทสำคัญในการย้ายถิ่น ที่ขับเคลื่อนให้เกิดอาชญากรรมการค้ามนุษย์

เนื่องจาก ความต้องการรายได้ที่ดีขึ้น เรียกร้องให้ผู้คนมีความต้องการย้ายถิ่นไปยังต่างแดน และทำให้ต้องตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ในประเทศปลายทาง(Majeed & Malik, 2017)

กระบวนการย้ายถิ่นของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ข้ามชาติ เกิดจากผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อ ตัดสินใจย้ายถิ่นข้ามชาติจากประเทศต้นทางซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่เดิม เพื่อแสวงหาหรือเพิ่มโอกาสที่ดีกว่าในประเทศปลายทาง แต่การย้ายถิ่นข้ามชาติมีข้อจำกัดจากนโยบายที่เข้มงวดของประเทศต้นทางและปลายทาง ผู้ย้ายถิ่นจึงต้องพึ่งพา ผู้ที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือหรือนายหน้าในกระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติ ทำให้ผู้ย้ายถิ่นบางส่วนตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ข้ามชาติ (พัทธกร ศาสนะสุพินธ์ คุชฎี อายุวัฒน์ และมณีนมัย ทองอยู่, 2554) จากหลากหลายวิธีการ เช่น การถูกหลอกลวง การได้รับข้อมูลเท็จ หรือไม่ครบถ้วน จากนายหน้าจัดหางาน การถูกเรียกค่าอำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มีราคาแพงทำให้เกิดภาระหนี้สิน การถูกบังคับ หรือการยึดเอกสารทางกฎหมาย ถูกข่มขู่ หน่วงเหนี่ยวให้ต้องตกลงเป็นทาสในรูปแบบต่างๆ (ดลฤทัย ไกรอำ, 2553) จึงอาจกล่าวได้ว่าความต้องการย้ายถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นแบบปกติโดยสมัครใจ หรือการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติก็ตาม

1.4 แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights 1948-UDHR) กำเนิดขึ้นเมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ด้วยการรับรองของที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สำหรับเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยไม่มีการแบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็ด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ สถานะทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งมีจุดเน้นคือ สิทธิมนุษยชน เพื่อมนุษย์ทั้งปวง (Human Rights for All) และกลายเป็นรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในเวลาต่อมา ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ร่วมรับรองปฏิญญาดังกล่าวในปี พ.ศ. 2491

ภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปราบกฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ในมาตราที่ 4 “ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับการคุ้มครอง” มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการคุ้มครองในสิทธิ เสรีภาพ ในการมีชีวิตอย่างมั่นคง ปลอดภัย จะถูกละเมิดมิได้ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม สิทธิมนุษยชนนอกจากจะเป็นกรอบการอธิบายกระบวนการค้ามนุษย์กับการละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์แล้ว ยังเป็นกลไกที่เปรียบเสมือนเกราะคุ้มกันมนุษย์ทุกคนภายใต้พันธะสัญญาของมวลมนุษยชาติที่ดำรงอยู่ร่วมกันในโลก ผลกระทบของกระบวนการค้ามนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตของผู้ตกบุคคลเป็นผู้เสียหายแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงของสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ด้วยอย่างมีอาจแยกจากกันได้

สิทธิมนุษยชนกับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

พันธมิตรสากลด้านการค้าหญิง (2543) ระบุว่า รัฐต้องให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลทั้งปวงตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รัฐมีหน้าที่จะต้องเคารพและคุ้มครองมนุษยชนของบุคคลภายในอาณาเขตของตนเองและยังต้องจัดให้มีเครื่องมือที่จะเป็นหลักประกันสิทธิของแต่ละบุคคลเพื่อตระหนักและส่งเสริมภาระหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในการขจัดการค้ามนุษย์และในขณะเดียวกันต้องปกป้องคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายทุกคนตามมาตรฐาน ซึ่งผู้เสียหายจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติอันเป็นผลมาจากเชื้อชาติ เพศ การเลือกถือพฤติกรรมทางเพศ (Sex orientation) อายุ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองอื่น ๆ ความเชื่อหรือการปฏิบัติทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์หรือพื้นฐานทางสังคม ทรัพย์สิน ชาติกำเนิดหรือสถานภาพอื่น ๆ รวมทั้งสถานภาพของการตกเป็นผู้เสียหายหรือการที่เคยทำงานในธุรกิจทางเพศ

ข้อเสนอแนะเรื่องหลักการและแนวทางสิทธิหลักการมนุษยชน ที่มีการพิจารณาและผ่านการรับรองจากกรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ.2545 ศิริพร สะโครบาเน็ค (2548) ระบุเนื้อหาของข้อเสนอแนะประกอบด้วย

- 1) หลักการสิทธิมนุษยชนกับการค้ามนุษย์ 4 ด้าน คือ
 - การให้สิทธิมนุษยชนเป็นศูนย์กลางของความสำคัญ
 - การป้องกันการค้ามนุษย์
 - การคุ้มครองและช่วยเหลือ
 - การดำเนินการทางอาญา การลงโทษ และการเยียวยา
- 2) ข้อเสนอแนะเรื่องแนวทางสิทธิมนุษยชนและการค้ามนุษย์ 11 ประการ คือ
 - การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
 - การแยกผู้ถูกค้าออกจากนักค้ามนุษย์
 - การวิจัย วิเคราะห์ ประเมิน และเผยแพร่
 - การสร้างหลักประกันให้มีกฎหมายที่พอเพียง
 - การสร้างหลักประกันให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเต็มที่
 - การคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ที่ถูกค้า
 - การป้องกันการค้ามนุษย์
 - มาตรการพิเศษในการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อที่เป็นเด็ก
 - การเข้าถึงการเยียวยา
 - ภาระหน้าที่ของผู้รักษาสันติภาพ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่องค์กรช่วยเหลือทางมนุษยธรรมและเจ้าหน้าที่ทางการทูต
 - ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างรัฐและภูมิภาค

3) แนวทางการปฏิบัติที่จะส่งเสริมการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหาย ประกอบด้วย

- การกำหนดให้รัฐมีภาระที่จะต้องสร้างหลักประกันในการแยกแยะเหยื่อออกจากผู้ย้ายถิ่นที่ลักลอบเข้าเมือง และต้องดำเนินการอย่างไม่ล่าช้าในการระบุผู้ที่เกี่ยวข้อง บงการ และแสวงหาประโยชน์จากผู้ถูกค้า โดยควรมีการจัดทำแนวทางการปฏิบัติและขั้นตอนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

- การดำเนินมาตรการที่สร้างความมั่นใจว่า การเข้าช่วยเหลือจะไม่ส่งผลร้ายต่อสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ถูกค้า ยุทธการเข้าช่วยเหลือควรเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อมีขั้นตอนที่เหมาะสมและเพียงพอ พร้อมทั้งจะตอบสนองความต้องการของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อที่ได้รับการช่วยเหลือด้วยวิธีการเช่นนี้

- ในการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อจะต้องสร้างความมั่นใจได้ว่าจะไม่เปิดเผยตัวตนของเหยื่อ ตลอดจนเคารพและคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว

- การให้เหยื่อได้รับประโยชน์จากการยึดทรัพย์ที่ได้มาจากการค้ำมนุษย์ โดยใช้ทรัพย์สินที่ยึดมาได้จัดตั้งกองทุนชดเชยความเสียหายให้กับเหยื่อ

- การกำหนดมาตรการพิเศษให้ความคุ้มครองช่วยเหลือเด็กผู้ตกเป็นเหยื่อ เช่น การส่งกลับคืนครอบครัวโดยปลอดภัย การให้โอกาสเด็กแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และมีผลต่อตน ซึ่งขึ้นอยู่กับอายุและวุฒิภาวะของเด็ก การป้องกันและปกปิดไม่ให้ตัวตนของเด็กถูกแพร่กระจาย

ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติที่กำหนดไว้ในรายงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชน ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทขององค์กรเอกชน โดยส่งเสริมให้รัฐร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนในแทบทุกด้าน

“ สิทธิมนุษยชนของผู้ถูกค้าจะต้องเป็นหัวใจของความพยายามต่างๆ ในอันที่จะป้องกันและต่อสู้กับการค้ำมนุษย์ และการคุ้มครองช่วยเหลือ และให้การเยียวยาแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ รัฐมีความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องดำเนินการอย่างไม่ล่าช้าในการป้องกันการค้ำมนุษย์ การสอบสวนและการลงโทษผู้ค้ำมนุษย์ และให้ความช่วยเหลือคุ้มครองแก่ผู้ถูกค้า มาตรการต่อต้านการค้ำมนุษย์จะต้องไม่มีผลร้ายต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของบุคคล โดยเฉพาะสิทธิของผู้ที่ถูกค้า และของผู้ย้ายถิ่นผู้พลัดถิ่นภายใน ผู้ลี้ภัยและผู้ขอลี้ภัย”

2. แนวคิดการค้ามนุษย์

2.1 นิยาม ความหมายการค้ามนุษย์

การค้ามนุษย์หรือสากลใช้คำว่า Trafficking in Persons หรือ Trafficking in Human beings ซึ่งยอมรับกันทั่วไปตามพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะหญิงและเด็ก” (Protocol to Prevention Suppress and Punish Traffickings in Persons Especially Woman and Children) ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ได้นิยาม คำว่า “การค้ามนุษย์” ดังนี้

การค้ามนุษย์ หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การจัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ ซึ่งบุคคล ด้วยวิธีการขู่เข็ญ หรือด้วยการใช้กำลัง หรือด้วยการบีบบังคับในรูปแบบอื่นใด ด้วยการลักพาตัว ด้วยการฉ้อโกง ด้วยการหลอกลวง ด้วยการใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือด้วยการใช้สถานะความเสี่ยงภัยจากการค้ามนุษย์โดยมิชอบ หรือมีการให้หรือรับเงิน หรือผลประโยชน์เพื่อให้ได้มาซึ่งความยินยอมของบุคคลผู้มีอำนาจควบคุมบุคคลอื่น เพื่อความมุ่งประสงค์ในการแสวงหาผลประโยชน์อย่างน้อยที่สุด ให้รวมถึงการแสวงหาผลประโยชน์จากการค้าประเวณีของบุคคลอื่น หรือการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงาน หรือบริการ การเอาคนลงเป็นทาสหรือการกระทำอื่นเสมือนการเอาคนลงเป็นทาส การทำให้ตกอยู่ใต้อำนาจบังคับ หรือ การตัดอวัยวะออกจากร่างกาย

สำหรับองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organization for Migration-IOM) กำหนดนิยาม การค้ามนุษย์ ว่าเกิดขึ้นเมื่อผู้ย้ายถิ่นได้รับการจ้างงานอย่างผิดกฎหมาย เช่น ถูกจัดหา ถูกลักพา หรือถูกขาย หรือถูกเคลื่อนย้าย ไม่ว่าจะภายในประเทศหรือข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ และในระหว่างส่วนใดของกระบวนการนี้ ตัวกลาง (นักค้ามนุษย์) ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ในรูปแบบอื่น ภายใต้เงื่อนไขซึ่งละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ย้ายถิ่น

ส่วนการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 ประเทศไทย ได้บัญญัติความผิดฐานค้ามนุษย์ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของการค้ามนุษย์ตามพิธีสารเพื่อป้องกันและปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะหญิงและเด็ก โดยกำหนดไว้ใน มาตรา 6 (หมวด 1 บททั่วไป) ว่าผู้ใด เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ กระทำการอย่างหนึ่ง อย่างไม่ได้ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นฐานะ จัดหา ซื้อ ขาย จำหน่าย พามาจาก หรือส่งไปยังที่ใด หน่วงเหนี่ยว กักขัง จัดให้อยู่ หรือรับไว้ซึ่งบุคคลใด โดยข่มขู่ ใช้กำลังบังคับ ลักพาตัว ฉ้อฉล หลอกลวง ใช้อำนาจ โดยมีชอบ หรือโดยให้เงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลบุคคลนั้น เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้ดูแล ให้ความยินยอมแก่ผู้กระทำความผิดในการแสวงหาประโยชน์ จากบุคคลที่ตนดูแล หรือ

(2) เป็นฐานะ จัดหา ซื้อ ขาย จำหน่าย พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด หน่วงเหนี่ยว กักขัง จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งเด็ก ผู้นั้นกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์

ส่วนคำว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ” ได้กำหนดไว้ในมาตราที่ 4 ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ซึ่งระบุไว้ว่า “การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ” หมายความว่า การแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุ หรือสื่อลามก การแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบอื่น การเอาคนลงเป็นทาส การนำคนมาขอตาน การบังคับใช้แรงงาน หรือบริการ การบังคับด้วยวิธีอื่นใด เพื่อการค้าหรืออื่นใด ที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นการขูดรีดบุคคล ไม่ว่าบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

“การบังคับใช้แรงงานหรือบริการ” หมายความว่า การข่มขืนใจให้ทำงานหรือให้การโดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของบุคคลนั่นเอง หรือของผู้อื่น โดยขู่เข็ญด้วยประการใด ๆ โดยกำลังประทุษร้ายหรือโดยทำให้บุคคลนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้

สรุปได้ว่า การค้ามนุษย์มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1. การกระทำ (Action) เป็นฐานะ จัดหา ล่อไป ชักพาไป ขาย จำหน่าย (Recruitment) นำเข้า พามาจาก ส่งออกไป (Transportation, Transfer) รับไว้ หน่วงเหนี่ยว กักขัง ซ่อนเร้น (Harboring or Receipt)

2. วิธีการ (Means) ได้แก่ การใช้อุบายหลอกลวง บังคับ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม ขู่เข็ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ขู่ว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำ หรือข่มขืนใจ

3. วัตถุประสงค์ (Purposes) คือ เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ (Exploitation) จากผู้เสียหาย เช่น การนำตัวไปเพื่อสนองความใคร่ เพื่อการอนาจารหรือทำการค้าประเวณี เอาตัวลงเป็นทาส หรือมีฐานะคล้ายทาส ก่อขังแรงงาน และการตัดอวัยวะ

2.2 รูปแบบการค้ามนุษย์ในปัจจุบัน

งานวิจัยเรื่องปัญหาการค้ามนุษย์ : สถานภาพองค์ความรู้ ในงานรณรงค์ เทพภาพ (2550) ระบุว่า ปัญหาการค้ามนุษย์พบใน 2 รูปแบบ คือ การบังคับค้าประเวณีและการบังคับค้าแรงงาน โดยเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการค้ามนุษย์ในประเทศไทยนั้น ประกอบด้วย

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาความยากจนทั้งในระดับประเทศและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 2) ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ ปัญหาการเมืองภายในของประเทศต่าง ๆ และนโยบายทางการเมืองบางนโยบายที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการค้ามนุษย์ 3) ปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมในเรื่องความกตัญญู ความไม่เท่าเทียมทางเพศที่สะท้อนการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิง ชาย และ 4) ปัจจัยทางด้านคมนาคมและการสื่อสาร

สาเหตุของการเข้าสู่การค้ามนุษย์ใน 2 รูปแบบ ระบุว่า สำหรับการบังคับค้าประเวณี นั้น มาจากสาเหตุของความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา ความอับอายในเรื่องเพศและชีวิตสมรสของผู้หญิงในหมู่บ้าน การไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันครอบครัว การเป็นชุมชนการค้าประเวณี ส่วนการบังคับใช้แรงงานนั้น สาเหตุแห่งปัญหา ประกอบด้วยความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา ต้องการรายได้เพื่อบริโภคสินค้าและบริการ และการมีประสบการณ์เลวร้ายในประเทศต้นทาง เป็นต้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการค้ามนุษย์ มี 4 มิติ ได้แก่ 1) ความไม่เท่าเทียมในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม 2) การเป็นธุรกิจนอกกฎหมาย 3) ความไม่ชัดเจนในนโยบายการจ้างงานของแรงงานต่างชาติดังกล่าวทำให้เกิดการรับจ้างขายนายจ้างอย่างผิดกฎหมาย และ 4) การชักชวนโดยนักค้ามนุษย์ข้ามชาติเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายออกจากถิ่นเดิม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือแม้รัฐจะประกาศให้ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติตั้งแต่ปี 2548 แต่จากผลการศึกษาที่ผ่านมา ยังเน้นย้ำถึงมิติทั้ง 4 ประการที่มองว่ายังคงเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่การค้ามนุษย์ (พัทธกร ศานะสุพันธ์, 2554, รัฐพล บั้งเงิน, 2559, และอริสรา ยอดดำเนิน, 2551) เงื่อนไขบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เมื่อพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายของกระบวนการค้ามนุษย์หรือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จะพบในหลายช่วงวัยและหลายกลุ่มอาชีพ ได้แก่ เด็กเยาวชนทั้งที่เต็มใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์และ ถูกล่อลวงเข้าสู่กระบวนการ ผู้ใหญ่ที่เข้าสู่อาชีพต่าง ๆ และต้องเผชิญกับการกดขี่ค่าแรง หรือความไม่เป็นธรรมในการปฏิบัติงาน โดยมีเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ สรุปได้ดังนี้

1. การขาดการรู้เท่าทันในสังคมบริโภคนิยม รายงานวิจัยพบว่าเด็กผู้หญิงจำนวนหนึ่งมีความสมัครใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เนื่องจากต้องการเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพื่อการบริโภค ผู้หญิงหลายคนคิดว่าคุณค่าแห่งตัวตนผูกติดหรือเชื่อมโยงกับสินค้าซึ่งเป็นการรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ การที่ผู้หญิงหลายคนมีทัศนคติดังกล่าวนำไปสู่ความสมัครใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ (อริสรา ยอดดำเนิน, 2551, นิรมล รัตนสุพร, 2553)

2. ความไว้วางใจ และความรัก นำไปสู่การล่อลวงเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์: งานวิจัยเชิงคุณภาพจำนวนหนึ่งสะท้อนข้อมูลให้เห็นว่า การที่ผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เพราะความไว้วางใจในเพื่อน ความรักที่มีเพื่อนต่างเพศนำไปสู่ดื่มสุรา เสพยาเสพติด และสุดท้ายจำเป็นต้อง

เข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เพื่อได้เงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อขายเสพติด หรือผู้หญิงหลายคนถูกแฟนหรือคนรักหลอกให้เข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์ ด้วยเหตุผลที่ว่า การช่วยกันหาเงินเป็นการแสดงความรักที่มีต่อคนรัก

3. ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการค้ำมนุษย์ เป็นการศึกษาบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการทำงานกระบวนการค้ำมนุษย์ และเกือบทั้งหมดเป็นการให้ความสำคัญศึกษาถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในการทำงาน ข้อค้นพบถึงสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ อาทิ (ปานทอง ศรีทวงศ์, 2551; สุริยา เกษมสิริสวัสดิ์, 2550; กนธีร์ สุทธิกุล, 2550; ญัฐยา วิจิวิทยา, 2553; อารีญา ศรีคำภา, 2553; รสสุคนธ์ ทาริยะ, 2553; สุนีย์รัตน์ ควรวีรยกุล, 2555; วรารัตน์ แจ็งแก้ว, 2554; มนูญ มุ่งพาลชล, 2555; ประทานพร ชุกกลิ่น, 2553 และทศพร บุตรสาหลิง, 2559)

1. การขาดความไว้วางใจระหว่างผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่รัฐ
2. ความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่ในเรื่องทักษะด้านภาษา
3. เจ้าหน้าที่ยังไม่เข้าใจการปฏิบัติงานตามภารกิจ พรบ.การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์
4. เจ้าหน้าที่มีความเข้าใจในเรื่องการค้ามนุษย์และสิทธิต่างๆ ของผู้เสียหายแต่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการช่วยเหลือผู้เสียหาย
5. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แต่ไม่ได้ทำหน้าที่รับผิดชอบในงานนี้
6. เจ้าพนักงานของรัฐผู้มีหน้าที่ปราบปรามเป็นผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย

ยศ สันตสมบัติ (2535) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดขึ้นและคงอยู่ของขบวนการการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะแรงงานที่เป็นเด็กและหญิงในผลงานวิจัยเรื่อง “แม่หญิงสี่ขาตัว : ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย” ว่าการที่ผู้หญิงจากภาคเหนือและภาคอีสานต้องกลายเป็นสินค้ารองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าสด ใหม่ อยู่ตลอดเวลา ยิ่งทำให้การค้ามนุษย์โดยเฉพาะเด็กและหญิงยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น สาเหตุหลักเกิดจากความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นหนักด้านอุตสาหกรรมละทิ้งภาคเกษตร ทำให้เศรษฐกิจภาคชนบทล้มละลาย แรงงานภาคเกษตรไหลเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมกลายเป็นลูกจ้างไร้ฝีมือ และถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน จึงเกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน และชนบทกับเมืองชัดเจนมากขึ้น ประกอบกับการตอกย้ำวัฒนธรรมบริโภคนิยมแบบตะวันตกทำให้เกิดลัทธิวัตถุนิยม เกิดความอยากมี อยากได้ อยากเป็น เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถาบันครอบครัวโดยมีความเป็นปัจเจกแบบ

ตะวันตกมากขึ้น ไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม ศีลธรรม และเกิดการผลักดันให้ “ผู้หญิง” และ “ลูกหญิง” กลายเป็นสินค้าในที่สุด

ประเด็นท้าทายในการดำเนินงานเรื่องการค้ามนุษย์ บทเรียนจากมูลนิธิผู้หญิงที่ดำเนินงานแก้ไข ป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์โดยเฉพาะการค้าหญิงและเด็ก ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 (ศิริพร สะโครบาเน็ค, 2548) ระบุประเด็น ดังนี้

1) วงจรที่ไม่สมดุลในการทำงาน

วงจรการทำงานเรื่องการค้ามนุษย์จำต้องครอบคลุมทั้งเรื่องการค้าดำเนินงาน ป้องกัน แก้ไข และให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการทำงานในระดับนโยบายเพื่อจัดทำกฎหมาย แผนปฏิบัติการ และการทำงานในระดับปฏิบัติงานที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับชุมชน ผู้ตกเป็นเหยื่อ ทั้งในเรื่องการป้องกันและให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ โดยการทำงานทั้งสองระดับจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดข้อมูล การกำหนดนโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการจัดการทรัพยากรให้เพียงพอในการทำงานแต่ละระดับทั้งของรัฐและเอกชน และประชาสังคม แต่ในสภาพที่เป็นจริงทรัพยากรจำนวนมากได้จัดสรรไปเพื่อการทำงานในระดับนโยบาย การสร้างความเข้มแข็งและการจัดระบบต่าง ๆ ให้กับหน่วยงานของรัฐ

2) การส่งเสริมกรอบหลักการและแนวทางสิทธิมนุษยชนในการทำงาน

ตามหลักการสิทธิมนุษยชน การดำเนินการใด ๆ จะต่อควรปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ที่ถูกละเมิด รวมทั้งชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ แต่ในเรื่องการปฏิบัติงานเรื่องการค้ามนุษย์ พบว่ามีความหลากหลายของแนวทางในการปฏิบัติงานและการดำเนินงานที่ไม่ครอบคลุมครบวงจร แม้เครื่องมือและกลไกที่สร้างขึ้นในระดับสากลจะยืนยันหลักการที่ไม่ให้เอาผิดกับผู้ที่ถูกค้า ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมในการเคลื่อนย้ายตนเองหรือไม่ แต่ให้ความสำคัญกับสภาพที่ถูกแสวงหาประโยชน์และการครอบงำที่ผิดทำนองคลองธรรม โดยรัฐจะต้องให้การช่วยเหลือเยียวยา แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่รัฐยังหิวยกประเด็นความยินยอมของผู้เสียหายและการเคลื่อนย้ายโดยใช้เอกสารที่ไม่ได้ออกโดยหน่วยงานของรัฐมาพิจารณาสถานภาพว่าเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์หรือเป็นผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง การปฏิบัติเช่นนี้ถือว่าไม่ปฏิบัติตามแนวทางหลักที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย และทำให้เกิดการกระทำซ้ำๆ เดิมซ้ำๆ ทำให้มีความยากลำบากในชีวิตและเกิดความเสี่ยงที่จะเข้าสู่วงจรการย้ายถิ่นและการค้ามนุษย์อีก

3) ตัวตน การมีส่วนร่วมและการตัดสินใจของผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย

ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมดำเนินงานห้อยกันปราบปราม ช่วยเหลือในเรื่องการค้ามนุษย์ ในภาพรวมพบว่ายังขาดการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย ยิ่งพัฒนารูปแบบให้เป็นทางการและเป็นอาชีพมากเท่าใด ตัวตนและการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายก็จะยิ่งลดน้อยลงหรือแทบไม่มีเลย การดำเนินงานแก้ไขและป้องกันปัญหาใด ๆ จะไม่สามารถประสบ

ผลสำเร็จได้ หากไม่มีเสียงและความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบ การส่งเสริมให้ผู้เสียหายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการรวมกลุ่มของตัวเอง

4) สารและรูปแบบที่สื่อในการรณรงค์

การป้องกันการค้ำมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของการทำงาน สารและกิจกรรมที่ใช้ในการรณรงค์ป้องกันอาจยังไม่สอดคล้องกับความสนใจของชุมชนที่ยังมีความต้องการที่จะย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ และสมาชิกในชุมชนเชื่อว่าตนเองมีศักยภาพที่จะป้องกันตนเองไม่ให้เกิดเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาสารให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การใช้เนื้อหาที่สร้างความหวาดกลัวเพื่อป้องปรามการเคลื่อนย้ายอาจทำให้คนที่ต้องการย้ายถิ่นปิดบังตนเอง หรืออาจนำไปสู่มาตรการของชุมชนห้ามปรามไม่ให้ผู้คนเคลื่อนย้ายเพื่อหางานทำเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเป็นเหยื่อของการค้ำมนุษย์ การรณรงค์ป้องกันจะต้องเปลี่ยนจากการค้ำมนุษย์มาเป็นการส่งสารเรื่องการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย เพื่อให้ความรู้ ส่งเสริมศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่จะพิทักษ์คุ้มครอง ป้องกันตนเองและผู้อื่น รวมถึงตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากบริษัทจัดหางานต่าง ๆ หน่วยงานที่มีนโยบายส่งออกแรงงานสามารถมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้เรื่องการย้ายถิ่นเพื่อหางานทำที่ปลอดภัยและการป้องกันตนเองจากการค้ำมนุษย์

2.3 สถานการณ์การค้ำมนุษย์ในประเทศไทย

สถานการณ์ปัญหาการค้ำมนุษย์ในประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤติและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะประเทศไทยถูกจัดให้เป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และทางผ่านของกระบวนการค้ำมนุษย์ ทั้งการค้าผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก เพื่อการบังคับค้าประเวณี และเพื่อการบังคับใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง การเกษตร การใช้แรงงานตามบ้าน หรือถูกบังคับให้ขอทาน (สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย, 2559) การจัดการกับปัญหาดังกล่าวจึงมีความยุ่งยากเพราะไม่สามารถจัดการเบ็ดเสร็จได้ภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังต้องมีการจัดการร่วมกันระหว่างประเทศอีกด้วย ซึ่งเราสามารถแบ่งประเภทของเหยื่อการค้ำมนุษย์ตาม แหล่งที่มาได้ 3 ประเภท ได้แก่ 1. กลุ่มที่มาจากประเทศที่มีพรมแดนติดกับไทย เช่น เมียนมา ลาว และ กัมพูชา 2. กลุ่มที่มาจากประเทศใกล้เคียง เช่น จีนและเวียดนาม 3. กลุ่มที่มาจากประเทศอื่นๆ (ศิปติ นพประเสริฐ, 2558)

สถานการณ์การค้ำมนุษย์ในประเทศไทยเป็นที่จับตามองจากนานาชาติมาโดยตลอด โดยเฉพาะในปีพ.ศ. 2558 – 2559 ซึ่งประเทศไทยถูกจัดอันดับให้อยู่ในบัญชีกลุ่มที่ 3 (Tier 3) ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีสถานการณ์ค้ำมนุษย์ระดับเลวร้ายที่สุด จากรายงานสถานการณ์การค้ำมนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2559 (Traffic in Persons Report 2016 หรือ TIP 2016) โดยกระทรวงการต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งทำการศึกษาปัญหาการค้ำมนุษย์ใน 188 ประเทศทั่วโลก

(Department of State, 2016) โดย TIP ได้ระบุว่าประเทศไทยนั้นไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการกับปัญหาการค้ามนุษย์ รวมทั้งความล้มเหลวในระบบสอบสวนและตัดสินผู้กระทำความผิด รวมถึงการดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และแม้จะมีความพยายามในการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์แต่ก็ยังถือว่าไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับขนาดของปัญหาในประเทศไทย (แสงจันทร์ มาน้อย, 2557) นอกจากนี้ ในรายงาน TIP ยังได้ระบุว่า การค้ามนุษย์เพื่อบังคับค้าประเวณียังคงเป็นปัญหาสำคัญอย่างมาก ไม่เฉพาะผู้หญิงและผู้ชายเท่านั้น แต่เด็กทั้งหญิงและชายจากในประเทศเองและประเทศเพื่อนบ้านอย่าง ลาว พม่า เวียดนาม และเขมร ก็ตกเป็นเหยื่อการบังคับค้าประเวณีในประเทศไทย และประเทศไทยยังเป็นทางผ่านให้กับเหยื่อที่มาจากประเทศที่สาม เช่น จากจีน เวียดนาม บังคลาเทศ อินเดีย พม่า เพื่อไปยังประเทศที่สามอย่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ รัสเซีย เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตก ในขณะที่คนไทยเองก็ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ที่ถูกบังคับใช้แรงงานหรือบังคับให้ทำงานในธุรกิจค้าประเวณีทั้งในไทยและในประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศในอเมริกาเหนือ ยุโรป แอฟริกา เอเชียและตะวันออกกลาง เช่นกัน

กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้เปิดเผยว่าในปี 2559 จากสถิติแรงงานต่างด้าวประมาณ 2.66 ล้านคน รัฐบาลสามารถจับกุมการกระทำความผิดด้านการค้ามนุษย์ได้ 333 คดี โดยสั่งฟ้องคดีค้ามนุษย์ 301 คดี ตัดสินลงโทษผู้ต้องหา 268 คน ยึดทรัพย์สินผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ 9 คดี รวมมูลค่า 784 ล้านบาท และสามารถจับกุมเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ได้ 45 คน และปี 2560 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์กว่า 3 พันล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อน 23.8 เปอร์เซ็นต์ (นนทรัฐ ไร่เจริญ, 2560) โดยผลจากการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ในปีพ.ศ.2559 ประเทศไทยได้รับการเลื่อนอันดับขึ้นมายู่ในบัญชีกลุ่มที่ 2 ซึ่งต้องจับตามอง (Tier 2 Watch List) (Department of State, 2016) ซึ่งแม้จะถูกเลื่อนขั้นขึ้นมา แต่ก็ยังคงสะท้อนถึงปัญหาการค้ามนุษย์ที่ลุกลามอย่างกว้างขวางและต้องการการจัดการมากกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง (รายงานการค้ามนุษย์ปี 59 สหรัฐอเมริกาเลื่อนอันดับไทยขึ้นบัญชี 2 ต้องจับตา, 2559)

2.4 มาตรการและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน

การป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์มีการดำเนินการในหลายภาคส่วน ทั้งระดับสากล ระดับภายในประเทศ รวมทั้งระดับชุมชน ทั้งโดยกลไกหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และการร่วมมือกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ดังนี้

การป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของไทย เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2543 เมื่อประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่กระทำโดย องค์กรอาชญากรรม (The United Nations Convention against Transition Organization

Crime) ซึ่งนับเป็นพันธะสัญญาที่ทำให้ประเทศไทยเริ่มศึกษาปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทย และเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเมื่อไทยได้ร่วมลงนามในพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก เมื่อ 18 ธันวาคม 2544 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ประเทศไทยเริ่มมีองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับผิดชอบโดยตรง ภายใต้บรรทัดฐานขององค์กรสหประชาชาติ ที่เร่งรัดให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปรับปรุงกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อการปกป้องคุ้มครองผู้หญิงและเด็ก จากปัญหาการค้ามนุษย์

นโยบายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย

ประเทศไทยได้ประกาศนโยบายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้เป็นวาระแห่งชาติ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย (พ.ศ. 2554-2559) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ให้หมดไปจากประเทศไทย

การประกาศใช้พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่กำหนดขึ้นครอบคลุมถึงการกระทำทุกรูปแบบที่เข้าข่ายเป็นการค้ามนุษย์ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ เพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติ เพื่อการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่กำหนดมาตรการการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เสียหาย รวมทั้งการเยียวยาผู้เสียหายและการนำตัวกลับประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่ระบุว่า เพื่อการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เนื่องจาก พระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 เดิมยังไม่ได้กำหนดลักษณะความผิดให้ครอบคลุมการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากบุคคลที่มีได้จำกัดแต่เฉพาะหญิงและเด็ก และการกระทำด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การนำคนมาค้าประเวณีในราชอาณาจักร หรือส่งไปค้ายังนอกราชอาณาจักร การบังคับใช้แรงงานหรือขูดรีด บังคับตัดอวัยวะเพื่อการค้าหรือเพื่อประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งในปัจจุบันได้กระทำการในลักษณะองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้น สำหรับรายละเอียดในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีทั้งหมด 57 มาตรา 6 หมวด ประกอบด้วย หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 ว่าด้วยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ หมวด 3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ หมวด 4 ว่าด้วยการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ หมวด 5 ว่าด้วยกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และ หมวด 6 ว่าด้วยการกำหนดโทษ

มาตรการภาครัฐ

กลไกขับเคลื่อนการทำงานเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย รัฐบาลไทยมีการขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในหลายรูปแบบ มีการกำหนดนโยบายและแผนระดับชาติ เรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็กในประเทศและข้ามชาติ ผ่านความเห็นชอบจากรัฐมนตรีในปี 2546 รวม 7 แผนงานหลัก เพื่อกำหนดเป็นนโยบายและกลไกสำหรับการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ประกอบด้วย

1. แผนงานป้องกัน ประกอบด้วย การจัดการบริการทางสังคมอย่างทั่วถึงและมีมาตรฐานด้านการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน ขจัดความยากจน ส่งเสริมการประกอบอาชีพ การมีงานทำ การจัดหางาน การให้บริการสาธารณสุข เพื่อลดความรุนแรงของปัญหาเศรษฐกิจและสังคม อันอาจเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มเสี่ยงต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

2. แผนงานให้ความช่วยเหลือและคุ้มครอง ประกอบด้วย การจัดการบริการด้านต่าง ๆ ที่มีมาตรฐานและคุณภาพในการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย ครอบครัว บุคคลที่เกี่ยวข้อง สร้างและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดทั้งเครือข่ายอาสาสมัครในแต่ละระดับมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานแบบบูรณาการเพื่อให้การช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ

3. แผนการดำเนินงานตามกฎหมายและปราบปราม ประกอบด้วย การผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงานด้านการบังคับใช้กฎหมาย ให้มีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นการค้ามนุษย์ การใช้กฎหมาย การบังคับคดี การสร้างเครือข่ายด้านการบังคับใช้กฎหมาย

4. แผนการส่งกลับและคืนสู่สังคม ประกอบด้วย การจัดการบริการทางสังคมแก่ผู้เสียหายซึ่งเดินทางกลับอย่างเหมาะสม เพื่อให้การช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจให้กลับเข้าสู่สภาวะปกติ

5. แผนการจัดทำระบบข้อมูลการติดตามและประเมินผล ประกอบด้วย การรวบรวม จัดทำระบบการประสาน ส่งต่อข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ระหว่างหน่วยงาน การจัดทำสถานการณ์สถิติการดำเนินงานในแต่ละด้าน การติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรม

6. แผนการพัฒนากลไก การบริหารงาน และการจัดการ ประกอบด้วย การจัดการโครงสร้างในการทำงานในแต่ละระดับ การมอบหมายภารกิจแก่บุคลากร การส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ

7. แผนการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ ประกอบด้วย การสนับสนุนสร้าง พัฒนากลไกความร่วมมือตามแนวชายแดน การผลักดันให้หน่วยงานรับผิดชอบระดับระหว่างประเทศจัดกิจกรรมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ประเทศต้นทาง

การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการด้านการค้ามนุษย์ 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ.2548 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดกลไกประสานงานกลางด้านการค้ามนุษย์ การบูรณาการข้อมูล ของส่วนราชการทุกกระทรวง เพื่อให้เกิดระบบสนับสนุนข้อมูลเพื่อการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารในระดับนโยบายในการป้องกัน และแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ โดยมีโครงสร้างการปฏิบัติงาน ดังนี้

ระดับชาติ : กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานกลางประสานการป้องกัน และปราบปรามการค้ามนุษย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับจังหวัด: กำหนดให้แต่งตั้งคณะกรรมการจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเป็นเลขานุการ สนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

ระดับต่างประเทศ: กำหนดให้แต่งตั้งคณะกรรมการประจำประเทศต่าง ๆ โดยมีเอกอัครราชทูต/กงสุลใหญ่เป็นประธาน และมีผู้แทนประกอบด้วย กงสุลใหญ่กิตติมศักดิ์ ทูตแรงงาน ผู้แทนด้านความมั่นคง ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรเอกชน และชุมชนไทย ทำหน้าที่ประสานให้ข้อมูลและความช่วยเหลือแก่เหยื่อการค้ามนุษย์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ปรับแก้ข้อบัญญัติการด้านการค้ามนุษย์ ระดับชาติ และระดับจังหวัด เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ดังนี้

1.ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แห่งชาติ (ศปคม.แห่งชาติ) : National Operation Center on Prevention and Suppression of Human Trafficking (NOCHT)

2.ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์จังหวัด (ศปคม.จังหวัด) : Provincial Operation Center on Prevention and Suppression of Human Trafficking (POCHT)

นอกจากการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดังกล่าวแล้ว ยังมีแนวทางการส่งเสริมเพื่อให้การดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพโดยการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการดำเนินงานแก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายสำหรับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ รวมถึงการช่วยเหลือผู้เสียหาย การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหาย การช่วยเหลือผู้เสียหายในต่างประเทศให้กลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่

และดำเนินการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามระเบียบที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์กำหนด

นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2554-2559 ระบุเป้าหมายของนโยบาย กลุ่มเป้าหมาย และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ดังนี้

เป้าหมายของนโยบาย ระบุว่า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ให้ความสำคัญและผลักดันมาตรการการป้องกัน การดำเนินคดี การคุ้มครองช่วยเหลือ และการพัฒนากลไกเชิงนโยบายและการขับเคลื่อน และการพัฒนาและบริหารข้อมูลอย่างประสิทธิผล ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงผลักดันการดำเนินการอย่างจริงจัง เข้มงวด ในการจัดการกับผู้กระทำผิดฐานค้ามนุษย์และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ค้ามนุษย์ และผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ระบุกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ค้ามนุษย์ และกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 2) กลุ่มเสี่ยง 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป และ 4) กลุ่มที่เป็นภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ การท่องเที่ยวผู้ประกอบการ และภาคประชาสังคมทั้งภายในและระหว่างประเทศ ภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ กำหนดมาตรการการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกประเภท เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึง การเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างปลอดภัย ความเสี่ยงของการค้ามนุษย์ และให้ความร่วมมือในการเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ การสร้างจิตสำนึก และเจตคติในเรื่องสิทธิมนุษยชน และกระบวนการต่อต้านการค้ามนุษย์ให้แก่ภาคีเครือข่าย และนักธุรกิจการท่องเที่ยว การส่งเสริมกลไกชุมชนให้เข้มแข็งในการเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ การส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว การผลักดันให้มีการบรรจุเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก และการค้ามนุษย์ไว้ในการเรียนการสอน ทั้งในและนอกระบบการศึกษาทุกระดับ การส่งเสริมให้มีการอบรมเผยแพร่ความรู้แก่กลุ่มเสี่ยงเพื่อมิให้ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ข้ามชาติ การจัดสรรทรัพยากร และรูปแบบการดำเนินงานป้องกันให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของพื้นที่ ทั้งสถานะต้นทาง สถานะทางผ่าน และสถานะปลายทาง

2. ยุทธศาสตร์ด้านการดำเนินคดี กำหนดมาตรการการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีทั้ง ทางแพ่งและอาญา การผลักดันเรื่องการต่อต้านการค้ามนุษย์และการดำเนินคดีไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ และสถาบันงานสอบสวน สถาบันนิติบัณฑิต และสถาบันวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนการปราบปรามผู้กระทำ ผิดและขบวนการอาชญากรรม ทั้งภายในประเทศและข้ามชาติอย่างจริงจัง โดย

การใช้กระบวนการความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา การให้ความช่วยเหลือทางอาญา การสืบพยานในต่างประเทศ การยึดอายัดทรัพย์สินในต่างประเทศ และการนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี และการส่งผู้ร้ายข้ามแดน การส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบเครือข่ายด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย การผลักดันให้มีการปรับปรุง/แก้ไขกฎหมายที่มีความคาบเกี่ยวกับกระบวนการค้ามนุษย์พร้อมทั้ง กำหนดโทษไว้เป็นความผิดฐานค้ามนุษย์สนับสนุนการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ การผลักดันร่างกฎหมายว่าด้วยองค์ระอาชญากรรมข้ามชาติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย การผลักดันให้เมืองครุ/คณะที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีการค้ามนุษย์เพื่อวินิจฉัย และให้คำแนะนำ การดำเนินคดีที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อนและคาบเกี่ยวกับคดีอื่น ๆ การสนับสนุนให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์จังหวัด เข้าร่วมสังเกตการณ์ในการสอบสวน การแก้ไขกฎหมายการคุ้มครองตัวบุคคลซึ่งอาจตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จาก 24 ชั่วโมง เป็น 7 วัน การทบทวนวิธีการและขั้นตอนการดำเนินคดีให้เป็นไปตามบันทึกข้อตกลงต่าง ๆ การเร่งรัดให้ดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้มีระเบียบว่าด้วยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 การสนับสนุนการใช้ทรัพยากรด้านการสืบสวนสอบสวน และปราบปรามจากกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ ประกอบด้วย การจัดทำมาตรฐานและคู่มือของประเทศในการช่วยเหลือ คุ้มครอง และส่งกลับ การพัฒนาสมรรถนะของผู้ให้บริการและพัฒนาองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการคุ้มครองช่วยเหลือให้มีความรู้ความเข้าใจตามมาตรฐานที่กำหนด และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ การส่งเสริมให้มีหน่วยบริการแบบครบวงจรในพื้นที่ที่เป็นเส้นทางการค้ามนุษย์ในการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนให้หน่วยงานที่ดำเนินการคุ้มครองพยาน สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองพยานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง/จัดหาสถานคุ้มครองหรือสถานพักพิงผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยองค์ระภาคเอกชนตามมาตรฐานที่กำหนดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราชการส่วนท้องถิ่นและชุมชนของผู้เสียหายในการดูแลภายหลังการส่งกลับ การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครคนไทยในต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือและดูแลผู้เสียหายก่อนการส่งกลับประเทศไทย การพัฒนาระบบการให้บริการล่ามเพื่อการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับเจ้าหน้าที่ในการรักษาความลับของข้อมูล

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโลกเิงินนโยบายและการขับเคลื่อน ประกอบด้วย การเสริมสร้างความร่วมมือสำหรับการเจรจาระดับทวิภาคีกับประเทศที่มีสถานะต้นทางผ่าน และปลายทางในเรื่องการย้ายถิ่นอย่างปลอดภัย การจัดส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ การหาตลาดแรงงานสำหรับผู้หญิง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายความร่วมมือในระดับ

อนุภูมิภาคและระดับภูมิภาคเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ และการย้ายถิ่นอย่างปลอดภัยอย่างแข็งขันและต่อเนื่อง การเสริมสร้างและเพิ่มพูนความเป็นหุ้นส่วนระหว่างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภูมิภาค การดำเนินขั้นตอนการแก้ไขกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อประเทศไทยสามารถให้สัตยาบันพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก การทบทวนและประเมินสถานการณ์การค้ามนุษย์ทั้ง ภายในและภายนอกประเทศเพื่อพัฒนากระบวนการให้สอดคล้องกับสถานการณ์และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 การส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนามาตรการ และเพื่อขจัดปัจจัยเสี่ยงต่อกระบวนการค้ามนุษย์ การส่งเสริมศักยภาพให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางมาตรการ และการดำเนินงาน ร่วมกับเครือข่ายประชาคมที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน เพื่อป้องกัน ฝ้าระวัง สืบเสาะ ติดตาม และช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมทั้ง การติดตาม ฝ้าระวัง ควบคุมบุคคลหรือนิติบุคคล ผู้กระทำความผิดจากการกระทำผิดซ้ำ

5. ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและบริหารข้อมูล ประกอบด้วย การผลักดันให้มีระบบข้อมูลการค้ามนุษย์ ทั้ง ในระดับประเทศและระดับจังหวัด การสร้างความร่วมมือให้เครือข่ายนำเข้าข้อมูลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การสร้างกลไก/ระบบการรายงานของภาคีเครือข่ายเพื่อเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือและส่งต่อ การสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล การพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระดับประเทศและระหว่างประเทศเพื่อการประสานงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี การพัฒนาช่องทางให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงข่าวสารข้อมูลที่ควรรู้ทั้ง สิทธิ บทบาทหน้าที่และกรณีที่ควรฝ้าระวัง การส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของกระบวนการค้ามนุษย์ทั้ง ของประเทศตามชายแดนและภูมิภาค การพัฒนากลไก ระบบข้อมูลการฝ้าระวังและการรับแจ้งเบาะแสของอาสาสมัครให้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ การพัฒนาสมรรถนะและทักษะของผู้จัดระบบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อบ่งชี้สถานการณ์และติดตามกระบวนการค้ามนุษย์อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐเพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ การส่งเสริม สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล/ข่าวสารระหว่างภาคีเครือข่ายทั้งระดับภูมิภาค ระดับประเทศและระดับพื้นที่

หน่วยงานที่เป็นภาคีร่วมปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สภาคความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยมีองค์กรภาคเอกชน ประกอบด้วย

มูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิกระจกเงา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ศูนย์กฎหมายภูมิภาคแม่น้ำโขง มูลนิธิพัฒนาการคุ้มครองเด็ก เพื่อให้การประสานการทำงานในการดำเนินการเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์เป็นไปด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์

บทบาทองค์การพัฒนาเอกชน

ข้อมูลจากทำเนียบองค์การต่อต้านการค้ามนุษย์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552) พบว่า บทบาท ภารกิจขององค์การภาคเอกชนที่ถูกระบุในฐานะเป็นภาคีร่วมปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ทั้ง 7 องค์กรข้างต้น มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการค้ามนุษย์ที่มีความหลากหลาย ปรากฏในกิจกรรม โครงการที่แต่ละองค์กรดำเนินงาน โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะตามภารกิจและบทบาทขององค์กร กรณีมูลนิธิกระจกเงา ระบุกลุ่มเป้าหมายในการทำงาน คือ เด็กหญิง เด็กชาย ผู้หญิง ผู้ชายและกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีโครงการศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ โครงการยุติธุรกิจขอทาน ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการค้ามนุษย์ โครงการป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานเด็กและหญิงเพื่อการค้าบริการ ขณะที่มูลนิธิผู้หญิงและมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มีการดำเนินกิจกรรมต่อต้านการค้ามนุษย์ที่ใกล้เคียงกัน โดยระบุการทำงานมิติการทำงานทั้งในด้าน การป้องกัน การคุ้มครอง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การฟื้นฟูเยียวยา การส่งกลับผู้เสียหาย การกลับคืนสู่สังคม การผลักดันนโยบาย และการสร้างเครือข่ายการประสานงาน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กหญิง ผู้หญิง แรงงานต่างชาติ แรงงานไทย ผู้ย้ายถิ่นและชนกลุ่มน้อย มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก และมูลนิธิพัฒนาการคุ้มครองเด็ก นั้นจะมุ่งเน้นการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก เพื่อการให้ความช่วยเหลือ คุ้มครองและพัฒนา ทั้งนี้มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กจะมุ่งทำงานกับกลุ่มแรงงานเด็ก และผลักดันให้เกิดการป้องกันและแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก ขณะที่มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กมีเป้าหมายการทำงานในการปกป้องคุ้มครองเด็กในทุกกรณีภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก สำหรับศูนย์กฎหมายภูมิภาคแม่น้ำโขงนั้นพบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือด้านกฎหมาย การสร้างเครือข่ายและการประสานงาน โดยกลุ่มเป้าหมายคือองค์กรในประเทศสมาชิก

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า แม้จะมีองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความสนใจต่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ แต่ยังคงพบช่องว่างในทางปฏิบัติที่พบว่าอาชญากรจำนวนไม่มากนักที่ถูกดำเนินคดี และผู้เสียหายในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยยังปฏิเสธความช่วยเหลือ และไม่ต้องการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเยียวยา (เนวรัตน์ พลายน้อยและคณะ ,2556) การดำเนินการขององค์กรภาครัฐและเอกชนที่มุ่งเน้นเรื่องการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ยังขาดการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน ขณะเดียวกัน พบว่า ยังมีผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายอีกจำนวนมากที่เดินทางกลับบ้านและใช้ชีวิตโดยลำพังเพราะไม่รู้จักหน่วยงานเหล่านี้

หรือแม้จะรู้จักแต่ไม่ต้องการติดต่อเนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะต้องเปิดเผยตัวตนหรือจะได้รับการช่วยเหลือในรูปแบบใดบ้าง อุปสรรคที่ผู้เสียหายต้องเผชิญเมื่อกลับสู่ภูมิลำเนาคือการถูกโดดเดี่ยวจากสังคม โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ถูกกระทำทางเพศมักกังวลที่จะขอความช่วยเหลือเพราะอับอายกลัวว่าครอบครัวและชุมชนจะรับรู้และไม่ยอมรับ ทำให้ไม่มีคนปรึกษาหรือพูดคุยด้วย และเข้าไม่ถึงสิทธิในการรับบริการขององค์กร หน่วยงานทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันได้

ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในการทำงานเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน

กลุ่มหญิงสู้ชีวิต (Live Our Lives Group) เป็นการรวมตัวของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เริ่มรวมตัวกันในปี พ.ศ. 2549 มีเป้าหมายการทำงานเพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนรวมทั้งองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน ปัจจุบันมีฐานะเป็นองค์กรเอกชน ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้เข้าร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิผู้หญิง ในกิจกรรมการเยียวยา การเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งการแสวงหาเส้นทางเดินใหม่ให้ชีวิต รวมทั้งพยายามต่อสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและการชดเชยในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ได้รับทุนสนับสนุนการทำงานเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษาจากกองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ถือเป็นกลไกการทำงานเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่มีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรในชุมชน รวมทั้งกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานมูลนิธิผู้หญิง ผู้ริเริ่มการทำงานกับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในการทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน

“กลุ่มหญิงสู้ชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะเขาสู้อยู่แล้ว เพราะสมาชิกทุกคนรู้สึกว่าเขาถูกกระทำ การออกแบบการทำงานร่วมกับกลุ่มหญิงสู้ชีวิตจึงใช้การเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ มูลนิธิต้องการให้กลุ่มหญิงสู้ชีวิตเป็นอิสระในการทำงาน บทบาทของเราจึงเป็นผู้สนับสนุนการทำงาน”

จากบทบาทการทำงานของกลุ่มหญิงสู้ชีวิตในการเข้าถึงและให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ มูลนิธิผู้หญิงจึงมีโครงการสนับสนุนการทำงานของกลุ่มเพื่อเสริมศักยภาพการทำงานของกลุ่มให้เข้มแข็ง โดยดำเนินโครงการส่งเสริมบทบาทกลุ่มหญิงสู้ชีวิตในการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เดินทางกลับจากต่างประเทศในการคืนสู่

สังคม มีมูลนิธิผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการภายใต้โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทีมนสหวิชาชีพเพื่อการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในประเทศไทย สนับสนุนโดยองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (ไจก้า) และสำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็ก (สปป.) มีเป้าหมายเพื่อสร้างต้นแบบการคืนสู่สังคมซึ่งมีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง โดยผ่านกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้รับการเสริมพลังในการทำงานในกิจกรรมเสริมพลังอำนาจผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่ม

1. เพื่อรวมกลุ่มหญิงที่ประสบปัญหาจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
 2. เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูจิตใจและคืนสู่สังคม
 3. เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ได้เข้าถึงข้อมูลแหล่งให้ความช่วยเหลือทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน และความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ปี พ.ศ. 2551
 4. เพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์
- กิจกรรมที่กลุ่มหญิงสู้ชีวิตดำเนินการเพื่อการทำงานป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์พบในหลายมิติ ประกอบด้วย

1. การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่หญิงไทยที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ เนื่องจากตระหนักถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่ผู้หญิงจำนวนมากต้องถูกล่อลวงและถูกเอารัดเอาเปรียบจากขบวนการค้ามนุษย์ และเมื่อกลับมาเมืองไทย ส่วนใหญ่ขาดข้อมูลแหล่งให้ความช่วยเหลือ และไม่รู้ถึงสิทธิของตนเองในการขอความช่วยเหลือคุ้มครองทางกฎหมายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาและรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชนพื้นที่เสี่ยงต่าง ๆ
2. การให้คำปรึกษาและการฟื้นฟูเยียวยาด้านร่างกาย จิตใจ จัดหาที่พักชั่วคราว การประสานงานเพื่อให้ความช่วยเหลือคุ้มครองทางกฎหมาย ประสานเพื่อให้เข้าถึงความช่วยเหลือเพื่อเริ่มชีวิตใหม่ และประสานเพื่อให้เข้าถึงทุนช่วยเหลือต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐและองค์กรเอกชน รวมถึงทุนการศึกษาอบรม ทุนประกอบอาชีพ การรักษาพยาบาล ให้คำปรึกษากฎหมายเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเข้าถึงความคุ้มครองสิทธิ์และอื่นๆ

3. การรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน และสถานศึกษาโดยประสานความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ บ้านพักเด็กและครอบครัว องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน อาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเด็ก เยาวชนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียน เพื่อให้เครือข่ายในชุมชนตระหนักถึงปัญหา และการเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ในชุมชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของ ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์ และจัดสรรงบประมาณในพื้นที่เพื่อจัดโครงการสัมมนาการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องในแต่ละชุมชน

4. การพัฒนาสื่อการศึกษา เพื่อใช้ในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ โดยสมาชิกได้ร่วมกันในการผลิตสื่อการศึกษาเพื่อใช้ในการเผยแพร่ในชุมชน ได้แก่ เรื่องเล่าจากชีวิตจริงของสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิต เช่นหนังสือฝืนสลายที่ปลายทาง ตีวีดี ฝืนสลายที่บาร์เรน หนังสือตามหาความยุติธรรม เพื่อเป็นสื่อในการศึกษาข้อมูลก่อนตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

การทำงานที่ผ่านมายังได้รับการสนับสนุนจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (ไจก้า) และสำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็ก (สปป.)

ปัจจุบันกลุ่มได้ทำงานรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา ที่ผ่านมามีการจัดสัมมนากับผู้นำชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบว่า มีสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานสูง กลุ่มได้ผลิตหนังสือเรื่องเล่าจากชีวิตจริงของสมาชิกหญิงสู้ชีวิตที่ผ่านประสบการณ์จากต่างแดน เพื่อเตือนให้ผู้หญิงคนอื่นได้ตระหนักถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้จากการย้ายถิ่น และกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันสานสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่หญิงที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการย้ายถิ่นเพื่อที่จะได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีก โดยสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้ร่วมมือกับมูลนิธิผู้หญิง จัดทำหนังสือตามหาความยุติธรรม หนังสือเรื่องเล่าจากชีวิตจริงของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่กลับจากต่างแดน และมาเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับตัวเอง ได้ค้นพบถึงปัญหาและอุปสรรคในการตามหาความเป็นธรรม เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันสานสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่หญิงที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการย้ายถิ่นให้ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง การร่วมเป็นวิทยากรแสดงละคร ฝืนสลายที่ปลายทาง ในการรณรงค์เตือนภัยหญิงไทยในการไปทำงานต่างประเทศร่วมกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด

องค์ประกอบของการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากผู้เสียหายที่มีศักยภาพในการทำงานอย่างเท่าเทียม จะช่วยให้การทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมในทุกมิติ

3. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชน

3.1 ชุมชนและลักษณะการเกิดขึ้นของความเป็นชุมชน

เมื่อกล่าวถึงชุมชน โดยทั่วไปผู้คนจะนึกไปถึงชุมชนตามพื้นที่หรือชุมชนหมู่บ้าน ขณะที่ชุมชนในฐานะที่เป็นรูปแบบของการเกาะเกี่ยวเชื่อมร้อยกันด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ไม่จำกัดภายใต้อาณาบริเวณเท่านั้น ชุมชนมักจะได้รับความสนใจในฐานะกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานที่มีพลังเพื่อรังสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกของชุมชน พบว่ามีนักวิชาการที่ให้นิยามความหมายชุมชนตามพื้นที่และชุมชนที่อธิบายระบบความสัมพันธ์ของผู้คน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) ให้ความหมาย ชุมชน หมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2546) ระบุองค์ประกอบของชุมชนว่า ประกอบด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครองและโครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2549) อธิบายความหมายชุมชน ภายใต้องค์ประกอบ 3 ส่วน คือ พื้นที่ (Area and Space) คน (People) และสิ่งร้อยรัด (Tie Conditions) โดยสิ่งร้อยรัดคือสิ่งที่เชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน เช่น อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี ผลประโยชน์

นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ (2550) ได้ให้ความหมาย ชุมชน ที่มีความหมายมากกว่าการอยู่ร่วมกันภายใต้การจัดระเบียบทางสังคม อันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนยังเปรียบเสมือน “เครื่องมือ” ที่ทำให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายหลาย ๆ ประการ เช่น การมีอาหารสำหรับการบริโภค การมีงานทำ ความปลอดภัยในทรัพย์สินและความสงบสุข การได้รับสวัสดิการที่จำเป็นในชีวิต การได้พักผ่อนรื่นเริง ชุมชนจึงต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ วัตถุประสงค์ ต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน และต้องมีประสิทธิภาพ คือ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกได้ นอกจากนี้ ชุมชนอาจมีการจัดระเบียบของกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self-Sufficient) โดยที่มีการพึ่งพาชุมชนอื่นค่อนข้างน้อย หรือชุมชนอาจต้องมีการพึ่งพาอาศัยการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกับชุมชนอื่น ๆ หรือกับองค์กรทางสังคมภายนอกชุมชน เช่น รัฐ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ชุมชนจะต้องสามารถดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิก

สามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ (Self-contained) ชุมชนในฐานะเป็นองค์กรทางสังคม จึงมิใช่เป็นเพียงพื้นที่ที่คนมาติดต่อสัมพันธ์กันเท่านั้น แท้จริงแล้วการที่ผู้คนมาติดต่อสัมพันธ์กัน สร้างอุดมการณ์ ความเชื่อ กฎ กติกา ในการอยู่ร่วมกันทำให้ความเป็นชุมชนเกิดขึ้นและดำรงอยู่

ชยันต์ วรรธนะภูติ (2536) ระบุว่า นักมานุษยวิทยาบางคนมองว่า ชุมชนหมู่บ้าน ไม่ใช่แค่เพียง “ชุมชน” ที่คนเกาะกลุ่มกันอยู่ภายในระบบนิเวศหนึ่ง แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม หรือเป็นวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลานาน รวมทั้งเป็นภาพสะท้อนของการปรับตัวของคนเข้ากับระบบ นิเวศและเป็นเวทีการต่อสู้ (Area of Conflict) ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในการแย่งชิงอำนาจ รวมทั้งการช่วงชิงการใช้ทรัพยากรและผลประโยชน์ต่าง ๆ ระหว่างคนในหมู่บ้านหรือระหว่างรัฐกับหมู่บ้านอีกด้วย

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสาสกุล (2541) ให้ความหมายชุมชนแห่งสำนึก (Conscious Community) เป็นชุมชนที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวมและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกระดับอย่างเหนียวแน่น ด้วยระบบคุณค่าและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ อาจมีขนาดและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่มีลักษณะเป็นพลวัตร ที่บุคคลหรือกลุ่มต่างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกระทำกิจกรรมทางสังคมที่สนใจ ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว ชุมชนแห่งสำนึก (Conscious Community) จึงมีความหลากหลายทั้งรูปแบบของการรวมตัว พื้นที่ รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นความสนใจปัญหา ความเป็นชุมชนที่อาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ ประกอบด้วยจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ด้วยจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง (Public Consciousness) มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง บนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มและพื้นฐานแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Interactive Learning Through Action) รวมทั้ง มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร

บทความชุมชน : จากอุดมคติถึงเครื่องมือเพื่อการปกครองบุญเลิศ วิเศษปรีชา (2559) ระบุว่า ช่วงต้นของยุคสมัยใหม่คำว่า ชุมชน ก็ยังใช้แทนกันได้กับคำว่า สังคม บุญเลิศ เสนอว่า ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับมโนทัศน์ชุมชนก็คือ ในระยะแรกคำว่า “ชุมชน” มักถูกผูกติดกับความคิดว่า ชุมชนอยู่ในสังคมประเพณี ครั้นเมื่อหลุดจากกรอบดังกล่าวว่าชุมชนไม่จำ เป็นต้องอยู่ในสังคมประเพณีเท่านั้น สังคมสมัยใหม่ก็มีความสัมพันธ์แบบชุมชนได้ แต่มีจุดเน้นใหม่ว่า ชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่ขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดซึ่งทั้งหมดก็คือการมองชุมชนว่าเป็นรูปแบบขององค์กรทางสังคม และสมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ กระแสแนวความคิดยุคหลังสมัยใหม่ บุญเลิศนำเสนอความคิดของนักคิดหลายคน อาทิ เครก คาลฮูน (Craig Calhoun) และ จีออร์จีโอ อากัมเบน (Giorgio Agamben) ที่เห็นว่า ชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบทางสังคมไม่จำ เป็นต้องยึดติดกับพื้นที่ ชุมชนอาจก่อเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน เช่น การร่วมแลกเปลี่ยนความรู้สึก

ของผู้ประสบเหตุโศกนาฏกรรมมาด้วยกัน สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบชุมชนได้ หรือชุมชนของผู้ที่มีสุนทรียะร่วมกัน ชุมชนที่เกิดจากการมีประสบการณ์ต่อสู้อุปสรรค

“ชุมชน” จากหลากหลายทัศนะข้างต้น จึงหมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน จุดร่วมของลักษณะความเป็น “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ แต่กลุ่มบุคคลเหล่านั้น จะต้องมีความสนใจร่วมกัน (Common Interest) มีความสัมพันธ์กัน (Relationship) มีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) มีความรู้สึก (Sense) และมีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน หรือมีระบบวัฒนธรรมที่ตอบสนองความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ทั้งนี้ จะเห็นว่าลักษณะความเป็นชุมชนมีหลายมิติ ไม่ตายตัว

ขณะที่ความหมายของ “ชุมชน” ที่ระบุเป็นกฎหมายใช้เกณฑ์ของการมีอาณาเขตที่สามารถกำหนดได้อย่างชัดเจน ภายในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่เรียกกัน เช่น หมู่บ้านหรือตำบลในพื้นที่ชนบท หรือชุมชนในเมือง ในขณะที่ชุมชน ยังมีความหมายถึง กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วม มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ชุมชนในลักษณะนี้จึงเป็นชุมชนที่ไม่ยึดโยงกับพื้นที่หรืออาณาเขตทางภูมิศาสตร์

นิยาม ความหมายชุมชนในงานศึกษาการป้องกันการค้ำมนุษย์

นิยามชุมชน ในงานป้องกันและเฝ้าระวังการค้ำมนุษย์ มีการกำหนดนิยามปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจบทบาทชุมชนในงานป้องกันและเฝ้าระวังการค้ำมนุษย์ พบในงาน จิตติและคณะ (2550) กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการค้ำมนุษย์ โดยแบ่งชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ชุมชนที่เป็นทางการ (Administrative oriented) เป็นชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีการแบ่งเขตการปกครองโดยหน่วยงานรัฐ มีอาณาเขตหรือพื้นที่ชุมชนชัดเจน มีการปกครองโดยประธานชุมชน (หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน) และคณะกรรมการหมู่บ้าน อาจมีกลไกอาสาสมัครทำงานพัฒนาภายในชุมชน มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ สำหรับจัดกิจกรรมเฉพาะภายในกลุ่มสมาชิก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุนหมุนเวียน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น มีกฎระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติ จารีต ประเพณี วัฒนธรรมที่สมาชิกชุมชนยึดปฏิบัติร่วมกัน มีอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนเฉพาะตนเอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล ชุมชนในเขตเทศบาล

2. ชุมชนกลุ่มอาชีพ (Occupation oriented/Social status oriented) เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเฉพาะกลุ่มอาชีพหรือการทำงานประเภทเดียวกัน สมาชิกอาจมีมากมายหลากหลายทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด (อาจมีสมาชิกข้ามพรมแดนชุมชนแบบทางการ) การ

รวมกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปกป้องผลประโยชน์และแก้ปัญหาเพื่อนสมาชิกภายในกลุ่ม เช่น กลุ่ม Empowerment (กลุ่ม Sex workers)

3. ชุมชนที่มีวงสัมพันธ์ทางศาสนา/ความเชื่อเดียวกัน (Faith oriented) เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา/หรือ ความศรัทธาต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือน ๆ กัน ทำให้เกิดเป็นที่พักพิง หรือศูนย์รวมจิตใจ และอาจสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ๆ เช่น จัดตั้งสถานศึกษา ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อบรมพักชะชีวิต และให้การสนับสนุนด้านมนุษยธรรมแก่บุคคลที่ได้รับความทุกข์ยาก

4. ชุมชนที่เกิดจากคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน/หรืออยากแก้ปัญหาบางอย่างร่วมกัน (Common problem and/or common goal oriented) เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายร่วมกัน หรืออยู่ในสถานที่ที่เป็นปัญหาเดียวกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทำงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างเป็นระบบ เกิดเป็นเครือข่าย กลไกการทำงานที่เป็นรูปธรรม

ขณะที่ เนาวรัตน์ และคณะ (2556) ให้ความหมาย “ชุมชน” ในนิยามปฏิบัติการในโครงการศึกษาบทบาทชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ ว่า “ชุมชน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงสมาชิกชุมชนเป็นรายบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงทุกคน ทุกกลุ่ม และทุกองค์กรภายใต้พื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือภูมิโนเวศที่เป็นหน่วยปฏิบัติการ (operating unit) ซึ่งรวมถึงองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจ และองค์กรส่วนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนที่เข้ามาช่วยเหลืออำนวยความสะดวก (facilitate /support) ในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ในพื้นที่หนึ่งๆ โดยหน่วยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ (relationship) มีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ (regular communication) มีระบบความเชื่อ คุณค่า ค่านิยมต่อการป้องกันและเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ที่สอดคล้องกัน มาร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง มีปฏิบัติการทางสังคมและพัฒนาข้อตกลงหรือนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่น (Community Based Public Policy) โดยให้คุณค่ากับการขับเคลื่อน สนับสนุนให้ชุมชนมีสมรรถนะในการจัดการตนเองและมีปฏิบัติการ รวมทั้ง กระบวนการเรียนรู้ข้ามชุมชนในรูปแบบของเครือข่าย (network)

ชุมชน ในการวิจัยของเนาวรัตน์และจิตติในงานการป้องกันการค้ามนุษย์ในมิติการป้องกัน เฝ้าระวังในชุมชนโดยชุมชน จึงมีได้หมายถึงเพียงสมาชิกชุมชนเป็นรายบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงทุกคน ทุกกลุ่ม และทุกองค์กรภายใต้พื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือภูมิโนเวศที่เป็นหน่วยปฏิบัติการ (operating unit) ซึ่งรวมถึงองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจ และองค์กรส่วนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนที่เข้ามาช่วยเหลืออำนวยความสะดวก (facilitate, support) ในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ในพื้นที่หนึ่งๆ โดยหน่วยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ (relationship) มีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ (regular communication) มีระบบความเชื่อ คุณค่า ค่านิยมต่อการป้องกันและเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ที่สอดคล้องกัน มาร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง มีปฏิบัติการทางสังคม

และพัฒนาข้อตกลงหรือนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่น (Community Based Public Policy) โดยให้คุณค่ากับการขับเคลื่อน สนับสนุนให้ชุมชนมีสมรรถนะในการจัดการตนเองและมีปฏิบัติการ รวมทั้ง กระบวนการเรียนรู้ข้ามชุมชนในรูปแบบของเครือข่าย (network)

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยให้ความสนใจชุมชน 2 รูปแบบ คือ 1.ชุมชนที่เป็นทางการ (Administrative oriented) เป็นชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีการแบ่งเขตการปกครอง โดยหน่วยงานรัฐ มีอาณาเขตหรือพื้นที่ชุมชนชัดเจน และ 2.ชุมชนที่เกิดจากคนที่มีความวัตถุประสงค์ร่วมกัน/หรืออยากแก้ปัญหาบางอย่างร่วมกัน (Common problem and/or common goal oriented) เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความวัตถุประสงค์ เป้าหมายร่วมกัน หรืออยู่ในสถานที่ที่เป็นปัญหาเดียวกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างเป็นระบบ เกิดเป็นเครือข่าย กลไกการทำงานที่เป็นรูปธรรม (จิตติ และคณะ, 2550)

การรวมตัวกันสร้างกลุ่มใหม่ ๆ ด้วยพลังของ “คนใน” ผู้เป็นเจ้าของปัญหา ความต้องการ จึงไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนในชุมชน หมู่บ้าน หากยังมีผลให้ผู้คน กลุ่มเล็ก กลุ่มน้อยที่แตกต่างหลากหลายมีที่ทางของตัวเอง ความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เกิดจิตสำนึกร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดพลังมากขึ้นในการต่อสู้และต่อรอง ทำให้พวกเขาไม่ต้องพึ่งพาความสัมพันธ์ทางสังคมจากภาครัฐ เอกชนเพียงฝ่ายเดียว โดยสรุปแล้ว การเคลื่อนตัวในตำแหน่งแห่งที่ของผู้คนจำนวนมาก เกิดการรวมตัว รวมกลุ่ม ย่อมหมายถึงเขาเหล่านั้น มีความสัมพันธ์กับผู้คนที่หลากหลาย มีประสบการณ์ใหม่ๆ มีเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น และมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายเหล่านั้นในแนวราบมากขึ้น

3.2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ระบุว่า “กระบวนการเรียนรู้” (Learning Process) และ คำ “การเรียนรู้” (Learning) มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่ามีความหมายเดียวกัน นั่นคือ กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ลำดับ ขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ การเรียนรู้ มีความหมาย 2 นัย คือ การเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเนื้อหา หมายถึง ตัวความรู้ ความคิดที่เกิดในตัวบุคคล และการเรียนรู้ในฐานะวิธีการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือได้มาซึ่งความรู้ ส่วนกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยอาศัยวิธีต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคล เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ หรือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความคิดของบุคคล

สุรางค์ โค้วตระกูล (2544) กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการได้รับความรู้และประสบการณ์ จะมีลักษณะสำคัญคือ (1) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างถาวร จึงถือได้ว่าการเรียนรู้ (2) พฤติกรรมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปต้องเกิดจากการฝึกฝนหรือเคยมีประสบการณ์นั้น ๆ มาก่อน ขณะที่ ทิศนา ขัมภณี (2547) ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่

ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และการเรียนรู้ในความหมายของผลการเรียนรู้ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ในสาระต่าง ๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะ กระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้ความ เข้าใจในความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้หรือเจตคติ อัน เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้

3.2.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

พรพิไล เลิศวิชา (2541) ให้ความหมายกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็น กระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การรู้และการปฏิบัติเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์มี ศักยภาพในการพัฒนาสามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและพึ่งตนเองได้

Kasl และ Marsick (1997) อธิบายกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนว่า การ เรียนรู้จะเกิดขึ้นในกลุ่มเมื่อสมาชิกทุกคนรับรู้ว่ามีส่วนร่วมกับกลุ่มและสมาชิกทั้งหมดของกลุ่ม บุคคลสามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มอย่างเป็นระบบ ความคิดของการเรียนรู้การทำงานของกลุ่มนี้ มีรากลึกกลงไปในด้านทางความคิดและด้านการปฏิบัติ เกิดการสร้างกระบวนการกลุ่มในการคิดร่วมกัน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

3.2.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม การ เรียนรู้ของแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างกันในชุมชนด้วยกัน กระบวนการกลุ่มนี้ เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่ม ที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่า คนอื่นในบางเรื่อง แต่ก็มีหลายเรื่องที่เขาอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สามารถหาทาง ออกที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การพูดคุยถกเถียงกันของคนในชุมชน จึงเป็นการเอาประสบการณ์ จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นเรื่องของความพยายามที่จะแก้ปัญหาในชีวิตจริง จากการได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข แล้วสมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็น การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ แล้วแต่กรณีว่าประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังของกลุ่ม หรือไม่ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ตกลงกันไว้แล้ว ได้ผลว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร

เกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวน วิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาทางแก้ต่อไปอีก กระบวนการคิด ทำ ทบทวน วิเคราะห์ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็น การเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียง ยกระดับความคิด สติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยกัน แก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อ พัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงยังมีความหมายในอีกนัย หนึ่งคือ เป็นการเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว การทำความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้วย่อม ง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ ผู้เรียนจากเรื่องไกลตัวหรือไม่รู้จัก

4. กระบวนการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่าย ผู้ที่ร่วม เรียนรู้จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง หรือเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ความคิดเห็น และทรัพยากรร่วมกันด้วยความสมัครใจ ช่วยเหลือกัน ติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจแต่มีจุดร่วมที่เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรหรือชุมชนต่อชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดต่อสื่อสารกันเป็น ระยะ

3.2.3 การเรียนรู้ในชุมชน

โกวิท พวงงาม (2553) ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เริ่มจากการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การไตร่ตรอง วิเคราะห์สาเหตุ ตระหนัก รู้ถึงความคิด ความสามารถของตนเองหรือกลุ่มในการแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดการสั่งสม ประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว มีการทดลองปฏิบัติแก้ไข ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ๆ ให้สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของชุมชน

สนธยา พลศรี (2553) แบ่งการเรียนรู้ที่มีในชุมชนเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Learning) เป็นการเรียนรู้ ของคนในชุมชนที่เป็นผลจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Nature Environment) และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Culture Environment) ที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน โดยไม่มีหลักสูตร ไม่มีตารางเรียนที่แน่นอน แต่เกิดขึ้นตลอดเวลาและ ตลอดชีวิต

2. การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนหรือการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ (Formal Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการหรือดำเนินการโดยมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย มีสถาบันหรือ

องค์การรับผิดชอบ มีการแบ่งระดับชั้นเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล ระยะเวลาของการเรียน การจัดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเป็นที่รู้จักกันในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลหรือปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งปัจจุบันดำเนินการทั้งในภาครัฐและเอกชน

3. การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน (Nonformal Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ไม่สามารถจัดได้ในชั้นเรียนแบบการเรียนรู้อันในระบบโรงเรียน เนื่องจากภาครัฐและเอกชนที่รับผิดชอบขาดงบประมาณ สถานที่ บุคลากรหรือบุคคลที่อยู่ในระบบการเรียนขาดความพร้อมที่จะเรียน เช่น มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาเพียงพอ ซึ่งดำเนินการในลักษณะของการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน

4. การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่ให้แก่คนในชุมชนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความถนัด ตามศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสที่จะเรียนรู้ โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ ในชุมชน

5. การเรียนรู้จากการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) เป็นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีการบูรณาการองค์ความรู้ วิธีการ และผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างเหมาะสม มีระบบความสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม คือ ทุกคนร่วมเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระของการเรียนรู้จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เกิดจากความต้องการของผู้เรียน ผลของการเรียนรู้เป็นการพัฒนาผู้เรียนและชุมชนไปพร้อมกัน

6. การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกขั้นตอน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งมีปรัชญา แนวคิดและหลักการเช่นเดียวกับการพัฒนาชุมชน เชื่อมั่นในศักยภาพหรือความสามารถของคนในชุมชนว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ในชุมชนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน มีผู้เกี่ยวข้องในหลายระดับ เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและปัญหาในชีวิตจริงของสมาชิกในชุมชน เป็นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน

3.2.4 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

ผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ คือ ความรู้ มีการนำเสนอขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจหลายรูปแบบ

Philip Waterhouse (1983) ระบุขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการคิดและการวางแผน (Thinking and Planning Phase)

และขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ (Action Phase) โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ เป็นวงจร โดยเริ่มจากการวางเป้าหมาย การมุ่งมั่นและแสวงหาแหล่งสนับสนุน การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การทบทวนและประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบเพื่อวางเป้าหมายใหม่

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) เสนอขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ปัญหา
2. การแสวงหาทางเลือก
3. การดำเนินการ
4. การประเมินผล

ขณะที่ ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (2542) เสนอ 5 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1. การรวมคน บนฐานคิดที่เชื่อว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน
2. การร่วมคิด โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมองเพื่อระดมความคิดเห็น สร้างความเข้าใจร่วม ปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ และวิเคราะห์ปัญหา
3. การร่วมทำ เพื่อรวมพลังการจัดการ ดำเนินการตามแผนที่กำหนด โดยใช้หลักการฝึกฝนจากการทดลองปฏิบัติ โดยใช้การปฏิบัติในพื้นที่จริง
4. การร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้างพลังภูมิปัญญา โดยเริ่มจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงาน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมทักษะความรู้ ประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน
5. การร่วมรับผล เพื่อร่วมสร้างพลังปิติ โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละ ทำงานให้กับชุมชนและสังคม

3.2.5 องค์ประกอบและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ของชุมชน

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2549) เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดผ่าน 3 ช่องทาง ประกอบด้วย

1. วิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น การศึกษา ประสบการณ์จากบุคคล ชุมชน การศึกษาดูงานและทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปฏิบัติจริง
2. ฐานการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ซึ่งมีทั้งภายในชุมชน คือ สมาชิก และผู้นำ และภายนอกชุมชน คือ บุคคล องค์กรภายนอก

3. เนื้อหาและองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น เนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำมาหากินการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน

ขณะที่ปัจจัย เงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. บริบทสิ่งแวดล้อมและกลไกต่าง ๆ ที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ มีโครงสร้างของความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ แบบแนวนราบ (Horizontal) มากกว่าแบบแนวตั้ง (Vertical) และมีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมมากกว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือผลประโยชน์

2. มีกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศทางการเรียนรู้ภายใต้ลักษณะการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ จะทำให้บุคคลสามารถคิดค้นสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้

3. เงื่อนไขด้านเวลาที่เหมาะสม เพียงพอแก่กระบวนการเรียนรู้

4. การบริหารจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและปริมาณของผลผลิตที่จะเกิดขึ้น

5. เงื่อนไขของกระบวนการทัศน์ ทั้งนี้ กระบวนทัศน์ที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างสิ่งใหม่นั้น ต้องเป็นกระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพและความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) นำเสนอองค์ประกอบการเรียนรู้ของชุมชนประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ 8 รูปแบบ คือการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเรียนรู้จากเวทีสนทนา การพบปะหรือและประชุม การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชน การฝึกอบรมและดูงาน การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ และการเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม โดยเสนอว่า ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ

1. ปัจจัยภายในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำ ความสัมพันธ์ของคน กวาระเบียบ ทัศนคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมของคนในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งในด้านความรู้ งบประมาณ และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1. เนื้อหา ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เป็นความรู้ที่ตอบสนองต่อปัญหา 2. กิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องเป็นกิจกรรมที่มีเข็มมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ร่วมกำหนดเพื่อแก้ปัญหาได้จริง และ 3. วิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้ ที่มีที่มาจากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

สำหรับปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน คือ ผู้นำ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การบริหารจัดการการเรียนรู้ และปัจจัยภายนอก คือ การสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงาน ผู้คนภายนอก ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ

3.3 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ได้ถูกใช้เป็นแนวทางในการทำงานในหลายสาขา จากกลุ่มต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1960 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนานใหญ่ ต่อมาขยายสู่กลุ่มการศึกษาผู้ใหญ่ในช่วงปี ค.ศ. 1970 และในอีก 10 ปีต่อมาแนวคิดนี้ถูกนำไปใช้ในกลุ่มคนทำงานด้านจิตวิทยาชุมชนมากขึ้น เพราะเริ่มมีการยอมรับว่า “ปัจเจกบุคคลคือประชาชนที่อยู่ในระบบการเมือง และสิ่งแวดล้อมทางสังคม” แนวคิดการเสริมพลังอำนาจมีจุดเน้นในการเพิ่มความสามารถในการควบคุมชีวิตในมิติต่าง ๆ ของผู้คน

Baistow (1994, อ้างถึงใน อภิญา เวชชัย, 2555) ศึกษาที่มาของแนวคิดการเสริมพลังอำนาจ พบว่า แนวคิดดังกล่าว เป็นส่วนผสมของแนวคิดการช่วยเหลือกันเอง การพึ่งตนเอง การรวมกลุ่มหลายรูปแบบ จนถึงการเคลื่อนไหวรวมตัวเพื่อมุ่งสู่การปลดปล่อยไปสู่เรื่องสิทธิ ความเสมอภาค เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้มีประสบการณ์ต่าง ๆ หลายรูปแบบ ทั้งการต่อสู้กับการเหยียดผิว การเลือกปฏิบัติต่อสตรีและเพศที่สาม การวิพากษ์การกดขี่ผู้มีฐานะทางชนชั้นที่แตกต่าง ผลของการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิและการเสริมพลังอำนาจจึงเป็นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เกิดความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วม และสถานะความเท่าเทียมในการเป็นหุ้นส่วน การเคลื่อนไหวทางความคิดดังกล่าวได้ก่อเกิดเป็นแนวคิดการเสริมพลังอำนาจที่มีรากฐานที่ชัดเจนกว่าเดิม

แนวคิดการเสริมพลังอำนาจให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการตนเอง ความเท่าเทียม การปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยน มิติการทำงานในประเด็นการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนนั้น มีอาจทำได้โดยการใช้อำนาจสั่งการหรือการกำหนดจากภายนอก ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนที่สำคัญ ประกอบด้วย

แนวคิดในหลักความสามารถ (Enablement) ความสามารถเป็นพลังอำนาจที่เป็นคุณสมบัติของแต่ละบุคคล อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความถนัดและการเรียนรู้ เมื่อมีความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีการใช้ทักษะของตนในการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน ความสามารถจึงแสดงถึงศักยภาพในการทำงานของบุคคล โดยทั่วไปบุคคลจะมีความสามารถแฝงอยู่ เมื่อได้รับการเสริมพลังอำนาจ ความสามารถแฝงจะแสดงออกมาให้เห็นในรูปของผลการปฏิบัติงานที่บรรลุเป้าหมาย (Lampe & Parr, 1996: 208) ความสามารถของบุคคลมีหลายด้าน เช่น ความสามารถทางปัญญา

(Cognitive ability) ความสามารถทางกาย (Physical ability) และความสามารถทางจิต (Mental ability) เมื่อรวมความสามารถเหล่านี้เข้าด้วยกันจะส่งผลถึงสมรรถภาพการทำงานของบุคคล

แนวความคิดในหลักความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) คือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยเปิดโอกาสให้ทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เพื่อประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน แมกซี (Maxcy, 1991: 169) กล่าวว่าหลักประชาธิปไตยในการเสริมสร้างพลังอำนาจ คือ การที่บุคคลมีสิทธิเสรีภาพตามบทบาทอำนาจหน้าที่ เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่นเคารพกติกาของสังคม มีความเสมอภาคที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความรัก เอื้ออาทร สามัคคี

แนวคิดในหลักการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (Participative Ownership) ในทางจิตวิทยาชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการเสริมพลังอำนาจ (Kell, 1988; cited in Suk Bling, 1998)

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) มาสโลว์ชี้ให้เห็นว่า บุคคลมีความต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ต้องการมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน หน้าที่การงาน ต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น ต้องการฐานะทางสังคมและเกียรติยศศักดิ์ศรี ต้องการบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต ต้องการค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิต ความต้องการขั้นสูงตามทฤษฎีของ มาสโลว์ เรียกว่า ขั้นการประจักษ์ในคุณค่าของตนเอง (The Needs for Self-Actualization) เป็นความต้องการใช้ความสามารถ ศักยภาพเต็มที่ เป็นตัวของตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับการตอบสนองขั้นนี้ เป็นผู้มีการตัดสินใจดี ยอมรับธรรมชาติของตนเองและผู้อื่น มีชีวิตเรียบง่าย สนใจปัญหาและตัดสินใจโดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง สามารถสิ้นสุดสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นอย่างมีคุณภาพ มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีเอกลักษณ์ของตนเอง แยกแยะ สิ่งดีสิ่งไม่ดีได้ มีการสร้างสรรค์ ความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของ มาสโลว์ ถือเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นพลังการทำงานร่วมกันที่คำนึงถึงความต้องการของมนุษย์รายบุคคล (Maslow, 1943)

แนวคิดชุมชนจัดการตัวเอง แนวคิดชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง มีความหมายทั้งชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภูมิภาค กับจัดการตนเอง ที่หมายถึง การบริหารจัดการทุน ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ คน องค์กรชุมชน ทรัพยากร และอื่น ๆ เป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน ชุมชนที่มีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีและพลังของชุมชน จะมีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้นวัตกรรมของชุมชนในการป้องกันแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการสนับสนุนการสร้างความรู้ของชุมชน (fostering community literacy) ชุมชนเป็นเสมือนระบบของการเรียนรู้ (learning system) การสร้างความรู้ของชุมชน (community literacy) เป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนนำความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายมาสร้างความรู้ความเข้าใจ การสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

แนวคิดการสร้างความรู้ของชุมชนมุ่งพัฒนาเชิงปัจเจกบุคคลและความเป็นธรรมในสังคม จึงมีเป้าหมายที่จะสร้างการเรียนรู้ของทั้งบุคคลและชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

1. เคารพความหลากหลาย
2. มีปฏิสัมพันธ์ภายใน-ภายนอกชุมชน
3. การสืบเสาะแสวงหาความรู้และประสบการณ์
4. การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ
5. การเรียนรู้ของชุมชน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามแนวการสร้างชุมชนแห่งเรียนรู้อาจมีข้อจำกัดหลายประการ คือ

1. ความนิ่งของความรู้ คือ การขาดการการสร้างความรู้ใหม่ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ความเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้รู้ดีที่สุด
3. ผู้มีส่วนร่วมมีลักษณะเชิงรับ (passive) ไม่ใช่เชิงรุก (active)
4. สมาชิกขาดการแบ่งปันประสบการณ์

แนวคิดการปลูกจิตสำนึก (Concretization Raising หรือ Conzentization) การปลูกจิตสำนึกในฐานะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทักษะคิด และการมองตนเองใหม่ มีความแตกต่างจากการเรียนรู้แบบเดิม เพราะมิใช่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้รู้นำเอาความรู้เก่าของตนที่รู้อยู่แล้วมาบอกเล่าหรือสั่งสอนให้ผู้รู้และเชื่อตามตน แต่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการตั้งคำถามก่อให้เกิดการตระหนักในปัญหา สามารถทำความเข้าใจที่มา สาเหตุและผลกระทบของปัญหา จนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดที่มีต่อปัญหาใหม่ เช่น รับรู้ว่ามีปัญหาไม่ได้เกิดจากพฤติกรรมหรือความผิดบาปของตัวเอง แต่เกิดจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค การที่ผู้เรียนเกิดความเข้าใจใหม่ จะทำให้พวกเขาไม่จำนนกับปัญหาเดิม และยังมีกระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะนำตนเองไปสู่ความคิดนอกกรอบและการสร้างพลังใหม่ในตนเอง (อภิญา, 2555)

กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้แต่ละคนมีกระบวนการแตกต่างกันแล้วแต่วิถี ความชอบ ความเคยชินของแต่ละ

บุคคลที่ได้เคยมีประสบการณ์มาก่อน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางสังคมที่มีระหว่างกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องและเป้าหมายการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปของแต่ละคน

สรุปได้ว่า ถ้าจะให้ชุมชนมีบทบาทในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเสริมพลังอำนาจข้างต้น จะเป็นกรอบประกอบการพิจารณากระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนบนฐานการมีพลังอำนาจในการจัดการปัญหาของตนเอง ขณะเดียวกันการสร้างการเรียนรู้เพื่อเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสถานการณ์การค้ามนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีความซับซ้อนตลอดเวลา นั้น ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อปลุกจิตสำนึกซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อการรู้เท่าทันโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม

3.3.1 การศึกษาเพื่อปลุกจิตสำนึกและการเสริมพลังอำนาจ

เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) นักการศึกษาชาวบราซิล ในช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 หนังสือ Pedegogy of the Oppressed แฟร์ ชี้ชวนให้มองหลักการศึกษาว่าไม่ต้องการให้ใครมากำหนดโชคชะตาของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ ผู้คงแก่เรียน หรือนักปราชญ์ ซึ่งแฟร์เปรียบเป็น “ผู้กดขี่” (oppressor) ในการยึดยึดความรู้ที่แฝงด้วยค่านิยมของชนชั้นกลาง หรือชนชั้นสูง ที่มุ่งรักษาสถานะเดิมของตนในสังคมไว้ เพราะไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม แฟร์มองว่า การศึกษาควรจะเป็นการร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการแสวงหาสัจธรรมให้ปรากฏ ชาวบ้านนั้นสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ในรูปแบบของการสนทนาระหว่างพวกเขาเอง และกับผู้ให้ความรู้ ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาที่เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และเอื้อต่อการปลดปล่อยให้มนุษย์มีเสรีภาพ การศึกษาสำหรับผู้กดขี่สำหรับเปาโล แฟร์ จึงให้ความสำคัญกับกลวิธีการสอนและสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งเนื้อหาหรือหนังสือประกอบการสอนนั้นจะต้องมีความหมายต่อผู้เรียน การนำบทเรียนที่ไร้ความหมายกับผู้เรียนจะไม่ช่วยให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาแต่อย่างใด

เป้าหมายที่สำคัญสำหรับการศึกษาในทัศนะ เปาโล แฟร์ คือ การให้ผู้เรียนมีโอกาสคิด วิพากษ์ วิเคราะห์ปัญหา จนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ผู้เรียนจะเริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่ การวิพากษ์วิจารณ์เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในระดับขั้นวิพากษ์วิจารณ์ได้ (critical consciousness) การคิดในระดับนี้จะมองว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งข้อเท็จจริงที่ค้นพบอาจไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้และสามารถนำมาปฏิบัติได้

โลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ของเปาโล แฟร์

เริ่มต้นด้วยการเสนอแนวคิดในความแตกต่างของมนุษย์จากสัตว์ เปาโล แฟร์ ได้เปรียบเทียบให้เห็นว่าสัตว์และมนุษย์มีความแตกต่างกันที่ สัตว์เมื่อเกิดมาแล้วก็เรียนรู้แต่เพียงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของโลกที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่มนุษย์นั้นนอกจากจะเรียนรู้เพื่อการปรับตัวให้

เข้ากับโลกแล้ว ยังสามารถคิดปรับโลกให้เข้ากับวิถีชีวิต ทำให้โลกและชีวิตเขยิบสูงขึ้นเรื่อย ๆ อีกด้วย สัตว์ไม่มีสำนึกในเรื่องเวลา แต่มนุษย์มีสำนึกในเรื่องอดีต ปัจจุบันและอนาคต มนุษย์จึงมีประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการแห่งเผ่าพันธุ์ของตนส่งทอดต่อมาเรื่อย ๆ มนุษย์สามารถสร้างประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ก็สามารถสร้างมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงสามารถคาดการณ์หรือวางแผนต่าง ๆ ล่วงหน้าได้

จริงอยู่ที่มนุษย์ถูกกำหนดโดยเงื่อนไข (Condition) ของโลกเช่นเดียวกับสัตว์ แต่มนุษย์สามารถรู้ได้ว่าตนถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขเหล่านั้น แต่สัตว์หาไม่รู้ มนุษย์เป็นสัตว์จำพวกเดียวที่ไม่เพียงแต่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังอุบัติขึ้นมาอย่างสัมพันธ์ใกล้ชิดอย่างแยกไม่ออกจากโลกอีกด้วย ในขณะที่สัตว์ไม่มีการรู้คิดหรือไตร่ตรอง มันเกิดมาในโลกที่มีแต่การเคลื่อนไหวใช้แรงงานเพื่อดำรงชีวิตเพียงอย่างเดียว จมอยู่ในปลัก ไม่รู้จักพิจารณาความเป็นไปของโลก และไม่รู้จักตัดแปลงธรรมชาติที่แวดล้อมตัวมันอยู่ให้ดีขึ้นแต่อย่างใด มนุษย์ทำตัวเองให้ปรากฏกับโลก นอกจากการเคลื่อนไหวใช้แรงงานแล้ว ยังมีการไตร่ตรองเพื่อตัดแปลงโลกหรือธรรมชาติอีกด้วย

เปาโล แฟร์ ต่อสู้เพื่อความเป็นมนุษย์เพื่อปลดปล่อยการใช้แรงงาน (Emancipation of labour) เพื่อเอาชนะกับภาวะความบาดหมางระหว่างตนเองกับโลกที่เป็นจริง (Alienation) และการต่อสู้เพื่อประกาศความบาดหมางของมนุษย์จะไม่มี ความหมายเลยถ้ามนุษย์ยอมรับสภาพการณ์ทั้งหมด และหมดความเป็นมนุษย์ที่เป็นอยู่ การต่อสู้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เริ่มมีสำนึกว่า การถูกปล้นความเป็นมนุษย์นั้นแม้ว่าจะเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์แต่ก็ไม่ใช่เป็นจุดหมายสูงสุด แท้จริงเป็นผลมาจากระบบไม่ยุติธรรมของสังคมที่เสริมให้ผู้กดขี่สามารถปล้นความเป็นมนุษย์ไปจากผู้ถูกกดขี่ได้อย่างลายนวล

เปาโล แฟร์ (Paulo Ferire) ให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะเป็น เครื่องมือในการปลดปล่อยประชาชนจากวงจรของการกดขี่ ซึ่งจำกัดอิสรภาพของมนุษย์ โดยได้ อธิบายถึงการศึกษา 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษาในรูปแบบของธนาคาร (Banking education) เป็น การเรียนรู้ที่ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่ผู้เรียน การครอบงำและการกดขี่จะเกิดขึ้นจากครูที่ทำการตัดสินใจ ทั้งหมด และเป็นผู้จัดการเรียน การสอน ผู้เรียนยอมรับบทบาทที่ถูกกระทำโดยจะเรียนรู้ไปตาม สภาพการณ์ ปรับตัวแต่ไม่มีการกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์นั้น 2) การศึกษาในรูปแบบ ของกระบวนการเผชิญปัญหา (Problem posing education) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากครู และนักเรียนร่วมมือกัน โดยมีสถานภาพที่เท่าเทียมกัน มีการสนทนาติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เป็น กระบวนการที่นำผู้เรียนไปสู่กระบวนการปฏิบัติและสะท้อนกลับ คือผู้เรียนจะเริ่มมีการสะท้อนกลับ ปัญหา มีการเปลี่ยนแปลงความตระหนักรู้ของตนเอง

เปาโล แฟร์ ได้แสดงให้เห็นกระบวนการเสริมพลังในระดับบุคคลและชุมชน โดยใช้ทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่มีในวัฒนธรรมนั้น ซึ่งการเสริมพลังช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบผลของการ

เรียนรู้ของเขาเอง โดยวิธีการศึกษาในรูปแบบของการเผชิญปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และเพิ่มผลผลิตของการเรียนรู้ ถือว่าการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด และต้องตัดสินใจในการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง ใช้วิธีการฟังและสนทนาจะช่วยเปลี่ยนแปลงระดับของจิตสำนึกไปสู่ระดับของการตระหนักรู้อย่างคิดวิเคราะห์และนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถในการพัฒนาตนเองและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า *Conscientization* ซึ่งเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เป็นจริงของตนเอง และเริ่มที่จะตระหนักถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงชีวิต และนำไปสู่การมีกิจกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง

3.3.2 การปลูกจิตสำนึกในฐานะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้

เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) เชื่อว่า “จิตสำนึก” (Consciousness) ทำให้มนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน เพราะมนุษย์มีความนึกคิด มีการกระทำที่สัมพันธ์กับจิตใจ มนุษย์มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม มนุษย์จึงมีฐานะเป็นผู้กระทำการ (subjects) ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำการ (objects) และเชื่อว่ามนุษย์มีจิตสำนึกที่ดีได้นั้นก็ด้วยการต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคม มนุษย์สร้างวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ได้ด้วยวิธีใคร่ครวญ (reflection) และลงมือปฏิบัติ (action) มนุษย์นั้นมีจิตใจ มีสติปัญญา มีความนึกคิด และมีจิตสำนึก ที่ไม่ใช่เครื่องจักร สำหรับ เปาโล แฟร์นั้น คำว่า จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง กิจกรรมทางสังคม (Social Activity) โดย เขาได้แบ่งจิตสำนึกของมนุษย์ออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (intransitive consciousness) เป็นจิตสำนึกระดับต่ำสุด สภาพประชาชนที่มีจิตสำนึกระดับนี้จะมากท่ามกลางภาวะยากลำบาก ต้องดิ้นรนตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานประชาชนมีความเชื่อในเรื่องโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโชคชะตาแบบว่านอนสอนง่าย

2. จิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง (semi-intransitivity consciousness) เป็นจิตสำนึกในระดับสูงขึ้นมาแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ ประชาชนยังลดค่าตัวเอง รับค่านิยมที่ถ่ายทอดมาอย่างเต็มที่

3. จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (naïve –transitiveness consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ประชาชนเริ่มตระหนักและเห็นประเด็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่ มีการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการประท้วงวิพากษ์วิจารณ์ แต่มักถูกปลุกกระตุ้นให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ และทำให้เกิดความวุ่นวาย คล้ายยังอยู่ในระยะ “ไร้เดียงสา” เนื่องจากยังไม่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ข่าวสาร ปรากฏการณ์ต่าง ๆ แม้ระยะนี้จะมีจุดอ่อน แต่ยังมีข้อดี คือ ประชาชนเริ่มต้นตัว ตระหนักว่าตนมีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตตัวเอง

4. จิตสำนึกขั้นวิพากษ์ (critical consciousness) เป็นจิตสำนึกในระดับสูงสุด เกิดจากบุคคลได้ผ่านจิตสำนึกในระดับต่ำมา โดยได้มีการใคร่ครวญ (Reflection) และการกระทำ (Action) ด้วยวิธีการสนทนา (Dialogue) ถึงปัญหาต่าง ๆ ในสังคม อย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและไม่เลียงภาระหน้าที่ของตนเองการคิดแบบวิพากษ์ (critical consciousness) นั้นต้องผ่านการนำเสนอปัญหาหรือข้อขัดแย้งในสังคมปัจจุบัน (Problem Posing) โดยการสนทนา (Dialogue) ทั้งนี้การเสวนานั้น จะต้องมองผู้สนทนาในฐานะที่เท่าเทียมกัน การสนทนาไม่ใช่การถกเถียงในลักษณะคู่ขัดแย้งที่ต้องการเอาชนะ แต่การเสวนาจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ทำให้มนุษย์รู้จักคิด รู้จักถาม เพื่อเป็นเครื่องสะท้อนว่าเรามองสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่อย่างไร สัมพันธ์กับโลกอย่างไร เพื่อเรียกคืนความมั่นใจในตนเอง มนุษย์จะกล้าแสดงออก และได้รับข้อมูลที่หลากหลายจากการเสวนา เพื่อนำไปสู่การคิดแบบวิพากษ์

สุนทร สุนันท์ชัย (2523) ระบุว่า มโนธรรมสำนึก (Conscientization) หมายถึง การเรียนรู้ที่จะแลเห็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และการปฏิบัติเพื่อขจัดองค์ประกอบที่กดขี่นั้นเสีย นั่นคือความหมายหนึ่ง และยังมีความหมายถึง กระบวนการซึ่งมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการ ซึ่งมีการสำนึกอยู่ ไม่เพียงแต่เป็นผู้รับบรรลุถึงซึ่งความตระหนักในสภาพความเป็นจริงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหลอมเหลาชีวิตของเขาและวิสัยสามารถของเขาที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพเช่นนั้น

ขณะที่อุ้นตา นพคุณ (2523) กล่าวถึง กระบวนการปลุกจิตสำนึกหรือ กระบวนการความนึกคิด (Conscientization) หมายถึง การกระตุ้นให้บุคคลเข้าใจตัวเองในทางที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสังคมของตนด้วยระบบการศึกษาแบบ “ปลดปล่อย” ซึ่งผู้เรียนต้องใช้ วิจารณ์ญาณ แนวความคิดและเหตุผลที่มาจากสิ่งต่าง ๆ การที่จะเข้าถึงกระบวนการจิตสำนึกนั้น ไม่ได้หมายถึงเพียงสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง การผสมผสานระหว่างการกระทำและ การใคร่ครวญกล่าวได้ว่า คนสามารถเรียนรู้สภาพเป็นจริงได้ ด้วยการทำให้ความรับรู้ของตนสูงขึ้นพร้อมกับสร้างจิตสำนึกในลักษณะวิพากษ์ต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต ขณะเดียวกันคนสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นจริงได้ ด้วยการเข้าร่วมการกระทำอย่างมีสำนึก พร้อมกับมีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงโลกอย่างเด็ดเดี่ยว เพื่อทำให้สังคมมีความเป็นมนุษย์มากกว่าเดิม

สรุปว่า การปลุกจิตสำนึกเป็นแนวคิดที่ประสานทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการกระทำ การปลุกจิตสำนึก เป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีการรับรู้ เมื่อมีการรับรู้สูงขึ้น คนก็ย่อมสามารถเข้าใจสาเหตุแห่งสภาพความเป็นจริง การเข้าใจสาเหตุแห่งสภาพความเป็นจริง จะผลักดันให้คนโหมตัวเข้าร่วมในสภาพที่เป็นจริงที่ตนมีชีวิตอยู่ เพื่อให้สภาพที่เป็นจริงนั้นมีความเป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น การเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริง จึงเป็นหัวใจของกระบวนการปลุกจิตสำนึก

3.3.3 วิธีการสร้างจิตสำนึกตามความคิดของเปาโล แพร์

1. การสนทนา (Dialogue) แอนน์ โฮบและแซมมี ทิมเมล (Hope and Timmel, 1984) กล่าวว่า เปาโล แพร์ใช้วิธีการ สนทนา (Dialogue) เป็นหลักในการสอนให้ประชาชนเข้าใจความครอบงำหรือความกดขี่ ให้เข้าใจถึงความกดขี่ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ชนชั้น เนื่องจากไม่มีใครรู้คำตอบทุกอย่าง และไม่มีใครที่ไม่รู้อะไรไปเสียทุกอย่างเช่นกัน ความเข้าใจของแต่ละคนจะแตกต่างกัน ขึ้นกับประสบการณ์ของแต่ละคน ดังนั้น บทบาทของผู้สอนคือสร้างรหัสให้เกิดการสนทนา “อย่างแท้จริง” เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสถานการณ์อย่างชัดเจน ซึ่งพวกเขาจะจำได้ว่า พวกเขาได้พูดอะไรและได้ค้นพบอะไร และจะจำได้มากกว่าสิ่งที่ครูบอกเขา ขณะเดียวกันผู้สอนจะต้องพูดให้น้อยที่สุด แต่จะต้องกระตุ้นให้กลุ่มผู้เรียนมีการถกเถียง อภิปราย ปัญหาให้ลึกซึ้งเท่าที่จะสามารถทำได้

2. การสร้างรหัส (Codes) การที่ผู้เรียนจะเกิดการสนทนาวิพากษ์ วิจารณ์ ได้นั้น ขึ้นอยู่กับรหัสที่เลือกมามีความสำคัญกับชุมชนเพียงใด และรหัส (code) สามารถก่อให้เกิดคำถาม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียนเพียงใด สถานการณ์นั้นจะต้องสามารถจุดประกาย (spark) กระทบผู้เรียนจนเกิดความตระหนัก เข้าใจในปัญหานั้นได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกัน รหัสจะต้องไม่โจ่งแจ้ง ชัดเจนมากเกินไป จนกลายเป็นผู้สอนเป็นผู้ครอบงำที่จะให้ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ แต่ไม่คลุมเครือมากจนไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้

แอนน์ โฮบ และ แซมมี ทิมเมล (Hope and Timmel, 1984) กล่าวว่า รหัสต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคำถาม มิใช่เตรียมแก้ปัญหา ซึ่งอาจใช้รูปภาพ ละคร สไลด์ ภาพยนตร์ บทกลอน เพลง แผนภูมิ เรื่องเล่าหรือบทความจากข่าว หรือกรณีศึกษา เป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นรหัส ภาพที่คนเรามองเห็นถูกนำมาใช้ในการศึกษาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปภาพ ไม่ใช่รหัส (illustration, not codes) ขณะที่รหัสจะต้องแสดงให้เห็นถึงปัญหา ไม่ใช่คำตอบ ซึ่งการสร้างรหัสมีหลักการดังนี้

1. ต้องมีเนื้อหาที่ชุมชนสามารถเกิดความรู้สึกที่รุนแรง
2. แสดงถึงชีวิตประจำวัน
3. มีลักษณะขัดแย้ง เพื่อที่จะสามารถสร้างความสำนึกและคำถาม
4. จะต้องมียุทธศาสตร์หรือแก่นเพียงอย่างเดียว เพื่อที่การสนทนาจะสามารถอภิปรายได้อย่างลึกซึ้ง
5. ต้องธรรมดา ชัดเจนและมีความกระชับ
6. หลีกเลี่ยงรายละเอียดที่จะทำให้เขว โดยเฉพาะสิ่งที่มาจากสถานการณ์ภายนอก
7. กระตุ้นความสนใจและกระตือรือร้นของผู้เรียน

3. ขั้นตอนคำถามที่จะนำไปสู่จิตสำนึก (Step of Discussion)

แอนน์ โฮป และ แซมมี ทิมเมล (Hope and Timmel, 1984) อธิบายว่าจุดมุ่งหมายของผู้สอนคือการกระตุ้นให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่กลุ่มจะสามารถทำได้ เพื่อให้ถึงรากที่แท้จริงของปัญหา ขั้นตอนคำถามตามลำดับ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. บรรยายเกี่ยวกับรหัส (Description of Code) ลักษณะคำถามเช่น คุณเห็นอะไรในภาพนี้ คุณคิดว่าพวกเขากำลังทำอะไร คิดว่าพวกเขารู้สึกอย่างไร

2. การวิเคราะห์ครั้งแรก (First Analysis) จะเป็นการเริ่มต้นที่จะถามว่าทำไม เช่น ทำไมพวกเขาถึงทำอย่างนั้น พวกเขาทำอะไร ทำไม กลุ่มจะถูกท้าทายให้เปลี่ยนจากการสังเกตมาเป็นการคิด

3. ชีวิตจริง (Real Life) เมื่อกลุ่มได้วิเคราะห์ ถกเถียงกันอย่างทั่วถึงแล้ว ต่อไปคำถามจะถามในลักษณะที่ว่า มันเกิดขึ้นในชีวิตจริงหรือไม่ ซึ่งถ้ารหัสแสดงให้เห็นถึงแก่นเรื่องอย่างชัดเจน มักจะได้รับคำตอบว่า ทุก ๆ วันหรือตลอดเวลา จากนั้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนยกตัวอย่างและอธิบายถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับในชีวิตจริง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การอภิปรายลึกลงไปถึงรากแห่งความจริง

4. ความสัมพันธ์ของปัญหา (Related Problem) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของปัญหา เช่น ปัญหานี้จะนำไปสู่อะไร

5. สาเหตุที่แท้จริง (Root Cause) เป็นการวิเคราะห์ในระดับลึก เพื่อให้ถึงสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งคำถามในขั้นนี้ เป็นหัวใจของการเกิดจิตสำนึก เช่น สาเหตุที่แท้จริงของปัญหานี้คืออะไร และ ทำไม

6. การวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning) เป็นการวางแผนว่าเราสามารถทำอะไรกันได้บ้าง

บทบาทผู้สอนเพื่อจะให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก

เปาโล แฟร์ (Freire อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ ,2527) เชื่อว่า การศึกษาควรเป็นการศึกษาที่นำไปสู่การปลดปล่อยผู้เรียนให้เป็นอิสระ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในตัวผู้เรียนเอง ด้วยวิธีการสอนต่อไปนี้ จะเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนที่ไม่มีความรู้ เกิดการเรียนรู้ขึ้น เกิดความเข้าใจตัวเองและสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยสภาพแวดล้อมของตนเองได้ เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเองและสังคม ดังนั้น บทบาท หน้าที่ผู้สอนที่พึงทำดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองในทางที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม ด้วยวิธีการศึกษาแบบปลดปล่อย (Reflection)

2. ไม่ควรสอนแบบธนาคาร (Banking System) ในลักษณะการสะสมความรู้ ทั้งนี้ ลักษณะของการศึกษา แบบธนาคาร ประกอบด้วย 1) ครูคือผู้สอน และผู้เรียนต้องเรียน

ในสิ่งที่ครูสอน 2) ครูเป็นผู้รู้ทุกเรื่อง และผู้เรียนไม่รู้อะไรเลย 3) ครูเป็นผู้คิด และผู้เรียนต้องคิดตามครู 4) ครูเป็นผู้พูด ผู้เรียนเป็นผู้ฟังอย่างสงบเสงี่ยมเจียมตน 5) ครูเป็นผู้กวดขันอบรมสั่งสอน และผู้เรียนเป็นผู้ถูกกวดขัน อบรมสั่งสอน 6) ครูเป็นผู้เลือกและบังคับในสิ่งที่ครูได้คิดได้ตัดสินใจ ส่วนผู้เรียนคอยทำตามการตัดสินใจของครู 7) ครูเป็นผู้แสดงออก ผู้เรียนแสดงออกตามความต้องการของครูหรือแนวทางที่ครูวางไว้ และ 8) ครูเป็นผู้เลือกเนื้อหาในโปรแกรมการเรียนการสอน ผู้เรียนต้องยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่ครูเลือก

3. ผู้สอนควรยึดหลักการว่า ไม่มีใครสอนใครได้ ไม่มีใครเรียนรู้ตามลำพังได้ บุคคลเรียนรู้ร่วมกันโดยการปฏิสัมพันธ์กับโลกของตน

4. ผู้สอนต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของตน ด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ

เดวิด เวอร์เนอร์ และ บิล โบเวอร์ (Waner and Bower,1988) นำเสนอวิธีการสอนที่จะช่วยให้ประชาชนสำนึกในความสามารถของพวกเขาในการเข้าใจและเปลี่ยนแปลงชีวิตของพวกเขา ด้วยวิธีการสอนที่ช่วยในการสำรวจ ค้นพบและฝึกแก้ปัญหาจากชีวิตจริง โดยผู้สอนหรือผู้นำกลุ่มจะต้องปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเท่าเทียมกัน เคารพในความคิดของเขา และช่วยเหลือเขาในการถามวิเคราะห์อย่างเปิดกว้าง ผู้สอนต้องทำหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitation) ด้วยบทบาทดังนี้

1. ต้องระลึกเสมอว่าตนเองเป็นผู้อำนวยความสะดวก “ ไม่ใช่ ” ผู้สอน
2. หลีกเลี่ยงการให้ความคิดเห็นของตนเองแก่กลุ่ม
3. สนับสนุนให้กลุ่มมีกิจกรรมร่วมกัน
4. ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาอยู่ท่ามกลางเพื่อน ๆ และให้รู้สึกว่ามีอิสระที่จะพูดแสดงความคิดเห็น
5. แนะนำให้ผู้เรียนฟังอย่างระมัดระวังและเลี้ยงที่จะขัดคอคนอื่น
6. เตือนผู้เรียนว่าอย่าเพิ่งฟังคนอื่นพูดอะไร แต่ให้คิดตามอย่างระมัดระวังหรือไม่ก็ต้องวิเคราะห์สิ่งที่ฟัง

Heaney and Horton (1990) อธิบายวงจรของการสร้างจิตสำนึก (The Cycle of Concretization) แก่กลุ่มหรือชุมชน ดังนี้

1. ท่าทีแห่งการเรียนรู้ (A Learning Stance) การเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อยเริ่มจากการเชื่อเชิญให้ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาเผชิญ รับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ นักการศึกษาทำหน้าที่เพียง “ การรับฟัง ” และเรียนรู้จากชุมชน และการมีประสบการณ์ร่วมในการวิพากษ์ วิเคราะห์หาทางแก้ปัญหาของชุมชน หลังจากนั้นภายใต้การยินยอมของชุมชน นักการศึกษาเริ่มที่จะมองหาบุคคลที่เผชิญปัญหาเช่นเดียวกันในชุมชน เพื่อให้บุคคลเหล่านี้พัฒนาแนวทาง

แก้ปัญหา จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทรัพยากรอย่างสมานฉันท์ ให้นำไปสู่การทำงานในขั้นต่อไป

2. ความเป็นกลุ่มและการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ (Collective and Critical Reflection) ก่อนการพัฒนาหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน

3. การปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่าน (Transformative Action) ในขั้นนี้ ปฏิบัติการของชุมชนหรือสถาบัน/องค์กรใหม่เริ่มเกิดขึ้น รวมทั้งกระบวนการการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนก็จะดำเนินต่อไป บทบาทของนักการศึกษาคือ การช่วยเหลือ ควบคุมในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมต่อไป การช่วยเหลือด้านการฝึกอบรม การจัดเตรียมช่วยเหลือชุมชนเกี่ยวกับงานด้านเอกสาร การเขียนโครงการ รวมทั้งการสร้างหรือให้ความชอบธรรมในความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้ผลิต จากขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การเรียนรู้มากขึ้น และกระบวนการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์และจะกลับเข้าสู่วงจรขั้นที่ 1 ต่อไป

ขณะที่ Wallerstien และ Bernstein (1988) ได้ระบุถึงวิธีการศึกษาเพื่อสร้างพลังอำนาจของเปาโล แพร่ ว่ามี 3 ขั้นตอน คือ การรับฟังและทำความเข้าใจประเด็นปัญหาที่พบหาวิธีการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนทนาปัญหานั้น และหาวิธีแก้ปัญหาให้ดีขึ้นอย่างมีวิสัยทัศน์ รวมถึงได้ประยุกต์แนวการจัดการศึกษาของเปาโล แพร่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจในตัวเอง ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาที่สมาชิกประสบ
2. ใช้กระบวนการสนทนาให้เข้าใจสภาพของปัญหาตามวิธีการของเปาโล แพร่ โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันอภิปรายปัญหานั้น ๆ แล้วรวบรวมเป็นหลักฐานไว้ และให้นำเสนอในรูปแบบของการแสดงละคร การเล่าเรื่อง การใช้ภาพถ่าย การร้องเพลง เป็นต้น
3. ครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามเพื่อให้กลุ่มได้อภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกัน ลักษณะคำถาม

- 1) เมื่อเห็นภาพแล้วรู้สึกอย่างไร
- 2) ให้กลุ่มช่วยกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเหล่านั้น
- 3) ให้มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิก
- 4) เพราะเหตุใดจึงเกิดปัญหานั้น
- 5) ให้ช่วยกันคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า เปาโล แพร่ เสนอ 2 ขั้นตอนในการสอนเพื่อปลูกจิตสำนึกโดยขั้นแรก คือ การเสนอสถานการณ์ที่เป็นจริง (Codification) แก่ผู้เรียน ทั้งนี้ควรเป็นสถานการณ์ที่ได้มาจากการสำรวจในท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน โดยสถานการณ์ที่เลือกมาเสนอแก่ผู้เรียนต้องมิลักษณะที่มีความขัดแย้ง (Contradiction) การนำเสนอสถานการณ์อาจทำได้ด้วย

วจา รูปสเกดซ์ รูปถ่าย เทปอัดเสียง ภาพฉาย วัสดุสำหรับการอ่าน ทั้งนี้ การอธิบายสถานการณ์ต้อง เลี่ยงการจูงใจให้เอนเอียง คล้อยตาม ที่จะเป็นวิธีการของผู้กตซี จากนั้นในขั้นตอนที่สอง เป็นการถอด ความหมาย (Decoding) จากสถานการณ์ออกมา โดยวิธีการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่าง ครูกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เพื่อให้เห็นความหมายในแง่ต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม

วิธีการสอนแบบแพร์ เป็นการให้ความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดง ความคิดเห็นอย่างมีเสรี ได้วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในสิ่งที่ปัญหาหรือสิ่งที่ใกล้ตัว โดยมีการนำสื่อมาใช้ ซึ่งสามารถกระตุ้นความคิดและความสามารถ รวมทั้งการสะท้อนความเป็นจริงที่ ผู้เรียนเผชิญอยู่ เพื่อนำไปสู่การถกเถียงและหาข้อสรุป

3.4 องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ

บิชอป (Bishob and others, 1988) เสนอองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ในการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ ที่มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่อง แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experiencing) ประสบการณ์ที่นับว่าเป็นแกนและเป็น จุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ประสบการณ์ในความหมายนี้ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคล เป็นอยู่ กระทำ รู้สึก มองเห็นและได้ยิน เช่น การจำลองประสบการณ์ที่จริงและมีความสำคัญต่อ บุคคลออกมาในรูปของสื่อต่าง ๆ การแสดงบทบาทสมมติ มาใช้ร่วมกับประสบการณ์ที่บุคคลมีอยู่แล้ว ให้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ที่แต่ละคนนำมาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม ประสบการณ์ที่จะ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีจะต้องเป็นจริงและเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด

2. การระบุประสบการณ์ (Naming experience) เป็นกระบวนการที่บุคคลระบุ และพรรณนาประสบการณ์ (จากขั้นตอนที่ 1) ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ตัวเองพูดหรือทำอะไร ประสบการณ์ นี้มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งการที่บุคคลได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ค่านิยมที่มีต่อประสบการณ์ ดังกล่าว ร่วมกับผู้อื่น จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงเรื่องนั้น ๆ เข้ากับชีวิตของตนและมองเห็นว่าสิ่งที่ เรียนมีความสำคัญต่อตนซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3. การวิเคราะห์ (Analysis) คือกระบวนการที่บุคคลพยายามทำความเข้าใจกับ ประสบการณ์ที่ระบุในขั้นที่ 2 ด้วยการคิด ไตร่ตรอง ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ คือ การช่วยให้บุคคลแต่ละคนแต่ละกลุ่มเกิดความเข้าใจ และมีความกระจ่างชัดในปัญหา สาเหตุของ ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

4. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนที่บุคคลคิดหาวิถีที่จะลงมือปฏิบัติ เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยเมื่อบุคคลเกิดความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจะไม่จบลงด้วย

ความรู้สึกผิดหรือรู้สึกไม่สามารถเข้าไปแก้ไขอะไรได้ แต่บุคคลจะต้องตั้งเป้าหมายว่า ต้องทำอะไรและทำอย่างไรต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์นั้น ๆ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

5. การปฏิบัติ (Doing) เป็นขั้นตอนของการกระทำ ซึ่งจะรวมถึงการทดสอบ การค้นหาข้อเท็จจริง และการลงมือปฏิบัติ โยผลของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จะกลายเป็นประสบการณ์ที่นำไปสู่วงจรการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

กิปสัน (Gibson.1991) อธิบายว่าการเสริมพลังอำนาจสัมพันธ์กับกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

1. กระบวนการที่บุคคลใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งความสามารถในการควบคุม กำกับการดำรงชีวิตของตนเอง
2. กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิด ความรู้สึก และมีลักษณะที่ทั้งสองฝ่ายต้องให้ความพยายามร่วมกัน
3. กระบวนการเพิ่มพูนความรู้สึกสำนึกในคุณค่าของตน และการสร้างประสิทธิภาพของงานหรือการเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมในแต่ละบุคคล ตลอดจนการปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม
4. กระบวนการเรียนรู้การใช้ทรัพยากรทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบุคคล ภายนอกบุคคล และที่มีอยู่ในชุมชน
5. กระบวนการที่มีลักษณะสำคัญที่มีการปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างประโยชน์ร่วมกัน โดยมุ่งเพิ่มความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้น
6. กระบวนการในการหาทางออก หรือการแก้ปัญหามากกว่าการมุ่งให้คำตอบ เน้นความแข็งแกร่ง สิทธิ ความสามารถของบุคคลมากกว่าข้อจำกัด หรือจุดด้อยของคน
7. กระบวนการที่มีกลไกเกี่ยวข้องกับอำนาจของบุคคล มีทั้งการให้และรับอำนาจ หรือการใช้อำนาจร่วมกัน มิใช่เพียงแต่ผู้มีอำนาจพยายามสร้างอำนาจ แต่ยอมรับการถ่ายโอนอำนาจ
8. กระบวนการที่มีกลไกเกี่ยวข้องกับอำนาจของบุคคล มีทั้งการให้และรับอำนาจหรือใช้อำนาจร่วมกัน มิใช่เพียงแต่ผู้ใช้อำนาจพยายามสร้างอำนาจ แต่ยอมรับการถ่ายโอนอำนาจ
9. กระบวนการที่มีการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก หรือกระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้มีความเจริญเติบโต และการพัฒนาของบุคคล ครอบครัวและชุมชน
10. กระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้ประสบความสำเร็จในการควบคุมสิ่งแวดล้อม หรือกำหนดทิศทางชีวิตของตนเองได้
11. กระบวนการทางสังคมในการเสนอการยอมรับ ชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเอง และ

แก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่ หรือชีวิตของตนเอง

ขณะเดียวกัน ในเมื่อการปลูกจิตสำนึกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ทางการศึกษาซึ่งต้องมีการแทรกแซงเกิดขึ้น นั่นหมายถึง อิทธิพลของผู้ให้การศึกษาในรูปของคำแนะนำ คำถามที่ตามมาคือ ค่านิยม การรับรู้ และการเลือกกิจกรรมของผู้ให้การศึกษาจะไม่กลายเป็นตัวกระตุ้นการปลูกจิตสำนึกหรือ และถ้าหากผู้ให้การศึกษาเป็นฝ่ายที่พยายามสนับสนุนกระบวนการปลูกจิตสำนึกแล้ว จะไม่เป็นการเสี่ยงที่ผู้ให้การศึกษาจะกลายเป็นผู้ชี้แนะผู้รับการศึกษาแทนที่จะปล่อยให้ผู้รับการศึกษาเป็นทั้งผู้เรียนและผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการด้วยตนเอง ทั้งนี้ หัวใจหลักของการศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกจะต้องเกิดขึ้นจากภายในกระบวนการ

Israel (1994) ระบุว่า การสร้างพลังอำนาจในชุมชนมักดำเนินการควบคู่ไปกับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ การมีความรู้สึกถึงความเป็นชุมชน ทั้งนี้ การเสริมพลังอำนาจชุมชนนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำหรับแบบที่เป็นทางการ คือ การที่ชุมชนมีบทบาทและมีอำนาจการตัดสินใจที่เป็นที่ยอมรับจากภาครัฐ ขณะที่แบบไม่เป็นทางการ คือ ชุมชนที่มีศักยภาพในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระจากระบบหรือกระบวนการของภาครัฐ โดยเสนอว่าการสร้างพลังอำนาจในชุมชนดำเนินการโดยใช้กิจกรรมหลัก คือ

1. การมีส่วนร่วม
2. การเรียนรู้ร่วมกัน
3. การสะท้อนความรู้สึก บทเรียนในเชิงวิเคราะห์ วิเคราะห์ด้วยเหตุผล
4. การทำกิจกรรมกระบวนการสร้างพลังอำนาจให้เกิดขึ้นทั้งในระดับจิตวิทยา

บุคคลองค์กร กลุ่ม หรือชุมชน

3.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ปัจจัยภายในตัวบุคคล (Intrapersonal factor)

1. ค่านิยม (Value) ค่านิยมของตนเอง มีความรักในตนเอง ซึ่งเป็นค่านิยมที่เป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบในการที่จะดูแลตนเอง

2. ความเชื่อ (Beliefs) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับปัญหา อุปสรรค โดยความเชื่อจะส่งผลให้เกิดความหวัง มีการมองที่เกิดขึ้นในแง่ดี ความเชื่อจะช่วยให้เกิดพลังในการที่จะแสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้รับการดูแลที่ดี

3. เป้าหมายในชีวิต (Determination) เกิดจากการที่บุคคลมีพลังความเข้มแข็ง และแรงจูงใจ ที่จะทาพฤติกรรมต่างๆ เพื่อนำสู่เป้าหมาย โดยจะพยายามทาทุกอย่างเพื่อให้ตนเอง ได้รับสิ่งที่ดี ถึงแม้จะมีอุปสรรค

4. ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ ไม่ว่าจะจากการศึกษา ตำรา การได้ยิน ได้ฟัง จะช่วยให้บุคคลมีแนวทางสำหรับการจัดการควบคุมสถานการณ์ ปัจจัยระหว่างบุคคล (Interpersonal factor)

1. การสนับสนุนทางสังคม (Social support) จากหลายๆแหล่ง เช่น บุคคล สำคัญในชีวิต ญาติ เพื่อนสนิท ครูในโรงเรียนซึ่งมีส่วนสนับสนุน ให้ความรู้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ให้ การประคับประคองและให้ความมั่นใจในการที่จะดูแลตนเอง

2. สัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นสัมพันธภาพที่ตั้งอยู่บนความ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ต้องสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล และมีความเปิดเผยต่อกันได้อย่างมีการยอมรับ ซึ่งกันและกัน มีการให้คุณค่า เคารพในสิทธิและความเป็นบุคคลระหว่างกัน

3. สิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของการดูแล ช่วยเหลือ และปรารถนาดีต่อกัน เพื่อให้ได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถ และอำนาจของตนเอง

4. บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในทุกๆขั้นตอน และต้อง ยอมรับในบทบาท ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นและต้องถือเป็นความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) ที่บุคคลพึงปฏิบัติร่วมกัน

5. เวลา ในกระบวนการจึงต้องอาศัยระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน เพราะเป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อย ค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง

6. ปรัชญาและความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ เสริมสร้างพลังอำนาจ ต้องมีความเชื่อเท่าเทียมกัน

3.6 วิธีการในการเสริมพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจด้วยตนเอง จากการรับรู้ในศักยภาพ และความสามารถ ในการแก้ปัญหาได้สำเร็จ มั่นใจในตนเอง มีความพึงพอใจ มีกำลังใจในการดูแลเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ไปในทางที่ดี เพื่อให้ตนเองสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เริ่มจากประสบการณ์ที่มีอยู่ มา คิดวิเคราะห์ ใช้วิจารณ์ญาณเชื่อมโยงปัญหาเข้ากัน เกิดความเข้าใจ นาไปปฏิบัติ และปรับปรุงในทาง ที่เหมาะสม

การเสริมสร้างพลังจากผู้อื่น เป็นการกระตุ้นเพื่อให้บุคคลตระหนักในความสามารถ เกิดพลังอำนาจในตนเอง สามารถทำได้ดังนี้ (สมจิต หนูเจริญกุล และคณะ, 2543)

- 1) การให้ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ตรงกับความต้องการ เพื่อให้บุคคลรับรู้ เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง
- 2) การให้คำปรึกษา คานวณนำโดยยึดความจำเป็น และความต้องการของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐาน
- 3) การสอนเพื่อให้เกิดทักษะในการดูแลตนเอง ได้แนวทางในการพิจารณาเลือกตัดสินใจปฏิบัติ
- 4) การให้ความสนับสนุน อำนวยความสะดวก และประสานงาน เพื่อใช้แหล่งประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน
- 5) การให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงและแนวทางเลือกที่เป็นไปได้
- 6) การประเมินผลย้อนกลับเชิงบวก การสะท้อนถึงผลที่น่าพอใจเพื่อให้เกิดแรงจูงใจและกำลังใจที่จะทำต่อไป
- 7) การยอมรับการเป็นบุคคล ส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในตนเองให้ความสำคัญยอมรับในศักยภาพของบุคคล สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมที่อบอุ่น ไว้วางใจซึ่งกันและกันสื่อสารกันอย่างเปิดเผย
- 8) การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือกัน บุคคลมีประสบการณ์ปัญหาที่แตกต่างกันได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยกันคิด ตัดสินใจวิธีการแก้ปัญหาที่เหมือนกัน
- 9) การให้การดูแลเอาใจใส่ทางด้านสุขภาพร่างกาย ทางด้านการป้องกัน แก้ไข บำบัดเยียวยา และฟื้นฟูสภาพ
- 10) สนับสนุนให้บุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อว่าตนเองสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ขณะที่ทักษะของแรพพอร์ท (Rapport) นั้น การเสริมพลังอำนาจมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ การช่วยให้คนสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ และในฐานะที่เป็นวิธีการกระตุ้นให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยการปรับโครงสร้างทางสังคม

ทั้งนี้แม้แนวคิดการเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยา จะเน้นการทำงานในระดับบุคคล ที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อาทิ การยอมรับตนเอง การมีความเชื่อมั่นในตนเอง ความเข้าใจในระบบของสังคม ความสามารถในการวางแผน การรักษาสีทธิของตนเองและการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ความตั้งใจในการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างตนเองและชุมชนหรือสังคม แต่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม โดยต้องมองปัจเจกบุคคลท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

กระบวนการเสริมพลังอำนาจของ ลอร์ด (Lord,1991) เสนอว่า เป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพ เพื่อให้ประชาชนได้เพิ่มความรู้สึกของการมีพลังอำนาจ ประกอบด้วย

1. ประสบการณ์ของการขาดพลังอำนาจในชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกแบ่งแยกทางสังคม การไม่ได้รับบริการที่ดีและความยากจนทำให้กลุ่มที่ขาดพลังอำนาจโดดเดี่ยวและไม่สามารถรวมตัวเป็นเครือข่ายทางสังคมได้

2. การเสริมพลังอำนาจสร้างให้เกิดความตระหนักในศักยภาพของตนเอง และมีทางเลือกในการแก้ไขการขาดพลังอำนาจและการพัฒนาตนเองไปสู่หนทางใหม่ที่ดีกว่าเดิม จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกลุ่มบุคคลด้วยกระบวนการเสริมพลังอำนาจ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 การสะท้อนวิกฤตหรือการเปลี่ยนแปลงในชีวิต

2.2 การจัดความโกรธหรือความคับข้องใจ

2.3 การสนองต่อข้อมูลใหม่หรือบริบทใหม่

2.4 การสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพ

3. การเรียนรู้และการติดต่อกับบุคคลอื่น ทำให้เกิดการพัฒนารู้สัมพันธภาพที่ทำให้เกิดการสนับสนุนและช่วยเหลือ เมื่อบุคคลตระหนักถึงทางเลือกในการเปลี่ยนแปลง จะทำให้พวกเขาสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ ซึ่งต้องมีการสร้างความรู้สึกในการควบคุมและเกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต

4. การเข้าถึงทรัพยากร เมื่อมีการทบทวนการขาดพลังอำนาจแล้วก็จะมีการแสวงหาและเข้าถึงทรัพยากรที่จะทำให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องมือและเงิน รวมทั้งระบบบริการต่าง ๆ

5. การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สำคัญของกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่จะทำให้เกิดพลังอำนาจขึ้น เมื่อประชาชนมีความมั่นใจ มีความรู้สึกในการควบคุมตนเอง เขาก็จะแสวงหาความร่วมมือในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน จะทำให้เกิดการลดการแบ่งแยกทางสังคมลงได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความสนใจและการแบ่งปันกับบุคคลอื่น กิจกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมจะทำให้ประชาชนพยายามแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ และขยายศักยภาพของการมีส่วนร่วม และทำให้เกิดการพัฒนาทักษะ และเกิดผลดีต่อชุมชน

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของกระบวนการสร้างพลังอำนาจของบุคคล

ประสบการณ์ ขาดพลังอำนาจ	การสร้างความ ตระหนัก	การเรียนรู้ บทบาทใหม่	การสร้างการมี ส่วนร่วม	ผลที่เกิดขึ้น
การถูกแบ่งแยก จากสังคม	การจัดความ โกรธและความ คับข้องใจ	การติดต่อกับ บุคคลใหม่	การรวมกลุ่ม	การเข้าสู่บทบาท ใหม่
การพึ่งพิงบริการ	การสนองตอบต่อ ข้อมูล	การเชื่อมโยงกับ ทรัพยากร	การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น	การมีอำนาจ
ข้อจำกัดใน ทางเลือก	การสนองตอบต่อ บริบทใหม่	การขยาย ทางเลือกและ โอกาส	การขยาย ศักยภาพการมี ส่วนร่วม	การเพิ่มขึ้นของ การรับรู้ ประสิทธิภาพของ ตนเอง

ที่มา: Lord, 1991

วอลเลอร์สตีล (Wallerstein, 1992) กล่าวว่า การเสริมพลังอำนาจไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ต้องเชื่อมต่อกับบริบททางสังคมด้วย จึงต้องมีการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทั้งสองระดับ

ริสเรล (Israel, 1994) นิยามการเสริมพลังอำนาจว่าเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กรและชุมชน ทศนะของ Israel การเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยา หมายถึง การที่บุคคลสามารถตัดสินใจในการจัดการชีวิตของตนเอง ด้วยการมีมุมมองในเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ กระแสสังคมการเมือง และความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับศักยภาพของตนเองและกลุ่มในสังคมของตนในการที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความคาดหวังในความสามารถและศักยภาพของตนเอง
2. ความสามารถในการควบคุม จัดการเรื่องนั้น
3. กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะตัดสินใจในองค์กรหรือกลุ่ม

ประเด็นที่น่าสนใจที่ Israel นำเสนอ คือ พลังอำนาจระดับบุคคลเชื่อมต่อกับระดับชุมชนที่

ทั้งนี้ Israel ได้นิยามชุมชนที่มีพลังอำนาจว่า หมายถึง ชุมชนที่สามารถยกระดับพลังอำนาจทางจิตวิทยาของบุคคลในกลุ่มสมาชิก ส่งเสริมมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลในกลุ่ม และการเข้าถึงทรัพยากร หรือการตัดสินใจที่เหมาะสมที่สร้างประโยชน์ต่อชุมชน

กล่าวได้ว่า ชุมชนที่มีพลังอำนาจ คือ ชุมชนที่ทั้งบุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกว้างเพื่อการสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน จนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชน

เยาวดี สุวรรณาคะ (2543) ศึกษาผลของกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างพลังที่มีต่อการพัฒนาแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวเป็นการนำแนวคิดของเปาโล แพร์ เรื่องการศึกษาเพื่อสร้างพลังมาใช้ในงานกิจกรรมของชุมชนด้านสาธารณสุขโดยนำมาปรับใช้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่แกนนำสุขภาพด้วยการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นระหว่างกัน ร่วมระบุปัญหา วิเคราะห์สาเหตุและความเป็นมาของปัญหา รวมทั้งการร่วมกันพัฒนา ค้นหาแผนการแก้ไขปัญหา และดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน สิ่งสำคัญที่จำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อสร้างพลังนั้นจะต้องคำนึงถึงบริบทชุมชน รากฐานของศักยภาพและทุนเดิมที่มีอยู่ในตัวบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมอพื้นบ้าน ผู้นำตามธรรมชาติผู้นำของรัฐ นักวิชาการในท้องถิ่น ครู พระ ฯลฯ หรืออาจเรียกว่าทุนทางสังคมที่มีอยู่เพื่อใช้เป็นพลังทางปัญญา พัฒนาศักยภาพตนเอง มีความพร้อม ความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าของตนเองสามารถสร้างและวางแผนกิจกรรมด้านสุขภาพของชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้

อุไรวรรณ เฟื่องหนู (2545) ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของพลังชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพจิต บ้านท่าม่วง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นการนำแนวคิดใหม่ที่ใช้การประยุกต์ใช้ในงานสุขภาพจิต โดยนำหลักการประชุมอย่างมีส่วนร่วมตามเทคนิค A.I.C.และการใช้ Mind Mapping มาเป็นเครื่องมือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งได้มีการใช้เวทีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ร่วมกันคิด หาวิธีการ วิเคราะห์ถกเถียงกันเพื่อหาข้อสรุปเป็นแผนปฏิบัติการสุขภาพจิตของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกัน หากชุมชนได้ถูกกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีกระบวนการช่วยให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจ สามารถสะท้อนความคิด

วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ จนเกิดความพร้อมในการเรียนรู้และต้องการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนของตนเอง

เพอร์เดย์ และคณะ (Purdey et al.,1994) วิจัยโครงการพัฒนาสุขภาพ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจในตนเองของชุมชนในประเทศเนปาล พบว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เริ่มเมื่อคนในหมู่บ้านรู้จักคิด วิเคราะห์โดยอาศัยประสบการณ์ของตนเอง และองค์กรในชุมชน เป็นโครงการที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในชุมชนที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจให้ตนเองทั้งระดับบุคคลและชุมชน ในโครงการเตาไร้ควัน โดยทำการศึกษาในกลุ่มผู้หญิง แล้วทำรายงานที่พบจากสตรีกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีการอภิปรายกลุ่มและลงมติว่ากิจกรรมที่ควรทำคือเตาไร้ควัน ผู้หญิง 8 คนเข้าอบรมทำเตาไร้ควัน และเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมจะนำความรู้ไปแนะนำผู้หญิงคนอื่น ๆ ประมาณหนึ่งปี พบว่า ความรู้และทักษะขยายไปยังประชาชนที่เริ่มทำเตาไร้ควันจากความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของตัวเอง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่น ๆ หลังสิ้นสุดโครงการ พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการส่วนมากเป็นผู้จัดการที่มีความสามารถ เป็นนักการศึกษาและนักพูดในชุมชน รวมทั้งสร้างเครือข่ายในสังคม

แวง และเบอร์ริส (Wang & Burris, 1994) ได้นำกระบวนการเรียนรู้ในการเสริมพลังอำนาจตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ มาใช้ในการพัฒนาความตระหนักรู้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมในสตรีที่ยากจนในชนบทของประเทศจีน โดยการใช้รูปภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นเครื่องมือในกระบวนการจัดการศึกษา ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นสตรีที่อ่านเขียนได้ 62 คน จาก 50 หมู่บ้าน ได้รับการอบรมการเล่าเรื่องจากรูปภาพ การสัมภาษณ์กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า มีการแบ่งปันความคิดเห็นไปสู่การวิเคราะห์ เกิดการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจในตัวเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการนำไปสู่การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐ

คิม (Kim,1997) ศึกษาการให้การศึกษาด้านโภชนาการเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในกลุ่มผู้หญิงยากจนและครอบครัว โดยใช้แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจในตนเองของเปาโล แฟร์ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนผู้หญิงยากจนในการวิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า ผู้ใหญ่สามารถจะเรียนรู้ กระทำกิจกรรม และทำการเปลี่ยนแปลง โดยให้ประชาชนเป็นผู้วิจัยด้วยตนเองในการหาคำตอบในการดำรงชีวิตของตน หลักการจะเน้นคุณค่าความรู้ของประชาชน วิธีการวิจัยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์กลุ่มผู้หญิงยากจน 27 คน โดยใช้เวลา 17 เดือน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมวิจัยกิจกรรมร่วมกันในเชิงสร้างสรรค์สังคม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอว่า กรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนต้องรวมองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้อธิบายกระบวนการศึกษาการสร้างพลังอำนาจของชุมชน

4.2 งานวิจัยการป้องกันการค้ำมนุษย์ในระดับชุมชน

งานวิจัยของเนาวรัตน์ และคณะ (2556) โครงการศึกษาบทบาทชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์ ระบุ ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พบว่าที่ผ่านมาแม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ มาตรการการทำงาน รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ หากแต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ยังคงบ่งชี้ว่าประเทศไทยยังมีปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานอยู่หลายประการ อาทิ

1. ขาดความรู้ ทักษะที่เข้าใจต่อปัญหาการค้ำมนุษย์ที่แตกต่างกัน ขาดการตระหนักซึ่งมีปัจจัยเหตุมาจากข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอ ขาดการรับรู้ หรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้การขาดความรู้ความเข้าใจปัญหาการค้ำมนุษย์ก็มีใช้ทั้งหมด สมาชิกส่วนหนึ่งในชุมชนรับรู้เฉพาะบางแง่บางมุมมิได้รับรู้เรื่องการค้ำมนุษย์ทุกรูปแบบ เช่น หลายชุมชนเข้าใจการค้ำมนุษย์ในรูปแบบของการค้าประเวณี ไม่ได้กล่าวถึงการค้ำมนุษย์รูปแบบแรงงานประมงเลย

2. ขาดทิศทาง กระบวนการทำงานที่เป็นระบบและมีแผนงานร่วมกันในชุมชน และภาคีเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดความรู้และความตระหนักร่วม หลายชุมชนไม่ได้กำหนดจุดหมายในการเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์โดยตรง เป็นการบูรณาการกับงานอื่น เช่น การป้องกันปราบปรามปัญหาอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ทำให้ชุมชนขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ บทบาทการบริหารจัดการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง และอยู่ในภาวะการณ์ทำงานแบบตอบสนองนโยบายรัฐ หรือความต้องการหน่วยงานภายนอกเป็นครั้งคราวไป โดยมากมักแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการดำเนินงาน

3. ขาดการจัดตั้งกลไกชุมชนรองรับงานเฝ้าระวังฯ ในระดับชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหน่วยงานบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าการทำงานขาดเจ้าภาพและภาวะผู้นำในระดับปฏิบัติการ โดยในหลายจังหวัดยังไม่มีที่ตั้งศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ในระดับอำเภอ และตำบล

4. การโยกย้ายบุคลากร ศป.ค.ม.จังหวัด ระดับแกนนำ มีผลต่อทิศทาง นโยบาย กระบวนการทำงานและการสนับสนุนงบประมาณ ส่งผลกระทบต่อการทำงานเฝ้าระวังฯ ในระดับชุมชนด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระดับผู้กำหนดนโยบายบ่อยครั้งทำให้เกิดความไม่แน่นอนในทิศทางการทำงาน และไม่มีความต้องการในการทำงาน ทำให้การต่อยอดองค์ความรู้ของบุคลากรที่ทำงานอย่างต่อเนื่องไม่เกิดขึ้น และชุมชนยังต้องปรับตัว ทำความรู้จักกับบุคลากรคนใหม่เพื่อปรับความเข้าใจกันอีกทุกครั้งที่มีการโยกย้ายบุคลากร

5. เงื่อนไขบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน ป้องกันเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์ เช่น ถ้าผู้นำหรือผู้ว่าราชการจังหวัดใดเอาจริงเอาจังเคร่งครัดต่อการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ การดำเนินการอย่างเอาจริงเอาจังของผู้ว่าราชการจังหวัดทำให้มีส่วนราชการต่าง ๆ ดำเนินการอย่างเข้มข้นตามไปด้วย

การเสริมสร้างบทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะกลไกในการขับเคลื่อนสังคม เพื่อเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ ถือเป็นแนวทางสำคัญในการป้องกันและจัดการปัญหาการค้ำมนุษย์ที่เกิดขึ้น เสนอว่า การจัดการปัญหาการค้ำมนุษย์จึงต้องมีความเชื่อมโยงมิติเชิงโครงสร้าง สังคมและปฏิบัติการทางสังคม ควบคู่ไปกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิด และการมี กลไกของชุมชนที่มีความเข้มแข็งและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้เกิดความตระหนักรู้ และแสวงหาความร่วมมือกันให้เกิดปฏิบัติการที่ดีในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์ ระดับชุมชน โดยมองว่าเป็นการพัฒนาที่เน้นความเข้มแข็งจากฐานรากและมีมิติการพัฒนาที่หลากหลาย ทั้งเรื่องการศึกษา การพัฒนาครอบครัวและความสัมพันธ์ การพัฒนาอาชีพ หรือการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการรับมือและจัดการปัญหาการค้ำมนุษย์ และเสนอว่าอาจไม่ใช่เกิดจากการบังคับขู่เช็กแต่เพียงอย่างเดียว

งานวิจัยของ กิตสุรณ สันขสุวรรณ (2558) ศึกษาการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ด้วยมาตรการ “3P” ที่ประกอบด้วย การปราบปราม (prosecution) การปกป้อง (protection) และการป้องกัน (prevention) ซึ่งมีต้นแบบมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ภายในประเทศ เป็นที่น่าพอใจ รวมถึง ประเทศ อื่นๆ เช่น ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และ เนเธอร์แลนด์ ด้วยเช่นกัน งานวิจัยกล่าวว่า มาตรการที่สำคัญของ “3P” คือการป้องกัน เพราะเมื่อมีการป้องกันที่ดีและได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพจะหยุดยั้งมิให้การค้ำมนุษย์จะเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต การป้องกันเกี่ยวข้องกับบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ (1) กลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการค้ำมนุษย์ (2) กลุ่มบุคคลที่ได้รับ ผลกระทบโดยอ้อม (3) กลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐและใช้อำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ งานวิจัยเสนอว่าภาครัฐควรมีการให้ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการค้ำมนุษย์ เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัว และมีความรู้มากขึ้น ผู้ค้ำมนุษย์ ก็จะไม่สามารถชักจูง หรือ หลอกลวงเหยื่อได้

สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาการค้ำมนุษย์ พบงานวิจัยในเรื่องการบูรณาการบุคลากรทางการแพทย์ในการป้องกันการค้ำมนุษย์ ของ Muhtar, Yesim & Nadi, (2016) งานวิจัยเชิงสำรวจที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไข้กับแพทย์จะช่วยให้กระบวนการแยกแยะเหยื่อของการค้ำมนุษย์ โดยใช้กลุ่มแพทย์ที่เคยติดต่อกับผู้ค้าประเวณี ชาวต่างชาติ ซึ่งอาจจะถูกส่งตัวมารักษา และอาจเปิดเผยประสบการณ์ที่ได้รับจากการค้ำมนุษย์ให้กับแพทย์ หรือผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการที่แพทย์หรือบุคคลในสถานพยาบาลอาจจะได้รับสัญญาบางอย่าง

ที่พบว่าเหยื่อตกอยู่ในภาวะการค้ำมนุษย์ ดังนั้นการให้ความรู้หรือการดึงให้บุคคลากรทางการแพทย์ เข้ามามีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญที่จะช่วยให้เหยื่อที่ตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถพูดได้และถูกทำร้าย สถานพยาบาลจึงเป็นศูนย์กลางที่สามารถช่วยเหลือเหยื่อจากการป้องกันและสนับสนุนของเครือข่าย การค้ำมนุษย์

ภัทรารวรรณ (2558) ทำการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการค้ำมนุษย์อย่างบูรณาการ ด้วยการ วิเคราะห์การดำเนินการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ของไทย โดยผลการศึกษา สรุปถึงแนวทางการ ป้องกันการค้ำมนุษย์ของรัฐไทย ซึ่งมีนโยบายออกกฎหมายที่จะช่วยให้ต้นเหตุแห่งการค้ำมนุษย์ลดลง ในอนาคต อาทิเช่น พรบ.ป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ การจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายแก้ไข ปัญหาการค้ำมนุษย์และการทำประมงผิดกฎหมาย มีการใช้หลักการแก้ปัญหาตามยุทธศาสตร์ 5P ซึ่ง เพิ่มด้านนโยบาย (Policy) และด้านความร่วมมือกับทุกภาคส่วน (Partnership) โดยมีการส่งเสริม ภาคประชาชนและประชาสังคมให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการดำเนินการ รวมถึงการสร้างการตระหนักรู้ความเข้าใจต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนให้แก่ประชาชน ซึ่งงานวิจัยมี ข้อเสนอว่าการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบายด้าน Partnership เป็นหัวใจสำคัญและเป็น ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาย่างบูรณาการ

นอกเหนือจากงานวิจัยด้านมาตรการการป้องกันต่างๆ แล้ว ยังพบงานศึกษาในเรื่อง การ เอาชนะการค้ำมนุษย์ด้วยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operation Research) และวิเคราะห์ ของ Renata, Konrad, & Trapp (2016) ซึ่งกล่าวถึงการใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (Model) หรือแอปพลิเคชัน (Application) เพื่อจัดการกับปัญหาของการค้ำมนุษย์ รวมถึง เพื่อเข้าถึงประเด็นที่ต้อง พิจารณาและปัญหาของการค้ำมนุษย์ การเติบโตของเครือข่ายสังคมเช่น ทวิตเตอร์หรือเฟสบุ๊ค ทำให้ มีโครงสร้างพื้นฐานมีศักยภาพที่จะช่วยให้มีการตระหนักในข้อมูลของการค้ำมนุษย์เพิ่มขึ้น ซึ่งข้อมูล ข่าวสารจะช่วยยกระดับยุทธศาสตร์ของการป้องกันการค้ำมนุษย์ได้

การป้องกันการค้ำมนุษย์เกี่ยวข้องกับความตระหนักของสังคม และการรณรงค์ด้าน การศึกษา ที่จะนำไปสู่การก้าวผ่าน แรงดึงดูดของการค้ำมนุษย์ ศักยภาพที่พัฒนาขึ้นจะเพิ่มโอกาส และทางเลือกในบุคคลกลุ่มเสี่ยง โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก การตระหนักรู้และการรณรงค์จะสามารถ ให้ความสำคัญทั้งด้านการป้องกันเบื้องต้น (เพื่อลดความเปราะบางอันนำไปสู่การค้ำมนุษย์) และเป็น การป้องกันแบบทุติยภูมิ (การแทรกแซงก่อนที่จะแยกผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์) (Renata, Konrad, & Trapp, 2016)

ข้อเสนอจากผลการศึกษา ระบุว่า ต้องมีการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางในการจัดการ ปัญหาการค้ำมนุษย์ที่สอดคล้องกับลักษณะและพยาธิสภาพของปัญหา (pathology) ที่เกิดขึ้นจริง เพราะมิติของปัญหาการค้ำมนุษย์หาใช่เกิดจากปัจจัยเงื่อนไขเดียว ในขณะที่กลไกการทำงานที่มีอยู่ไม่ ว่าจะเป็นระบบราชการ กฎหมาย หรือรูปแบบคณะกรรมการ กลับให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากร

อำนาจหน้าที่ ความเข้มงวดของกฎหมายในการสร้างการควบคุมทางสังคมและระเบียบสังคม (social order and social control) ซึ่งไม่น่าจะเพียงพอในการสร้างความตระหนักรู้ หรือการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องอันเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม (social immunize) โดยตั้งข้อสังเกตถึงสถานการณ์การค้ามนุษย์ในรูปแบบใหม่ๆ ผ่านโลกออนไลน์ (cyber space) หรือการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ที่ล้วนเป็นข้อท้าทายของการพัฒนาสังคมเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกัน แก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ และนำเสนอแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์

เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากชุมชนกรณีศึกษา เป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน ที่ถูกระบุว่าเป็นชุมชนพื้นที่เสี่ยง และเป็นชุมชนต้นทางและชุมชนปลายทางที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

เพื่อศึกษาสถานการณ์ทั่วไปและสถานการณ์ปัญหาในชุมชนที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ทั่วไปในชุมชน ภายใต้บริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสถานการณ์การย้ายถิ่นในชุมชน เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกกลุ่มอาชีพ ครู นักเรียน จำนวน 10 คน

กลุ่มที่ 2 เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (Interviewing) จำนวน 10 คน โดยเป็นผู้เสียหายจากการถูกบังคับค้าบริการและผู้เสียหายที่ถูกบังคับค้าแรงงาน การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ใช้วิธีการ snowball technique

1. เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การสุ่มพื้นที่เพื่อการศึกษาด้วยการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ทั้งนี้ กระบวนการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ผู้วิจัยเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีประสบการณ์หรือกำลังมีประสบการณ์ในเรื่องที่กำลังศึกษา ที่สามารถให้ข้อมูลที่ดีที่สุดครบถ้วนที่สุดเท่าที่มีอยู่ได้ แนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2547) ที่ระบุว่า ในการเลือกพื้นที่เพื่อศึกษานั้นจะต้องพิจารณาพื้นที่ที่ตอบปัญหาการวิจัยได้ ความเป็นไปได้ของสนามที่จะเข้าไปศึกษา คือขนาดจะต้องไม่ใหญ่จนเกินไป ในแง่ของความปลอดภัยของผู้วิจัยและความร่วมมือของพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ด้วยการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ประกอบกัน เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ โดยเลือกชุมชนพื้นที่ต้นทางและปลายทางของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นคนไทยที่ถูกแสวงหาประโยชน์ 2 รูปแบบ คือ การบังคับค้าแรงงานและการค้าบริการ และปัจจุบันมีผู้เสียหายใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน โดยเป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป มีความเป็นไปได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในแง่ความปลอดภัยและความร่วมมือของพื้นที่ รวมทั้งความปลอดภัยและความยินยอมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดังกล่าวประกอบการเลือกพื้นที่ เริ่มต้นที่การค้นหาข้อมูลผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2556 ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ (Prevention) ที่ระบุจำนวนผู้เสียหายที่ได้รับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองจำแนกตามประเภทของการถูกแสวงหาผลประโยชน์ พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 มีคนไทยที่เป็นผู้เสียหายที่ได้รับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการบังคับค้าแรงงาน 47 คน และเพิ่มเป็น 66 คนในปี พ.ศ. 2556 ผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศ 106 คน และเพิ่มเป็น 210 คนในปีต่อมา ขณะที่ผู้ที่ถูกแสวงหาประโยชน์ในลักษณะขอทาน 13 คน และเพิ่มเป็น 29 คนในปี พ.ศ. 2556

ข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2557 ของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จากสถิติการดำเนินคดีในปี 2557 พบว่า ประเทศไทยยังคงมีสถานะเป็นประเทศต้นทาง ปลายทางและทางผ่าน โดยมีผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ รวม 595 คน โดยเป็นคนไทย 274 คน โดยพบผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณีส่วนใหญ่เป็นคนไทยซึ่งส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า 18 ปี ข้อมูลที่ได้จากผู้เสียหาย ระบุว่า ผู้เสียหาย

เข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เป็นนายหน้าที่ผู้เสียหายไม่รู้จักมาก่อน สถานที่ติดต่อส่วนใหญ่เป็นบ้านเกิดของผู้เสียหาย สำหรับผู้เสียหายชาวไทย ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือมากกว่าภาคอื่น

จากข้อมูลจัดหางานจังหวัด พบว่า จังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบมีสถิติผู้ย้ายถิ่นจำนวนมาก พื้นที่ที่มีสถิติการย้ายถิ่นของแรงงานมักเป็นพื้นที่ที่พบผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลประกอบกับเกณฑ์การพิจารณาเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษา จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและคัดเลือก สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดังกล่าวนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและคัดเลือก สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. ผู้จัดทำนโยบายในงานป้องกัน ปราบปรามการค้ามนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการป้องกัน ปราบปรามการค้ามนุษย์ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่มีผลงานวิชาการเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ คุณสุรวิทย์ ใจหาญ ผู้อำนวยการกองต่อต้านการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2. ผู้ที่ดำเนินการปฏิบัติการในพื้นที่ระดับจังหวัด ได้แก่ คุณโชคอนันต์ ธรรมโหร นักพัฒนาสังคมบ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดอุดรธานี

3. นักปฏิบัติการหรือผู้ปฏิบัติการในหน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน ที่มีบทบาทการทำงานในประเด็นการค้ามนุษย์ ทั้งในระดับปฏิบัติการ และมีส่วนในการผลักดันระดับนโยบาย มีผลงานเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับประเทศ และต่างประเทศ ได้แก่ คุณอุษา เลิศศรีสันทัต ผู้อำนวยการมูลนิธิผู้หญิง

ข้อมูลข้างต้นได้นำมาปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คนอีกครั้ง ซึ่งมีความเห็นตรงกันในการเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษา โดยเลือกชุมชนตามเกณฑ์เบื้องต้นที่กำหนดเป็นพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการค้ำมนุษย์ 2 รูปแบบ คือ การบังคับค้าแรงงานและค้าบริการทางเพศ เลือกชุมชนตำบลบางบัว (นามสมมติ) เพื่อปกป้องผู้ให้ข้อมูลที่อาจเกิดผลกระทบอย่างที่คาดไม่ถึง

2. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วนคือ ส่วนแรก ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป สถานการณ์การย้ายถิ่น บริบททางกายภาพ สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ส่วนที่สอง เป็นข้อมูลเจาะลึกในประเด็นสถานการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ชุด

2.1 บันทึกภาคสนาม (Field Note) ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้บันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่สังเกต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะที่ศึกษาภาคสนาม โดยใช้แบบบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ตามกรอบในการสังเกตของ ลอร์ฟแลน (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2540) เพื่อบันทึกวันที่และเหตุการณ์ที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง เป็นการบรรยายถึงสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคคล เหตุการณ์ คำพูด โดยสรุปว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร และทำไม ในส่วนของการวิเคราะห์นั้นเป็นส่วนของการตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีประกอบการแสดงความคิดเห็น เน้นการให้ความหมายที่ชัดเจนและสร้างสมมติฐาน (Assumption) (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) ขณะเดียวกันผู้วิจัยจะใช้เครื่องบันทึกเสียงในการช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) คือ ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้านทั่วไป เด็ก เยาวชนในโรงเรียน และครู จำนวน 10 คน

2.3 แนวทางในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการสำหรับกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในฐานะผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานการณ์ปัญหา จำนวน 10 คน

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary source) และ เอกสารชั้นรอง (Secondary source) เอกสารที่เกี่ยวกับแผนพัฒนาตำบล แผนการปฏิบัติงานของศูนย์ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์จังหวัด แผนการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล สถิติการย้ายถิ่นของจัดหางานจังหวัด ที่เป็นกรณีศึกษา

3.2 ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากชุมชนโดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมในโครงการรณรงค์เพื่อการย้าย

ถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชนที่ดำเนินการโดยกลุ่มหญิงสู้ชีวิตร่วมกับองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรในชุมชน การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านและทำให้ทราบมุมมองความสนใจ ความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปของชุมชน ปัญหาทั่วไปของชุมชน สถานการณ์การย้ายถิ่นในหมู่บ้าน และศึกษาสถานการณ์ปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้าสู่การค้ำมนุษย์ของสมาชิกในชุมชน

เมื่อมีสัมพันธภาพที่ดีและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เฉพาะชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกกลุ่มอาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน นักเรียน และครู จำนวน 10 คน โดยมีประเด็น ดังนี้ สถานการณ์ปัญหาทั่วไปในชุมชน สถานการณ์การย้ายถิ่นของผู้คนในชุมชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการย้ายถิ่นไปทำงานของคนในชุมชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการค้ำมนุษย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การค้ำมนุษย์ในชุมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการค้ำมนุษย์และกรณีที่มีผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ในชุมชน ปัจจัยที่น่าจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องโดยตรง (Key informants) ประกอบด้วย ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ จำนวน 10 คน ใช้วิธีการ snowball โดยคำนึงถึงความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ผู้เสียหายที่สมัครใจให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาจากการไปทำงานต่างประเทศ โดยเป็นผู้เสียหายจากการถูกบังคับค้าแรงงาน 5 คน เป็นหญิง 4 คนและชาย 1 คน ขณะที่ผู้เสียหายจากการถูกบังคับค้าบริการ 5 คน

การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเข้าใจปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลหลายครั้ง โดยเริ่มจากกลุ่มผู้เสียหายที่ถูกบังคับค้าแรงงานที่ต่างมีปัญหาหนี้สินและคดีความทางกฎหมายไม่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เมื่อเป็นมิตรก็เริ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองและแนะนำเพื่อนที่เดินทางไปทำงานและมีปัญหาแบบเดียวกัน ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้เสียหายจากการค้าบริการแต่ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลในช่วงต้น จนกระทั่งเดินทางไปเข้าร่วมกลุ่มหญิงสู้ชีวิต โดยผู้ให้ข้อมูลต่างก็เป็นสมาชิกของกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ทั้งนี้ผู้วิจัยรู้จักผู้เสียหายบางคนในกลุ่ม ผู้เสียหายจากการบังคับค้าบริการ จึงได้เริ่มเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองในกลุ่ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เสียหายโดยตรงมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการนี้จะดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนาม

4.1 การลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (Data reduction) เป็นการเลือกเฟ้นข้อมูลและหาจุดที่น่าสนใจ จับประเด็นสำคัญได้ชัดเจน สรุปย่อ และปรับข้อมูลดิบที่เก็บมาจากภาคสนาม หลังการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยทบทวนข้อมูลจากการบันทึกภาคสนามประกอบด้วย ทำการสรุปและจำแนกข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดในกรอบการวิจัย เพื่อง่ายต่อการสืบค้นและทำการลดทอนข้อมูลที่ซ้ำ และกำจัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป รวบรวมข้อเสน่ออื่น ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อประกอบการนำเสนอข้อมูล

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component analysis) การวิเคราะห์ส่วนประกอบของข้อมูลเป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูลแต่ละชุดแล้วนำคุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูล มาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะร่วมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงทำการสรุปบรรยายให้เห็นถึงความหมายของข้อมูลเหล่านั้น โดยการวิเคราะห์ส่วนประกอบจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไป (สุภางค์ จันทวนิช, 2540) และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analysis Induction) เป็นการตีความ สร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ภาคสนาม

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลโดยใช้หลักสามเส้า (Triangulation) ประกอบการพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้จากการศึกษามีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้หลายวิธีการ ทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ ประกอบกัน อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับนโยบายของจังหวัด ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่น ข้อมูลจากประชาชนทั่วไปที่ต่างวัยกัน รวมทั้งข้อมูลจากผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชน ถือได้ว่าเป็นการใช้หลักสามเส้าในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ยศ บริสุทธิ์, 2558)

ตอนที่ 2 การวิจัยกรณีศึกษา (Case study)

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ โดยวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของกรณีศึกษา “กลุ่มหญิงสู้ชีวิต” (Live Our Lives Group)

การวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case study) เป็นวิธีการศึกษาที่เน้นศึกษากรณีที่เฉพาะเจาะจง (Case) มีขอบเขตที่กำหนดให้ชัดเจน และมีความสมบูรณ์ในตัวเอง (ชาย โพธิสिता, 2556) ทั้งนี้ (Case study Research) เป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาเชิงลึก (In-depth study) เพื่อทำความเข้าใจในประเด็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ศึกษาในสภาพแวดล้อมจริง โดยไม่ได้มีการควบคุมประเด็นตัวแปรใด ๆ (Yin, 2003)

1. เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีพลังในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ ด้วยองค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีพลังอำนาจ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เสียหายในชุมชนตำบลบางบัวพบว่า กลุ่มหญิงสู้ชีวิตเป็นกลุ่มที่ช่วยแก้ไขปัญหา เป็นกลุ่มที่สร้างพลังให้กับผู้เสียหายและได้รวมพลังกันเพื่อแก้ไขและป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายตกเข้าสู่การถูกแสวงหาประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกของเปาโล แพร์ ที่มองว่า ผู้ที่ถูกกดขี่จะต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ด้วยตัวเองเพื่อเรียกร้องสิทธิในความเป็นมนุษย์ของตนเองให้กลับคืนมา และในการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านข้างต้น

ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน เห็นตรงกันว่ากลุ่มที่มีพลังและเสริมพลังในการป้องกันสมาชิกในชุมชน คือ กลุ่มหญิงสู้ชีวิต (Live Our Lives Group) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่รวมตัวกัน เป็นชุมชนที่ติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีสมาชิกในทุกภูมิภาคของประเทศ มีเป้าหมายการทำงานเพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ ปัจจุบันมีฐานะเป็นองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2551

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกข้อมูลกระบวนการและกิจกรรมกลุ่ม

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร ที่เกี่ยวกับกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาทั้งจากหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำและเผยแพร่โดยกลุ่มหญิงสู้ชีวิตร่วมกับมูลนิธิผู้หญิง กิจกรรม โครงการ ผลการดำเนินงาน รายงานการประชุมกลุ่ม บันทึกการช่วยเหลือ บันทึกการทำงาน บันทึกกิจกรรมกลุ่ม โดยศึกษาเอกสารในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2549-2559 ซึ่งเป็นปีที่กลุ่มรวมตัวจนถึงปัจจุบัน

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร

ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2549-2559 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการรวมกลุ่มครั้งแรกโดยระบุคำค้น คือ “ กลุ่มหญิงสู้ชีวิต ” ทั้งที่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่และเป็นเอกสารการทำงานของกลุ่มที่ไม่พิมพ์เผยแพร่ โดยกำหนดขอบเขตการพิจารณา คือ ช่วงเวลา ชื่อเอกสาร ผู้เขียนหรือผู้บันทึก และเป้าหมายของการบันทึก เพื่อประกอบการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับบริบท (context)

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group)

เข้าร่วมการสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายครั้งในพื้นที่ต่าง ๆ ในช่วงที่สมาชิกกลุ่มจัดกิจกรรมประชุมสมาชิก แต่แต่ละครั้งกลุ่มสนทนาจะประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 5-6 คน ที่สามารถเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมกับสมาชิกในพื้นที่นั้น ๆ กลุ่มสนทนาจะประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มและแกนนำกลุ่ม การสนทนาตามประเด็นที่สมาชิกกลุ่มนำเสนอประกอบด้วย สถานการณ์ในชีวิตของสมาชิกแต่ละคน ปัญหา อุปสรรค ทางออก ทางแก้ การตกเป็นผู้เสียหายจากกระบวนการค้ามนุษย์ กระบวนการที่ผู้หญิงต้องประสบอยู่ระหว่างการถูกบังคับค้าแรงงานและค้าบริการ การต่อสู้เพื่อหลุดจากกระบวนการดังกล่าวและที่สำคัญกระบวนการที่ผู้หญิงพร้อมที่จะเปิดเผยอดีตที่สังคมมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่เหมาะสมให้กับสมาชิกในชุมชนได้ทราบ เพื่อเป็นความรู้ หรือภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก เยาวชน สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการป้องกันการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ สถานการณ์การย้ายถิ่นและการค้ามนุษย์ในชุมชนของตนเอง บทบาทของสมาชิกในการทำงานร่วมกับองค์กร หน่วยงานในพื้นที่ / ชุมชนตนเอง ข้อเสนอการทำงานร่วมกันในประเด็นการป้องกันการค้ามนุษย์

ตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

3.1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ ประกอบด้วย

3.1.1 ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีผู้เสียหายในชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตที่ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (จากกิจกรรมตอนที่ 2)

3.1.2 มีผู้นำชุมชน ครู นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมการป้องกันการค้ำมนุษย์ที่ดำเนินการโดยกลุ่มหญิงสู้ชีวิตร่วมกับองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน จัดเพื่อปลูกจิตสำนึก เสริมพลังและรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และการป้องกันการค้ำมนุษย์ (จากกิจกรรมตอนที่ 2)

3.1.3 ชุมชนที่ทั้งผู้เสียหาย ผู้นำชุมชน และครูที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในการค้ำมนุษย์ในชุมชนและจะเป็นกลไกหลักในการทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน ค้นหาแนวทางในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชนร่วมกัน รวม 10 ชุมชน โดยรวมชุมชนบางบัว (กรณีศึกษาตอนที่ 1)

3.2 วิธีการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยจากยกร่างแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ ข้อมูลจากผลการศึกษาชุมชนบางบัว การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ำมนุษย์ เพื่อใช้เป็นกรอบในการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้สถานการณ์การค้ำมนุษย์และเป็นกลไกการเรียนรู้หลักในการดำเนินการเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชนโดย 3 กลไกการเรียนรู้หลัก ประกอบด้วย ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มครู และสมาชิกกลุ่มผู้เสียหายในชุมชน ทั้ง 3 กลุ่มเป็นผู้ที่ได้เข้าร่วมโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอผลการสนทนาร่วมกัน 3 กลไกการเรียนรู้หลักในแต่ละชุมชน เพื่อพิจารณาร่วมกันในการบูรณาการแนวทางในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 การนำผลการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้จากการสนทนากลุ่มของแต่ละกลไกการเรียนรู้หลักของทั้ง 10 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยนำข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางร่วมในการทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ของทั้ง 10 ชุมชน มาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ำมนุษย์

การสรุปและนำเสนอผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปรากฏการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ในชุมชน เป็นผลจากการวิจัยภาคสนามเพื่อเป็นชุดข้อมูลประกอบการนำเสนอแนวทางในการทำงานด้านการป้องกันการค้ามนุษย์ในระดับชุมชน
2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ามนุษย์ ของกลุ่มผู้เสียหายในการทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน
3. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน เป็นการนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษา

ผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ เป็นผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนพื้นที่เสี่ยงที่เป็นพื้นที่ต้นทางและปลายทางที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกชุมชนหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในอัตราที่สูง และพบว่ามีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชนหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านตำบลบางบัว (ชื่อสมมติ) โดยผลการศึกษานำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป
 - 1.1 ประวัติ ความเป็นมาของชุมชน
 - 1.2 สถานการณ์ปัญหาทั่วไปของชุมชน
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 ลักษณะทางกายภาพ
 - 2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม
 - 2.3 สถานการณ์การย้ายถิ่นของสมาชิกในชุมชน
3. การเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชน

1. ข้อมูลทั่วไปชุมชนตำบลบางบัว (ชื่อสมมติ)

1.1 ประวัติ ความเป็นมาของชุมชน

“ปี พ.ศ. 2428 “ชุมชนบางบัว” มีครัวเรือนประมาณ 20 ครัวเรือน ซึ่งส่วนมากอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากภูมิประเทศอันเหมาะสมที่จะตั้งเป็นบ้านเรือนจึงมีครอบครัวที่อพยพมาจากถิ่นอื่นทยอยเข้ามาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันมีหมู่บ้านที่ขยายออกไปเป็นจำนวนมาก และขยายเขตการปกครองออกไปเป็นตำบลอื่นๆ ปัจจุบันตำบลบัวบาน มี 4 หมู่บ้าน”

สัมภาษณ์ นายก อบต.

บ้านบางบัวในอดีตเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ผู้คนอพยพมาจากบ้านคำกล้า (ชื่อสมมติ) ปัจจุบันแยกเป็นตำบล การอพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานตามที่ทำกิน จึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านขยายขึ้นจึงได้มีการอพยพย้ายถิ่น ในสมัยก่อนยังเป็นป่าและที่โล่งว่างเปล่า ไม่พบหลักฐาน การแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน พื้นที่เดิมเคยมีหนองน้ำธรรมชาติแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่ง เกิดขึ้นมาเองตาธรรมชาติ จะมีน้ำค้ำหรือน้ำซับไหลให้ความชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา

“เมื่อราวหกสิบปีที่ผ่านมา หลังจากปักดำทำนาเสร็จแล้วชาวบ้านได้นำวัวควายไป เลี้ยงที่ป่าหนองหญ้าชะนุก หรือบริเวณใกล้ๆ ป่าช้าบ้านคำกล้า ภาษาชาวบ้านพูดได้ เข้าใจ คือ “เลี้ยงควายโคก” เส้นทางที่ไปนั้นเป็นร่องน้ำตื้นมีต้นไม้เป็นแนวตลอดทาง น่าจะเป็นหลักฐานและต้นเหตุที่น้ำไหลเข้าสู่หมู่บ้าน ไหลผ่านทางตะวันตกตรงสระน้ำ ของวัด และไหลอ้อมมาทางทิศเหนือตรงประตูโขงวัดและไหลเป็นทางลัดคดเคี้ยวไหล ผ่านออกมาทางต้นฉำฉา ตอนนี้นำเปลี่ยนเป็นถนนลาดยางของหมู่บ้านถึงป้อมน้ำทางรถไฟ อีกสายหนึ่ง”

ข้อมูล จากสมาชิกองค์กรปกครองส่วนตำบล ระบุจำนวนประชากรของตำบลบางบัวว่า มีผู้ชาย 359 คน และหญิง 356 คน จำนวนครัวเรือน 79 ครัวเรือน

“ข้อมูลในเอกสารกับของจริงไม่เท่ากัน เราเก็บข้อมูลเมื่อ 5 ปีก่อน รวบรวมไว้ในข้อมูล เพื่อส่งจังหวัด หน้าเวปไซด์ของอบต. ลองเข้าไปดู แต่ถ้าจะถามของจริงนี้ต้องรวม ๆ เอา นับหัวกันได้แต่ละครัวเหลือไม่มาก ที่มีในทะเบียนจริง ๆ แต่ตัวนี้อาจไปทำงานกัน ข้างนอก แต่ก็ยังไม่ย้ายออก ข้อมูลเลยไม่เป็นปัจจุบัน”

1.2 สถานการณ์ปัญหาทั่วไปของชุมชน

เหตุการณ์สำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสมาชิกชุมชนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน คือ การเริ่มมีไฟฟ้า ถนน ประปาเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ต่อมามีการใช้รถไถนา ผู้คนไม่ค่อยสามัคคีเพราะแบ่งฝ่ายกัน เพื่อเลือกตั้งนักรการเมืองในท้องถิ่น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน ระบุว่า

“อบต. กับกำนันไม่ถูกกัน เพราะมีแนวทางการพัฒนาพื้นที่ไม่เหมือนกัน ล่าสุดอบต. ต้องการถมบ่อน้ำกลางหมู่บ้านเพื่อทำเป็นสนามฟุตบอลให้ชาวบ้าน ที่ตรงนั้นมันเคย

เป็นลานมัน (มันสำปะหลัง) กำหนดเคำบอกเป็นที่กลางสำหรับการเกษตร ที่เหลือน้อย แยกกันเพื่อประโยชน์หมู่บ้านทั้งนั้นแหละ”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า สภาพปัญหาทั่วไปของชุมชนได้แก่ 1) ปัญหาน้ำไม่เพียงพอสำหรับการเกษตร ปัจจุบันพบมีชาวบ้านที่ทำนาไม่มากนัก 2) การกว้านซื้อที่ดินจากนายทุนภายนอกชุมชน 3) ขาดน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภค ชาวบ้านต้องซื้อน้ำกินน้ำใช้จากนอกหมู่บ้าน โดยจะมีรถมาส่งในหมู่บ้าน 4) ปัญหาหนี้สินพบแทบทุกครัวเรือนจะมีภาระหนี้สิน ทั้งจากการกู้ยืมเงินล้านและกู้ยืมระบบ หลายคนยังคงผ่อนส่งในส่วนของดอกเบี้ย 5) ปัญหาเด็กและเยาวชนออกจากโรงเรียนกลางคัน และ 6) ปัญหายาเสพติดที่ระบาดทั้งตำบล

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนตำบลบางบัว มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบอยู่ระหว่างเทือกเขา ทิศตะวันออกจะเป็นเทือกเขา ส่วนทิศเหนือเป็นพื้นที่ราบ และเป็นปากทางเข้าสู่ตำบล อาชีพหลักของที่นี่คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ และวัยแรงงานมักจะอพยพเข้าไปทำงานในเมืองหลวงหลังฤดูเก็บเกี่ยว ส่วนมากจะทำงานโรงงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดทางภาคตะวันออก และไปรับจ้างในเมือง เช่น พนักงานทำความสะอาดในโรงแรม พนักงานขายของตามห้างสรรพสินค้า งานแบกข้าวสารในร้านคนจีน ซึ่งมีทั้งที่รับค่าจ้างรายวัน และเงินเดือน

“ไม่ค่อยมีคนหรอกตอนกลางวัน เคำไปกันหมด งานรับจ้างในเมืองมีเยอะถ้าไม่เลือก ห่อข้าวไปกินกัน กลับมาก็เย็น เขาก็ไปกันอีก งานโรงแรม งานรายวันมีในเมือง”

ชุมชนตำบลบางบัวมีโรงเรียนประถม 2 แห่ง โรงเรียนมัธยม 2 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สาธารณสุขและสถานีอนามัยประจำตำบล / หมู่บ้าน 1 แห่ง มีหน่วยกู้ภัยรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินผู้คนในชุมชน มีปั้มน้ำมันและก๊าซ อีก 2 แห่ง โรงเรียน 9 แห่ง วัด 4 แห่ง และมีบ่อน้ำตื้น 40 แห่ง ชุมชนยังมี บ่อบาดาล อ่างเก็บน้ำ และประปาหมู่บ้าน นับรวมลำห้วย ลำน้ำธรรมชาติในชุมชนได้ 12 สาย ยังพบบึงและหนองในคำเรียกของชาวบ้านในหมู่บ้าน

2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม

การคมนาคมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัว มีทางเชื่อมระหว่างหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง และถนนลาดยาง และถนนคอนกรีตในหมู่บ้านเป็นบางสาย แต่การขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตรยังมีไม่เพียงพอ

“ต้องดึงไฟเข้าบ้านกันเอง การไฟฟ้าเค้าตัดผ่านหน้าหมู่บ้าน ลึก ๆ เข้ามาเนี่ยไม่ทั่วถึง
อบต. แจ็งว่างบปีหน้าจะขยายให้ทุกครั้ง ตอนนี่ก็ไม่ลำบาก ใช้น้ำไม่มาก เปิดแค่ตอนดูทีวี
เด็ก ๆ กลับจากโรงเรียน”

“หนองน้ำมีเยอะ แต่น้ำน้อย บางปีนี่เด็กลงไปวิ่งเล่นได้เลย เค้าบอกปีหน้าน้ำก็จะแล้ง
อีก น้ำไม่พอ ถ้าจะกินก็ซื้อเอามาจากรถขายน้ำ ต้องแจ็งเค้าให้มาส่ง ถึงใหญ่ก็ 100 กว่า
บาท ซื้อมาเก็บไว้ทั้งกินและใช้”

“กระแสของการชุดบ่อน้ำตื้นในช่วงนี้มาแรง เพราะน้ำประปาเริ่มมีปัญหาไหลบ้างไม่
ไหลบ้างเนื่องจากภาวะของภัยแล้ง”

“น้ำไม่พอทำเกษตรหรือก หมดนา คนหนุ่มสาวก็ไปกันหมด ”

ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่มีผู้คนอพยพเข้าออก มีวิธีการผลิตแบบเกษตรเพื่อ
ยังชีพ โดยการทำนา ทำไร่เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงเมื่อเริ่มมีไฟฟ้า การตัดถนนเข้าหมู่บ้าน ระบบ
การปกครองที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปัญหาโดยทั่วไปที่พบ คือ การขาด
แคลนน้ำในการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอน การกว้านซื้อที่ดินจากนายทุนภายนอกชุมชน
ปัญหาหนี้สินที่พบว่า แทบทุกคนครัวเรือนจะมีภาระหนี้สิน หลังฤดูเก็บเกี่ยวผู้คนอพยพย้ายถิ่นไปทำงาน
ในเมืองใหญ่

2.3 สถานการณ์การย้ายถิ่นของสมาชิกในชุมชน

สถานการณ์การย้ายถิ่นในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำกลุ่มสตรี พบว่า การย้ายถิ่นไปทำงานของผู้คนในชุมชนสามารถแบ่งได้
เป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกประมาณ 40 ปีที่แล้ว เป็นการเดินทางของผู้คนไปทำงานที่ประเทศ
ซาอุดีอาระเบีย นับเป็นยุคบุกเบิกของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของผู้คนในชุมชนแห่งนี้และ
ชุมชนใกล้เคียง ยุคต่อมาคือช่วงวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากช่วงนั้นค่าเงินบาท
ลอยตัว ผู้คนในชุมชนทั้งผู้หญิงและผู้ชายเดินทางไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน และยุคปัจจุบันที่ผู้คน
บางส่วนยังคงไปทำงานต่างประเทศเพราะค่าตอบแทนที่สูงกว่าในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ไปทำงานภาค
การเกษตรในหลายประเทศ อาทิ อิสราเอล เกาหลีใต้ และประเทศในแถบยุโรป

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชน ที่ระบุว่า

“รุ่นแรก ๆ น่าจะเป็นกลุ่มคนงานซาอู ไปแล้วได้เงินกลับมาเยอะ มาปลูกบ้านใหญ่โต ฐานะเปลี่ยนไปเลย ช่วงนั้นใครไปก็ได้เงินกลับมา แต่นานมาแล้วนะ ประมาณ 40 กว่าปี บ้านที่เรานั่งอยู่นี้ก็สร้างจากเงินที่ไปทำงานช่วงนั้น ”

สอดคล้องกับข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มอาชีพอีกคนหนึ่งระบุว่า

“รุ่นใหม่ ๆ ก็ไปเห็ดงานเห็ดการข้างนอก เสี่ยงเขาก็จะไป คงเห็นแต่ก่อนไปแล้ว กลับมารวยทุกราย ช่วงหลัง ๆ ไปเหมือนเดิม งานเริ่มน้อยลง แต่คนก็ยังเห็นบ้านใหญ่ ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้าน พุดกันต่อ ๆ ว่าเพราะเขาไปทำงานต่างประเทศ ไปแล้วสำเร็จก็เยอะ”

ขณะที่ชาวบ้านอีกคน ระบุว่า

“ก็รู้ ๆ กันหมดว่าใครไป ใครกลับ ถ้ากลับมาที่บ้าน มีรถ แ่้าก็น่าจะประสบความสำเร็จได้เงินกลับมา ส่วนคนที่กลับมาแล้วอยู่เฉย ๆ ก็มีหลายคน เหมือนไม่ได้ไป ”

ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน ระบุว่า

“เมื่อก่อนในหมู่บ้านไปทำงานกันหมด หมดนาก็ไปกัน ไม่ค่อยมีหน่วยงานเข้ามาทำงานกับหมู่บ้าน ผ่านปี 40 มา ช่วงนั้นวิกฤติเศรษฐกิจ คนไม่มีงานทำก็ไปหางานข้างนอก ไปเมืองนอกก็เยอะ ผมก็ไปได้หวันมา 2 ครั้ง ตอนนั้นไม่มีเงินวางแ่้าก็ให้กู้ไปได้ทุกคน หลังกลับมาาก็ไปอีก หักลบกลบหนี้ก็ยังมีเหลือบ้าง”

ข้อมูลจากชาวบ้าน ระบุว่า

“ทำงานต่างประเทศจะได้เงินเร็ว อาจจะมีเสี่ยงแต่ได้เงินเร็ว บางหมู่บ้านแ่้าไม่มีอาชีพเสริม ทำนาทำไร่เสร็จก็ต้องไปหางานทำ เหมือนหมู่บ้านเราเมื่อก่อน เสร็จนาก็ย้ายกันไป และกลับมาทำนาอีก บางคนก็ล้กลับกันไป ย้ายเข้าออก ingsเด็กน้อยไว้กับตายาย”

สมาชิกในชุมชนบางคนเตรียมตัวเดินทางไปทำงาน ระบุว่า

“หมู่บ้านเรามีปัญหาการออกไปทำงานนอกบ้านกันเยอะ น่าจะเป็นค่านิยมตาม ๆ กัน ไป เห็นคนไปกันเพราะไม่มีงานในหมู่บ้าน ไปแล้วเค้าประสบความสำเร็จก็ไปกัน”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชน ระบุว่า

“ที่ ๆ ในโรงเรียนหลายคนเรียนไม่จบ ไปทำงานกันเร็ว เข้าเมืองกันไปเยอะ คนข้างบ้าน ไปต่างประเทศกันหลายคน หมดยุคก็ไปกัน”

ขณะที่ข้อมูลจากครูในโรงเรียน ระบุว่า

“เด็ก ๆ หลายคนอยู่กันในบ้านตามลำพัง ตอนนี้อยู่ในชุมชนมีคนแก็ดดูแลเด็กกันเยอะ ผู้ปกครองย้ายถิ่นไปทำงานกันเยอะมาก ครูไปเยี่ยมบ้านเด็กทอมละครั้งก็จะรู้ เด็ก ๆ ที่มีปัญหาในโรงเรียนหลายคนก็มาจากเหตุนี้”

สถานการณ์การย้ายถิ่นของผู้คนในชุมชนแห่งนี้เกิดขึ้นมากกว่า 40 ปี เป็นอีกช่องทางในการแสวงหารายได้สำหรับสมาชิกในครอบครัวหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต การเดินทางไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะในต่างประเทศที่ชาวบ้านต่างเชื่อว่าจะสร้างรายได้ที่ดีมากกว่าการทำงานในประเทศ ขณะเดียวกัน ประสบการณ์ของหลายคนที่เคยเดินทางไปทำงานมาก่อนและนำมาบอกต่อสมาชิกในชุมชน เป็นปัจจัยสนับสนุนในการตัดสินใจเดินทางไปทำงาน

3. การเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหาย สถานการณ์ชีวิตในชุมชนก่อนการตกเป็นผู้เสียหาย รูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์ และสถานการณ์ชีวิตหลังการตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ดังนี้

กรณีที่ 1 ผน

ผน อายุ 40 ปี เดินทางออกจากหมู่บ้านไปทำงานตั้งแต่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 10 ชีวิตส่วนใหญ่จึงเดินทางเข้า ออกหมู่บ้านเป็นครั้งคราว ผนเปลี่ยนงานมาแล้วหลายครั้ง ในหลายจังหวัด งานส่วนใหญ่ที่ทำคือการเป็นลูกจ้างในโรงงานตามที่มีประกาศรับสมัครงาน ด้วยวุฒิทางการศึกษาที่ไม่สูงนักทำให้ผนไม่สามารถเลือกงานได้มากนัก ที่ผ่านมามีงานในโรงงานในหลายจังหวัด เป็นงานที่มีรายได้ดีพอสมควร ลักษณะงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะฝีมือทำให้แรงงานผู้หญิงได้รับความสนใจจากนายจ้างมากกว่าแรงงานชาย เนื่องจากผู้หญิงสามารถทำงานได้ละเอียดกว่า ผนเดินทางย้ายถิ่นไปทำงานเมื่อหมดสัญญาจ้างในแต่ละที่ ส่วนใหญ่ผนจะเลือกต่อสัญญาจ้างกับโรงงานที่มีการทำงานนอกเวลา (โอที) เพราะจะได้เงินเก็บเพิ่มขึ้น ผนเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านในบางครั้ง แต่

ส่งเงินกลับมาให้อย่างสม่ำเสมอ ฐานะทางบ้านปานกลาง มีที่ดินทำกินของตัวเอง มีพ่อทำการเกษตร แต่รายได้ไม่แน่นอน ขึ้นกับราคาผลผลิตทางการเกษตรในแต่ละปี ปัจจุบันฝนยังคงทำงานในจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลังการเดินทางกลับจากประเทศแอฟริกาใต้ในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

“ไม่รู้ว่าคุณผู้ชายคืออะไร จนกลับมาเจอกลุ่มคนที่ถูกหลอกด้วยกัน เค้ารวมกลุ่มกันชวนกันไปเจอกัน ให้ข้อมูลกัน ตอนนั้นไปไหนก็ถูกเหมารวมว่าไปขายตัว คนส่วนใหญ่เค้าจะคิดว่าค้ามนุษย์คือขายตัว ถูกเอาเปรียบด้านแรงงานนี้แม้แต่ตัวเองยังไม่เข้าใจว่าเป็นค้ามนุษย์ ยังมีคนถามว่า เจ้าไปทำงานทำไมไม่เก็บเงินกลับมาเยอะ ๆ จะได้ไม่ลำบาก ยังเชื่อว่าเราไปขายตัว”

ฝนเลือกเดินทางไปทำงานต่างประเทศจากการชักชวนของพี่สาว ซึ่งได้ข้อมูลจากเว็บไซต์ของกรมจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ที่ประกาศรับสมัครผู้หญิงที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ระบุว่าเป็นงานที่มีค่าตอบแทนดี มีสวัสดิการด้านที่พัก อาหาร และการทำงานล่วงเวลาให้ หลังจากพี่สาวได้โทรติดต่อไปที่กรมจัดหางาน และมีการขอเบอร์โทรศัพท์สำหรับการติดต่อกลับ ขณะนั้นฝนก็ยังทำงานอยู่ในต่างจังหวัด และมีการติดต่อกลับมาจากบุคคลซึ่งต่อมาฝนทราบว่าคือ นายหน้าจัดหางาน

“ยายเหมียวโทรกลับมา และน้องสาวเป็นคนรับเรื่อง แจ้งรายละเอียดเรื่องการทำงาน ค่าจ้าง มีข้าวให้เดือนละ 10 กิโล ที่พักฟรี และมีเครื่องครัวให้คนละชุด ก็เลยตัดสินใจและให้พ่อเอาโฉนดไปวางจำนองเอาเงินออกมา 3 หมื่น เป็นค่าตัวเครื่องบิน พี่สาวก็ไปกู้เพิ่มมาอีก 6 หมื่น”

ฝนและพี่สาวมีหน้าที่เพียงแคไปทำประวัติอาชญากรรมที่กรมตำรวจและแปลเอกสารที่จะใช้ในการเดินทาง ส่วนขั้นตอนอื่น ๆ ผู้ที่สัญญาจ้างงานเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ทั้งการออกตัวและการจัดการเรื่องการเดินทาง ฝนเล่าว่า ตัวเองและพี่สาวเพียงแคจ่ายเงินให้เท่านั้น

“ไปกับพี่สาวสองคน ไปลงที่เคปทาวน์ ที่นั่นเค้ามีที่ทำงาน 3 สาขา มีคนไทย 10 กว่าคน เมื่อไปถึงโดยยึดพาสปอร์ต โดยบอกว่าเพื่อใช้ในการทำ work permit หลังจากนั้นให้คนของเขาพาไปแจ้งตำรวจว่าพาสปอร์ตหาย เราก็งงและสอบถามไป เค้าอ้างว่าจะ

ได้ถือแทนพาสปอร์ตตัวจริงเพื่อไปทำงานอีกที่ โดยเขาจะเก็บพาสปอร์ตไว้กับตัวเอง หลังมีคดีความเคঁอ้างกับศาลว่า เกรงเราจะทำเอกสารสูญหายเลยขอเก็บรักษาให้แทน ”

แม้จะมีประเด็นที่น่าสงสัยหลายอย่าง แต่ฝนและพีสาวก็เริ่มต้นทำงานเพราะคิดว่าเดินทางมาแล้ว การทำงานเพื่อหาเงินส่งกลับไปให้พ่อที่ได้ซดใช้หนี้ที่เกิดขึ้นโดยเร็วที่สุด แต่พบว่า การทำงานครั้งนั้นนอกจากจะไม่ได้ค่าตอบแทนแล้ว ฝนยังมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ นายจ้างอ้างว่าต้องดำเนินการเพื่อการทำงานของฝนและพีสาว

“เขาคิดเงินจากเราตลอด ค่าใช้จ่ายทุกอย่างที่เกิดขึ้น เราเป็นหนี้ตั้งแต่วันที่เดินทางไป ถึง เขาจะจดค่าจ้างจากการทำงานของเรา แต่ไม่แจ้งว่าเหลือเงินเท่าไร งานที่ทำไม่ได้ เงิน แต่มีหนี้ เมื่อถามก็จะอ้างว่าได้โอนไปให้เหรียญ โอนไปให้คนนั้นคนนี้ โดยเราไม่รู้เลยว่าเราเป็นหนี้เท่าไร เหลือต้องจ่ายอีกเท่าไร และทำงานได้เท่าไร”

ปัจจุบันฝนและคนไทยที่เดินทางไปทำงานได้แจ้งความดำเนินคดีกับนายจ้างในฐานะ ผู้ค้ามนุษย์ และยังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดี ฝนตัดสินใจไม่เดินทางกลับบ้านเพราะต้องการหาเงิน ไปไถ่ถอนที่ดินที่พอนำไปจำนองไว้

“ในบ้านพูดกับใครไม่ได้ มาเจอกลุ่มคนที่มีปัญหาเหมือนกัน ฟังเรื่องคนอื่นหนักกว่าเรา เยอะ”

กรณีที่ 2 เดือน

เดือน อายุ 23 ปี เดือนเป็นลูกสาวคนเล็กของครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง ครอบครัวมี ที่ดินของตัวเอง พ่อและแม่ของเดือนแบ่งที่บางส่วนสำหรับทำไร่อ้อยและมันสำปะหลัง และส่วนที่ เหลือให้คนในหมู่บ้านเช่าทำนา คิดค่าเช่ารายปีในราคาที่ไม่สูงนัก เดือนบอกว่า ที่บ้านตัดสินใจไม่ทำ นาเอง ช่วงที่เดือนเป็นเด็กพ่อแม่ยังทำนาเอง แต่เพราะมีปัญหาเรื่องน้ำ การปล่อยเช่าแม้จะได้ ค่าตอบแทนไม่มากแต่ก็ยังพอมีรายได้มาซื้อปุ๋ยปลูกมันสำปะหลัง และอ้อยซึ่งไม่จ้องดูแลมากนัก ปล่อยตามฝนฟ้าธรรมชาติ ค่าปุ๋ยที่แพงและผลผลิตอ้อยและมันสำปะหลังก็ขึ้นลงไม่แน่นอน

เดือนมีชีวิตเหมือนเด็กคนอื่น ๆ ทั่วไปในชุมชน คือ เรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียน แห่งเดียวที่มีในหมู่บ้าน และเดินทางไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในตัวอำเภอ เดือนบอกว่า เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่จะเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีบางคนจบแค่มัธยมศึกษาปีที่ 3 บางคนก็เรียนไม่จบแต่ ตัวเองตั้งใจว่าจะเรียนจนจบชั้นม. 6 เพื่อมีทางเลือกในการทำงานในเมือง หลังเรียนจบ เดือนตัดสินใจ

ไปทำงานทำในเมือง โดยเลือกไปทำงานกับพี่ชายที่จังหวัดชลบุรีในโรงงานแห่งหนึ่ง โรงงานมีการทดลองการทำงานของเดือน ในที่สุดเดือนก็ผ่านการทดลองงานและมีชื่อรอประกาศในรุ่นที่จะเข้าสู่การทำงาน แต่เดือนตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศเพราะมีพี่ที่เป็นเพื่อนบ้านและเคยไปทำงานมาก่อนซักชวน เดือนบอกว่าเป็นการเดินทางไปต่างประเทศครั้งแรกของตัวเอง

“ค่าเงินเมื่อเปรียบเทียบกับบ้านเรานี้ต่างกันเยอะ สมมติว่าทำงานที่เมืองไทย เงินเดือนหมื่นห้าบวกค่าโอที บวกทุกสิ่งอย่างยังไม่เท่าที่จะได้จากการไปทำงานต่างประเทศ เพราะเค้าจะมีระบบหักเงินประกันของเราไว้ทุกเดือนด้วย เช่น หักเดือนละ 3,000 บาท เก็บไว้ให้เราและคืนให้ทั้งหมดเมื่อหมดสัญญาจ้าง อยู่เมืองไทยเราไม่มีเงินเก็บเป็นก้อน ”

ประสบการณ์การทำงาน 3 ปีในโรงงานของประเทศไต้หวัน เดือนสามารถมีเงินก้อนกลับมาที่บ้าน เมื่อตัดสินใจเดินทางกลับหลังจากมีการเปลี่ยนสัญญาจ้าง การเดินทางไปทำงานต่างประเทศครั้งแรกและผลตอบแทนที่คุ้มค่า ระบบสวัสดิการการดูแลแรงงานที่เป็นระบบทำให้เดือนมั่นใจในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

หลังกลับจากการเดินทางไปทำงานจากประเทศไต้หวันไม่นาน เดือนได้รับข้อมูลจากพี่สาวของเพื่อนว่ามีการรับสมัครคนไปทำงานในประเทศแควยุโรป ครั้นนี้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงกว่าการไปทำงานที่ไต้หวัน เดือนได้ทำสัญญากู้ยืมเงินกับแม่ของเพื่อนอีกครั้ง แม้จะเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าเดิม แต่เดือนมั่นใจว่าการไปทำงานในกลุ่มประเทศยุโรปจะได้รับผลตอบแทนที่ดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ในสัญญาจ้างระบุเงินค่าจ้างที่จะได้ คือ 470 ดอลลาร์ คิดคำนวณต่อเดือนก็ประมาณ 30,000-40,000 บาท ยังไม่รวมการทำงานนอกเวลาอีก แม้จะต้องจ่ายค่าอาหารเองก็น่าจะเป็นทางเลือกที่ดี แต่ที่สำคัญคือในสัญญาระบุช่วงเวลาการทำงาน ตั้งแต่ 1-10 ปี เราทำงานได้ยาว ไม่ต้องเปลี่ยนงานน่าจะดี”

ด้วยจำนวนค่าจ้างที่สูงและช่วงเวลาการทำงานที่ระบุไว้ยาวกว่าการทำงานในประเทศไต้หวัน เดือนคิดว่าตนเองจะสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง และยังสามารถเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านได้บางครั้ง แม้จะไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่างานและประเทศที่ตนเองตัดสินใจเลือกไปทำงานนั้นเป็นอย่างไร

“ไม่รู้หรือว่าประเทศนี้ติดชายแดนรัสเซีย ไม่รู้ว่าอากาศก็หนาวมาก ไม่ได้เตรียมเสื้อผ้าที่เหมาะสมไปเลย ไปถึงที่ทำงานชุดที่เตรียมไปใช้ไม่ได้ คนงานที่โน่นให้ยืมชุดเก่า สำหรับคนที่ไม่มีก็ทนทำงานในอากาศที่หนาวจัดไป เค้าให้เตรียมรองเท้าบูท เราก็สงสัยว่า

ทำไมต้องเตรียม ก็เลือกแบบที่นำมาบ้านเราไป ปรากฏว่าใช้ไม่ได้ เพราะเค้าบอกไปทำงานเกษตร ก็ไม่รู้หรอกว่าเกษตรแบบไหน คิดไปว่าเราก็เคยทำนา ทำไร่ งานเกษตรไม่น่าจะยาก เงินเดือนในสัญญาของบริษัท คือ 5 หมื่น แต่ไปทำงานจริงได้แค่ 2 หมื่น ไม่ได้เป็นเงินเดือนด้วย เค้าจ้างเหมา ทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย อยากกลับบ้าน ตั้งแต่วันแรกที่เห็นที่ทำงาน แต่เราก็กู้เงินมาเยอะ ก็นำมาทำงานใช้หนี้ คิดอย่างนั้น”

การทำงานครั้งนี้ เดือนรู้สึกว่ามันกำลังถูกหลอกจากบริษัทจัดหางาน หลายครั้งที่พยายามติดต่อกลับไปยังบริษัทจัดหางานในเมืองไทย แต่ไม่สามารถติดต่อได้ เดือนและเพื่อนคนงานที่เป็นคนไทยจำเป็นต้องทำงานในโรงงานคัดพันธุ์สตรอเบอร์รี่ต่อไป ลักษณะงานคือการคัดสายพันธุ์ต้นสตรอเบอร์รี่ลงในกล่องที่จัดเตรียมไว้ให้ โดยจะได้รับค่าตอบแทนคิดจากจำนวนงานที่ทำได้ ไม่ใช่ค่าตอบแทนที่เป็นเงินเดือนตามสัญญาจ้างงาน แม้ไม่เป็นไปตามสัญญาที่ตกลงกันได้ เดือนและเพื่อนยังทำงานต่อไปโดยไม่มีทางเลือก ท่ามกลางความยากลำบากทั้งเรื่องที่พัก อาหารการกิน สภาพการทำงาน และสภาพอากาศที่ไม่คุ้นเคย

“เงินที่ได้แค่ 1,300 บาทต่อเดือน เราก็โวยวายว่าค่าจ้างน้อยไป เค้าก็บอกว่าคิดตามจำนวนงานที่ทำ เราก็มไม่สามารถต่อรองกับเค้าได้ ไม่มีล่ามคอยแปลภาษาด้วย พูดกันไม่ค่อยเข้าใจ”

“ห้องพักรวมกันหมดหญิง ชาย ห้องน้ำก็ต้องจ่ายเงินทุกครั้ง อาหารที่กินเราก็มไม่ค่อยดี ไม่มีอุปกรณ์อะไรให้ มีแต่คริวโล่ง ๆ เราต้องหาอยู่หากินเอง เดินไปไกล”

คืนหนึ่งนายจ้างมาแจ้งว่าจะต้องย้ายที่ทำงาน และคัดเลือกคนงานบางส่วนไปยังที่ทำงานแห่งใหม่ เดือนและเพื่อนรับรู้แค่เพียงว่างานในไร่หมดต้องย้ายไปยังที่ทำงานแห่งใหม่ แต่ด้วยภาษาที่สื่อสารกันไม่เข้าใจ การย้ายงานที่เกิดขึ้นในช่วงเวลากลางคืนสู่การทำงานในพื้นที่ใหม่ที่เดือนและเพื่อนก็ไม่ว่าเป็นที่ไหน เดือนบอกได้แค่เพียงว่าต้องใช้เวลาเดินทางจากที่เดิมประมาณ 2-3 ชั่วโมง เดือนและเพื่อนถูกจับแยกเป็น 2 กลุ่ม และมารู้ในภายหลังว่าเดือนถูกย้ายงานให้ไปเก็บเห็ด ขณะที่เพื่อนอีก 7 คน ถูกเลือกให้ไปคัดพันธุ์ดอกไม้ ครั้งนี้เดือนทำงานได้ 1 เดือน ก่อนที่จะถูกตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจับตัวเพื่อรอการส่งกลับเมืองไทย เดือนรู้ว่าตนเองโดยจับและถูกตั้งข้อหาการไม่มีใบอนุญาตการทำงาน และการทำงานข้ามเขต

“ตำรวจบอกว่าพวกคุณทำงานโดยไม่มีใบอนุญาตจะต้องถูกส่งกลับประเทศ แม้จะตกใจ แต่ดีใจมากที่จะได้กลับบ้าน ไม่อยากอยู่แล้ว ไม่มีใครอยากอยู่ต่อแล้ว ส่วนเรื่องหนี้สินที่ติดค้าง ตกลงกันว่าจะไปเรียกร้องกันที่เมืองไทย”

เดือนตัดสินใจไม่เดินทางกลับบ้าน ด้วยภาระหนี้สินที่กู้ยืมมา ก่อนเดินทางไปทำงานอีกครั้ง เดือนไปพักกับพี่สาวชั่วคราว ที่ช่วยกู้เงินมาชำระหนี้ที่เกิดขึ้น เมื่อภาระหนี้สินเพิ่มพูน การตัดสินใจเดินทางไปทำงานอีกครั้งที่ประเทศอิสราเอล ครั้งนี้เดือนไปทำงานภาคเกษตร โดยผ่านกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน แม้ค่าตอบแทนที่ได้จะไม่สูง ขณะทำงานที่พำนักพัก ประกอบกับสภาวะอากาศที่ร้อนจัด แต่ครั้งนี้เดือนก็สามารถทำงานและเก็บเงินส่งกลับมาขอใช้หนี้ที่มีได้หมด

“กลับมายังไม่เข้าบ้าน ไปอยู่กับพี่สาวที่ต่างจังหวัด กู้หนี้ใหม่ใช้หนี้เก่า ไปทำงานที่อิสราเอลก็ปลดหนี้ที่ไปแลนด์ ตอนนี้นำปลดหนี้ได้หมด แต่ไม่เหลือเงิน คุยกับเพื่อน ๆ ในกลุ่ม ได้ข้อมูลการไปทำงาน”

เดือนให้ความหมายการทำงาน การเก็บเงินและภาระหนี้สินที่น่าสนใจ โดยเล่าให้ฟังว่า ผู้คนที่เดินทางไปทำงานและต้องกู้ยืมเงินด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่มองว่าการมีภาระหนี้สินนั้นถือเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ หลายรายเลือกที่จะมีหนี้สินเพื่อการซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตรเพื่อลงทุนในพื้นที่ของตัวเอง ขณะที่หลายคนมองว่าการทำงานในภาคเกษตรจะได้ผลตอบแทนเป็นรายปี เช่น ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง แต่การเดินทางไปทำงานต่างประเทศสามารถสร้างรายได้เป็นรายเดือน และมักได้รับผลตอบแทนที่มากกว่า ปัจจุบันจึงมีคนน้อยมากที่หลงเหลือในหมู่บ้านที่ยังคงทำงานภาคเกษตร ถ้าเรากลับไปยังหมู่บ้านจะพบผู้สูงอายุทำหน้าที่เลี้ยงหลาน ขณะที่เด็กวัยรุ่น หนุ่มสาวและวัยทำงานมักเลือกเดินทางไปทำงานต่างถิ่น และเมืองนอกคือทางเลือกที่คนในหมู่บ้านเห็นว่าได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า แม้จะเสี่ยงแต่ก็ยังคงเป็นทางที่ถูกเลือก

“ แถบอีสานนี่เราจะเก็บเงินที่หาได้ไว้ในธนาคาร และเราจะกู้หนี้เพื่อไปลงทุน การไปทำงานต่างประเทศถือเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า”

“ คนที่อยู่ในชุมชน ปลูกอ้อย ปลูกมันนี่นับหัวได้เลย ไม่เกิน 10 คราว ที่เหลือส่วนใหญ่วัยรุ่นเรียนจบก็ย้ายจากบ้านไปทำงาน เพื่อนที่เรียนด้วยกัน 37 คน 5 คนที่ยังคงทำเกษตร เกินครึ่งออกจากหมู่บ้านไปทำงาน และเค้าเลือกจะไปต่างประเทศมากกว่าที่จะทำในเมืองไทย คนที่ไปแล้วเค้าจะส่งเงินมาที่บ้าน คนที่ได้เยอะก็มีมาก”

กรณีที่ 3 ดาว

ดาว อายุ 22 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่งงานและมีลูก 1 คน ดาวเล่าว่า หลังจากจบการศึกษาก็แต่งงานและมีลูก ทำหน้าที่แม่บ้านเลี้ยงลูกและแม่อีก 1 คน พ่อของดาวเสียชีวิตไปแล้ว ที่บ้านมีที่ดินสำหรับปลูกข้าวไว้กินเอง ส่วนมากเลือกปลูกข้าวเหนียว และปลูกเพียงปีละ 1 ครั้ง เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนน้ำ แม้ในหมู่บ้านจะมีน้ำผันจากโครงการโขง ชี มูล เข้าพื้นที่ทางการเกษตรจากโครงการโขง ชี มูลก็ตาม

“หมู่บ้านมีโครงการโขง ชี มูลไหลผ่าน ใครต้องการก็ไปจองไว้ เค้าจะคิดเงินเป็นราย ชั่วโมง คนทำนาปรังเค้าก็จะใช้น้ำแบบนี้ ที่นี้ไม่เหมือนที่อื่น จะไม่ปล่อยน้ำตลอดเวลา แต่จะเปิดในช่วงที่มีคนขอใช้น้ำ ยังมีคนแอบขโมยน้ำ แอบใช้น้ำก็ยังมี”

ดาวเล่าว่า ในหมู่บ้านมีการปลูกพืชหลัก 2 ประเภท คือ อ้อย และมันสำปะหลัง เพราะมีโรงงาน 3 โรงที่รับซื้ออยู่ในตัวอำเภอ เจ้าของเป็นคนญี่ปุ่นที่มาตั้งโรงงานรับซื้อผลผลิต ชาวบ้านบางคนรับพันธุ์อ้อยจากโรงงานมาปลูกเพื่อส่งขาย การปลูกอ้อยใช้น้ำไม่มาก จึงพบว่ามีปลูกเป็นจำนวนมาก ขณะที่ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองก็รับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ดาวประเมินว่าค่าใช้จ่ายในบ้านที่สูงขึ้นจากการที่ต้องเลี้ยงลูก สามีทำงานเพียงคนเดียวอาจไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่มี จึงชวนสามีไปทำงานต่างประเทศ แต่สามีเลือกที่จะทำงานเมืองไทย

“พี่สาวแนะนำให้รู้จักนายหน้าจัดหางานในตัวอำเภอ บอกกันว่ามีนายหน้ากำลังจัดหาคนไปทำงานเมืองนอก ต้องจ่ายเงิน 120,000 บาท เค้าบอกเป็นค่าซื้องาน ค่าตัวเดินทาง ค่าคอมมิชชั่น”

นายหน้าจัดหางานมีข้อมูลเรื่องการกู้เงินแนะนำกับดาวอย่างเสรีจรรยา แหล่งเงินกู้สำหรับชาวบ้านในชุมชน อาที ธนาการเพื่อการเกษตร (ธกส.) ดาวพบว่า การกู้เงินเพื่อเดินทางไปทำงานต่างประเทศจากธนาการเพื่อการเกษตรจะได้รับการอนุมัติที่รวดเร็ว แต่การผ่อนชำระหนี้จะคิดเป็นรายเดือน ต่างจากการกู้เพื่อประกอบอาชีพที่กำหนดให้ผ่อนชำระเป็นรายปี โดยต้องมีการวางโฉนดไว้เป็นค้ำประกันเงินกู้

“ที่ไม่ถึงไร่ ราว ๆ 3 งาน แต่เรากู้ไม่เยอะ บางคนไม่มีที่ดิน ก็ไปทำงานต่างประเทศได้ บางบริษัทให้ทำสัญญาจ่ายเงินแค่ครึ่งเดียวก่อน หรือจ่ายให้ทั้งหมด แล้วผ่อนส่งเมื่อได้เงินจากการทำงาน แบบนี้ดอกเบี้ยก็จะแพงกว่า”

ดาวเล่าให้ฟังว่า ผู้คนในหมู่บ้านจะรู้กันว่าแหล่งเงินกู้มีที่ไหนบ้าง โดยเฉพาะเงินกู้สำหรับการเดินทางไปทำงานต่างประเทศนั้นมืออยู่ทั่วไป และก็ได้จำนวนมากและง่ายกว่าการกู้ประเภทอื่น ๆ

“คำว่ากู้ไปเมืองนอกนี้พวกบริษัทเงินกู้จะออกเงินให้เร็ว เค้าจะบอกเราเลยว่า น้องไม่ต้องกังวลถ้าไปเมืองนอกนี้ยังงัยก็ได้เงินแน่นอน”

การไปทำงานต่างประเทศถูกผูกโยงกับคำตอบแทนที่สูงนั้น มีผลมาจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการพูดคุยกันของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ที่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุผลสำคัญที่หลายคนเชื่อมั่นว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือโอกาสที่ดีในชีวิต ดาวได้เจอกับสมาชิกที่จะร่วมเดินทางไปทำงานจากหมู่บ้านใกล้เคียงอีกจำนวนหนึ่ง ทุกคนได้รับการทำความเข้าใจในการสื่อสารข้อมูลกับเจ้าหน้าที่จากกระทรวงแรงงานในเรื่องค่าใช้จ่ายการเดินทางที่นายหน้าเรียกเก็บไว้ ส่วนหนึ่งว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนรับรู้และยอมรับ

“ไปจัดหางาน บริษัทจะบอกว่าห้ามบอกค่าใช้จ่ายที่แท้จริงที่ต้องจ่ายให้กับบริษัท เพราะมีส่วนที่บริษัทต้องดำเนินการแทน ก็รู้กันตามที่เค้าบอก ถ้าไปกระทรวงแรงงานอย่าพูดว่าเราเสียเงินไปเป็นแสน ต้องเขียนไปว่าเสียแค่ 3 หมื่น จำนวนมันต่างกันมาก เราก็มีกังวลเหมือนกัน แต่ก็หวังว่าจะได้เงินมา”

ก่อนเดินทางกลับบ้าน กับสภาพการทำงานที่ดาวต้องเผชิญ โดยไม่แน่ใจว่าตัวเองเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ด้วยเช่นกัน

“ทำงาน 3 ปี ได้เงินเดือนส่งกลับบ้าน ทำในโรงงาน ทำงานหนักมาก เค้ามีการทำลองงาน ขึ้นกับนายจ้าง เพราะถ้าเค้าไม่พอใจก็จะไม่จ้างต่อ ไม่มีวันหยุด ทำตั้งแต่ 6 โมงเช้า ถึง 2 โมงเช้า ไม่ได้หยุดเลย ช่วงแรกหนักมาก ทนทำไป มารู้ว่าเราถูกเอเปรียบก็ช่วงเข้ากลุ่มหญิงสู้ชีวิต”

กรณีที่ 4 เอก

เอก อายุ 38 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่งงานแล้ว มีลูกชาย 1 คนครอบครัวของเอกมีอาชีพทำนา เอกเคยเดินทางไปทำงานโรงงานที่ประเทศไต้หวัน 2 ปี และอิสราเอลท่าภาคเกษตร 4 ปี กลับมาได้ปีกว่าก็มีเพื่อนบ้านมาชวนไปทำงานเก็บผลไม้ป่า จึงไป

ติดต่อที่บริษัทจัดหางานในตัวอำเภอ ลงชื่อสมัครไว้ประมาณ 7 เดือนทางบริษัทก็แจ้งมาให้ นำเอา พาสปอร์ตไปให้พร้อมทั้งจ่ายเงินค่าหัวคิว 250,000 บาท โดยกู้จาก ธกส. 80,000 บาท ส่วนที่เหลือกู้เงินนอกระบบ 170,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาท บริษัทบอกว่าจัดส่งคนงานไป 3 ประเทศคือ สวีเดน โปแลนด์ ฟินแลนด์ ถ้ายื่นวีซ่าประเทศไหนวีซ่าออกก่อนก็ให้เดินทางไปประเทศนั้นได้เลย จากนั้นรออีก 2 เดือนทางบริษัทก็ติดต่อมาบอกว่าให้เตรียมตัวเดินทางไปโปแลนด์ จากนั้นก็เดินทางไปกับเพื่อนร่วมทางทั้งหมด 16 คน ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลยเพิ่งไปเห็นหน้ากันที่บริษัทในวันเดินทางไปขึ้นเครื่องบิน โดยไปเปลี่ยนเครื่องที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ แล้วต่อไปที่ประเทศโปแลนด์ มีคนของบริษัทมารับเป็นชาวเยอรมัน และพาขึ้นรถต่อไปที่พักต้องนั่งรถไปอีก 5-6 ชั่วโมง ซึ่งห่างไกลจากตัวเมืองมาก

สภาพการทำงาน เมื่อไปถึงห้องพักคนที่มารับบอกว่าให้พักรออยู่ที่นี้ไปก่อนประมาณ 14-15 วันเดี๋ยวจะพาไปรับใบรับรองการทำงาน หลังจากนั้นจึงจะทำงานได้ และเขามีกับข้าวให้ทำกินกันเองแต่มีข้อจำกัดว่าต้องกินให้ได้ใน 1 อาทิตย์ เพราะเขาจะซื้อกับข้าวมาให้แค่อาทิตย์ละ 1 ครั้งเท่านั้น สภาพที่อยู่ค่อนข้างแออัด กินก็อึดบ้างไม่อึดบ้าง ต้องอดทนรออยู่อย่างนั้น 14 วันก็มีคนมาบอกว่าให้ทุกคนขึ้นรถทั้งหมดเพื่อจะพาเข้าเมือง ทุกคนคิดว่าเขาจะพาไปรับใบรับรองการทำงาน แต่เอกและเพื่อนทั้งหมดโดยจับกุมทุกคนในข้อหาไม่มีวีซ่าปลอม โดนส่งกลับประเทศไทย มีเจ้าหน้าที่จากกรมจัดหางานไปรอรับและสอบถามความช่วยเหลือที่ต้องการได้รับ ได้บอกไปว่าต้องการให้บริษัทมารับผิดชอบเรื่องหนี้สินให้ เพราะกู้ไปจำนวนมากยังไม่ได้ทำงานเลยก็ต้องกลับมาแล้ว จึงมีภาระหนี้สินติดอยู่

“เพื่อนที่ถูกหลอกด้วยกันชวนมาคุยกับกลุ่มหญิงผู้ชีวิต รวมกันมาหลายคน ได้ข้อมูลเรื่อง การดำเนินคดี”

กรณีที่ 5 อ้อม

อ้อม อายุ 26 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีลูกสาว 1 คน มีอาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป อ้อมไม่เคยเดินทางไปต่างประเทศมาก่อน โปแลนด์เป็นประเทศแรกที่เดินทางไป เนื่องจากมีคนรู้จักกันมาชวนให้ไปบอกว่าทุกคนไปมาแล้วได้เงินแสนมาทุกคน จึงปรึกษากับสามี และเชื่อว่าจะได้รับค่าตอบแทนที่ดี อ้อมตัดสินใจสมัครงานจากคำแนะนำของเพื่อนบ้านผ่านบริษัทจัดหางานในตัวอำเภอ บริษัทได้แนะนำให้ไปทำหนังสือเดินทางไว้ และหาเงินไว้จ่ายค่าดำเนินการ และหัวคิว จากนั้นประมาณ 9 เดือนก็ได้รับการติดต่อจากบริษัท ทั้งสองสามีภรรยาจึงนำหนังสือเดินทางไปให้กับบริษัท และเงินจำนวน 480,000 บาท จากนั้นก็รออีก 2 เดือนทางบริษัทก็แจ้งไปว่าให้เตรียมตัวเดินทางไปทำงาน เมื่อเดินทางไปอ้อมและสามียังไม่ได้ทำงานและถูกกักขังและถือคฤงญแเอาไว้ ห้ามส่งเสียงดัง และบอก 2 อาทิตย์แล้วค่อยไปรับใบอนุญาตการทำงานในเมือง

แล้วค่อยไปทำงาน มีอาหารให้ทำกินเองแต่ให้กินอย่างประหยัด โดยมีคนนำอาหารมาให้อาทิตย์ละ 1 ครั้งเท่านั้น จนผ่านไป 2 อาทิตย์ตำรวจก็มาจับ และส่งกลับประเทศไทย

“กลับมาบ้านเครียดเรื่องหนี้สินที่กู้ยืม เพื่อนกลุ่มแรงงานที่ไปมาด้วยกันชวนไปคุยกันในกลุ่ม คุยกันเรื่องการฟ้องคดี ช่วยกันคิดก็ดีกว่าคิดคนเดียว คนอื่นในกลุ่มแย่มากกว่าเราเยอะ ก็สงสารเค้า”

กรณีที่ 6 นก

นกอายุ 47 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนประจำตำบลในหมู่บ้าน แต่งงาน มีลูก 4 คน อาชีพทำนา ขายของชำ รายได้เดือนละประมาณ 6,000 บาท มีภาระหนี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบ ประมาณ 4 แสนบาท ญาติสามีมชวนไปช่วยขายของที่อิตาลี ถูกบังคับค้าบริการ โดยตำรวจบุกช่วย และเดินทางกลับมา

“ ตอนนั้นอายุ 40 ปีแล้ว ไม่คิดว่าจะต้องไปทำงานขายบริการ ไม่เหมือนที่เขาพูดไว้เจ็บปวดมากเพราะเป็นพี่สะใภ้เราเอง มาถึงไม่ใช่พี่น้องกันแล้วนะ หน้ามือเป็นหลังมือเงินเค้าจะเก็บไว้หมด ชูว่าถ้าหนี้ไม่มีทางรอด อยากให้มีคนมาช่วย ทำงาน 4 เดือน เจ็บใจมากที่สุด ไม่เคยได้เห็นเงิน”

เมื่อได้รับการช่วยเหลือ นกเดินทางกลับมาด้วยความหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัวได้เหมือนเดิม แม้จะผ่านช่วงเวลาที่เราร้ายในการไปทำงาน การถูกหลอกจากคนใกล้ชิด แต่ก็ยังมีความหวังว่าเมื่อได้เดินทางกลับบ้าน สถานการณ์ในชีวิตคงจะดีขึ้น

“กลับมาตัดสินใจจะเอาเรื่องให้ถึงที่สุด สามีก้เข้าใจช่วงแรกเขาพาไปแจ้งความโดยเขาชู้ตลอดเพราะเป็นญาติกับฝ่ายสามี ตัดสินใจสู้คดี ปี 51 ศาลตัดสินให้จำคุก 18 ปี แต่เค้าหนี ตอนนี้อย่างจับไม่ได้ สามีโดนกดดันจากญาติ ทะเลาะกันจนต้องหย่า”

การได้รับกำลังใจจากสามีทำให้นกมีกำลังใจในการใช้ชีวิตต่อไป นกตัดสินใจแจ้งความดำเนินคดีกับผู้หลอกลวงตนเองให้ต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ นกได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากสามีในช่วงต้น จนนำไปสู่การดำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้องได้ในที่สุด จนนำมาสู่ความบาดหมางกันในครอบครัวเนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นญาติที่ใกล้ชิดกับสามีตนเอง จากที่เคยให้กำลังใจ เมื่อถูกกดดันจากญาติของตนเอง ทำให้สามีเริ่มมีปากเสียงและทะเลาะกับนก จนในท้ายที่สุดชีวิตคู่ของนกต้องปิดฉากลง

“ ถ้าย้อนกลับไปจะไม่แฉงความ แต่คิดไปก็ทำให้ชาวบ้านรู้ว่าเราก็เป็นคนเหมือนกัน อย่างน้อยก็ได้สู้ ได้เรียกร้องให้ตัวเอง”

ชีวิตของนงที่ต้องเผชิญกับความทุกข์แสนสาหัสจากการถูกหลอกจากญาติที่ใกล้ชิดที่ตนเองและสมาชิกในครอบครัวไว้วางใจ การตกเข้าสู่การเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และถูกปฏิเสธจากสมาชิกในครอบครัวเมื่อต้องการความช่วยเหลือให้กับตนเอง แม้ผลที่เกิดขึ้นจากการแฉงความดำเนินคดีกับญาติผู้ใกล้ชิดจะทำให้ตนเองถูกปฏิเสธจากคนในครอบครัว แต่นงก็ยังรู้สึกที่ตนเองได้ต่อสู้เรียกร้องให้ตนเองได้เช่นกัน

กรณีที่ 7 น้อย

น้อย อายุ 30 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่งงาน มีลูก 1 คน อาชีพรับจ้างทั่วไป มีเพื่อนบ้านชวนไปทำงานในร้านอาหาร เพราะการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก น้อยจึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานตามคำชวนของเพื่อนบ้าน หลังจากฝากลูกไว้กับแม่ น้อยคิดว่างานที่เพื่อนชวนไปทำนั้นคงไม่ยากนัก แม้จะต้องเดินทางไปทำงานในสถานที่ที่ตนเองไม่คุ้นเคย อีกทั้ง การมีทรัพย์สินเงินทองของเพื่อนบ้านจากการไปทำงาน ทำให้น้อยมีความหวัง น้อยเคยเปิดร้านขายอาหารเล็ก ๆ ในหมู่บ้านมาก่อน และในระยะหลังลูกค้าเริ่มน้อยลง รายได้ที่เคยได้รับรายวันก็มีไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น รายได้อื่น ๆ ที่เคยมี เช่น ปลูกพริก ก็ไม่ได้ราคา

“รายได้ไม่ค่อยมี ปลูกพริกไม่ได้ราคา ตอนนี่คิดว่าทำอย่างไรลูก ๆ จะได้เรียนสูง ๆ เพราะส่วนมากจะจบแค่ ป. 6 อยากให้ลูกมีความรู้จะได้ไม่ลำบากเหมือนแม่”

การเดินทางไปทำงานในครั้งนั้น นอกจากจะไม่ได้รับรายได้แล้ว น้อยยังต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ที่ยากจะยอมรับในสภาพงานที่ต้องเจอ แม้เมื่อได้รับการช่วยเหลือและถูกส่งกลับมายังประเทศไทย สถานการณ์ในชีวิตที่น้อยต้องเผชิญก็สร้างความยากลำบากในการอยู่ร่วมในชุมชนเดิมของตน

“ เจ็บใจที่ชาวบ้านดูถูกว่าตั้งใจไปทำงานแบบนี้ แต่จริง ๆ อยากให้ชาวบ้านรู้ว่าเราตั้งใจไปทำงานที่ดี ไม่คิดว่าจะไปโดนหลอก”

หลังกลับมาใช้ชีวิตในชุมชน น้อยต้องเจอกับคำถามมากมายที่สร้างความลำบากใจในการตอบคำถาม ปัจจุบันน้อยยังคงต้องการมีรายได้มาเลี้ยงดูลูกและแม่ของตัวเอง น้อยไม่ได้เดินทาง

ไปทำงานในต่างประเทศอีก เพราะไม่มีทุนเพียงพอ ขณะเดียวกันประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่สร้างแผลทางใจให้กับน้อยจนทุกวันนี้

“กลับมาไม่มีอะไร โดนดูถูก ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ ในมุมมืด ไม่มีหน้าจะไปเจอใครเขา ”

กรณีที่ 8 ปราง

ปราง อายุ 40 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่งงานมีลูก 1 คน เพื่อนบ้านชักชวนไปทำงานร้านอาหาร ปรางใช้ชีวิตเป็นแม่บ้านเลี้ยงดูลูก ทำนา ทำไร่ตามฤดูกาล รายได้ไม่มากนัก ปรางไม่เคยออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเหมือนคนอื่น ๆ การตัดสินใจเดินทางไปทำงานร้านอาหารในต่างประเทศเพราะเพื่อนบ้านที่มาชวนนั้นเป็นญาติที่สนิทกัน ปรางคิดว่าคงไม่ต่างจากการทำงานที่บ้านมากนัก และอาจได้เจอผู้คนมากขึ้น ได้เปิดหูเปิดตา รู้จักโลกกว้างที่แตกต่างไปจากที่ตนเองใช้ชีวิต

“ไม่เคยไปต่างประเทศ คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านไปกันเยอะ พี่คิดว่าเป็นโอกาสที่ดี คนที่มาชวนก็สนิทกัน แคว้ไปกันกลับมา ก็เห็นมีเงินมีทอง เราก็คิดว่าจะไปบ้าง”

การเดินทางครั้งแรกของปราง ทำให้ปรางตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ถูกบังคับค้าบริการ แม้ปรางจะได้รับการช่วยเหลือและเดินทางกลับมายังครอบครัวได้อีกครั้ง แต่ประสบการณ์ในครั้งนั้นที่ทำให้ปรางยังไม่กล้าเปิดเผยกับคนในครอบครัวตัวเอง

“ที่บ้านยังไม่มีใครรู้ว่าพี่ไปทำงานอะไรมา ทุกคนสงสัยว่าทำไมกลับมาเร็ว ไปแค่ 2 เดือนก็กลับมา และยังไม่มีเงินกลับมาด้วย”

กรณีที่ 9 แก้ว

แก้ว อายุ 26 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังจบการศึกษาแก้วแต่งงานและมีลูกสาว 1 คน เนื่องจากเป็นลูกสาวคนเดียวของครอบครัว พ่อและแม่จึงต้องการให้แก้วทำงานที่บ้าน ส่วนพี่ชายเดินทางไปทำงานในเมือง แก้วและสามีช่วยกันทำนาในที่ดินของพ่อ แม่ หลังจากมีลูก ทำให้ค่าใช้จ่ายในบ้านเริ่มสูงขึ้น แก้วกับสามีปรึกษากันว่าทั้งคู่อาจต้องหางานอื่นทำด้วย ขณะนั้นในหมู่บ้านมีการเดินทางไปทำงานต่างประเทศกันหลายครอบครัว เพื่อนบ้านจะมีการพูดคุยกันถึงเรื่องราวการไปทำงาน รายได้ที่ได้รับ และวิธีการในการเดินทางไปทำงาน ส่วนใหญ่เพื่อนบ้านที่แก้วคุ้นเคยจะกู้เงินเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แม้ไม่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศมาก่อน แต่แก้วก็ตัดสินใจได้ไม่ยากนักเมื่อมีเพื่อนบ้านชักชวนให้ไปทำงานในร้านอาหารในต่างประเทศ โดยใช้โฉนดที่ดินของครอบครัวเพื่อขอกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตร สำหรับค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

การตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ จากการถูกบังคับค่าบริการในร้านอาหารที่แก้ว ตั้งใจไปทำงาน แม้แก้วจะไม่ยินยอมทำงานในตอนต้น แก้วเล่าว่าตนเองร้องไห้หนักมากเมื่อรู้ว่าต้องทำงานค่าบริการ แต่สถานการณ์ในตอนนั้นแก้วไม่มีทางเลือกใด ๆ อีกทั้งภาระหนี้สินที่กั๊ยมมาทำให้ แก้วต้องทำงานที่ตนเองไม่เต็มใจ แก้วทำงานได้ 2 เดือนและถูกช่วยเหลือออกมาและส่งกลับประเทศไทย แก้วมีความกังวลในการเดินทางกลับบ้านในฐานะผู้ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

“กลัวว่าชาวบ้านจะรู้ว่าไปทำอะไรมา กลัวคนนินทา”

ในฐานะผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ แก้วได้แจ้งความดำเนินคดีกับเพื่อนบ้านที่เป็น นายหน้าจัดหาแรงงานไปทำงานในครั้งนั้น

“ต้องการชนะคดีความเพราะเขาถูกเรามาก อยากได้เงินเขามาชดเชยค่าเสียหาย กลับมาเสียไร่เสียนา เป็นหนี้เพิ่ม ทั้งเงินดอกเงินกู้”

กรณีที่ 10 สวย

สวยอายุ 39 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีลูกชาย 1 คน สวยอาศัยอยู่กับแม่ หลังจากเลิกจ้างกับสามี สวยตั้งใจว่าตนเองจะเลี้ยงดูแม่และลูกชายด้วยตนเอง สวยตั้งใจจะทำงานหาเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษาทั้งสำหรับตนเองและลูกชาย การตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศจากคำชักชวนของเพื่อนสนิท โดยเสนองานที่ทำคือ การดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนที่สูง มีรายได้ที่แน่นอนเป็นเงินเดือนและสวัสดิการด้านที่พัก

“คนใกล้ตัวสำคัญ เชื่อเพราะเป็นเพื่อน สนิทกัน คนกันเอง บ้านใกล้กัน ใจซื่อ เราอยากมีเงิน ตัดสินใจไปทำงาน สุดท้ายโดนหลอก เจ็บใจ แค้นใจ เสียใจ บอกว่าไปทำดูแลผู้สูงอายุ ไปแล้วถูกส่งไปตามตี”

สวยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์จากการบังคับค่าบริการ และถูกช่วยเหลือให้เดินทางกลับสู่ประเทศไทย ความผิดหวัง เสียใจ แค้นใจจากการถูกหลอกจากคนใกล้ชิด ขณะเดียวกันเมื่อสวยย้อนคิดไปในวันก่อนการตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

“สังคมในต่างประเทศ คิดว่าไปแล้วจะดี ไม่เคยรู้ว่ามิ้มมีมติที่อันตราย เรียนมาสูง ไม่ได้ช่วยอะไรเลย คิดว่าตัวเองฉลาด รู้ภาษาอังกฤษ”

หลังเดินทางกลับมา สววยได้ไปลงเรียนในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเปิดแห่งหนึ่ง ปัจจุบันสววยยังคงทำงานเพื่อส่งเงินกลับไปให้แม่และลูกชาย สววยยังคงย้ายที่ทำงาน หลายแห่งในหลายจังหวัด และหากมีที่พักอาศัยที่แน่นอน สววยจะรับลูกชายมาอยู่ด้วยในบางครั้ง สววยตัดสินใจไม่เดินทางกลับชุมชนที่เคยจากมา เพราะเคยเจอกับคำพูดที่สร้างความอับอายให้กับตนเอง

“ ทุกวันนี้ยังไม่กลับไปในชุมชน อัดอั้นใจมาก คำถามที่ย้อนมาที่มั่วแห่งใจตลอดเวลา ตอนสมัครไปเป็นครู มีคนถามว่า จะรับคนแบบนี้มาเป็นครูได้ยังงัย”

สถานการณ์ปัญหา จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย พบว่า เนื่องจาก รายได้ที่ไม่แน่นอน การไม่มีทางเลือกในอาชีพ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สูง ประกอบกับภาระความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ภาระหนี้สินทั้งในระบบ นอกระบบและความต้องการแสวงหาประสบการณ์ในการทำงาน การเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ ทั้งจากนายหน้าจัดหางาน เพื่อนบ้านที่มีประสบการณ์ไปทำงานมาก่อน ข้อมูลข่าวสารจากคนในชุมชน ญาติใกล้ชิด โดยการกู้ยืมเงินทั้งในระบบ นอกระบบ โดยลักษณะงานที่พบ คือ งานนวด งานภาคเกษตร เก็บผลไม้ งานร้านอาหาร งานดูแลผู้สูงอายุ รูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์ พบ 2 รูปแบบ คือ การบังคับค้าแรงงานและค้าบริการ การกลับสู่ชุมชน พบว่า ผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ส่วนใหญ่ตัดสินใจไม่เดินทางกลับชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 แสดงสถานการณ์ปัญหาและรูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์ของผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชน

ข้อมูลผู้เสียหาย	สถานการณ์ปัญหา	การเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์	รูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์	การกลับสู่ชุมชน
1. ฝน อายุ 40 ปี การศึกษา ม. 3	รายได้ไม่แน่นอน	นายหน้าจัดหางาน กู้เงิน ใช้โฉนดที่ดินของพ่อค้าประกัน	ถูกบังคับค้าแรงงาน	ถูกเหมารวมว่าไปค้าบริการ คนส่วนใหญ่จะคิดว่าค้ามนุษย์คือค้าบริการ ยังคงเดินทางหางานเพื่อหาเงินใช้หนี้

ข้อมูลผู้เสียหาย	สถานการณ์ ปัญหา	การเข้าสู่วงจร การค้ามนุษย์	รูปแบบการถูก แสวงหาประโยชน์	การกลับสู่ชุมชน
2. เดือน อายุ 23 ปี การศึกษา ม.3 มีลูก 1 คน	ไม่มีทางเลือกใน อาชีพ	เพื่อนบ้านที่เคย ไปทำงานมาก่อน และมี ประสบการณ์ การเดินทางไป ทำงานที่ประสบ ผลสำเร็จ สัญญากู้ยืมเงิน กับแม่ของเพื่อน ไม่มีข้อมูลที่ ชัดเจนเกี่ยวกับ งานและประเทศ ที่เลือกไปทำงาน	ถูกบังคับค้า แรงงาน	ยังคงเดินทางไป ทำงาน เชื่อว่าเป็นโอกาสใน ชีวิต เป็นการ ลงทุน
3.ดาว อายุ 22 ปี การศึกษา ม. 6 มี ลูก 1 คน	ค่าใช้จ่ายใน ครอบครัวสูง	นายหน้าบริษัท จัดหางานใน อำเภอ ข้อมูล ข่าวสารจากคน ในชุมชน กู้เงินกับธนาคาร เพื่อการเกษตร โดยใช้โฉนดที่ดิน ค้ำประกัน	ถูกบังคับค้า แรงงาน	มีภาระหนี้สิน
4.เอก อายุ 38 ปี การศึกษา ม.6 มี ลูก 1 คน	รายได้ไม่ แน่นอน ภาระ การเลี้ยงดู ครอบครัว	เพื่อนบ้านมาชวน ไปทำงานเก็บ ผลไม้ป่า ผ่าน บริษัทจัดหางาน ในอำเภอ มี ประสบการณ์	ถูกบังคับค้า แรงงาน	มีภาระหนี้สิน

ข้อมูลผู้เสียหาย	สถานการณ์ ปัญหา	การเข้าสู่วงจร การค้ามนุษย์	รูปแบบการถูก แสวงหาประโยชน์	การกลับสู่ชุมชน
		การไปทำงาน ต่างประเทศ มาแล้ว 2 ครั้ง กู้จาก ธกส. และ กู้เงินนอกระบบ		
5. อ้อม อายุ 26 ปี จบการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ 6 ลูกสาว 1 คน	ฐานะยากจน ต้องการหาเงิน มาเลี้ยง ครอบครัว	คนรู้จักกันมา ชวนบอกว่าทุก คน que ไปทำงานจะ ได้รับ ค่าตอบแทนสูง ผ่านบริษัทจัดหา งานในอำเภอ	ถูกบังคับค้า แรงงาน	มีภาระหนี้สิน
6. นกอายุ 47 ปี การศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 มีลูก 4 คน	มีภาระหนี้สิน ทั้งในระบบและ นอกระบบ	ญาติสามีชวนไป ช่วยขายของ	ถูกบังคับค้า บริการ	ปัญหาครอบครัว ไม่ได้รับการ ยอมรับ
7. น้อย อายุ 30 ปี จบการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 แต่งงาน มีลูก 1 คน	ฐานะยากจน ต้องการหาเงิน มาเลี้ยง ครอบครัว	เพื่อนบ้านชวนไป ทำงาน ร้านอาหาร	ถูกบังคับค้า บริการ	ถูกมองว่าตั้งใจไป ทำงานค้าบริการ คับข้องใจจากการ เดินทางไปทำงาน ที่ไม่ประสบความสำเร็จ
8. พราง อายุ 40 ปี จบการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปี ที่ 6 มีลูก 1 คน	รายได้ไม่ แน่นอน ต้องการ ประสบการณ์ ใหม่	เพื่อนบ้านชวนไป ทำงาน ร้านอาหาร	ถูกบังคับค้า บริการ	ไม่กล้าเปิดเผยกับ สมาชิกใน ครอบครัว

ข้อมูลผู้เสียหาย	สถานการณ์ ปัญหา	การเข้าสู่วงจร การค้ามนุษย์	รูปแบบการถูก แสวงหาประโยชน์	การกลับสู่ชุมชน
9.แก้ว อายุ 26 ปี จบการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 มีลูก 1 คน	ภาระค่าใช้จ่าย ของครอบครัว ใช้โฉนดที่ดิน ของครอบครัว เพื่อขอกู้เงินกับ ธนาคารเพื่อ การเกษตร	เพื่อนบ้านชวนไป ทำงาน ร้านอาหาร	ถูกบังคับค้า บริการ	อับอาย กังวล เกรงชาวบ้านจะรู้ ว่าตัวเองเคยไปถูก ค้าบริการ
10.สวยอายุ 39 ปี จบการศึกษา ระดับปริญญาตรี มีลูกชาย 1 คน เลี้ยงลูกตามลำพัง	ภาระค่าใช้จ่าย ในการเลี้ยงดู ครอบครัว	เพื่อนสนิทชวน ไปดูแลผู้สูงอายุ	ถูกบังคับค้า บริการ	ไม่ได้รับการ ยอมรับจากคนใน ชุมชน

ปรากฏการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชนจากกรณีศึกษาผู้ที่เคยตกเป็น
ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 10 ราย พบสมาชิกในชุมชนตกเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์โดยถูกแสวงหา
ประโยชน์ใน 2 รูปแบบ คือการบังคับค้าแรงงานและการบังคับค้าบริการ โดยมีปัจจัยพิจารณา
ดังนี้

1. การค้ามนุษย์ในรูปแบบการถูกบังคับค้าบริการ พบว่า 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความ
ยากจน ภาวะหนี้สิน และความต้องการมีชีวิตที่ดี คือเหตุผลของการเดินทางของผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย
จากการค้ามนุษย์ 2) ปัจจัยทางสังคม การชักจูง หลอกลวงที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
กลุ่มนี้ พบว่ามาจากบุคคลใกล้ชิด ที่ผู้เสียหายไว้วางใจ บางครั้งเป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อนสนิท
เพื่อนบ้าน องค์ประกอบหลักที่ทำให้ผู้เสียหายตัดสินใจเดินทางไปทำงาน เนื่องจากการเห็นตัวอย่าง
ของความสำเร็จในรูปของการมีทรัพย์สิน เงินทองเพิ่มขึ้น การมีหน้ามีตาในสังคม 3) ปัจจัยด้าน
ค่านิยมทางสังคม พบว่าผู้เสียหายกลุ่มนี้เป็นมักผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก และ
พ่อ แม่ การทำงานเพื่อหารายได้ถือเป็นหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้น เมื่อมีคนมาชักชวน
และมักพบว่าเป็นคนใกล้ชิดที่ไว้วางใจ แม้จะไม่มีประสบการณ์การทำงานนอกหมู่บ้าน คนกลุ่มนี้
มักจะตัดสินใจไปทำงานอย่างไม่ลังเล เพราะความไว้วางใจและความต้องการหารายได้เพื่อมาเลี้ยงดู
สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งการมองว่าการไปทำงานต่างประเทศคือโอกาสในชีวิต มีแต่ภาพที่ดีของ

การไปทำงาน ขาดประสบการณ์และข้อมูลในด้านอื่น ๆ จากกรณีศึกษาหนึ่ง สะท้อนให้เห็นว่า ระดับการศึกษาไม่อาจเป็นหลักประกันว่าจะไม่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มีความซับซ้อนได้ ขณะที่อีกตัวอย่าง ทำให้เห็นว่า การเดินทางไปทำงานในต่างประเทศที่ตนเองไม่คุ้นเคย และไม่มี ความเข้าใจที่ดีทั้งภาษา วัฒนธรรมและเครือข่ายทางสังคม จะยิ่งทำให้ตัวเองตกอยู่ในภาวะจำยอม ต้องทำงานที่ตนเองไม่ต้องการได้

2. การค้ามนุษย์ในรูปแบบการบังคับค้าแรงงาน พบว่า ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จากการถูกบังคับค้าแรงงานเคยมีประสบการณ์การเดินทางไปทำงานในต่างประเทศที่มาก่อน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ทำให้มีเครือข่ายทางสังคมที่หลากหลาย ในการส่งข้อมูล ข่าวสารแหล่งงานในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนของเพื่อนญาติ หรือ สื่อในรูปแบบต่าง ๆ และบริษัทจัดหางาน การตัดสินใจเลือกและเปลี่ยนงานสำหรับคนกลุ่มนี้เกิดขึ้นได้ง่ายและเร็วเมื่อเชื่อว่าตนเองมีทางเลือกที่ดีกว่า ส่วนใหญ่มักพิจารณาจากอัตราค่าจ้าง ค่าตอบแทนที่จะได้รับเป็นสำคัญ เหตุผลดังกล่าวที่ทำให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงงานได้เร็วและหลากหลาย ขณะเดียวกันก็ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้โดยง่ายเช่นกัน ปัจจัยที่ทำให้คนกลุ่มนี้ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความยากจน ภาระหนี้สิน และความต้องการแสวงหาโอกาสและประสบการณ์ในชีวิต 2) ความเชื่อว่าการทำงานต่างประเทศคือการลงทุนที่คุ้มค่า แม้จะต้องมีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินสำหรับการเดินทางไปทำงานก็ตาม เพราะเชื่อว่าท้ายที่สุดจะสามารถทำงานเพื่อชดใช้หนี้สินที่เกิดขึ้นจากการเดินทางได้ 3) ประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จในบางประเทศของตนเอง ทำให้คนกลุ่มนี้มั่นใจในการแสวงหาช่องทางไปทำงานในประเทศที่เครือข่ายที่ติดต่อกันแนะนำ 4) ตัวอย่างแห่งความสำเร็จของคนในหมู่บ้าน เพื่อน ญาติ เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่นว่ามีงานที่คุ้มค่าในการเสี่ยงถูกหลอก จากกรณีศึกษา พบว่า คนกลุ่มนี้ยินยอมเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานมากกว่าที่ระบุไว้ในสัญญาจ้าง แม้จะเป็นอัตราที่สูงมาก เพราะเชื่อว่าจะช่วยให้ตนเองได้รับการจ้างงานที่รวดเร็วและเป็นไปได้กรณีที่ตนเองไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนกลุ่มนี้เมื่อตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จะมองว่าตนเองมีส่วนผิดในกระบวนการที่เกิดขึ้น และไม่สามารถดำเนินการกับผู้ชักจูง หลอกลวง หรือแสวงหาผลประโยชน์ได้

ข้อมูลข้างต้น พบว่า ผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์มีการย้ายถิ่นไปทำงานมากกว่า 1 ครั้ง ประเทศที่ไปจะกระจายไปตามแหล่งงานที่มีเพื่อนบ้าน คนใกล้ชิด หรือบริษัทจัดหางาน โดยมีข้อเสนอรายได้ค่าตอบแทนในอัตราที่สูงกว่าทำงานในประเทศ แม้จะไม่มากนัก แต่หลายคนบอกว่าการไปทำงานต่างประเทศสามารถเก็บเงินได้เป็นก้อน การทำงานในประเทศไทยมักไม่เหลือเก็บ ทั้งนี้ คนที่เดินทางจะต้องรับผิดชอบค่าเดินทางด้วยตัวเอง ผู้ที่เคยเดินทางทุกคนระบุว่า ตัวเองมีภาระหนี้สินเกิดขึ้นก่อนการเดินทาง เพราะต้องเตรียมค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทาง จำนวนมากที่ใช้วิธีการจำนองที่ดินเพื่อกู้เงิน ขณะที่บางคนที่ไม่ใช่หลักทรัพย์สำหรับการค้าประกันเงินกู้จะใช้การกู้ยืม

ระบบเพื่อรวบรวมเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่จะพบไม่มากนัก เพราะอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก

ผู้เสียหายบางรายระบุว่า มีบางคนที่ไม่ที่ทรัพย์สินก็สามารถเดินทางไปทำงานได้ โดยบริษัทหรือนายหน้าที่ติดต่อมาจะดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเดินทาง สัญญาจ้างงาน ประสานแหล่งงานปลายทาง และให้กู้ยืมเงินโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์สินค้ำประกัน แต่ต้องทำสัญญาการชดใช้ด้วยค่าจ้างที่ได้รับจากการทำงาน ทำให้ผู้เสียหายหลายรายที่เดินทางไปทำงานแม้ไม่ได้ทำงาน แต่กลับมีภาระหนี้สินตามมา

ข้อมูลสถานการณ์ผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สอดคล้องกับสถานการณ์ในชุมชนที่ผู้คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตก่อนการเดินทางไปทำงานและหลังการเดินทางกลับมาในฐานะผู้เสียหาย ปัจจัยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจความยากจน ภาวะหนี้สิน การแสวงหาโอกาสที่ดีในชีวิต เป็นเป้าหมายหลักในการเดินทาง ความยากจนเกิดจากรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้ของครัวเรือนต่าง ๆ ยังมีจำกัดและหาทางเพิ่มได้น้อย เพราะอาชีพที่มีในชุมชนยังคงเป็นงานในภาคเกษตรที่ผลผลิตทางการเกษตรมักจะมีราคาไม่แน่นอน ประกอบระยะเวลาการผลิตที่ต้องใช้เวลายาวนาน และต้องพึ่งพาน้ำที่เป็นปัญหาหลักของชุมชน เป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้คนต้องแสวงหาทางเลือกอื่นนอกชุมชน

ข้อมูล ข้าราชการ เครือข่ายทางสังคมในชุมชนกระตุ้นให้ผู้คนมีความหวังในหลุดพ้นภาวะยากลำบาก ภาระหนี้สินที่ยากจะหาทางแก้ของตนเองและสมาชิกในครอบครัว การมีตัวอย่างของความสำเร็จในอดีตของผู้คนทั้งในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง ยังคงสร้างความหวังและความฝันของผู้คนที่ถูกพูดต่อกันมาจนปัจจุบัน ที่เชื่อว่า การเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือโอกาสที่ดี เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า

ผลจากกรณีศึกษาที่พบ ผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย มักจะไม่มีข้อมูลที่รอบด้านในการไปทำงาน ทำให้มีกลุ่มผู้แสวงหาผลประโยชน์ใช้ช่องว่างดังกล่าวล่อลวง ชักจูงคนไปทำงานได้ง่าย ด้วยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะงานที่ไม่ต้องการทักษะฝีมือแรงงานและการติดต่อสื่อสาร เช่น งานภาคเกษตร งานในโรงงาน งานบริการ เช่น นวดแผนโบราณ ร้านอาหาร งานบ้าน ดูแลผู้สูงอายุ ผู้เสียหายหลายรายคิดว่าตนเองมีความสามารถทำงานในลักษณะดังกล่าวได้ แม้ในความเป็นจริงงานที่มีการประกาศรับสมัครคนไปทำงานอาจไม่มีอยู่จริง

ผู้เสียหายทั้งสองกลุ่ม ส่วนใหญ่ตัดสินใจไม่เดินทางกลับสู่ครอบครัวและชุมชน และยังคงเดินทางไปทำงานในต่างพื้นที่ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ สำหรับผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการค้าบริการ พบว่า ทุกๆ ราย ยังคงมีบาดแผลทางจิตใจ ที่ยากจะลืม ความรู้สึกโกรธแค้น เสียใจ และผิดหวังยังคงเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดยอธิบายว่าการถูกหลอกจากคนใกล้ชิด ทำให้ยากที่ตนเองจะไว้วางใจใครได้อีก และเป็นความทุกข์ที่ยากจะหาทางแก้ ประกอบกับสภาพการทำงานที่มีผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ยากจะยอมรับได้ บางรายเลือกที่ไม่พูดถึง เก็บไว้โดยไม่บอก

ครอบครัวแต่ขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญภาวะทุกข์ที่ไม่รู้ว่าจะหาทางออกได้อย่างไร ประกอบกับการกลับมาด้วยภาระหนี้สินจำนวนมากที่ต้องรับผิดชอบ การเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือ การถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่จากระบบ จากเอเยนต์ที่ใกล้ชิด จากกรณีศึกษาพบว่า ผลกระทบจากทำที่ การแสดงออกของคนในครอบครัว เพื่อนบ้านในชุมชน หรือคำถามที่เกิดขึ้นจากคนใกล้ชิด สร้างความเจ็บปวดให้คนกลุ่มนี้ จากกรณีศึกษา พบว่า ผู้เสียหายบางรายไม่สามารถกลับสู่ชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนไม่ยอมรับและไม่พอใจที่มีการแจ้งความเพื่อดำเนินคดีกับเอเยนต์ที่มองว่าเป็นผู้ช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีความทำงาน

ขณะที่ผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการถูกบังคับค้าแรงงาน มีปัญหาภาระหนี้สินจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงาน ทั้งจากการกู้ยืมจากญาติ นายหน้าเงินกู้ การจำนองที่ดิน หรือการเซ็นสัญญากู้ยืมเงินกับบริษัทจัดหางาน ที่สร้างความยากลำบากจากการต้องกลับมาขอใช้หนี้จำนวนมากที่เกิดขึ้น ประสบการณ์การเดินทางทำให้หลายคนสามารถเลือกเดินทางไปทำงานโดยการใช้เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ ส่งข่าวสารติดต่อกัน ขณะเดียวกันก็ยังคงถูกแสวงหาประโยชน์ เช่น ค่าจ้างที่ไม่เป็นไปตามสัญญา สภาพการทำงานที่ไม่สามารถรู้ได้ชัดเจนล่วงหน้า ทำให้หลายคนยังคงมีความเสี่ยงในการตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เครือข่ายนายหน้ามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ มีทั้งในประเทศต้นทาง ปลายทางร่วมกับคนไทยในต่างแดนและในชุมชน

ข้อค้นพบจากการศึกษา พบว่า สมาชิกในชุมชนยังไม่สนใจประเด็นการค้ามนุษย์ ยังไม่มีการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนยังคงมองว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศมีผู้ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ แต่การถูกแสวงหาประโยชน์ในวงจรการค้ามนุษย์นั้นเป็นประเด็นที่สมาชิกในชุมชนไม่ให้ความสนใจ และพบว่าไม่ถูกจัดอยู่ในสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่มีการนำเสนอ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ต่อประเด็นการค้ามนุษย์ ส่วนใหญ่ ระบุว่า เคยรับข้อมูล ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ แต่ไม่คิดว่าในชุมชนตนเองจะมีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ขณะเดียวกัน พบว่า ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชนต่างยืนยันว่ามีผู้ที่ถูกแสวงหาประโยชน์ในชุมชนที่ยืนยันว่าในชุมชนยังคงมีผู้เสียหายที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวเอง หลังจากได้เข้ากลุ่มหญิงสู้ชีวิตจึงได้เปิดเผยเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้เสียหายได้มีการพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและสถานการณ์ในชีวิตของตนเองที่ไม่สามารถเปิดเผยกับคนในครอบครัวและสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนได้ การพบปะสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตจึงมักเกิดขึ้นนอกชุมชน มีการบอกต่อข้อมูลที่ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

แม้จะไม่สนใจในปัญหาการค้ามนุษย์ แต่ผู้คนในชุมชนมีแนวโน้มของการย้ายถิ่นไปทำงานนอกชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ และต้องการข้อมูลเรื่องการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย ผู้สนใจและมีส่วนในการแก้ปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหาเรื่องน้ำ ปัญหาเสาพืด คือองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และครู โดยกลุ่มผู้นำชุมชนใช้กิจกรรมการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน การให้

ข้อมูลผ่านการประชุมและเสียงตามสาย รวมทั้งการขอความช่วยเหลือจากองค์กร หน่วยงานระดับจังหวัด เช่น เกษตรและจัดหางานจังหวัด กลุ่มครูในโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเรื่องสถานการณ์และปัญหาชุมชนในเรื่องยาเสพติดโดยใช้กิจกรรมห้องเรียนรวมบูรณาการในเรื่องภัยจากยาเสพติดและกิจกรรมแนะแนว

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ จากกรณีศึกษาในกลุ่มหญิงสู้ชีวิต องค์กรเอกชนในฐานะกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่รวมตัวกันทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์กับกลุ่มเด็ก เยาวชนในสถานศึกษาและชุมชนพื้นที่เสี่ยงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารการทำงานของกลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม โดยผลการศึกษานำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความเป็นมาของกลุ่มหญิงสู้ชีวิต

1.1 ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์กับการถูกละเมิดความเป็นมนุษย์

1.1.1 ข้อจำกัดในการเลือกด้วยสภาพการทำงานเยี่ยงทาส

1.1.2 การพึ่งพิงบริการในระบบการเข้าสู่การรับความช่วยเหลือ

1.1.3 การถูกแบ่งแยกจากสังคมเมื่อเดินทางกลับสู่ชุมชน

1.2 ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ในกลุ่มหญิงสู้ชีวิต

2. กิจกรรมการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

พิจารณาจากการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ ดังนี้

2.1 การได้รับประสบการณ์การทำงานจากกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์และการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม

2.1.1 กิจกรรมการประชุมกลุ่มสมาชิก

2.1.2 กิจกรรมพบปะเพื่อนผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่

2.1.3 กิจกรรมอบรมทักษะเพื่อการทำงาน

2.1.4 กิจกรรมดูงานกลุ่มอาชีพ

2.1.5 กิจกรรมพัฒนาสื่อการศึกษา

2.2 การได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง ประกอบด้วย

2.2.1 การดำเนินการโครงการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

2.2.2 การดำเนินการโครงการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์กับนักเรียนในสถานศึกษา

3. ผลจากการสร้างพลังอำนาจในกลุ่มของผู้เสียหายเพื่อการทำงานป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังนี้

3.1 การเรียนรู้และเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2 การรับรู้และตระหนักในคุณค่าของตัวเอง

3.3 การเริ่มตั้งคำถามจากประเด็นปัญหาของผู้เสียหาย

3.4 การดำเนินการและวิพากษ์ผลการทำงาน

4. ปัญหา อุปสรรคในกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจ

4.1 ปัญหา อุปสรรคจากตัวผู้เสียหาย

4.2 ปัญหา อุปสรรคจากภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของกลุ่มหญิงสู้ชีวิต

กลุ่มหญิงสู้ชีวิต (Live Our Lives Group) เป็นกลุ่มของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เริ่มรวมตัวกันในปี พ.ศ. 2549 มีเป้าหมายการทำงานเพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ปัจจุบันมีฐานะเป็นองค์กรเอกชน ที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

ข้อมูลจากแบบการเสนอโครงการขอรับเงินกองทุนเพื่อการทำงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระบุว่า กลุ่มหญิงสู้ชีวิต เป็นการรวมตัวกันของผู้หญิงที่ได้ประสบการอันปวดร้าวจากการเดินทางย้ายถิ่นไปทำงานในต่างประเทศ และตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ในทวีปเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา กลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้เข้าร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิผู้หญิง ในกิจกรรมการพบปะ เยียวยา การเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งการแสวงหาเส้นทางเดินใหม่ให้ชีวิต รวมทั้งพยายามต่อสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและการชดเชยในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยต่างเห็นพ้องร่วมกันที่จะมีพื้นที่ของตนเองในการทำงานร่วมกัน เป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน รวมทั้งช่วยป้องกันไม่ให้ผู้หญิงและคนอื่นต้องตกอยู่ในสภาพเช่นพวกเขา “กลุ่มหญิงสู้ชีวิต” จึงได้ก่อเกิดขึ้น เพื่อร่วมกันก้าวเดินต่อไป

ข้อมูลในส่วนวัตถุประสงค์การทำงานของกลุ่ม ระบุว่า เรารวมกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าประสงค์ต่อไปนี้

- 1) เพื่อรวมกลุ่มหญิงที่ประสบปัญหาจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
- 2) เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูจิตใจ และคืนสู่สังคม
- 3) เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ได้เข้าถึงข้อมูลแหล่งให้ความช่วยเหลือทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน และความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ปี พ.ศ. 2551
- 4) เพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์

โครงสร้างการทำงานของกลุ่ม ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน ผู้ประสานงานและเลขานุการ กรรมการประจำภูมิภาคทั้ง 4 ภูมิภาค มีวาระการทำงานในตำแหน่ง 3 ปี ปัจจุบันมีกรรมการ 3 ชุด ที่มาจากการประชุมของสมาชิกกลุ่มเลือกให้เป็นตัวแทนทำหน้าที่

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มคนแรก ระบุว่า สมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตในช่วงเริ่มต้นมีสมาชิกจำนวน 13 คน ปัจจุบันมีจำนวน 95 คน อาศัยอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

“ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ นับแต่วันที่พวกเรา 13 ชีวิตมารู้จักกันเป็นครั้งแรกและเริ่มก่อตั้งกลุ่มหญิงสู้ชีวิตขึ้นมา จนถึงวันนี้เรามีสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็น 95 คน จะเดินไปข้างหน้าด้วยกันต่อไป”

ภายหลังการจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และมีฐานะเป็นองค์กรทำงานที่สามารถยื่นขอรับทุนการสนับสนุนการทำงานจากกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ปัจจุบันกลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการทำงานในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ที่มีสมาชิกทั้งหมดเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

1.1 ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์กับการถูกละเมิดความเป็นมนุษย์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตในฐานะผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ประสบการณ์ขาดพลังอำนาจของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกระบวนการถูกแสวงหาประโยชน์

ข้อมูลจากรายงานการบันทึกการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ โดยผู้ประสานงานกลุ่ม ปัจจุบันทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ระบุว่า ผู้เสียหาย

จากการค้ำมนุษย์กลุ่มนี้มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด พบจำนวน 35 คน รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออก ตามลำดับ ทั้งนี้ จังหวัดที่พบผู้เสียหายมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ อุตรธานี ศรีสะเกษ ขณะที่ภาคเหนือ คือ เชียงราย ทั้งนี้ไม่พบผู้เสียหายในภาคใต้ แต่ข้อมูลจากผู้เสียหาย ระบุว่า ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่ผู้เสียหายจะเลือกเดินทางไปทำงานหลังกลับจากต่างประเทศ ส่วนภาคกลางและภาคตะวันออกจะถูกเลือกเป็นอันดับรองลงมาตามลำดับ ข้อมูลด้านอายุ พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง 20-50 ปี พบมากที่สุด คือ มากกว่า 30 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่พักอาศัยกับครอบครัวก่อนการเดินทางไปทำงานและหลังจากเดินทางกลับมาในฐานะผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ สมาชิกบางส่วนไม่ได้เดินทางกลับไปยังครอบครัวเดิม บางรายมีครอบครัวใหม่ ขณะที่มากกว่าครึ่งกำลังหางานทำเพื่อส่งกลับไปยังครอบครัว

สถานการณ์ของผู้เสียหายที่ใช้ชีวิตในครอบครัวเดิม แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ครอบครัวรับรู้สถานการณ์ของการไปทำงานต่างประเทศ ปัญหาที่เกิดจากการไปทำงาน และปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่คือ ผู้เสียหายจากการถูกบังคับค่าแรงงาน ขณะที่ผู้เสียหายจากการค้าบริการทางเพศ ที่กลับสู่ครอบครัว แบ่งได้ 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่ครอบครัวรับรู้สถานการณ์ทุกอย่างและยอมรับ 2) กลุ่มที่ครอบครัวรับรู้แต่ไม่สามารถยอมรับได้ และ 3) กลุ่มที่ครอบครัวยังไม่รับรู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผู้เสียหายจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกในการปกปิดข้อมูลที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลที่หลายคนเชื่อว่าครอบครัวไม่สามารถทำได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สำหรับผู้ที่มีครอบครัวใหม่ หลายคนยังมีหน้าที่เลี้ยงลูกสมาชิกในครอบครัวเดิม ผู้เสียหายส่วนใหญ่ระบุว่า ตนยังทำหน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว คือ พ่อ แม่ และลูก

ข้อมูลด้านอาชีพ พบว่า ผู้เสียหายส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมก่อนเดินทางไปทำงาน เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน รองลงมา คือ การลงทุนค้าขายร้านของชำ รับจ้างทั่วไป และบางส่วนระบุว่าตนเองว่างงานและมีคนมาชวนไปทำงานจึงตัดสินใจไม่ยากเพราะต้องการหารายได้สำหรับตนเองและครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจเมื่อเชื่อมโยงกับข้อมูลด้านอาชีพ พบว่าสมาชิกทั้งหมดระบุว่า ตนเองและครอบครัวมีภาระหนี้สิน ข้อมูลพบว่า ภาระหนี้สินของผู้เสียหายเริ่มตั้งแต่ 5,000-50,000 บาท ผู้เสียหายบางคนระบุว่า ตนเองต้องรับผิดชอบการชำระดอกเบี้ยจากการกู้ยืมทุกเดือน ทั้งจากการกู้ในระบบและการกู้นอกระบบ สาเหตุของภาระหนี้สินมีที่มาหลากหลาย เช่น การกู้สำหรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กู้เพื่อลงทุนประกอบอาชีพ ทั้งการเกษตร ค้าขาย ทั้งนี้ ผู้เสียหาย ระบุว่า ภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นมีความไม่แน่นอน หากบางช่วงผลผลิตทางการเกษตรมีผลกำไร ภาระหนี้สินที่กู้ยืมมาก็สามารถผ่อนใช้ได้รวดเร็ว สามารถนำมาเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้อย่างไม่ยากนัก หลายรายระบุว่า หลายครั้งที่ลงทุนในการปลูกพืชในภาคเกษตรแต่ราคาผลผลิตตกต่ำ ภาวะฝนตก ภาวะแห้งแล้งขาดน้ำ ผู้เสียหายหลายรายยังคงมีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ จากสภาวะความไม่แน่นอนดังกล่าว

ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาความต้องการ พบว่า ผู้เสียหายรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังกับภาระหนี้สิน บางรายที่นำไปฝากจำนองกำลังจะถูกยึดเพราะไม่สามารถหาเงินไปชำระดอกเบี้ยได้ หลายรายตกอยู่ในภาวะเครียด รู้สึกผิดต่อครอบครัวที่ต้องสูญเสียเงินจำนวนมากสำหรับการเดินทางไปทำงานและไม่สามารถหาเงินกลับมาได้ สถานการณ์ด้านการขอรับการช่วยเหลือจากภาครัฐ ในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ กรณีเงินทุนประกอบอาชีพ เงินชดเชยคดีความทางอาญา การดำเนินคดีกับเอเยนต์ ที่ยังคงไม่เสร็จสิ้น ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ก่อความวิตกในเวลาเดียวกับที่ตนเองยังคงต้องหางานทำต่อไป สถานการณ์การเดินทางที่ยังคงไม่สิ้นสุดแม้จะเดินทางกลับมาในฐานะผู้เสียหายเนื่องจากบางรายไม่สามารถเดินทางกลับบ้านและชุมชนของตนเองได้เพราะยังไม่มีอาชีพที่แน่นอนเพื่อนำไปชดใช้ภาระหนี้สินที่ยังมีอยู่มาก

1.1.1 ข้อจำกัดในการเลือกด้วยสภาพการทำงานเยี่ยงทาส

ประสบการณ์ในการทำงานของผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายที่ต้องตกอยู่ในสภาพการทำงานเยี่ยงทาสทั้งจากสภาพการทำงานที่ยากลำบาก การถูกกดค่าแรงให้ต่ำกว่าที่ทำงานได้ ทุกอย่างล้วนเป็นข้อจำกัดที่เลือกไม่ได้ ผลจากการทำงานยังนำไปสู่ภาวะหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

“เอเยนต์เป็นคนในหมู่บ้าน เค้าเข้าถึงจุดที่รู้ว่าเราลำบาก ได้ยื่นแต่สิ่งดี พ่อแม่ก็โตมาด้วยกัน เค้ากลับมาจากญี่ปุ่น เห็นเค้ากลับมามองไปมีแต่สิ่งดีหมด คิดว่าเป็นพี่ เพื่อนญาติ ไม่เคยระแวงเลย ไปถึงไม่มีร้านอาหารที่บอก มีแต่ช่อง ต้องทำงานใช้หนี้ 3 ล้าน ถูกตี ทำร้าย ใช้หนี้หมดขายเราต่อ ขายเป็นทอด ๆ”

“เพื่อนแนะนำให้ไปเรียนนวด โดยหลอก เค้าบอกให้ไปทำงานที่สวีเดน หวานล่อมให้ไปกู้เงินให้เค้า 40,000 สุดท้ายให้รอ เค้าเป็นเพื่อนกับพี่สะใภ้ คิดว่าเค้าไม่หลอกแต่สุดท้ายก็โดนหลอก ถ้าอยากใช้หนี้ก็ต้องไปสิงคโปร์ พอไป โดนขายใช้หนี้ไม่หมดซะที โดนขายต่อ”

“ช่วงนั้นทำเงินได้เยอะ ส่งเงินได้เยอะ แต่เมื่อทำเงินได้เค้าจะเริ่มกดเงินเพื่อเพิ่มหนี้ค่าอาหาร ค่าห้องที่เราต้องจ่าย ถ้าทำเงินได้ไม่ถึงก็จะตีตลบ เค้าจะเอาเงินเราขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่เคยพันวงจรหนี้”

1.1.2 การพึ่งพิงบริการในระบบการเข้าสู่การรับการช่วยเหลือ

เมื่อตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จะมีสิทธิในการเข้ารับการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดไว้ภายใต้พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 โดยกฎหมายดังกล่าวกำหนดกองทุนสำหรับการชดเชย ช่วยเหลือผู้เสียหายจาก

การคำนุญย์ไว้อย่างชัดเจน ในระบบการเข้ารับการช่วยเหลืออาจมีขั้นตอนที่ยาวนาน ประเด็นการตีความ ให้ความหมายการเป็นผู้เสียหายในระบบการคัดแยกผู้เสียหาย การเข้าสู่การบำบัด เยียวยา และการคืนกลับสู่สังคม

“ความรู้สึกของเราคือไปรบกวนเขาหรือเปล่า โทรติดต่อไปหลายครั้ง แต่มักถูกปฏิเสธ ยื่นเรื่องมาครบ 2 ปี ยังไม่คืนหน้า ทุกครั้งที่ขอร้อง เค้าก็จะถามว่าจะเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นมัย ก็บอกไม่เปลี่ยน แต่ก็ยังรอต่อไป ”

รูปแบบ แนวทางการปฏิบัติงานเพื่อให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการคำนุญย์มีคุณละเอียดอ่อน ที่ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องประเมินสถานการณ์ผู้เสียหายเป็นรายบุคคลเพื่อค้นหาแนวทางการทำงานที่สร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นกับผู้เสียหายน้อยที่สุด ทั้งนี้ ครอบครัวผู้เสียหายก็เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติงานต้องประเมินร่วมด้วย ไม่เช่นนั้น อาจเป็นการทำงานที่ซ้ำเติมผู้เสียหายให้เลวร้ายไปกว่าเดิม

“ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเยียวยาที่รัฐจัดหลายครั้ง แต่กิจกรรมที่จัดจะร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการทางสมอง รัฐบาลในฐานะผู้เสียหายแต่ต้องเล่าประสบการณ์ของตนเอง แจ้งว่าเป็นเงื่อนไขที่ผู้เสียหายที่รับทุนไปแล้ว”

การเยี่ยมบ้านเพื่อติดตามผลการให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนของการคืนกลับสู่สังคม

“แย่สุดตอนเจ้าหน้าที่ตามไปเยี่ยมบ้าน ไม่โทรติดต่อก่อน แม้ไม่รู้ว่าไปทำงานอะไร รู้ว่าโดนจับเพราะทำงานผิดประเภท เจ้าหน้าที่ไปถามในวัด บอกห้ามโกหกนะ ไปมาเลย หรือสวีเดน เราก็อึ้งพูดไม่ออก อยู่ในวัดโกหกไม่ได้ เค้าพูดหนูก็นิ่ง สติเลอะเลือน โดนจับ 8-9เดือน ไม่อยากตอบคำถามแล้ว ตอบมาเยอะ แม้ก็เป็นโรคหัวใจ โรคเบาหวาน พอกับพี่ก็ยังไม่รู้ อยากตายในตอนนั้น”

1.1.3 การถูกแบ่งแยกจากสังคมเมื่อเดินทางกลับสู่ชุมชน

การเดินทางที่ยังคงไม่สิ้นสุดสำหรับผู้เสียหายจากการคำนุญย์ ทั้งจากภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นทั้งก่อนการเดินทาง ในช่วงเวลาของการทำงาน ทำให้ผู้เสียหายที่แม้จะได้รับการช่วยเหลืออาจไม่สามารถเดินทางกลับบ้านหรือชุมชนของตนเองได้ เพราะต้องรับผิดชอบหนี้สินที่

เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ท่าทีของเพื่อนบ้านการไม่ถูกยอมรับจากผู้คนในชุมชนก็มีผลต่อผู้เสียหายด้วยเช่นกัน

“คนที่พอใจ เต็มใจก็มี คนที่กลับบ้านมามีแต่คนทับถมก็กลับไปทำอีกก็มี”

“กลับมาก็ไม่เข้าบ้าน เจ้าหน้าที่คือคนที่บ้านติดกัน กลับไปกลัวโดนคำถามจากชาวบ้าน แม้เราจะถูกจับและโดนขังแต่เค้าจะเข้าใจหรือเปล่านั้นเราไม่ได้ทำผิดอะไร ไปก็ถูกกฎหมายทุกอย่าง แต่ยังไม่โดนหลอก กลับไปคนทั้งหมู่บ้านจะถามทันที เราไม่อยากตอบคำถามเหล่านั้นอีก แม่โทรมาตามก็ไม่อยากกลับ”

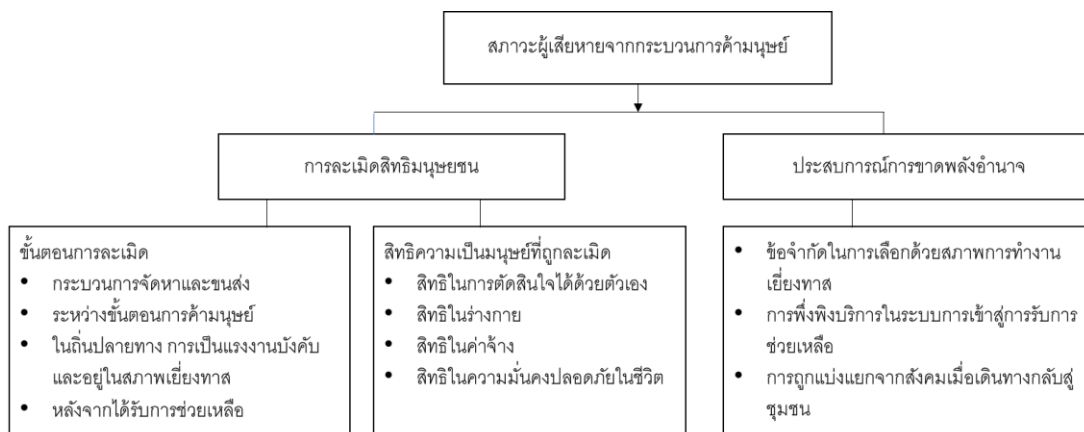
แม้จะได้รับการช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากสภาพที่เลวร้ายในกระบวนการค้ำมนุษย์ และได้เดินทางกลับบ้าน แต่ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ก็ยังไม่มีความปลอดภัยในชีวิต เมื่อพบว่า เอเยนต์คือคนในหมู่บ้าน

“ในพื้นที่ไม่กล้าแจ้งความ ไม่ปลอดภัย เอเยนต์เป็นคนในหมู่บ้าน แนะนำให้แจ้งในกรุงเทพฯ”

สถานะของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์กับภาวะไร้พลังอำนาจ จากการถูกละเมิด การบังคับ ข่มขู่ การแสวงหาประโยชน์จากการทำงาน การเข้าไม่ถึงบริการ การไม่มีทางเลือก การถูกกีดกันทางสังคม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เสียหายจากการค้ำมนุษย์ พบว่า ความรู้สึกผิดหวังที่ไม่สามารถหารายได้มาสู่ครอบครัว ประกอบกับสถานะของการแสวงหาประโยชน์ที่แต่ละคนเผชิญสร้างผลกระทบด้านจิตใจให้กับผู้เสียหาย ความรู้สึกผิด วิดกกังวลในความปลอดภัยในชีวิต ภาวะหนี้สินที่ยังไม่มีทางออก

“ใช้เหล่าแก้ปัญหา เล่าให้น้องสาวฟัง เล่าคนในหมู่บ้านด้วยเพราะเขาก็กำลังจะไป ลูกฟังแล้วสงสารแม่ ชาวบ้านเขาไม่เข้าใจ เขาก็เหยียดหยาม ถึงไม่พูดเขาก็รู้อยู่แล้ว เพราะว่าเราติดหนี้เขา”

ข้อมูลของผู้เสียหายในกระบวนการค้ำมนุษย์กับการถูกละเมิดความเป็นมนุษย์ และประสบการณ์ไร้พลังอำนาจ สรุปได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 ข้อมูลของผู้เสียหายในกระบวนการค้ำมนุษย์กับการถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ และประสบการณ์ไร้พลังอำนาจ

กล่าวได้ว่า สถานการณ์ชีวิตของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์กับการถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งการเดินทางไปทำงาน สภาพการทำงานเยี่ยงทาส การพึ่งพิงระบบบริการในขั้นตอนการเข้ารับความช่วยเหลือ และการถูกแบ่งแยกทางสังคมเมื่อเดินทางกลับสู่ครอบครัว ชุมชน ผู้เสียหายไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ถูกละเมิดทั้งทางร่างกายที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ และความไม่มั่นคงในชีวิต

1.2 ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ในกลุ่มหญิงผู้ชีวิต

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มหญิงผู้ชีวิต ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิต ระบุว่า กลุ่มเป็นพื้นที่สำหรับการพูดคุย ให้การปรึกษา แลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาที่ผู้เสียหายแต่ละรายเผชิญ โดยมีเพื่อนสมาชิกรับฟัง

“ก่อนเข้าร่วมกลุ่มแย่มาก ไม่รู้จะเดินไปทางไหน เค็งคว้างไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ไม่มี ความหวังกลัวชาวบ้านรู้โดดเดี่ยว ทุกข์คนเดียวไม่รู้ว่าจะพึ่งใครหดหู่สับสน ไม่มีทางออก เมื่อเป็นสมาชิกกลุ่มตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง จิตใจดีขึ้นสบายใจมีคนคุยด้วย”

(สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2559)

2. กิจกรรมการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

พิจารณาจากการการทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ ดังนี้

2.1 การได้รับประสบการณ์การทำงานจากการให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์และการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้ร่วมเรียนรู้การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย อาชีพ ความรู้ก่อนการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การดำเนินคดี กองทุนที่ผู้เสียหายมีสิทธิในการรับบริการ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลือ และเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การให้คำปรึกษา เยียวยาจิตใจ การให้คำแนะนำเรื่องสุขภาพ

ตัวอย่างการทำงานช่วยเหลือในชุมชน ข้อมูลจากประธานกลุ่มหญิงคนที่ 2 ปัจจุบันเป็นรองประธานและกรรมการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระบุว่า

“ในช่วงไม่กี่เดือนที่ผ่านมา พี่ได้พบผู้หญิงคนหนึ่ง เธอเป็นผู้เสียหายจากการถูกลอบไปค้ามนุษย์ที่ต่างประเทศ ผู้หญิงคนนี้มีการศึกษาสูงและมีหน้าที่การงานดี เธอมาระบายกับพี่หลังจากที่อดอันมานาน และเธอไม่ประสงค์จะเปิดเผยชื่อที่อยู่ให้ใครรับทราบ เนื่องจากเธอยังทำใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ และยอมรับว่ารู้สึกอายไม่กล้าพูดให้ใครฟัง แต่เธอต้องการถ่ายทอดประสบการณ์ครั้งนี้ให้คนอื่นได้รับรู้ด้วย เธอเล่าว่า จุดเริ่มต้นจากการที่เธอได้เล่นอินเทอร์เน็ตหาคูจากเวปไซด์ และเธอก็ได้รู้จักกับชายชาวต่างชาติคนหนึ่ง ได้ติดต่อพูดคุยกันทางอินเทอร์เน็ต จนไว้นื้อเชื่อใจและตกลงแต่งงานด้วย พ่อกับแม่ของเธอเองได้จัดงานครั้งนี้อย่างใหญ่โตสมกับที่ได้ลูกเขยฝรั่งแถมร่ำรวยด้วย หลังจากแต่งงานแล้ว เธอได้เดินทางไปอยู่กับสามีที่ต่างประเทศ แล้วสิ่งที่ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้น เมื่อเธอไปถึงบ้านสามีฝรั่งไม่กี่วัน เธอได้แอบฟังเขาพูดคุยกับเพื่อนเรื่องการซื้อขายเธอเหมือนสินค้า และนับว่าโชคดีมากที่เธอสามารถติดต่อให้ญาติที่อยู่ประเทศใกล้เคียงมาช่วยให้รอดพ้นจากสามีนักค้ามนุษย์ เมื่อกลับประเทศไทยแล้ว เธอไม่กล้าที่จะกลับไปหมู่บ้านเพราะกลัวชาวบ้านซักถามและต้องอับอาย เธอจึงอาศัยอยู่กับเพื่อนที่พี่ทยา และโทรศัพท์มาคุยกับพี่ เพราะไม่รู้ว่าจะปรึกษากับใครที่ไว้วางใจได้ พี่ได้แนะนำให้รู้จักกลุ่มหญิงสู้ชีวิต เขาก็สนใจและจะมาหาเพื่อปรึกษาเรื่องการหย่า”

นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มในพื้นที่ยังทำหน้าที่ประสานการทำงานกับองค์กรหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เพื่อให้การช่วยเหลือเพื่อนและผู้ประสบปัญหาในชุมชน โดยบทบาท การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาในชุมชน และเพื่อนสมาชิกที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

การมีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้สมาชิกบางคนรู้สึกที่ตัวเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีการทวงถามสิทธิในฐานะผู้เสียหายจากประสบการณ์การรับความช่วยเหลือ การรวมตัวของ

กลุ่มเพื่อต้องการทำงานป้องกันปัญหาที่ตนเองประสบและให้ความช่วยเหลือเพื่อนที่ประสบปัญหา รวมทั้งผู้ประสบปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนให้เข้าถึงแหล่งความช่วยเหลือ และบริการในรูปแบบต่าง ๆ ของรัฐ ทั้งนี้ จากประสบการณ์ที่ตนเองเคยเข้าขอรับการช่วยเหลือ ทำให้รับรู้ข้อมูล ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เมื่อพบเห็นปัญหาของผู้คนในชุมชนจึงสามารถแนะนำและให้ความช่วยเหลือในการติดต่อ ประสานงานได้ กลุ่มจึงกลายเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการขอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ และร่วมกันทำงานเพื่อให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย ด้วยกิจกรรม ดังต่อไปนี้

2.1.1 กิจกรรมประชุมกลุ่มสมาชิก

จากการร่วมสังเกตกิจกรรมการประชุมสมาชิก พบว่า กิจกรรมการประชุมสมาชิกมักจะเริ่มต้นด้วยการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์การย้ายถิ่นในชุมชนของสมาชิกแต่ละคน การตั้งข้อสังเกตกับการเดินทางกลับมาใหม่ของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ชี้ชวนให้สมาชิกให้ความสนใจและความสำคัญกับสถานการณ์การย้ายถิ่นของสมาชิกในชุมชน

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิต ระบุว่า กิจกรรมการประชุมสมาชิกกลุ่มจะได้แลกเปลี่ยนข้อมูลที่กระตุ้นให้ตนเองต้องการพัฒนาศักยภาพในการทำงานในการเรียกร้องสิทธิที่พึงได้จากการตกเป็นผู้เสียหาย อาทิ กรณี สมาชิกบางส่วนที่กำลังอยู่ในช่วงการดำเนินคดีความเรียกร้องความยุติธรรม ในขั้นตอนทางกฎหมาย ซึ่งเพื่อนสมาชิกจะมีประสบการณ์ของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันมาแลกเปลี่ยน การตั้งคำถาม ก่อให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลายและมองสถานการณ์แตกต่างไปจากเดิม สมาชิกเริ่มนำเสนอความต้องการความรู้ที่จำเป็นที่ตนเองต้องการ จะทำความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มมองว่านอกจากเพื่อให้ตนเองสามารถดำเนินการได้ อย่างถูกต้องแล้ว ยังมีความจำเป็นในการสื่อสารกับสมาชิกที่เป็นผู้เสียหายคนอื่น ๆ ด้วย

“กิจกรรมประชุมสมาชิกช่วยให้ได้รู้ข้อมูลเพื่อน ๆ แต่ละคนมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน ช่วยกันคิด เป็นกำลังใจกันด้วย บางคนคดีความใช้เวลาาน ยังไม่ตัดสิน”

จากข้อมูลบันทึกรายงานการประชุมสมาชิก ปีที่ 1 และ ปีที่ 2 พบว่า กิจกรรมดังกล่าว เป็นการประชุมที่สมาชิกผู้เข้าร่วมจะได้การเสริมทักษะที่เพื่อนสมาชิกต้องการ ภายใต้สถานการณ์จริงในชีวิต เช่น ความรู้เรื่องกฎหมาย การอบรมทักษะด้านอาชีพ การบริหารจัดการกลุ่ม การทำบัญชีครัวเรือน การศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพในพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่สมาชิกนำเสนอ เพื่อเป็นข้อมูลทางเลือกในการประกอบอาชีพของสมาชิก

2.1.2 กิจกรรมพบปะเพื่อนผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่

กิจกรรมเยี่ยมสมาชิกผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ในชุมชน การเข้าถึงสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่เปราะบาง เป้าหมายของกิจกรรม คือ การเยี่ยมบ้านผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่และ/หรือสมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิตที่ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมกับกลุ่มได้ วิธีการดำเนินการ คือ การประสานแกนนำในพื้นที่เพื่อลงพบปะ เยี่ยมบ้าน เพื่อสอบถามแลกเปลี่ยนสถานการณ์ในชีวิต การให้ข้อมูลแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน การแนะนำวิธีการประสาน การติดต่อ การบอกเล่าประสบการณ์เพื่อนสมาชิก กิจกรรมดังกล่าวสมาชิกที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถเข้าถึงผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ที่เข้าไม่ถึงบริการภาครัฐ ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลการไม่รู้ข้อมูล การไม่ต้องการผ่านขั้นตอนการทำงานที่ยาวนาน หรือผู้เสียหายบางรายที่ไม่ต้องการให้คนในครอบครัว หรือชุมชนรับรู้

ข้อมูลจากบันทึกการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ รวบรวมข้อมูลโดยผู้ประสานงานกลุ่ม ระบุว่า สาเหตุที่ผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่และผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มไม่เดินทางมาร่วมประชุมสมาชิก ด้วยเหตุผลหลายประเด็น อาทิ การไม่รู้ว่าคุณเองเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ เช่น กรณีการสมัครใจไปทำงานด้วยตัวเอง แม้ในสภาพการทำงานจริงจะถูกแสวงหาประโยชน์ก็ตาม การมีภาระหนี้สินที่ยังไม่สามารถชดใช้ได้ จึงไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลที่อยู่ของตนเองให้ใครรู้ การตกในภาวะยากลำบาก ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ผู้เสียหายบางรายที่ไม่สามารถกลับไปยังครอบครัวหรือชุมชนได้

จากรายงานบันทึกการให้ความช่วยเหลือของกลุ่ม ระบุว่า การลงพื้นที่เพื่อพบปะ เยี่ยมเยียนผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ มีเป้าหมายให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงความรู้ ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย วิธีการทำงาน คือ การติดต่อสมาชิกและแกนนำในพื้นที่ต่าง ๆ ที่บางครั้งเป็นผู้แจ้งเบาะแสผู้เดินทางกลับมาใหม่ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเดินทางไปพบปะ เยี่ยมเยียนเพื่อสอบถามปัญหาความต้องการ และให้ข้อมูลแหล่งทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชน การประสานหน่วยงาน องค์กรในพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกันในการให้ความช่วยเหลือ เช่น องค์กรที่สนับสนุนเรื่องการประกอบอาชีพ การให้ข้อมูล คำแนะนำเรื่องการเขียนโครงการขอทุนประกอบอาชีพ คำแนะนำทางกฎหมาย การพักชำระหนี้ การให้คำปรึกษา การร่วมแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การวางแผนการในชีวิต การตัดสินใจเรื่องอาชีพ ทั้งนี้ พบว่า เมื่อสมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้เสียหายต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้แก่ผู้เสียหายในชุมชน ส่งผลให้กลุ่มต้องร่วมกันแสวงหาข้อมูล ความรู้ในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระบุในวันที่มีการประชุมกลุ่ม

“ต้องการมาเข้ากลุ่มย่อย ๆ จะได้ข้อมูลใหม่ ๆ ไปให้ความรู้คนในหมู่บ้าน
ประสบการณ์เพื่อน ๆ ช่วยให้เรานำไปปรับใช้ได้ แต่ทุกคนจะมีวิธีการทำงานไม่
เหมือนกัน มีประโยชน์ในการทำงานของกลุ่ม”

กิจกรรมการพบปะผู้เสียหายและเยี่ยมเยียนในพื้นที่ มีการนำเสนอ
ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ บริการ สวัสดิการทางการแพทย์ แหล่งทุนสนับสนุน องค์กร หน่วยงานที่
ให้บริการในพื้นที่ และการแนะนำข้อมูลของกลุ่มหญิงผู้ชีวิตที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่ต้องการความ
ช่วยเหลือสามารถติดต่อขอคำปรึกษา สอบถามข้อมูล และสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้

2.1.3 กิจกรรมอบรมทักษะเพื่อการทำงาน

กิจกรรมการอบรมทักษะเพื่อการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้เสียหายมี
เป้าหมายเพื่อเสริมความเข้มแข็งของสมาชิกกลุ่มในการทำงานเพื่อให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย
เนื้อหาที่สมาชิกกลุ่มให้ความสนใจ มี 2 ประเด็น คือ สิทธิทางกฎหมายของผู้เสียหายและทักษะการให้
การปรึกษา

“ เราทำงานกับเพื่อนผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เราไม่ห้ามใครในการ
เดินทางย้ายถิ่น แต่เราสนใจว่าเมื่อเดินทางแล้วประสบปัญหา หรือเมื่อตกเป็นผู้เสียหาย
หลายคนยังคงไม่รู้ตัวว่าตัวเองมีสถานะเป็นผู้เสียหาย และจะส่งผลให้เขาเข้าไม่ถึงสิทธิ
หลายอย่างที่พึงได้รับ เพราะเขาไม่มีความรู้ จึงไม่รู้สิทธิของตัวเอง วิเคราะห์ไม่ได้ แต่
มักจะมองว่าหากตัดสินใจเดินทางไปเองโดยไม่ถูกบังคับ แม้จะเผชิญความยากลำบากก็
คิดไปเองว่าคงไม่มีสิทธิใด ๆ บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็ตีความตามนั้น ยิ่งตอกย้ำความเข้าใจ
ผิดมากไปอีกว่าการ เรียกร้องสิทธิจะเกิดก็จากการถูกบังคับไปทำงานเท่านั้น สมาชิกเรา
หลายคนผ่านประสบการณ์แบบนี้มาหลายคน เราสรุปกันว่า การย้ายถิ่นแบบไม่มีข้อมูล
และไม่มีความรู้ยังมีอีกมาก และเมื่อตกเข้าสู่การถูกแสวงหาประโยชน์ก็จะเข้าไม่ถึงสิทธิ
ใด ๆ เหมือนที่เคยเกิดขึ้นกับพวกเรามาก่อน”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เสียหายต้องการมีความรู้เรื่อง
กฎหมาย และสิทธิในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เนื่องจาก
ประสบการณ์การทำงานให้ความช่วยเหลือและประสบการณ์ของตัวเอง ที่พบว่าผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย
จากการค้ามนุษย์หลายรายขาดข้อมูลความรู้ เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ตลอดจนมาตรการ กลไกการให้
ความช่วยเหลือที่มี ส่งผลให้ผู้เสียหายเข้าไม่ถึงสิทธิการคุ้มครองทางกฎหมายและบริการต่าง ๆ

“เมื่อประสบปัญหาแล้วไม่รู้สิทธิ ไม่รู้กฎหมาย มันไม่ยุติธรรมกับเขา มันเป็นความเหลื่อมล้ำอย่างหนึ่งที่เราต้องการช่วยให้ผู้เสียหายได้เข้าถึงความยุติธรรม เพราะเขามีสิทธิได้รับบริการที่รัฐมีให้ ถ้าเขาได้รับบริการพวกนั้นเขาจะไม่ประสบชะตากรรมที่เลวร้ายมากขึ้น”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายมาอบรมสมาชิกเพื่อร่วมเรียนรู้และทำความเข้าใจกฎหมายการคุ้มครองและขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นตอนการแจ้งความดำเนินคดี การสืบพยานหลักฐานประกอบคดี การขึ้นศาล เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตนเองในการเป็นที่ปรึกษาผู้เสียหายคนอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาใกล้เคียงกับที่เคยเกิดขึ้นกับตนเอง การทำความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานในฐานะเพื่อนผู้ให้ข้อมูลกับเพื่อนผู้ประสบปัญหาจากการคุ้มครองรายอื่น ๆ เป็นหัวข้อที่สมาชิกให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ

กิจกรรมการอบรมทักษะการให้การปรึกษาเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่สมาชิกระบุว่า มีประโยชน์สำหรับผู้เสียหาย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เสียหายเล่าว่า ตนเองเคยเข้าร่วมในกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแก่สมาชิก หัวข้อการอบรมครั้งนั้น คือ “ การเข้าใจมุมมองของผู้อื่น ทักษะการฟัง การเสริมสร้างทัศนคติในการเคารพและยอมรับผู้อื่น ” วิธีการที่ใช้ คือ การให้สมาชิกที่เข้าร่วมแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อฝึกทักษะการฟัง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เสียหายกิจกรรมให้การปรึกษาเป็นกระบวนการกลุ่มที่ช่วยเยียวยาจิตใจของผู้เสียหายด้วยตนเองที่มีประสิทธิภาพ เมื่อรับรู้ว่ามีคนฟังปัญหาที่เคยมีและมองว่ายากจะแก้ได้เริ่มคลี่คลายเมื่อพบว่ามีเพื่อน ๆ ในกลุ่มที่พร้อมรับฟังและสามารถยอมรับกันได้โดยปราศจากเงื่อนไข และไม่มีการตัดสินกัน

“เคยคิดว่าเรื่องของตัวเองแย่ที่สุด แต่เมื่อมาเข้ากลุ่ม เห็นปัญหาของคนอื่น กลุ่มนี้ไม่ตัดสินคนอื่น จากที่เคยเก็บกดกลับผ่อนคลาย เรามีพื้นที่ให้พูดคุย ทำให้มีความสุขในชีวิต กลับคืนมาอีกครั้ง เพราะมีเพื่อนที่ฟัง คุยแล้วสบายใจ”

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้เสียหายคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า กิจกรรมการให้การปรึกษามีผู้ฟังและผู้เล่าเรื่อง เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตของตัวเองว่าเผชิญอะไรมาบ้าง และมีวิธีการในการจัดการปัญหา ผ่านพ้นภาวะยากลำบากของแต่ละคนมาได้อย่างไร โดยแบ่งกลุ่มให้ทุกคนเล่าประสบการณ์ของตัวเอง โดยให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มรับฟัง

“ได้สัมผัส รู้สึกว่าคนๆ นี้คือคนที่เราไว้วางใจ พูดให้เค้าฟัง เค้าตั้งใจฟังเราก็อยากแล้วให้ฟัง ในโลกนี้ยังมีอีกหลายคนที่จะฟังเรา คนละพ่อคนละแม่ อยากบอกทุกเรื่องที่เราประสบมา มีคนหนึ่งอยากฟัง ไวใจเค้าแล้ว ยังมีเพื่อนอีกคนที่ทำให้เราต่อสู้อชีวิตไปข้างหน้า”

การรับฟังด้วยความเข้าใจเป็นวิธีการที่สำคัญที่กลุ่มผู้เสียหายให้ความสำคัญในฐานะเครื่องมือการทำงานกับผู้เสียหาย การเข้าถึงผู้เสียหายจึงเป็นการเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึก ด้วยการฟังและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

“ในกลุ่มเราสามารถถ่ายทอดได้หมด ความในใจต่าง ๆ พูดได้หมดเลย อะไรที่เราเก็บไว้ปลดออกหมดในกลุ่ม รู้สึกว่าเขาเข้าใจ ไม่เสแสร้ง ไม่ต้องสร้างกติกา แต่มาจากหัวใจ ความทุกข์ที่มีอยู่หายไป”

2.1.4 กิจกรรมการดูงานกลุ่มอาชีพ

กิจกรรมการดูงาน เป็นกิจกรรมที่มาจากการนำเสนอของสมาชิกกลุ่มเมื่อได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาในชีวิตของสมาชิกในการประชุมกลุ่ม พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ เป็นสาเหตุให้ตกเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ ทางแกที่สมาชิกรับเสนอคือ การแสวงหาทางเลือกในอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก หากในภาวะยากลำบากก็จะสามารถมีทางเลือกให้กับชีวิตได้มากขึ้น

การออกแบบกิจกรรมการดูงานกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนสมาชิกจะเป็นผู้นำเสนอพื้นที่การศึกษา ดูงาน โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่สามารถนำไปปรับใช้กับเพื่อนสมาชิกได้

หลังจากการศึกษาดูงานกลุ่มได้นำประเด็นความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์ อาชีพ เข้าสู่การประชุมสมาชิกเพื่อขอความคิดเห็นต่อวิธีคิดในการแก้ปัญหาหนี้สินและการรอรับความช่วยเหลือจากการพิจารณาและตัดสินใจจากองค์กรภายนอกสมาชิกบางรายได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ดูงานกลุ่มออมทรัพย์ไปปรับใช้ในกลุ่มที่ตัวเองเป็นสมาชิกในชุมชน เช่น ข้อคิดเห็นจากผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ที่ไปศึกษาดูงาน จากคำถามของสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตที่ต้องการให้ผู้นำกลุ่มเสนอรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มหญิงสู้ชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ คือ สมาชิกกลุ่มบางคนมีที่อยู่ไม่แน่นอน ยากต่อการติดต่อ ส่งเงินออมทรัพย์ ทั้งนี้ ผู้นำกลุ่มเสนอให้มีการนำแนวคิดการจัดกลุ่มออมทรัพย์ไปใช้ โดยไม่จำเป็นต้องก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ เพราะขณะนี้พบว่า แทบจะทุกชุมชน หมู่บ้านที่มีกลุ่มออมทรัพย์ตั้งอยู่ สมาชิกกลุ่มหญิงสู้

สามารถเข้าร่วมกลุ่มในชุมชนของตัวเองได้ โดยการนำแนวคิดที่แต่ละคนคิดว่าสามารถนำไปปรับใช้ใน กลุ่มที่ตัวเองเป็นสมาชิกหรือกำลังจะสมัครเป็นสมาชิกได้

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าว สมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิตบาง ราย ได้นำวิธีการที่ตัวเองประเมินว่ามีประโยชน์สำหรับกลุ่มตนเองในชุมชน หลังการดูงานได้นำ ประเด็นการไม่ขอรับดอกเบี้ยรายปีไปเสนอในที่ประชุมกลุ่ม โดยให้เหตุผลว่าดอกเบี้ยที่สมาชิกแต่ละ คนได้รับนั้นไม่มาก หากนำมารวมกันก็จะได้เงินจำนวนหนึ่งที่สามารถนำมาซื้อเมล็ดพันธุ์ผักที่กลุ่ม จะต้องหาทุนมาเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มยอมรับในวิธีคิดดังกล่าว

จากการสัมภาษณ์สมาชิกบางคน พบว่า กิจกรรมการดูงานทำให้ สมาชิกได้ร่วมพูดคุยกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการทำงานที่หลากหลาย สามารถเสริมเติมความรู้ เทคนิคและ วิธีคิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับกลุ่ม สมาชิกหลายรายที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ เริ่มทบทวน ตั้ง คำถามกับปัญหาของสมาชิก จากภาระหนี้สิน การขาดทุนประกอบอาชีพ ขณะเดียวกัน ขั้นตอนการ ยื่นขอทุนสนับสนุนในฐานะผู้เสียหายจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ ผู้เสียหายหลายรายตกอยู่ในภาวะเดือดร้อนแสนสาหัส การทบทวนแนวทางการแก้ปัญหาของสมาชิก หลายรายจากการมีประสบการณ์การดูงาน นำมาสู่การพูดคุยเพื่อหาทางออกโดยตัวเองผ่านกลุ่มมี ข้อเสนอทางออกจากปัญหา อาทิ การจัดตั้งกองทุนของตัวเอง แนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มต้อง สามารถแก้ปัญหาสำหรับสมาชิกได้เอง ไม่ควรรอคอยการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกเพียงทางเดียว เพราะที่ผ่านมาขั้นตอนการพิจารณาให้ความช่วยเหลือซึ่งใช้เวลานานและมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ไม่ทัน ตอบสนองปัญหาสมาชิกที่ต้องการได้ หลายครั้งแหล่งทุนที่มีมากที่ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงได้ ด้วย การกำหนดคุณสมบัติที่ไม่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ สมาชิกหลายรายตกอยู่ในภาวะวิกฤติ จากความล่าช้าดังกล่าว ขณะเดียวกันก็มีการประเมินร่วมกันว่า การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่ม หญิงผู้ชีวิตควรจะดำเนินการในรูปแบบไหน อย่างไร การศึกษาดูงานช่วยให้กลุ่มตกผลึกทางความคิด จากการพิจารณาภายใต้ความเป็นจริงในชุมชนของตนเอง สมาชิกให้ความเห็นว่า ในแต่ละชุมชนมี กลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว กลุ่มหญิงผู้ชีวิตอาจไม่ต้องมีกลุ่มออมทรัพย์ที่ฝากเงินไว้ที่เดียว เพราะอาจไม่ สามารถตอบสนองปัญหาสมาชิกในต่างพื้นที่ได้ทันตามต้องการ

ประเด็นที่มีการพูดคุยและค้นหาทางออกร่วมกันด้วยการพิจารณาบน ฐานความเป็นจริงจากสถานการณ์ในชีวิตของสมาชิกแต่ละคน แม้ยังไม่มีข้อสรุปในกลุ่มออมเงิน แต่ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในการคิดค้นหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับตนเองและกลุ่มเพื่อลด การพึ่งพาทภายนอก นำมาสู่การค้าพบศักยภาพในการคิดของสมาชิกแต่ละคนที่มีหัวข้อสนทนาที่ เกิดขึ้นหลังการศึกษาดูงาน

“การลงทุนใช้เวลาการพิจารณายาวนาน หากเรามีกลุ่มออกมทรัพย์ของตัวเอง สมาชิกที่ต้องการเงินทุนประกอบอาชีพก็จะมีแหล่งเงินสนับสนุน จะเป็นกลุ่มสะสมเงินสำหรับสมาชิกที่เดือดร้อนได้ด้วย”

2.1.5 กิจกรรมการพัฒนาสื่อการศึกษา

กิจกรรมการผลิตสื่อการศึกษาเพื่อการทำงานรณรงค์การย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ของกลุ่มมีหลายรูปแบบ โดยการพัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายที่สะท้อนสถานการณ์ปัญหาชีวิต รูปแบบการถูกแสวงหาประโยชน์ และขั้นตอนการเข้าสู่การรับบริการในฐานะผู้เสียหาย ประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายกลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างสื่อการศึกษาเพื่อการทำงานป้องกันการค้ามนุษย์ที่นำไปใช้สื่อสารกับสาธารณะในหลายระดับ ตั้งแต่บุคคล กลุ่มผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ในสังคม ชุมชนและระดับระหว่างประเทศ นอกจากนี้สื่อเหล่านี้จะสามารถกระจายการรับรู้ประเด็นการค้ามนุษย์สู่การรับรู้ของผู้คนในสังคมแล้ว สื่อยังมีผลต่อผู้เสียหายในฐานะเป็นเจ้าของและผู้ให้ข้อมูล ด้วยขั้นตอน วิธีการผลิตสื่อที่เกิดขึ้นจากการร่วมระดมความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มในการกำหนดเนื้อหา ตรวจสอบ ปรับแก้ ทบทวนด้วยตัวเอง การเขียนเรื่องราวชีวิตของตัวเองได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายได้มองกลับไปยังเรื่องราวที่เคยเป็นประสบการณ์ที่อยากลืม ในวันที่เริ่มเขียนถ่ายทอดเพื่อบอกกล่าวผู้คนในสังคมให้ตระหนักในสถานการณ์ปัญหา วันที่ประสบการณ์เลวร้ายถูกเขียนใหม่อย่างเป็นระบบ ผู้เสียหายได้กลายเป็นผู้กำหนดเรื่องราวของตนเองอีกครั้ง กระบวนการดังกล่าวสร้างการรับรู้ เข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้นอีกครั้ง กระบวนการผลิตสื่อสำหรับกลุ่มหญิงผู้ชีวิตใช้กระบวนการเขียนเรื่องเล่าชีวิตตนเอง ปรากฏในสื่อหลายชิ้น การร่วมบอกเล่าประสบการณ์นั้นใหม่ เนื้อหาที่ปรากฏในรูปสื่อต่าง ๆ ถูกนำไปเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ในชุมชน โรงเรียน สื่อมวลชน และใช้ในการรณรงค์ป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ปัจจุบันมีการผลิตซ้ำสื่อเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตผู้เสียหายหลายครั้ง

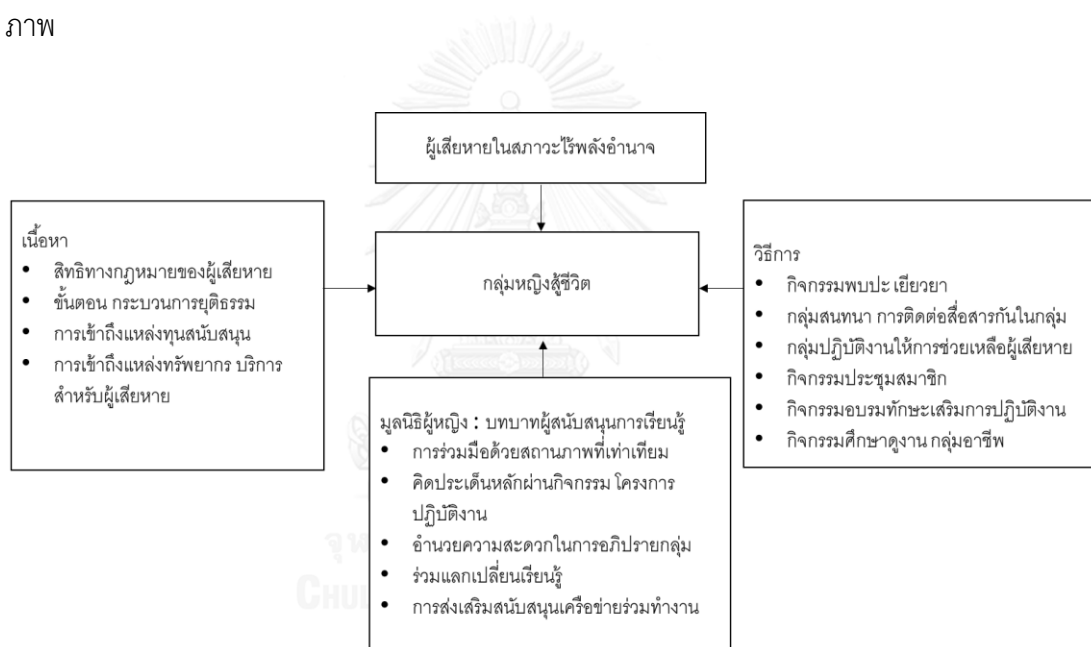
กล่าวได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เสียหายได้เข้าร่วม สร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เสียหายเมื่อได้ลงมือทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย การเข้าร่วมกิจกรรมพบปะ เยียวยาที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับฟังและทำความเข้าใจปัญหาที่สมาชิกแต่ละคนเผชิญ โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องราวในชีวิตของตัวเอง และร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา ทำให้ตระหนักชัดในปัญหาที่เกิดขึ้นว่าไม่ใช่ความผิดของตัวเอง แต่ทุกคนล้วนถูกแสวงหาประโยชน์ การมองเห็นปัญหาประกอบกับข้อมูลที่สมาชิกร่วมแลกเปลี่ยน ในประเด็นที่สมาชิกสนใจเพราะเป็นประเด็นร่วมที่มีผลกับตนเอง เช่น สิทธิทางกฎหมายของผู้เสียหาย ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายแต่ละคน ข้อมูลแหล่งทุน บริการ ทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับผู้เสียหาย โดยมีมูลนิธิหญิงในฐานะผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ช่วยตั้งคำถามเพื่อให้กลุ่มได้อภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกัน อำนวยความสะดวก

สะดวกในการอภิปรายในกลุ่ม ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สมาชิกกลุ่มสนใจ คิดประเด็นกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสปฏิบัติการเพื่อสร้างการเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าร่วมในเครือข่ายการทำงาน ทำให้ผู้เสียหายรับรู้ว่าคุณคนต่างตกเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความผิดของตัวเองและจะไม่ต้องเผชิญปัญหาเพียงลำพังอีกต่อไป

การตระหนักชัดในปัญหา ผู้เสียหายเริ่มมองเห็นคุณค่าในตัวเองพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ และไม่ต้องการกลับเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์อีก การเริ่มแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเพื่อค้นหาอาชีพที่สร้างความมั่นคงให้กับตนเอง โดยการแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม การร่วมกันนำเสนอ กิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพเสริมต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองมีทางเลือกในอาชีพ

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกระบวนการกลุ่มหญิงสู้ชีวิต สรุปลงได้ดัง

ภาพ

ภาพที่ 2 ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกระบวนการกลุ่มหญิงสู้ชีวิต

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายคนหนึ่ง ระบุว่า

“ ไม่อายแล้ว ตอนนี้ออกไปทั่วหมู่บ้านว่าตัวพี่ไปเจออะไรมา ไม่อยากให้ใครต้องเจอแบบเรา”

เมื่อตระหนักในปัญหาของผู้ถูกแสวงหาประโยชน์และพร้อมเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ประกอบกับข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับรู้จากการร่วมแลกเปลี่ยน รับฟังประสบการณ์ของที่เผชิญปัญหาร่วม การตระหนักในภัยอันตรายของการย้ายถิ่นที่นำไปสู่วงจรการแสวงหาประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนอื่น เริ่ม

มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม การเริ่มต้นคิดเพื่อการเฝ้าระวังผู้คนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยงเพื่อไม่ให้ตกเข้าสู่วงจรการถูแสวงหาประโยชน์ เหมือนที่ตนเองเคยเผชิญ ทำให้ผู้เสียหายเห็นคุณค่าของตัวเองเมื่อได้ใช้ประสบการณ์ที่ครั้งหนึ่งต้องการล้มช่วยสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกร่วมสังคม โดยการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา ร่วมกับองค์กร เครือข่ายในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

2.2 การได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการการค้ามนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

การทำงานรณรงค์การย้ายถิ่นที่ปลอดภัยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง โดยกลุ่มได้ขอทุนการดำเนินโครงการจากเงินกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ในฐานะองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนเป็นองค์กรด้านป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

การดำเนินการในการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชน ดำเนินการในรูปแบบโครงการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา โดยคัดเลือกเครือข่ายในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมในโครงการ ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) เด็กเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายการทำงานเพื่อให้เครือข่ายในชุมชนตระหนักถึงปัญหาและการเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ในชุมชน และสร้างความตระหนักให้กลไกในระดับชุมชนมีบทบาทในการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลสถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์ และจัดสรรงบประมาณในพื้นที่เพื่อจัดโครงการสัมมนาการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องในชุมชนที่รับผิดชอบ สถาบันการศึกษามีข้อมูล สถานการณ์เด็กและเยาวชนในภาวะเสี่ยง และมีบทบาทส่งเสริมให้เด็ก เยาวชนในระบบการศึกษาตระหนักและรู้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง สถานการณ์การย้ายถิ่นที่สัมพันธ์กับการค้ามนุษย์ ด้วยข้อมูลความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย

2.2.1 กิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงกับองค์กรบริหารส่วนตำบล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ระบุเหตุผลของการทำงานเพื่อการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชน โดยร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หลังจากที่ได้ร่วมกันปรึกษากับสมาชิกกลุ่มที่หลายคนตั้งมองว่าองค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกภาครัฐที่ใกล้ชิดสมาชิกในชุมชน หากรับรู้ เข้าใจปัญหาก็คะ

สามารถค้นหาวิธีการเฝ้าระวังสมาชิกในชุมชนไม่ให้ตกเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีการทำงานที่ต่างกันไปตามสถานการณ์และบริบทของชุมชน

“กลุ่มเริ่มทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนที่มีสถิติการย้ายถิ่นของผู้คนไปทำงานจำนวนมากโดยเลือกทำงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเชิญชวนกำนันผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้านมาร่วมคุยกันด้วย เพราะคนกลุ่มนี้เข้าถึงชาวบ้านทุกครัวเรือน ถ้าคุยกันบ่อย ๆ ขึ้นก็น่าจะกระจายข้อมูลความรู้ให้ชาวบ้านได้ และถ้าขยายสู่แผนอบต.ได้ จะยิ่งประมาผลการทำงานที่ชัดเจน ทำงานได้ต่อเนื่อง”

จากการร่วมสังเกตกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน พบว่ากิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน จะดำเนินการร่วมกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด บ้านพักเด็กและครอบครัว จัดหางานจังหวัด โดยองค์กร หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ำมนุษย์ บริการต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงาน ข้อมูลสถิติการย้ายถิ่น สถานการณ์การค้ำมนุษย์โดยทั่วไป ส่วนกลุ่มผู้เสียหายจะนำเสนอประสบการณ์ชีวิตของตนเองในกระบวนการถูกแสวงหาประโยชน์ หลังจากนั้นจะเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ในชุมชน การนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ โดยให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นและนำเสนอเพื่อค้นหาแนวทางร่วมกัน

กิจกรรมการรณรงค์และป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน โดยกลุ่มผู้เสียหายเป็นแกนหลักในการดำเนินโครงการการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย มีกระบวนการคัดเลือกพื้นที่ในการทำงานจากการประชุมกลุ่มสมาชิก โดเนินการนำข้อมูลสถานการณ์ในชุมชนตัวเองมาประกอบการพิจารณา ข้อมูลที่สมาชิกให้ความสนใจมากเป็นพิเศษคือ สถิติการย้ายถิ่นไปทำงานทั้งในประเทศและต่างประเทศของสมาชิกในชุมชน บางครั้งเป็นการตั้งข้อสังเกตของสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่เพื่อส่งต่อข้อมูลมายังกลุ่ม เพื่อใช้ประกอบการคิด ตัดสินใจเลือกพื้นที่การทำงาน

สมาชิกกลุ่มหญิงสู้ในฐานะเจ้าของพื้นที่และเป็นตัวแทนกลุ่มในการดำเนินการในชุมชนตัวเอง เวทีรณรงค์ นำเสนอเป้าหมายการทำงานของกลุ่มหญิงสู้ชีวิตในชุมชนว่า

“ดิฉันได้เข้ามาร่วมกับกลุ่มหญิงสู้ชีวิต เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาในชุมชน เพื่อนำให้ความรู้กับคนในชุมชนที่ต้องการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศว่าจะไปยังยังถ้าถูกหลอกลวงแล้วเราจะไปพึ่งใครได้บ้าง เมื่อต้นปีนี้มีเพื่อนแรงงานของเราไปคัดกล้าสตรีเบอร์รี่ที่ประเทศโปแลนด์ ขนาดไปโดยผ่านกรมแรงงาน ยังประสบปัญหาไม่ได้

ค่าแรงตามสัญญาจ้าง เมื่อมูลนิธิผู้หญิงมีโครงการสนับสนุนกลุ่มหญิงผู้ชีวิตให้มีความเข้มแข็งสามารถเข้ามาร่วมทำงานในการป้องกันชุมชนจากการค้ามนุษย์ ดิฉันในฐานะแกนนำกลุ่มหญิงผู้ชีวิตจึงต้องการนำโครงการนี้มาที่ชุมชนของเรา เพื่อหวังให้ชุมชนของเราได้เข้าถึงความช่วยเหลือและป้องกันปัญหาในพื้นที่ของเราได้เอง”

ด้วยภาษา ท่าทาง คำพูด ความรู้สึก แม้จะไม่ได้เรียบเรียงเนื้อหาสาระในการนำเสนอเป็นลำดับ ขั้นตอนเช่นวิทยากรที่ถูกเชิญมาเข้าร่วม แต่ด้วยเนื้อหาจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายที่วิทยากรในฐานะผู้เสียหาย ตัวแทนของสมาชิกกลุ่มในบทบาทนำเปิดการอบรม ระบุเป้าหมายการอบรม และนำเสนอสถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์จากข้อมูลจริงของชีวิต

การนำเสนอในเวทีการอบรม เรื่องเล่าของผู้เสียหายที่นำเสนอด้วยผู้เป็นเจ้าของเรื่องราวจึงสร้างความสนใจให้กับผู้เข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ นำไปสู่การพูดคุยต่อหลังการอบรมเสนอเนื้อหาจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายที่วิทยากรซึ่งเป็นผู้เสียหายเลือกใช้เป็นจุดเน้นในการนำเสนอในการประชุมร่วมกับแกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เรื่องเล่าจากชีวิตของผู้เสียหายสามารถสร้างความสนใจให้แก่ผู้เข้าร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาสาสมัครประจำหมู่บ้านคนหนึ่ง ระบุว่า

“เข้าใจง่ายดีนะเรื่องที่เขาน่าจะ เขาเล่าเรื่องจริงในชีวิตเขา เราเลยพาลนึกถึงเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน บางคนไปทำงานนานแล้วยังไม่กลับเลย ไม่รู้จะไปตกทุกข์ได้เหมือนคนกลุ่มนี้หรือเปล่า”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์

“ข้อมูลที่ได้จากหลายหน่วยงานในวันนี้ทำให้อบต. ต้องไปคิดวางแผนการทำงานร่วมกับผู้นำในชุมชน ชุมชนเรามีการย้ายถิ่นไปทำงานกันทุกปี ไปแล้วก็กลับมาแต่เราไม่มีข้อมูลว่าใครมีปัญหา หรือเค้าอาจจะไม่อยากจะบอก กลุ่มมาแล้วประสบการณ์ทำให้เข้าใจชัดขึ้นหน่วยงานในจังหวัดน่าจะเข้ามาให้ข้อมูลอบต. บ่อย ๆ จะได้แจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้รู้หรือขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชนที่เข้าร่วม ระบุว่า

“เมื่อได้มาฟังประสบการณ์จริงของผู้เสียหาย ทำให้เข้าใจมากขึ้นว่าคนในชุมชนต้องมีข้อมูลการเดินทางไปทำงานให้มากขึ้น คำนุश्यเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เกิดขึ้นกับใครก็ได้ เรื่องราวที่นำมาเล่าในวันนี้ช่วยให้ชาวบ้านและผู้นำต้องมาคุยกันว่าเราจะมีส่วนช่วยลดความเสี่ยงให้ลูกหลานและชาวบ้านได้อย่างไร”

ผลการดำเนินการกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ในฐานะผู้เข้าร่วมและองค์กรร่วมจัด ให้ข้อมูลว่าองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นพื้นที่แรกที่กลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้ประสานการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อจัดโครงการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำมนุษย์ โดยสมาชิกในพื้นที่เป็นตัวหลักร่วมกับสมาชิกที่มาจากจังหวัดใกล้เคียงร่วมกันเป็นเจ้าภาพในการจัดงานด้วยตนเอง หลังจากที่ผ่านมาได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพูดในเวทีต่าง ๆ ที่จัดโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเท่านั้น สมาชิกกลุ่มในฐานะเจ้าของพื้นที่ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐในการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีกลุ่มเป็นเจ้าภาพ ครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมประมาณ 50 คน

การรณรงค์ครั้งต่อมาดำเนินการในอีกพื้นที่โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอีกครั้ง และถือเป็นครั้งแรกของพื้นที่นี้ที่มีการจัดประชุมเรื่องการค้ำมนุษย์โดยกลุ่มผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย เป็นผู้ดำเนินการ และมีส่วนในการนำเสนอข้อมูล หลังการประชุม พบว่า ได้สร้างความสนใจให้กับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่มาเข้าร่วม ผู้แทนหน่วยงานหลายส่วนอยู่ร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ตลอดช่วงเวลา การสัมภาษณ์ผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ระบุว่า

“ นับเป็นครั้งแรกที่มีการรณรงค์เพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ในพื้นที่ ก่อนหน้านี้ทางกระทรวงฯ จะไม่มีข้อมูลเลยว่ามีคนเดินทางไปทำงานต่างประเทศกันเป็นจำนวนมาก เพิ่งมาเก็บข้อมูลเดือนกรกฎาคมปีนี้ มีการย้ายถิ่นสูงถึง 1,600 คน ข้อมูลของผู้เสียหายก็เยอะ แต่การรวบรวมระดับหมู่บ้านยังไม่ครอบคลุม หากมีข้อมูลของแต่ละหมู่บ้านจะช่วยเหลือหรือป้องกันก็ชัดเจนขึ้น”

ข้อเสนอเพิ่มเติมจากสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า อาสาสมัครประจำหมู่บ้านคือกลุ่มคนที่สามารถกระจายข่าวสารได้มากที่สุดในหมู่บ้าน เพราะปัจจุบันได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ลงไปเยี่ยมทุกบ้านในชุมชนเพื่อจัดบริการในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ประจำของคนกลุ่มนี้อยู่แล้วแต่เดิม ดังนั้น หากต้องการเผยแพร่ข่าวสารไปยังสมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง อาสาสมัครประจำหมู่บ้านน่าจะเป็นอีกทางเลือกที่ไม่ควรมองข้าม

ขณะที่ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชน นำเสนอแนวทางการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน โดยช่วยกันค้นหาทั่วโลกในชุมชนที่มีอยู่ โดยนำเสนอบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการประสาน ส่งต่อข้อมูลข่าวสารมายังสมาชิกในชุมชน

“ อปต. จะรับต่อข้อมูลมาจากจัดหางานจังหวัดว่าแต่ละช่วงจะมีการรับสมัครคนไปทำงานต่างประเทศ ต้องการแรงงานแบบไหน จำนวนเท่าไร แล้วมาแจ้งให้ชาวบ้านได้รู้เขาจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนเพื่อประกอบการตัดสินใจ ไม่เดินตามคำชักจูง หรือผู้ใหญ่ไปประชุมที่อำเภอก็จะมาแจ้งกับอปต. ให้ประชาสัมพันธ์กับลูกบ้าน ทำงานร่วมกัน ส่งข้อมูลให้กัน พูดไปปากต่อปาก ชาวบ้านก็ไปบอกต่อ ๆ ใช้เวทีประชาคม ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายกระจายข่าว ”

การประสานการทำงานกับหน่วยงานระดับอำเภอ เพื่อให้การติดตามช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหา

“คนที่ต้องการไปเราก็ก็น่าไปห้ามเขา ไปแล้วมีปัญหาถ้ากลับมาจะมาคุยกับผู้ใหญ่บ้าน มีแนะนำให้แจ้งความดำเนินคดี ติดตามช่วยเหลือ หาแนวทางร่วมกันในตำบล ขอคำปรึกษาในระดับอำเภอเพื่อมาช่วยเหลือชาวบ้าน ”

การสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานภายนอกเพื่อตั้งกลุ่มอาชีพ สร้างอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในชุมชน การเสริมความรู้ ความเข้าใจ ทั้งโดยการอบรมในชุมชนหรือการส่งผู้แทนจากหมู่บ้านไปร่วมอบรมประเด็นที่เท่าทันสถานการณ์เพื่อนำมาขยายต่อในชุมชน

“การมีหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนการทำงานในระดับตำบลส่วนใหญ่จะเป็นการสนับสนุนให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ การดูแลลูกบ้าน หน้าที่เราทำทุกด้าน ทั้งเรื่องการศึกษา อาชีพ สุขภาพ เรื่องไฟเรื่องน้ำ ถนนหนทาง การอบรมให้ความรู้ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานในระดับอำเภอส่งวิทยากรมาให้ความรู้ในหมู่บ้าน หรือให้ส่งตัวแทนไปอบรม และจะมาสนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ช่วงหลังมีหลายโครงการ ถ้าเรามีเครือข่ายหน่วยงานก็จะช่วยลูกบ้านได้ในทุกเรื่อง ”

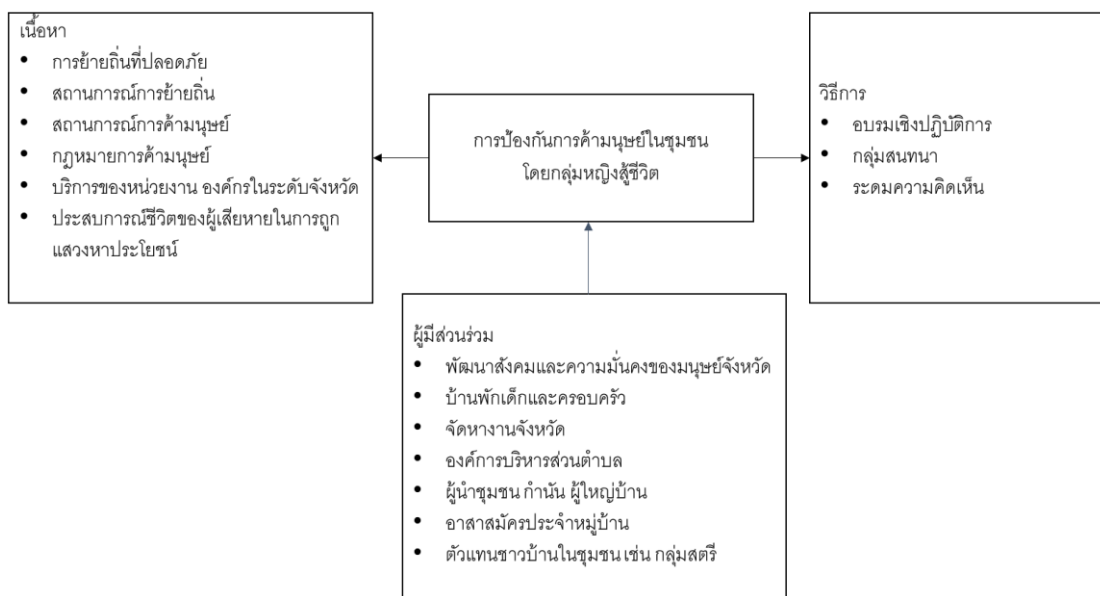
การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง

“เราจะมีประชาคมหมู่บ้านให้ชาวบ้านทุกคนเข้าร่วม ทำแผน 3 ปี และแผน 5 ปี วิธีการคือให้ชาวบ้านเสนอและขอประชาคมติจากความต้องการเร่งด่วน มาคุยกัน แล้วเสนอโดยผู้นำจะมารับฟังและร่วมกันจัดตามลำดับความต้องการหรือตามปัญหาเร่งด่วน แล้วบรรจุเข้าสู่แผนไปปฏิบัติได้ ประเด็นการค้ำนุชย์ก็เหมือนกัน เสนอเข้าแผนอบต. ได้เลย ตัดสินใจโดยชาวบ้านจะได้ปฏิบัติงานได้จริงในชุมชนแต่ ละที่”

ข้อเสนอเพิ่มเติมที่เกิดขึ้นจากกการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย การส่งผ่านความรู้ ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ เช่นที่กลุ่มกำลังทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น ผ่านระบบเสียงตามสายที่มีอยู่ในทุกชุมชนน่าจะเป็นอีกช่องทางที่สามารถเผยแพร่ข่าวสารได้อย่างต่อเนื่อง สมาชิกส่วนใหญ่มองว่า การให้ข้อมูลผ่านเสียงตามสายจะเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างทั่วถึง ผู้ทำหน้าที่สามารถเป็นคนในชุมชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมอบรมกับกลุ่ม หรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้นำไปเสนอต่อชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะนี้จะป้องกันการล่อลวงจากนายหน้าได้อีกทาง

การร่วมสังเกตการณ์ในกลุ่มเพื่อการรณรงค์และป้องกันการค้ำนุชย์ ในชุมชนที่ดำเนินการโดยผู้เสียหายจากการค้ำนุชย์ พบว่า ด้วยวิธีการระดมความคิดเห็นร่วมกับผู้เสียหายในการกำหนดพื้นที่การรณรงค์ การมอบหมายให้ประสาน ติดต่อ กำหนดบทบาทหน้าที่ สมาชิก รูปแบบการทำงาน โดยร่วมกับองค์กร หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการจัดประชุม การสรุปผลการประชุม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การนำเสนอสถานการณ์ปัญหา ร่วมกับชุมชน โดย พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่มีแกนนำกลุ่มในฐานะผู้เสียหายทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลักในการดำเนินการ บทบาทแกนนำกลุ่มในภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากนี้การทำหน้าที่ในการติดต่อ ประสานงาน วางแผนการทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ การนำเสนอผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ด้วยใจหทัย คือ กลไกในชุมชนที่คาดว่าจะทำงานร่วมกันในการป้องกันการค้ำนุชย์ให้ได้ผลควรเป็นอย่างไร ช่วยให้แกนนำในแต่ละพื้นที่ได้ร่วมคิด ออกแบบการทำงานร่วมกับเครือข่ายที่ตนเองคุ้นเคย ในฐานะที่เคยรับการช่วยเหลือ สามารถรับรู้และเข้าใจปัญหา อุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น การร่วมแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานในต่างพื้นที่ ช่วยให้กลุ่มได้ทบทวนและคัดเลือกสมาชิกกลุ่มในการช่วยเหลือในการคิด ดำเนินการร่วม กระบวนการดังกล่าวกลายเป็นบทเรียนการทำงานรณรงค์สำหรับพื้นที่ต่าง ๆ ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มก็นำไปสู่การปรับใช้ในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

กิจกรรมรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำนุชย์ในชุมชนของกลุ่มหญิงสู้ชีวิต สรุปได้ดังภาพ

ภาพที่ 3 กิจกรรมรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนของกลุ่มหญิงผู้ชีวิต

กลุ่มหญิงผู้ชีวิตได้ปรับปรุงแบบการรณรงค์ป้องกันการค้ำมนุษย์สู่การ แสดงละครสะท้อนปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชน ด้วยกิจกรรมละครสะท้อนปัญหาการค้ำมนุษย์ ที่สามารถขยายไปสู่การรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจสำหรับเด็ก เยาวชนในโรงเรียน โดยกลุ่มจะ ร่วมกันกำหนดเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อสารกับคนกลุ่มต่าง ๆ กำหนดบทบาทตัวเอง เพื่อนสมาชิกในทีม แสดง และกำหนดบทละครที่ต้องการสะท้อนเนื้อหา โดยพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายที่ เป็นผู้เข้าร่วม

“ได้เข้าร่วมการรณรงค์ต่อต้านการค้ำมนุษย์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดที่ พมจ. เป็นเจ้าภาพ เค้าเชิญเราไปร่วมด้วย ตอนนั้นใช้การแสดงละครเป็นสื่อบอกเล่า เรื่องราวการตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ คนสนใจมาก ซ้อมบทกันสด ๆ ไม่นานก็แสดง จริงเลย”

สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาครัฐในกิจกรรมการ ต่อต้านการค้ำมนุษย์ที่จัดขึ้นในระดับจังหวัด นำเสนอรูปแบบการทำงานที่ตนเองเคยเข้าร่วม จากนั้น สมาชิกได้เสนอว่า กลุ่มน่าจะเชิญวิทยากรที่มีความรู้มาอบรมสมาชิกเพื่อการ เล่นละครเป็นเครื่องมือ สำหรับการ ทำงานรณรงค์ในชุมชน หลังจากนั้นกลุ่มได้ประชุมสมาชิกและกำหนดให้ การอบรม การแสดงละคร และการพูดในที่สาธารณะเป็นหัวข้อหลักในกิจกรรมการประชุมสมาชิก โดยเชิญวิทยากร จากกลุ่มก๊อปปี้ (กลุ่มละครชุมชน ก่อตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสื่อระดับย่อย) มาอบรมทักษะการแสดงละคร กิจกรรมครั้งนั้น ช่วยให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในการสื่อสารในที่

สาธารณะมากขึ้น การอบรมทักษะละครแม้จะใช้เวลาไม่นาน แต่พบว่า สมาชิกได้เรียนรู้ทักษะพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การเตรียมสมาธิ การเตรียมร่างกาย การฝึกออกเสียง การสร้างเรื่อง(บทละคร) การเข้าฉาก รวมทั้งเทคนิคการใช้ละครเป็นสื่อเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในการทำงานรณรงค์ในชุมชนของกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิตคนหนึ่งที่ไม่เคยมีโอกาสนิเวทีการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชนเพราะไม่กล้านำเสนอเรื่องราวของตัวเอง ระบุว่า

“ ที่ผ่านมามีไม่กล้าบอกใครว่าเราเคยไปต่างประเทศมา ไม่กล้าให้ใครรู้เลยแม้แต่สามี แต่เมื่อได้มาอบรมละครในครั้งนี้ทำให้เราต้องแสดงออกเพราะเขาให้มาลูกมาเล่นบทต่าง ๆ ทำให้เรามีความมั่นใจว่าสามารถแสดงได้ ต่อจากนี้คิดว่าจะไปร่วมแสดงในทุกเวที”

สมาชิกอีกคนที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเสริมทักษะการแสดงละคร เมื่อได้ทดลองเล่นละครร่วมกับเพื่อนสมาชิกและในช่วงการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม กล่าวว่า

“ ร่วมเล่นด้วยกันอย่างผ่อนคลายและสนุก ไม่กังวลเรื่องท่วงท่า ให้แต่ละคนพูดภาษาถิ่นที่คุ้นเคย แบ่งกลุ่มกันเสนอตัวละคร กำหนดเรื่องกันเอง ตามที่เราพบเห็นมาจริง บางเรื่องที่เราไม่กล้าพูดในเวทีเพราะอาจไปกระทบเจ้าหน้าที่ที่มาาร่วมด้วย เล่นละครนี้พูดได้เยอะ”

2.2.2 กิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์กับนักเรียนในสถานศึกษา

โครงการรณรงค์เพื่อการย้ายที่ปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นโครงการที่กลุ่มหญิงผู้ชีวิตนำประสบการณ์จากการทำงานในโครงการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชน ยื่นขอทุนการสนับสนุนการทำงานจากกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พื้นที่การรณรงค์ในโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่การรณรงค์ในโรงเรียนประจำอำเภอที่ผ่านมา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มระบุว่า พื้นที่การทำงานในโรงเรียน ประกอบด้วยจังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดศรีสะเกษ รวม 71 โรงเรียน โดยเป็นโรงเรียนประจำอำเภอในจังหวัดหนองบัวลำภู 6 โรงเรียน จังหวัดอุดรธานี 20 โรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี 25 โรงเรียน และจังหวัดศรีสะเกษ 20 โรงเรียน และกำลังเตรียมการในการรณรงค์ในโรงเรียนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อีก 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดหนองคาย 9 อำเภอ บึงกาฬ 8 อำเภอ ขอนแก่น 27 อำเภอ สุรินทร์ 17 อำเภอ และ บุรีรัมย์ 23 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 84 อำเภอ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มหญิงสู้ชีวิต

“นักเรียนขยายผลได้ดี และเป็นกลุ่มเสียงที่ยังไม่เข้าสู่ปัญหา เราได้รับข้อมูลจากครูที่เห็นการทำงานของกลุ่มเรา และชวนเข้าไปให้ข้อมูลกับนักเรียนในโรงเรียน การทำงานกับกลุ่มนี้จะช่วยลดผู้ที่จะถูกชักจูงได้ง่าย เราเลือกโรงเรียนประจำอำเภอในจังหวัดที่มีสถิติการย้ายถิ่นสูง โดยประสานการทำงานกับจัดหางานจังหวัดเพื่อตรวจสอบข้อมูล เราพบว่าโรงเรียนประจำอำเภอจะมีผู้เรียนมาจากตำบลต่าง ๆ หากเราทำงานหลายพื้นที่ก็จะกระจายการรับรู้ไปยังชุมชนพื้นที่ต่าง ๆ ได้มากขึ้น”

กลุ่มหญิงสู้ชีวิตเข้าไปเป็นผู้จัดกิจกรรมการรณรงค์โดยการแสดงละครให้นักเรียนในโรงเรียน โดยให้เหตุผลว่านักเรียนในโรงเรียนก็เป็นอีกกลุ่มเป้าหมายที่มีภาวะเสี่ยงที่ต้องการข้อมูลเรื่องการค้ามนุษย์ด้วยเช่นกัน พื้นที่การรณรงค์เพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ของกลุ่มหญิงสู้ชีวิตจึงเริ่มขยายการทำงานสู่โรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก เยาวชนในพื้นที่ห่างไกลที่คาดว่าจะเป็กลุ่มเสี่ยงจากการห่างไกลข้อมูลข่าวสาร

สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง เสนอตัวเป็นผู้แทนกลุ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลกับนักเรียนรุ่นน้องที่กำลังจะจบการศึกษา และมีแนวโน้มต้องการเดินทางไปทำงานต่างถิ่น เมื่อครั้งการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยที่จัดขึ้นในโรงเรียนที่ตนเองเคยศึกษา

“ลัวลีน้อง ๆ ทุกคน พี่เป็นคนหนึ่งที่เคยเรียนที่นี่ และเคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ แม้ตอนนี้จะเดินทางกลับมาอยู่ในหมู่บ้านของเรา แต่วันนี้พี่จะเล่าเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นกับตัวเอง เป็นข้อผิดพลาดที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อน้อง ๆ และคุณครูได้เตรียมพร้อมสำหรับตัวเองและคนในชุมชน ”

การทำงานรณรงค์ของกลุ่มจึงขยายพื้นที่การทำงานจากพื้นที่ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล เข้าสู่การทำงานในโรงเรียนกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนและครูในโรงเรียน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนท่านหนึ่ง ระบุว่า

“การนำเสนอสถานการณ์การค้ามนุษย์ของผู้เสียหายทำให้เริ่มเห็นภัยใกล้ตัวนักเรียนของเรา โรงเรียนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ การเข้ามาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมให้

“ความรู้กับครูและนักเรียนจะช่วยให้เรารู้แหล่งข้อมูลและติดต่อกันมากขึ้น โรงเรียนจะนำไปวางแผนการทำงาน ครูน่าจะช่วยได้มาก”

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า นักเรียนให้ความสนใจและสนุกกับกิจกรรมที่จัด โดยเฉพาะการแสดงละครจากผู้เสียหายที่ทำให้เข้าใจสถานการณ์การค้ามนุษย์ได้ชัดเจนขึ้น และรับรู้ว่าเป็นภัยที่สามารถเกิดกับตนเองได้ ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ มีประโยชน์และสามารถนำไปบอกต่อกับเพื่อน ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมและคนในชุมชนได้

“กิจกรรมสนุก ได้ความรู้เกี่ยวกับภัยใกล้ตัว ได้ร่วมกับเพื่อน ๆ นำเสนอสถานการณ์การค้า ย้ายถิ่นในชุมชน จะนำไปบอกต่อเพื่อน ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวันนี้”

“อ่านหนังสือชีวิตจริงของผู้เสียหายและได้มาฟังพี่ ๆ เล่าประสบการณ์ชีวิต รู้สึกสงสารและไม่อยากให้เกิดกับใครอีก พี่ ๆ แสดงละครเก่ง สนุกและเข้าใจง่าย น่าจะทำกิจกรรมแบบนี้บ่อย ๆ ไปจัดกับโรงเรียนอื่น ๆ ด้วยเพื่อให้รู้ข้อมูลกันมากขึ้น”

“รู้มากขึ้นว่าเมื่อมีปัญหาต้องแจ้งที่ไหน หน่วยงานอะไรทำหน้าที่ช่วยเราได้บ้าง เมื่อจะไปทำงานต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง และภัยจากการค้ามนุษย์ที่อาจจะเกิดขึ้นกับเรา และเราน่าจะช่วยกันป้องกันได้”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูที่เข้าร่วมในกิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ พบว่า การรับรู้สถานการณ์ชีวิตของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ทำให้ครูเริ่มตระหนักในบทบาท หน้าที่ของตนเองและโรงเรียนในการทำหน้าที่เพื่อลดความเสี่ยงของนักเรียนในการเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์

“ในโรงเรียนไม่เคยคุยกันเรื่องนี้ เคยเห็นในข่าว วันนี้กลุ่มผู้หญิงมาเล่าประสบการณ์จริง ดูเป็นเรื่องใกล้ตัว และคิดว่าเป็นหน้าที่ครูต้องช่วยกันเฝ้าระวังนักเรียนในโรงเรียน เพราะครูใกล้ชิดเด็กมากที่สุด”

การนำเสนอประเด็นเนื้อหาที่นักเรียนในโรงเรียนควรได้เรียนรู้ เช่น การตระหนักในคุณค่าตัวเอง การป้องกัน เฝ้าระวังตัวเอง การมีความรู้เรื่องสิทธิ หน้าที่ การเอาตัวรอด การรู้เท่าทันสื่อ รวมทั้งการมีข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การช่วยเหลือ โดยครูเสนอให้สอดแทรกสาระเนื้อหาในการเรียนการสอนในห้องเรียน

“การสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าตัวเอง ป้องกันตัวเอง เมื่อเขามีความรู้ก็จะเริ่มป้องกันตัวเอง การเอาตัวรอด การรู้เท่าทันสื่อ การมี ข้อมูล หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ สอดแทรกในเนื้อหาในชั้นเรียนได้ ”

“เด็กต้องมีความรู้ ทักษะในการเอาตัวรอดในสังคมที่เปลี่ยนแปลง มีภูมิคุ้มกันในการรู้เท่าทันสื่อที่มาเร็ว เข้าถึงเด็กเร็ว ”

“ไม่มีบทสรุปสำเร็จรูปว่าใครจะเจอแบบไหน เสี่ยงแค่ไหน และจะรอดพ้นจากภัยอันตรายได้ ถ้านำเรื่องการค้ามนุษย์มาบรรจุในหลักสูตรมัธยมศึกษา น่าจะเป็นกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาสอดแทรกในการเรียนการสอนในห้องเรียน อาจเปิดเป็นวิชาแยกออกมาหรือสอดแทรกในทุกวิชาที่กำหนดในแผนการสอน ถ้าออกจากต้นสังกัดคือสพฐ. จะทำได้ทั่วถึง เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ น่าจะขยายในระดับประเทศเลย”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขณะเดียวกัน พบว่า มีข้อเสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริมทักษะ ที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน แต่ละชุมชนที่จะสามารถเป็นผู้กำหนดรูปแบบ กิจกรรมกระบวนการจัดตามความเหมาะสม โดยโรงเรียนสามารถทำงานร่วมกับชุมชนโดยมีครูเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ การบูรณาการหน่วยการเรียนการสอนแบบองค์รวมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

“ กำหนดวิชาสำหรับเด็กเป็นวิชาเพิ่มเติมเพิ่มเติม หรือแตกออกเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริมทักษะ แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน แต่ละชุมชน เพราะสถานการณ์จะไม่เหมือนกัน ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน ”

“ จัดหน่วยการเรียนรู้บูรณาการการเรียนรู้อย่างองค์รวม ไม่ต้องเพิ่มรายวิชา แต่เพิ่มในหน่วยการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้โรงเรียนมีอิสระขณะเดียวกันก็สามารถปรับเนื้อหาการ

เรียนรู้ได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความสะดวก ช่วยเหลือนักเรียน ไม่ได้เป็นผู้สอน คอยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน ไม่สอนด้วยเนื้อหาที่ครูกำหนด เด็กจะทำหน้าที่แสวงหาประเด็นที่ตนเองสนใจที่แต่ละคนจะไม่เหมือนกัน มีโครงการมานำเสนอในห้องเรียนรวม ทุกสายชั้นปีจะมาเรียนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ประเมินผลร่วมกัน แบบนี้เรียนสนุก ทุกสาระวิชาจะมาร่วมกันคิดการเรียนการสอนจะสัมพันธ์กับชีวิต”

อีกหนึ่งประเด็นที่ครูให้ความสนใจและร่วมกันนำเสนอ คือ ระดับการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับนักเรียนในประเด็นการคำนึงถึง พบว่า มีข้อเสนอให้จัดได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ด้วยเหตุผลการลดภาวะเสี่ยงหากเด็กไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาที่สูงขึ้นได้ ขณะที่บางส่วนเสนอว่า นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาคือกลุ่มเสี่ยงเพราะกำลังจะออกสู่สังคม ทั้งนี้ ส่วนใหญ่มองว่า โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนประเด็นการคำนึงถึงโดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาไปจนถึงมัธยมศึกษา โดยเนื้อหาสาระอาจต่างกัน นักเรียนจึงควรเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อจะได้มีทักษะชีวิตในการป้องกันตนเองไม่ให้เข้าสู่ภาวะเสี่ยงต่าง ๆ

“เด็กมัธยมต้องรู้เพราะหลังจากนี้จะออกสู่สังคม หลายคนไปทำงาน วิทยาลัยจะออกสู่สังคมแล้ว หลักสูตรในโรงเรียนก็ไม่มีเรื่องนี้ เด็กขาดทักษะชีวิต เรียนอย่างเดียว แยกขาดจากชีวิตจริง ประสบการณ์น้อย”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“น่าจะจัดตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เพราะเด็กหลายคนที่อาจไม่สามารถเข้าเรียนต่อได้ จะถูกแสวงหาประโยชน์และหลอกลวงได้ง่าย ยิ่งออกจากโรงเรียนเร็วยิ่งเสี่ยง การเริ่มที่ต้นทางคือปลูกฝังตั้งแต่ชั้นประถม เพราะทุกวันนี้โลกเปลี่ยนเร็ว เทคโนโลยีเข้ามา ครูต้องคิดให้ครอบคลุม การเริ่มในระดับประถมศึกษาต่อยอดมาถึงมัธยม เด็กจะได้มีทักษะชีวิต”

“น่าจะเริ่มตั้งแต่ม.1 เพราะเพิ่งจบป.6 เป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จะโตเร็ว ร่างกายเริ่มเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะเด็กผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงเรื่องเพศ รักสวยรักงาม บางรายมีปัญหาเศรษฐกิจ ผู้ปกครองก็มีส่วน อาจสนับสนุนให้เข้าสู่วงการไปทำงานที่ไม่เหมาะสม ด้วยฐานะเศรษฐกิจครอบครัวอาจเป็นตัวแรงผลักดันให้ต้องเข้าสู่การทำงานเร็ว”

สำหรับวิธีการในการจัดการเรียนนั้น ครูให้ความเห็นว่า บทบาทครูมีความสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ โดยเสนอให้จัดการเรียนเป็นกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกัน ครูต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ โดยปรับบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้

“ครูจะสอนอย่างเดียวไม่ได้ คำว่าสอนจะหมายถึงความรู้ แต่ครูจะต้องทำหน้าที่เสริมความรู้ที่มีการปฏิบัติ เพราะความรู้แบบนี้จะเป็นความรู้ที่ฝังให้เด็กคิดได้อย่างยั่งยืน เด็กจะต้องมีความรู้ประเภทนี้ให้มาก ทำได้ก็ด้วยการมีกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ เรียนกันเป็นกลุ่ม มีการพูดคุย เสวนากัน แลกเปลี่ยนกัน เดิมเราเรียกว่ามานั่งโล (โลเหล) กันนั้นแหละ โลนี้ทุกคนจะเท่าเทียมกันในฐานะผู้ร่วมพูดคุย ไม่มีใครรู้มากกว่าใคร มาเสนอให้กันฟัง ความรู้ระหว่างเด็ก ผู้ใหญ่ นำเรื่องใกล้ตัวมาคุยกัน วิพากษ์ วิจารณ์กันได้”

“เด็กต้องมีความรู้และทักษะในการเฝ้าระวังภัยให้กับตัวเอง ซึ่งต้องคุยกัน ไม่ใช่อ่านหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องได้ร่วมฝึก ร่วมปฏิบัติ ร่วมแสดงความคิดเห็น บรรยากาศการเรียนรู้นี้ครูต้องจัดให้มีในโรงเรียน ครูต้องปรับบทบาทตัวเองจากสอนความรู้ มาร่วมกับนักเรียน ไม่มีผิดถูก แต่คิดได้ต่าง ๆ กัน เรียนเป็นกลุ่มจะช่วยได้มาก ครูต้องเป็นแบบอย่างให้เขาด้วย”

กลุ่มครูได้เสนอการทำงานร่วมกับชุมชน โดยการวางแผนการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ในฐานะที่เป็นกลไกรัฐที่มีงบประมาณ และเป็นกลไกที่ใกล้ชิดประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่รวมทั้งเด็กนักเรียน บทบาทการทำงานของโรงเรียนและชุมชนโดยการเสริมความรู้ ดำเนินการผ่านครู นักเรียนเป็นแนวทางการทำงานที่กลุ่มครูนำเสนอว่ามีความเป็นไปได้ในการทำงานป้องกัน เฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์

“โรงเรียนต้องทำงานร่วมกับท้องถิ่นเพื่อวางแผนร่วมกัน โดยเฉพาะอบต. เขามีงบประมาณและดูแลคนทั้งตำบล ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด ถ้าทำงานร่วมกันได้ประโยชน์จะเยอะมาก ไปในหมู่บ้านเข้าถึงคนทุกคน โรงเรียนเสริมความรู้ให้เด็กในโรงเรียนและกระจายข่าวไปยังชุมชน ร่วมกันได้หลายแบบ เดิมก็ร่วมกันอยู่แล้ว อบรมกับโรงเรียนเสริมงานกัน”

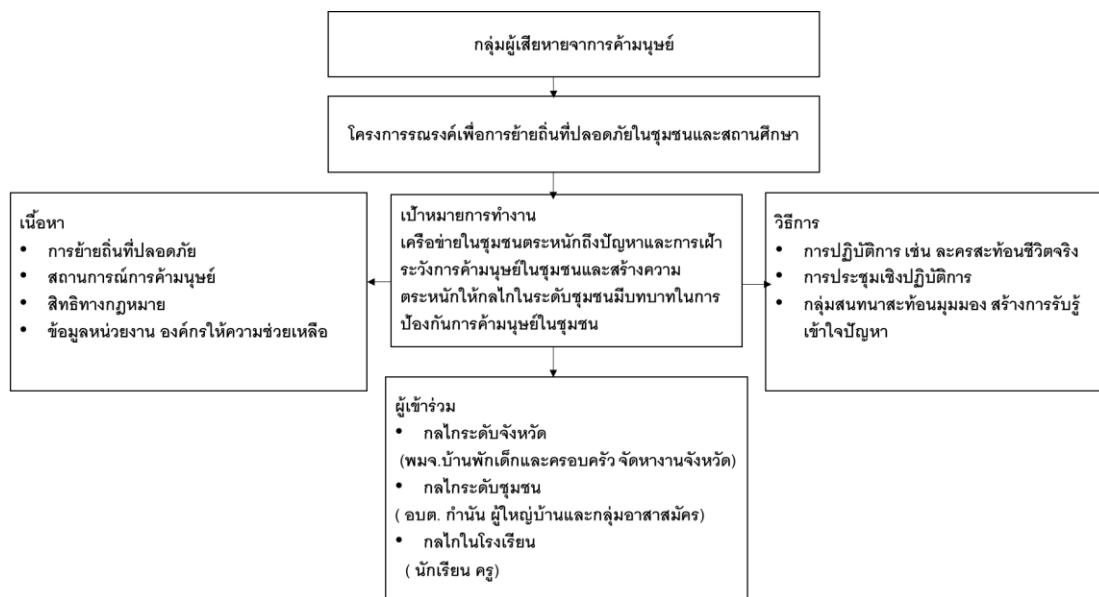
กล่าวได้ว่า กิจกรรมรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน และสถานศึกษาที่มีการดำเนินการโดยกลุ่มหญิงผู้ชีวิตโดยระบุเป้าหมายการทำงานเพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหาและการเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ในชุมชนโดยการนำเสนอสถานการณ์ชีวิตในฐานะผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ และการสร้างความตระหนักให้กลไกในชุมชนมีบทบาทในการป้องกันการค้ามนุษย์นั้น จากการศึกษา พบว่า กลุ่มหญิงผู้ชีวิตได้มีการดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. หน่วยงานในระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด สำนักงานจัดหางานจังหวัด ทั้งนี้ 3 หน่วยงานดังกล่าวเป็นกลไกส่วนปฏิบัติในระดับจังหวัด มีหน้าที่รับผิดชอบการป้องกันการค้ามนุษย์ภายใต้นโยบายของรัฐบาล

2. หน่วยงานในระดับชุมชน /ตำบล ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ในฐานะกลไกหลักในชุมชน/หมู่บ้าน ทั้งนี้อาจไม่ได้รับมอบหมายโดยตรงให้ทำหน้าที่ในการป้องกันการการค้ามนุษย์ กลไกเหล่านี้อยู่ใกล้ชิดผู้คนมากที่สุด มีความหลากหลายในกิจกรรมที่มีการดำเนินการ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่

3. กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มทุนในชุมชน พบว่า มีการทำงานร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบผู้คน สถาบันทางสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ กลุ่มเด็กและเยาวชนในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอ ในพื้นที่เสี่ยงที่มีสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานนอกฤดูการเก็บเกี่ยว กลุ่มสตรี แม่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มครูในโรงเรียน

กลไกร่วมเรียนรู้เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา จากการทำงานของกลุ่มหญิงผู้ชีวิตร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับชุมชน ดังภาพ

ภาพที่ 4 กลไกร่วมเรียนรู้เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ามนุษย์
ในชุมชนและสถานศึกษา

กลุ่มหญิงผู้ชีวิตร่วมกับภาคีเครือข่าย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลไกระดับจังหวัด ได้แก่ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ บ้านพักเด็กและครอบครัว และจัดหางานจังหวัด 2) กลไกระดับชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ และ 3) กลไกในระบบโรงเรียน ได้แก่ ครูและนักเรียน โดยมีเป้าหมายการทำงานเพื่อให้เครือข่ายข้างต้นที่ทำงานร่วมกันได้ตระหนักถึงปัญหาและเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ในชุมชนและสร้างความตระหนักให้กลไกที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชน โดยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การระดมสมอง และการปฏิบัติการร่วมในการแสวงหาแนวทางในการป้องกัน เฝ้าระวังเด็ก เยาวชน สมาชิกในชุมชนกลุ่มเสี่ยงไม่ให้เกิดเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ โดยมีเนื้อหาในการเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย สถานการณ์การค้ามนุษย์ สถานการณ์การค้ามนุษย์ สิทธิทางกฎหมาย กฎหมายการค้ามนุษย์ กฎหมายแรงงาน รวมทั้งข้อมูลบริการ ทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ผลจากการเสริมพลังอำนาจในกลุ่มของผู้เสียหายจากกิจกรรมการช่วยเหลือผู้เสียหายและการทำงานป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา พบว่า

เมื่อสมาชิกกลุ่มหญิงผู้ชีวิตได้ร่วมในกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในกิจกรรมกลุ่ม พบปะ เยียวยา กิจกรรมการทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย กิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยทั้งในชุมชนและสถานศึกษาร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับต่าง ๆ สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไป สมาชิกทั่วไปที่เข้าร่วมในการประชุมสมาชิกเป็นครั้งคราวไม่ได้มี

บทบาทหลักในการทำงาน ขณะที่ผู้ประสานงานจะทำหน้าที่หลักในการประสานแกนนำในภูมิภาคต่าง ๆ ที่จะทำหน้าที่ส่งต่อข้อมูลไปยังสมาชิกที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ การรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชนและสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะกลุ่มต้องมาร่วมกันวางแผนการทำงาน การเตรียมการดำเนินการ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่กัน ช่วงเวลาการรณรงค์มักใช้เวลาที่ต่อเนื่องหลายวัน โดยมักจะกำหนดในช่วงเวลาที่สมาชิกจะสามารถเข้าร่วมได้ตรงกันมากที่สุด เช่น ช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา ทำสวน การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ซึ่งเกิดขึ้นต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยตลอดช่วงเวลา 2 ปีที่ผ่านมา พบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสมาชิกกลุ่มกับประสบการณ์การทำงานในกลุ่มในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย และกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ ดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

กิจกรรมที่ทำให้ผู้เสียหายได้มาพบปะให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ผนวกกับข้อมูล (เนื้อหา) ที่ได้รับ ทำให้เรียนรู้ เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นว่าสิ่งที่เขาประสบไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของแต่ละคน หากแต่เป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม การเปลี่ยนสถานะจากผู้ประสบปัญหาเป็นผู้ร่วมปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายคนอื่น ๆ โดยการนำประสบการณ์ชีวิตของตนเองที่เคยสร้างความเจ็บปวดและอับอาย สู่การเปิดเผยอย่างเต็มใจเพื่อเป็นข้อมูลให้สมาชิกอื่น ๆ ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงต่าง ๆ ได้รับรู้ เข้าใจและตระหนักในความสำคัญของปัญหา และมีแนวทางในการเฝ้าระวังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนเอง

3.1.1 การเรียนรู้และเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกลุ่มเพื่อนสมาชิกที่มีหัวอกเดียวกัน เมื่อเริ่มพูดคุยถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิต ในบรรยากาศที่ปลอดภัยจากอคติ ปราศจากการตัดสินในทางเลือกของสมาชิกแต่ละคนว่าถูกหรือผิด ผู้เสียหายที่เข้าร่วมได้เรียนรู้ว่าปัญหาที่ตัวเองประสบไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นกับตนเองเพียงลำพัง แต่เกิดขึ้นได้กับคนอื่น ๆ ในสังคมอีกหลายคน และสิ่งที่เคยเกิดขึ้นกับตนเองนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่น่าอาย แต่เป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและโอกาสในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้คนในสังคม ประกอบกับการได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร เช่น รื่องกฎหมายและสิทธิด้านต่าง ๆ ที่ตนพึงได้รับในฐานะผู้เสียหาย การรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และทำให้เข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นอย่างเป็นจริง สภาพที่เคยต้องทุกข์และไร้ทางออก ทางเลือกในชีวิตจากสภาพปัญหาที่เผชิญ สู่การแลกเปลี่ยนด้วยการมองเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นสถานการณ์ร่วมที่อาจเกิดขึ้นได้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมด้วยเช่นกัน

กิจกรรมกลุ่มสนทนา แลกเปลี่ยนด้วยความสัมพันธ์แบบเพื่อนที่มีสถานะภาพที่เท่าเทียม ทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสคิด วิพากษ์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้น จนเกิดการ

เปลี่ยนแปลงความคิด ผู้เสียหายจะเริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่และเชื่อว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้

กิจกรรมประชุมกลุ่มสมาชิก กลายเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก การติดตามสถานการณ์การย้ายถิ่นในพื้นที่ การติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่ม วิธีการที่ดำเนินการ คือ การประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์และผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่

กิจกรรมอบรมเสริมทักษะการทำงาน เป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในฐานะคนทำงาน ผู้เสียหายได้มีโอกาสในการร่วมประเมินปัญหา ความต้องการของผู้เสียหายคนอื่น ๆ รวมทั้งการสรรหา ปรับใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนและนอกชุมชน การให้ข้อมูลรูปแบบการให้บริการต่าง ๆ การให้การปรึกษา การประสาน ติดต่อหน่วยงานในพื้นที่เพื่อส่งผู้เสียหายเข้ารับการอบรมทักษะตามความสนใจ การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เงินค่าเดินทาง วัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมเยียวยาจิตใจและการเตรียมความพร้อมในการดำเนินคดีสำหรับผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ และมีปัญหาด้านคดีความ และปัญหาอื่น ๆ

กิจกรรมการดูงานทำให้สมาชิกได้ร่วมพูดคุยกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการทำงานที่หลากหลาย สามารถเสริมเติมความรู้ เทคนิคและวิธีคิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับกลุ่มประเด็นที่มีการพูดคุยและค้นหาทางออกร่วมกันด้วยการพิจารณาบนฐานความเป็นจริงจากสถานการณ์ในชีวิตของสมาชิกแต่ละคน

กิจกรรมการผลิตสื่อที่พัฒนาขึ้นเพื่อการทำงานของกลุ่มมีความหลากหลาย โดยการพัฒนาขึ้นมาจากการใช้ฐานข้อมูลจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายกลุ่มต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาในรูปแบบที่แตกต่างกัน ประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายกลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างสื่อการศึกษาเพื่อการทำงานป้องกันการค้ามนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ

3.1.2 การรับรู้และตระหนักในคุณค่าของตัวเอง

เมื่อได้รับรู้ว่าประสบการณ์ในชีวิตของตนเองที่ต้องการลืมนสามารถช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่น ๆ กิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษาเป็นการทำงานโดยการนำประสบการณ์ชีวิตของตนเองในฐานะผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายเพื่อให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ เข้าใจและตระหนักในสถานการณ์ปัญหา เป็นการทำงานที่ผู้เสียหายรับรู้และตระหนักในภัยที่อาจเกิดขึ้นกับผู้อื่น ๆ ร่วมสังคม นำมาสู่เป้าหมายการทำงานเพื่อการเฝ้าระวังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงจากปัญหาที่ตนเคยเผชิญ

“ต้องการให้คนเข้าใจเมื่อไปบรรยายในที่ต่าง ๆ ไปที่ไหนก็เอาแผ่นพับติดตัวไปด้วย ไม่ได้ห้ามถ้าจะไป แต่จะมีข้อมูลติดตัวไปด้วย”

รูปแบบและวิธีการช่วยเหลือที่คำนึงปัญหาและความต้องการของผู้อื่นเป็นหลักและพร้อมจะปรับการทำงานให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายเกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่ ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

“ไปพบเพื่อน พบที่ทุ่งนา ไปในที่ที่ไคว้นัด ไคว้สบายใจ ไปรับฟังว่าเขาต้องการอย่างไร”

ประสบการณ์ชีวิตของตนเองที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น กับการเปลี่ยนแปลงมุมมองในการมองปัญหา แม้จะยังแก้ไม่ได้ แต่เมื่อรับรู้ว่ามีคนอื่น ๆ ที่เผชิญปัญหาแบบเดียวกัน ทำให้เกิดมุมมองใหม่

“คิดถึงตัวเองโดดเดี่ยวในระหว่างดำเนินคดี คิดถึงคนอื่น ไม่ต้องการให้คนอื่นต้องเผชิญปัญหาแบบเดียวกับที่เคยเจอ”

“ไปเป็นวิทยกรให้ความรู้แก่คนอื่นในบ้านพักเด็ก ถ้ามลกว่าจะให้แม่ไปให้ความรู้เพื่อคนอื่นจะได้ไม่ต้องเจอปัญหาเหมือนที่แม่เคยมีประสบการณ์”

การรับรู้ตัวตนแบบใหม่ของผู้เสียหายเพื่อคนในชุมชนผ่านกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา บทบาทผู้เสียหายในการทำงานเพื่อประสานกับหน่วยงานในพื้นที่เพื่อการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยทั้งในชุมชนของตนเองและชุมชนของเพื่อนสมาชิก กลุ่มได้มีบทบาทร่วมกันเป็นอาสาสมัครทำงานในพื้นที่ตามความถนัดและสนใจ โดยการตัดสินใจเลือกด้วยตัวเอง จากการร่วมกันประเมินความพร้อมของตัวเองในการทำงานในแต่ละพื้นที่ การจัดสรร แบ่งบทบาทการทำงานภายในกลุ่มการทำงานที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อส่งข้อมูล ข่าวสารแก่ผู้คนในชุมชนกลุ่มต่างๆ ที่อาจตกในภาวะเสี่ยงและประสบปัญหาในอนาคตได้รับรู้ เข้าใจและตระหนักในสถานการณ์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

กระบวนการทำงานที่ต้องสัมพันธ์กับผู้คนในหลายระดับ ทั้งในโรงเรียน ชุมชนและในสังคม ทำให้ผู้เสียหายเริ่มรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเองที่สามารถนำเสนอรูปแบบ แนวทางการทำงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาที่สนองความต้องการของเพื่อนสมาชิกผู้เสียหาย ขณะเดียวกันประสบการณ์ชีวิตของตนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นปัญหาที่อยากจะหาทางแก้ ที่สามารถสร้างประโยชน์สู่ผู้คนในชุมชน ประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายกลายเป็นเครื่องมือการเข้าถึงปัญหาและคือเครื่องมือในการทำงานเพื่อการป้องกัน ฝึกระวังและสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกในชุมชนของตัวเอง

3.1.3 การเริ่มตั้งคำถามจากประเด็นปัญหาร่วมของผู้เสียหาย

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มบางราย ระบุว่า “เราต่างคือผู้ถูกแสวงหาประโยชน์” และจะพยายามต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้เพื่อนผู้เสียหายในกลุ่มและผู้เสียหายคนอื่น ๆ ในสังคม ที่เข้าไม่ถึงสิทธิและบริการต่าง ๆ ได้เข้าถึงความยุติธรรม

จากปัญหาส่วนตัวสู่การมองประเด็นปัญหาที่ผู้เสียหายเผชิญร่วมกันในฐานะผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ การสนับสนุนกันในกลุ่มด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในฐานะผู้เสียหาย ทำให้สมาชิกสามารถก้าวผ่านพ้นช่วงเวลาที่น่าเศร้าในชีวิตโดยกระบวนการในกลุ่ม และกลายเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนของเพื่อนร่วมทุกข์ ที่สามารถคลี่คลายได้ โดยมีเพื่อนที่ร่วมรับฟังอย่างเข้าใจ

“เข้ากลุ่มบ่อย ๆ แต่มาในช่วงหลังไม่ได้เข้าเพราะต้องทำงาน ไม่เคยรู้ว่ามียุทธวิธีแบบนี้ จะมีการให้คำแนะนำเรื่องอาชีพ เงินทุนในฐานะผู้เสียหาย มาแต่ละครั้งคิดว่าตัวเองดีขึ้น บรรยากาศไม่เครียด มาแล้วผ่อนคลายได้ความรู้สึกกลับไป”

3.1.4 การดำเนินการและวิพากษ์ผลการทำงาน

การร่วมคิด ร่วมออกแบบกิจกรรมการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน พื้นที่เสี่ยง กิจกรรมการรณรงค์เพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนที่ดำเนินการโดยกลุ่มหญิงสู้ชีวิตเป็นแกนกลางในการทำงานอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ มีกระบวนการคัดเลือกพื้นที่ในการทำงานจากการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกด้วยการนำสถานการณ์ในชุมชนของตัวเองมาร่วมพิจารณา เป็นข้อมูลที่เสียหายพบเห็นในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องราวใกล้ตัวที่อาจไม่มีสถิติการบันทึกที่เป็นทางการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง หลายครั้งที่ข้อมูลอาจไม่ตรงกับสถิติที่หน่วยงานจัดเก็บข้อมูลประชากรที่เป็นทางการมีการบันทึกไว้ ข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำมาเป็นกรอบประกอบการพิจารณา โดยใช้เกณฑ์สถิติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศในอัตราที่สูงและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น

การกำหนดบทบาทหน้าที่สมาชิกกลุ่มการทำงานร่วมกันของสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตร่วมกับผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ ผู้เสียหายกลุ่มนี้ ปัจจุบันมีชีวิตอยู่ในพื้นที่ชุมชนพื้นที่เสี่ยงต่าง ๆ บางคนไม่สามารถเปิดตัวเข้าร่วมทำงานได้ในกิจกรรมการรณรงค์ที่กลุ่มดำเนินการในพื้นที่ตัวเอง เพราะไม่ต้องการให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนทราบว่าตนเองเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สมาชิกบางคนเลือกที่จะร่วมรณรงค์กับกลุ่มในชุมชนของเพื่อนสมาชิก การจัดวางตัวบุคคลในการทำงานในแต่ละพื้นที่จึงเคารพการตัดสินใจในการเลือกของสมาชิกเป็นรายบุคคล เมื่อตกลงร่วมกัน สมาชิกที่เป็นคนในพื้นที่ที่ถูกเลือกเป็นพื้นที่สำหรับการทำงานจะขอ

ความร่วมมือสมาชิกให้เข้าร่วมในการทำงานในบทบาท หน้าที่ที่ต่างกัน เช่น การประสานงาน หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ การติดต่อวิทยากร ทั้งนี้ แต่ละพื้นที่ใช้วิธีการร่วมกันคิด วิเคราะห์ กลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมในกิจกรรมการประชุมที่สมาชิกร่วมกันออกแบบ โดยพิจารณาจากผู้เข้าร่วมที่จะเป็นกลไกการปฏิบัติการในชุมชนเพื่อการรณรงค์ ป้องกัน เฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์ ร่วมกับแกนนำและสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ในระดับชุมชน

การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการทำงานในโครงการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชน กลุ่มผู้เสียหายจะมีหน้าที่เริ่มตั้งแต่การนำเสนอข้อมูลเชิงพื้นที่ การประเมินสถานการณ์ปัญหา การค้นหากลไกการปฏิบัติงานในระดับชุมชนที่คาดว่าจะเป็นส่วนร่วมในการทำงานรณรงค์ ป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ การประสานติดต่อหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำชาวบ้านเพื่อเข้าร่วมการประชุม การเตรียมการด้านข้อมูลและกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการในเวทีชุมชน การค้นหาตัวแทนสมาชิกกลุ่มเพื่อทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการอบรมแต่ละครั้ง การร่วมสรุปบทเรียนในเวทีการอบรมและการติดตามประเมินผลในชุมชนหลังการอบรม

กิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในชุมชนมีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิธีการตลอดช่วงเวลาของการดำเนินงาน โดยสมาชิกจะร่วมกันวิพากษ์ผลการทำงานร่วมกันเพื่อนำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ช่วงแรกจะดำเนินการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคลากรกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน วิธีการที่ถูกเลือกนำมาใช้ในการรณรงค์ คือ การแบ่งส่วนรับผิดชอบระหว่างหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ภาครัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ในระดับชุมชน ประกอบด้วย สำนักพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด บ้านพักเด็กและครอบครัว จัดหางานจังหวัด แรงงานจังหวัด องค์กรบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน รูปแบบการทำงาน คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนสถานการณ์การย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชน มาตรการกลไกทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องและมีการนำไปใช้ การนำเสนอประสบการณ์ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ซึ่งกลุ่มหญิงสู้ชีวิตจะรับหน้าที่เป็นผู้นำเสนอ โดยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเล่าเรื่องโดยสมาชิกกลุ่ม การแสดงละครสะท้อนชีวิตจริงที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ การใช้สื่อประกอบการพูดคุย เช่น หนังสือเรื่องราวชีวิตของผู้เสียหาย วีซีดีเรื่องเล่าชีวิตผู้เสียหาย

การจัดสรร ปรับใช้ทรัพยากรในและนอกชุมชน รวมทั้งเลือกสรรผู้ร่วมปฏิบัติงาน โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบการทำงานป้องกัน การค้ำมนุษย์โดยตรง โดยพิจารณาพื้นที่การทำงานในชุมชนที่มีสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานในอัตราที่สูง และเป็นพื้นที่ที่มีเพื่อสมาชิกมีภูมิปัญญา เพื่อให้เกิดประสานการทำงานกันอย่างต่อเนื่อง การทำงาน

ร่วมกับภาครัฐเพราะเชื่อว่าจะเป็นกลไกสนับสนุนการทำงานร่วมกับชุมชนในการป้องกันปัญหา และยังเป็นกลไกแก้ไข ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มหญิงผู้ชีวิตสร้างการเปลี่ยนแปลงในประเด็นการทำงานในมิติการป้องกันการค้ามนุษย์ การเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยน รับฟัง ร่วมสะท้อนไตร่ตรองสถานการณ์ปัญหาด้วยประสบการณ์ในชีวิตจริงของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ด้วยกระบวนการกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อการช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายให้เข้าถึงสิทธิและบริการต่าง ๆ การผลักดันวาระการป้องกันการค้ามนุษย์ด้วยชุดความรู้ วิธีการบนฐานประสบการณ์ชีวิตที่สะท้อนปัญหาในชีวิต นำเสนอปัญหา ความต้องการที่เป็นจริง เฝ้าทันสถานการณ์ มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนตามกลุ่มเป้าหมายและบริบทเชิงพื้นที่ ด้วยการประสานทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวทางการทำงานเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน

4. ปัญหา อุปสรรคในกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ

กระบวนการเสริมพลังอำนาจ พบว่ามีปัญหา อุปสรรคที่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการสร้างพลังอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบปัจจัยหลายด้านที่เป็นอุปสรรค ประกอบด้วย 1) ปัญหาอุปสรรคภายใน และ 2) ปัญหาอุปสรรคภายนอก ดังนี้

4.1 ปัญหา อุปสรรคจากภายใน

สถานการณ์ปัญหาในชีวิตของผู้เสียหายแต่ละรายมีความแตกต่างกัน ช่วงระยะเวลาและความรุนแรงของการถูกแสวงหาประโยชน์ สถานการณ์ในครอบครัว ก็มีผลต่อการสร้างพลังอำนาจของสมาชิกแต่ละราย

สภาพการทำงาน หน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกหลายรายในฐานะผู้ทำหน้าที่หารายได้สำหรับครอบครัว

“ช่วงหลังมาร่วมกับกลุ่มไม่ได้เพราะช่วงนั้นต้องทำนา ไม่มีใครทำแทน”

“ช่วงนี้พี่ต้องเก็บมะเขือเทศที่ปลูกไว้ ฝนกำลังจะหนัก ถ้าทิ้งมาก็ขาดทุน”

ปัญหาสุขภาพก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิก

“ช่วงหลังป่วยบ่อย ต้องขึ้นลงไปโรงพยาบาล นื่อง ๆ นัดไปก็ลืมเวลา”

4.2 ปัญหา อุปสรรคจากภายนอก

ผู้เสียหายบางคนที่ยังคงปิดบังครอบครัวว่าตัวเองตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ การเข้าร่วมกลุ่มเป็นปัญหาให้กับตนเอง เพราะไม่ต้องการให้สมาชิกในครอบครัวรับรู้

“ ต้องบอกแพนว่ามาประชุม เค้าก็เริ่มสงสัยทำไมไปบ่อย จะขอตามมาด้วย ช่วงหลังก็เลยตัดรำคาญไม่เข้ามา”

บทบาท และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายก็เป็นอีกปัจจัยของการเข้าร่วมกิจกรรม การไม่ได้รับบทบาท หน้าที่การทำงานในกลุ่ม ทำให้สมาชิกหลายรายไม่ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การสร้างพลังอำนาจไม่เป็นไปตามกระบวนการ

“ พี่เข้าร่วมช่วงแรก ๆ แต่ต้องเดินทางไปมาบ่อย ช่วงหลัง ๆ ก็เลยตามไม่ทัน ไม่มีหน้าที่อะไรในกลุ่มด้วย ก็เลยไม่ได้มาร่วม”

กล่าวได้ว่า กลุ่มหญิงสู้ชีวิตที่เกิดจากการรวมตัวของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ผู้ที่ต่างตกเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์จากระบบการค้ามนุษย์ ต้องตกอยู่ในภาวะไร้พลังอำนาจจากข้อจำกัดในการเลือกด้วยสภาพการทำงานเยี่ยงทาส การพึ่งพิงบริการในการเข้าสู่ระบบการช่วยเหลือ และการถูกแบ่งแยกจากสังคมเมื่อเดินทางกลับสู่ชุมชน และเมื่อได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิต ได้ร่วมกิจกรรมการพบปะ เยียวยาในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์แบบเดียวกัน การสนทนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มที่ปราศจากการตัดสินถูก ผิด ด้วยความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ประกอบกับข้อมูลความรู้เรื่องสิทธิต่าง ๆ ในฐานะผู้เสียหาย เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อสถานการณ์ปัญหาสู่การตระหนักในภัยของวงจรการค้ามนุษย์ที่อาจเกิดกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน กิจกรรมการทำงานให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายและการรณรงค์เพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยง สามารถสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามาร่วมเป็นภาคีการปฏิบัติงานเพื่อแสวงหาแนวทางการเฝ้าระวังสมาชิกในชุมชนของตนเอง

ข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้เสียหาย คือกระบวนการช่วยเหลือผู้ตกเป็นผู้เสียหาย การเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน สิทธิทางกฎหมาย การเรียนรู้เพื่อหลุดพ้นจากความรู้สึกผิด บาปและลงโทษตัวเอง และการป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นผู้เสียหายซ้ำ กิจกรรมในกลุ่มสนทนา การอบรมเสริมเสริมทักษะเพื่อการปฏิบัติงาน การศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ โดยมีองค์กรสนับสนุนคือมูลนิธิผู้หญิง บ้านพักเด็กและครอบครัว

ขณะที่ข้อมูลที่สำคัญสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล คือ สถานการณ์การย้ายถิ่น สถานการณ์การค้ามนุษย์ กฎหมายการค้ามนุษย์ แหล่งทุนที่จะช่วยผู้เสียหายโดยตรงและที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เสียหายในกลุ่มหญิงสู้ชีวิตที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนในกลุ่มด้วยวิธีการสนทนา สะท้อน ไตร่ตรองและทบทวนร่วมกันในประเด็นปัญหาของผู้ที่ตกเข้าสู่การถูก

แสวงหาประโยชน์ในกระบวนการค้ามนุษย์ ประสบการณ์การทำงานให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่น ๆ ประกอบกับการได้รับความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในฐานะผู้เสียหาย บริการต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม การได้รับข้อมูลใหม่ รวมทั้งการเข้าสู่บทบาทใหม่ ทำให้รับรู้ เข้าใจและตระหนักชัดในสถานการณ์ปัญหา เปลี่ยนมุมมองที่มีต่อตัวเองและสังคม เริ่มตระหนักในภัยจากวงจรการค้ามนุษย์ที่อาจเกิดขึ้นกับคนอื่น ๆ ในชุมชน นำมาสู่การคิดร่วมกันในการทำงานเพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เป็นการก้าวข้ามความต้องการของตัวเอง สู่การทำงานเพื่อการสร้างความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาของสมาชิกอื่น ๆ ในชุมชนพื้นที่เสี่ยง ในบทบาทผู้ร่วมสร้างความรู้ในการป้องกันการค้ามนุษย์กับองค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรในท้องถิ่นในโครงการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในการป้องกันการค้ามนุษย์

การแสวงหาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ามนุษย์ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากผลการศึกษาร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้เข้าร่วมในกิจกรรมโครงการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา และมายกร่างแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การค้ามนุษย์ในชุมชนและเป็นกลไกการเรียนรู้หลักในการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลุ่มครูในโรงเรียน กลุ่มที่ 2 กลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชน

ตารางที่ 3 ร่างแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน

กลไกการเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ผู้เสียหาย	1.สถานการณ์การค้ามนุษย์ 2.กระบวนการช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย 3.การตระหนักในคุณค่าของตัวเอง 4.การป้องกันตนเองในการกลับเข้าสู่การเป็นผู้เสียหายซ้ำ 5. การมีส่วนร่วมในการป้องกันชุมชนตนเอง	1. การสนทนากลุ่ม 2. การเสริมพลังในกลุ่ม 3. การพบปะเหยี่ยวยา 4. อบรมเสริมการทำงานอาชีพ 5. การศึกษาดูงานกลุ่ม 6.การผลิตสื่อการศึกษา	1. องค์กรพัฒนาเอกชน 2. หน่วยงานภาครัฐ 3. หน่วยงานในท้องถิ่นและท้องถิ่นที่ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน

กลไกการเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
	<p>6. สิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย</p> <p>8. การเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน</p> <p>9. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรบริการสำหรับผู้เสียหาย</p>		
ผู้นำชุมชน	<p>1.สถานการณ์การย้ายถิ่น</p> <p>2.สถานการณ์การค้ามนุษย์</p> <p>3.กฎหมายการค้ามนุษย์</p> <p>4.แหล่งทุนในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์</p>	<p>1.การจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน</p> <p>2.การให้ข้อมูลผ่านการประชุมเสียงตามสาย</p>	<p>1. ผู้นำชุมชน กลุ่มต่างๆ ในชุมชน</p> <p>2. หน่วยงานระดับจังหวัด</p>
ครู	<p>1.สถานการณ์การย้ายถิ่น</p> <p>2.การรักษาตนเองให้ปลอดภัยจากการค้ามนุษย์</p> <p>3.การมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเองและชุมชนตนเองจากการค้ามนุษย์</p> <p>3.สิทธิเด็ก</p> <p>4.บทบาทโรงเรียนและตนเองในการร่วมป้องกันการค้ามนุษย์</p> <p>5.การสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าในตัวเอง</p> <p>6.การเอาตัวรอด</p> <p>7.การรู้เท่าทันสื่อ</p> <p>8. ข้อมูลหน่วยงานให้ความช่วยเหลือ</p>	<p>1. การแนะแนว</p> <p>2. ห้องเรียนรวมบูรณาการองค์ความรู้สู่ประเด็นการค้ามนุษย์</p> <p>3.สอดแทรกในการเรียนการสอนในห้องเรียน/แทรกในรายวิชา</p> <p>4.กิจกรรมเสริมหลักสูตรเสริมทักษะสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน</p> <p>5.กลุ่มสนทนา</p> <p>6.การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ</p>	<p>1.สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา</p> <p>2. องค์การบริหารส่วนตำบล</p>

แนวทางข้างต้นนำมาเป็นกรอบในการสนทนากลุ่มเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์กับ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้มีความรู้เรื่องการค้ำมนุษย์และเป็นกลไกการเรียนรู้หลัก 3 กลุ่ม ผลที่ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การจัดการเรียนรู้หรือเนื้อหาสาระเพื่อการป้องกันการกลับสู่วงจรการค้ำมนุษย์ของผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย ข้อเสนอจากกลุ่มผู้เสียหาย ประกอบด้วย

1) การจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสนทนาให้กับผู้เสียหายในชุมชนที่สนใจจะจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการแก้ไข บำบัด เยียวยาและฟื้นฟู การเสริมพลังอำนาจกลุ่มในการทำงานเพื่อการ ป้องกันตนเองไม่ให้กลับเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ซ้ำ และพร้อมจะเปิดเผยสถานการณ์ชีวิต ตนเองเพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจทั้งของผู้เสียหายและสมาชิกอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อการมีแนวทาง ร่วมในการป้องกันตนเองและผู้อื่น

2) การให้คำปรึกษาเฉพาะรายสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรง ซึ่งกระบวนการ กลุ่มสนทนาไม่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อฟื้นฟูเยียวยาจิตใจผู้เสียหาย

2) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งบริการ สวัสดิการของภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนและหน่วยงาน อื่น ๆ

3) การให้ข้อมูลการช่วยเหลือ การคุ้มครองทางด้านกฎหมาย การดำเนินคดี การเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม

4) การประสานเครือข่ายในชุมชนสร้างความตระหนักในภัยการย้ายถิ่นที่นำไปสู่การถูก แสวงหาประโยชน์

5) การพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ำ มนุษย์สำหรับกลุ่มเสี่ยงและชุมชนพื้นที่เสี่ยง

6) แนวทางการสร้างพื้นที่ สร้างกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับผู้ที่ถูกแสวงหาประโยชน์ ผู้ตก เป็นผู้เสียหายเพื่อช่วยเหลือกันเองและการต่อรองเพื่อเข้าถึงสิทธิ บริการ ทรัพยากรรวมทั้งการ นำเสนอปัญหา ความต้องการร่วมของสมาชิกในการปรับแก้มาตรการ กลไกทางกฎหมายที่เป็นปัญหา อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้เสียหาย

จากการสนทนากลุ่ม ผู้เสียหายส่วนใหญ่คิดว่า การป้องกันการกลับสู่วงจรการค้ำมนุษย์ของ ผู้เสียหายนั้นต้องให้ข้อมูล ความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เสียหายทั้งการบำบัด เยียวยาร่างกาย จิตใจให้ ผู้เสียหายรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เห็นคุณค่าในตัวเอง ไม่ลงโทษตัวเอง หรือมองว่าตัวเองเป็นผู้ผิด สามารถรู้แหล่งให้การช่วยเหลือและเข้าถึงบริการต่าง ๆ ได้จริง เพื่อช่วยให้ผู้เสียหายสามารถกลับมา มีชีวิตที่ดีในสังคมที่ตนเองเป็นผู้เลือกได้โดยเร็ว มีทางเลือกในชีวิตด้วยการได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาในการเข้าสู่อาชีพที่สร้างรายได้ที่สามารถดำรงครอบครัวได้ การฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ ที่จัด ให้ต้องมีการวางแผนตลาดรองรับจริงไม่ใช่แค่เพื่อการบำบัด เยียวยาชั่วคราว

วิธีการเรียนรู้

วิธีการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจสถานการณ์ชีวิตของผู้ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- 1) กลุ่มสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยการนำเสนอสถานการณ์จริงของผู้เสียหาย หรือสถานการณ์ในชุมชนเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนสร้างความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาและภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นและการตกเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์
- 2) การเล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย รูปแบบการแสวงหาประโยชน์
- 3) การแสดงละครโดยใช้เนื้อหาจากประสบการณ์ชีวิต ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์ในชุมชน
- 4) การใช้สื่อเรื่องเล่าชีวิตจริงของผู้เสียหายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ วีซีดี
- 5) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยในสถานศึกษา ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงโดยใช้ประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย

กลุ่มได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) กรณีมีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในชุมชน ควรมีการจัดกลุ่มเสริมพลังอำนาจ เพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เยียวยา และป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำเข้าสู่วงจรแสวงหาประโยชน์
- 2) องค์กร หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายที่รวดเร็ว ยืดหยุ่นและปรับเฉพาะบุคคล โดยเคารพสิทธิในการเลือก การตัดสินใจด้วยตัวเองของผู้เสียหาย โดยให้เหตุผลว่า การได้รับข้อมูลที่เพียงพอมีความจำเป็นสำหรับผู้เสียหายให้สามารถกลับไปควบคุมชีวิตตนเองได้
- 3) การฝึกอบรมทักษะที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับความต้องการของภาคเอกชน นำไปสู่เข้าถึงอาชีพ มีรายได้ในการดำรงชีวิตตนเองและครอบครัว ไม่ใช่แค่เพียงการได้รับการอบรมเท่านั้น
- 4) การเตรียมความพร้อมในการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงได้รับเพื่อแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีในชีวิตของตนเองและครอบครัว เพราะบางครั้งการคืนถิ่นที่เป็นภูมิลำเนาอาจไม่ใช่ทางเลือกที่ปลอดภัยและดีที่สุดสำหรับผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายทุกคน
- 5) การเข้าถึงผู้เสียหายในเชิงรุกมากยิ่งขึ้นในชุมชนพื้นที่เสี่ยง หรือกลุ่มเสี่ยงที่ยังไม่เข้าสู่การถูกแสวงหาประโยชน์ บางครั้งผู้เสียหายเดินทางกลับอย่างไม่เป็นทางการและไม่ผ่านระบบการช่วยเหลือที่ภาครัฐจัดให้ หรือเข้ารับการช่วยเหลือแต่พบปัญหา อุปสรรคในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ตัดสินใจไม่ขอรับการช่วยเหลือ

6) การส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เสียหายได้รวมกลุ่มเพื่อร่วมกันนำเสนอปัญหา ความต้องการของตัวเอง มีส่วนร่วมในการให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายในขั้นตอน กระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งนำเสนอแนวทางในการป้องกัน เผื่อระวังปัญหาการค้ำมนุษย์

กลุ่มที่ 2 การจัดการเรียนรู้เพื่อเผื่อระวัง ปกป้อง ค้ำครองกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยงไม่ให้อายุเข้าสู่วงจรการค้ำมนุษย์ โดยการดำเนินการกับ 2 กลุ่มเป้าหมาย คือ 1. เด็ก เยาวชนกลุ่มเสี่ยงในระบบโรงเรียน 2. สมาชิกในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

2.1 การจัดการเรียนรู้เพื่อการเผื่อระวัง ปกป้อง ค้ำครองกลุ่มเสี่ยงที่เป็นเด็ก เยาวชนในโรงเรียนผ่านครูในระบบโรงเรียน

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มครู นำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้หรือเนื้อหาสาระเพื่อการเผื่อระวัง ปกป้อง ค้ำครองกลุ่มเสี่ยงที่เป็นเด็ก เยาวชนในโรงเรียนผ่านครูในระบบโรงเรียน โดยการบูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งกิจกรรมในหลักสูตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ประกอบด้วย

การเสริมในรายวิชาที่มีอยู่เดิมหรือการบูรณาการสาระวิชาต่าง ๆ สร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการองค์ความรู้เรื่องการป้องกันการค้ำมนุษย์ โดยมีเนื้อหาที่นำเสนอ ดังนี้

- 1) สิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน
- 2) ความรู้เรื่องการปกป้อง ค้ำครองตัวเอง
- 3) การรู้จัก เข้าใจ ยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
- 4) การตระหนักในภัยอันตรายของการย้ายถิ่น การถูกแสวงหาประโยชน์และการถูกล่อลวง
- 5) การดูแลตนเองให้พ้นจากภัยอันตรายและการถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ
- 6) การแนะแนวการศึกษา อาชีพและการปรับตัวให้อยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข
- 7) การรู้เท่าทันสื่อ
- 8) ทักษะชีวิต การวางแผนชีวิต

9) ข้อมูล หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเพื่อการช่วยเหลือ พัฒนาเด็กในสถานการณ์ต่าง ๆ ในระบบโรงเรียนพร้อมรูปแบบ แนวทางการเข้าถึงบริการ

สำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตร ดำเนินการได้หลายรูปแบบ อาจแตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน ดังนี้

- 1) กิจกรรมชมรม ชุมนุม
- 2) กิจกรรมเสียงตามสาย การประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนและในชุมชน
- 3) กิจกรรมกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง
- 4) กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา
- 5) กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้
- 6) กิจกรรมโฮมรูมกับการจัดการและดูแลนักเรียนเป็นกลุ่ม

- 7) ระบบช่วยเหลือดูแลนักเรียนของครูที่ปรึกษารายบุคคล
- 8) การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเพื่อร่วมกันช่วยเหลือ พัฒนานักเรียน
วิธีการเรียนรู้

- 1) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ
- 2) การแลกเปลี่ยนสถานการณ์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและบริบททางวัฒนธรรม
- 3) กระบวนการกลุ่มสนทนา
- 4) การแสดงบทบาทสมมติ แสดงละคร
- 5) ห้องเรียนรวมบูรณาการองค์ความรู้สู่ประเด็นการค้ำมนุษย์

กลุ่มครูได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1. กำหนดให้ประเด็นการค้ำมนุษย์อยู่ในระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเป็นนโยบายให้โรงเรียนนำไปปรับใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่คำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรมของแต่ละโรงเรียน

2. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรเข้ามาสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนในงานเพื่อช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนในโรงเรียน โดยการเสริมทักษะการปฏิบัติงานสำหรับครูเพื่อร่วมกันช่วยเหลือ ปกป้อง ค้ำครองนักเรียนในระบบโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้ข้อมูลรูปแบบ บริการ สวัสดิการของหน่วยงาน เพื่อการประสานการทำงานร่วมกัน โดยใช้กลไกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ระดับอำเภอและจังหวัด

3. องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีประสบการณ์การทำงานในประเด็นเฉพาะที่เท่าทันสถานการณ์การย้ายถิ่นและการค้ำมนุษย์เข้าร่วมจัดกิจกรรม ส่งต่อข้อมูล สนับสนุนการทำงานของครู นักเรียน ผู้ปกครองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดภาวะเสี่ยงของนักเรียนในการถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

4. การจัดทำข้อมูลนักเรียนที่ออกกลางคัน เด็ก เยาวชนที่อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุตามลำพัง ทั้งในโรงเรียนและชุมชน ระบุเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ต้องมีระบบกลไกเฝ้าระวัง

2.2 การจัดการเรียนรู้เพื่อการเฝ้าระวัง ปกป้อง ค้ำครองสมาชิกในชุมชนพื้นที่เสี่ยงผ่านผู้นำชุมชนในระดับต่าง ๆ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มสตรีเพื่อการผลิต ในฐานะผู้แทนจากชุมชน

แนวทางการจัดการเรียนรู้หรือเนื้อหาสาระเพื่อการเฝ้าระวัง ปกป้อง ค้ำครองสมาชิกในชุมชนพื้นที่เสี่ยงผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกภาครัฐทำหน้าที่การปกครองในระดับหมู่บ้าน มีหน้าที่เฝ้าระวัง ปกป้อง ค้ำครองสมาชิกในความดูแลให้มีความมั่นคง ปลอดภัย หากตระหนักในภัยอันตรายของ

การคุ้มครองและมีส่วนในการป้องกันไม่ให้สมาชิกของตนเองต้องเข้าสู่ungsverfahrenแสวงหาประโยชน์ สิ่งที่ต้องเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1) ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการคุ้มครอง และภัยจากการคุ้มครอง
 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายแรงงาน พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง พ.ศ. 2551 มาตรการ กลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง

3) กฎหมายสิทธิมนุษยชน
 4) ข้อมูลองค์กร หน่วยงานในโครงสร้างการทำงานป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมเพื่อประสานการทำงานและส่งเสริมช่วยเหลือ
 5) แนวทางการรวมกลุ่มอาชีพเสริม การแสวงหาตลาด
 6) แนวทางการรวมกลุ่ม ส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผู้เสียหายในการทำงาน
 7) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สำรวจข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่มีความเสี่ยง เช่น เด็กที่อยู่บ้านตามลำพัง ผู้หญิงที่มีปัญหาที่ทำกิน ครอบครัวที่มีภาระหนี้สิน สมาชิกที่ย้ายถิ่นไปทำงาน
 วิธีการเรียนรู้

1) การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสาร สร้างความตระหนักในภัยอันตรายของการคุ้มครองผ่านเสียงตามสาย เวทีประชาคมหมู่บ้าน

2) การประสานการทำงานร่วมกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองระดับอำเภอ จัดหางานจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

3) การอบรมให้ความรู้สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับบริการต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน

กลุ่มได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณกิจกรรม โครงการอบรม หนุนการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย การป้องกันการคุ้มครองที่สมาชิกในชุมชน โรงเรียน หรือกลุ่ม องค์กร หน่วยงานภายนอกร่วมกับสมาชิกในชุมชนเสนอเข้ามา

2. องค์กรบริหารส่วนตำบลช่วยประสาน ส่งต่อผู้เสียหายจากการคุ้มครองให้กับองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ โดยการประสานการทำงานกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยประสานกับบ้านพักเด็กและครอบครัว

3. การส่งเสริมการประกอบอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน เด็กและสตรีในหมู่บ้าน เป็นบทบาทตามพระราชบัญญัติท้องถิ่นขององค์กรบริหารส่วนตำบล

4. การจัดทำแผนตามปัญหา ความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะประเด็นการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการคุ้มครอง สามารถบรรจุเข้าแผน 3 ปี หรือ 5 ปี ที่จะมีการ

ประชาคมก่อนจัดทำแผน ชาวบ้านช่วยกันเสนอ โดยอาจเป็นการส่งต่อแผนงานจากนักเรียนร่วมกับครูในโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบร่วมด้วย

5.การจัดทำระบบข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่มีการพยายายถิ่น ข้อมูลสมาชิกที่มีภาระหนี้สิน ข้อมูลอาชีพของสมาชิก ข้อมูลผู้ที่ตกอยู่ในภาวะต้องการความช่วยเหลือ กลุ่มเปราะบางต่าง ๆ ในชุมชนที่เท่าทันสถานการณ์

จากผลการสนทนากลุ่ม ได้มีการนำเสนอผลการดำเนินงานที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน สรุปได้ดังนี้

1. ควรร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการเสริมพลังให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าใจสถานการณ์ปัญหาและมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชนของตนเอง

2. ควรมีการบูรณาการโครงการในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ร่วมกัน โดยการแบ่งบทบาทและการหนุนเสริมกันของทั้ง 3 กลไกหลักในบางโครงการ ขณะที่บางโครงการสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ ซึ่งแตกต่างกันได้โดยพิจารณาจากสถานการณ์ปัญหาในแต่ละชุมชน โดยรูปแบบของการสนับสนุนที่มีการนำเสนอ เช่น การร่วมเป็นวิทยากรระหว่างโรงเรียน ชุมชน การระดมทุนเพื่อสนับสนุนการทำงาน การร่วมใช้อาคารสถานที่ การแลกเปลี่ยนด้วยการศึกษาดูงาน การร่วมกิจกรรมในโรงเรียน และเสนอให้มีการจัดประชุมและพัฒนาเนื้อหา กิจกรรมการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. ประสานและพัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างแผนชุมชนในการป้องกันการค้ามนุษย์

เมื่อผู้วิจัยนำเสนอผลจากการสังเคราะห์ประเด็นการสนทนากลุ่มของแต่ละกลุ่มกลไกหลักทั้ง 10 ชุมชน ข้อเสนอที่ได้คือ กรณีที่มีการเรียนรู้ที่เหมือนกัน ควรมีการดำเนินการร่วมกันเพราะจะช่วยให้เกิดพลังการทำงานจากการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมใช้ทรัพยากร และสามารถขยายการทำงานสู่กลุ่มเป้าหมายในการทำงานที่ครอบคลุม ขณะที่หากพบว่าการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง กลุ่มเสนอให้นำแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ต่างกันมาถอดบทเรียนเพื่อการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายทางสังคมที่หลากหลายต่อไป

ตารางที่ 4 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

กลไกการเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
กลุ่มผู้เสียหาย	1.สถานการณ์การค้ำมนุษย์ 2.กระบวนการช่วยเหลือผู้ตกเป็นผู้เสียหาย 3.การเรียนรู้และตระหนักในคุณค่าของตนเอง การป้องกันตนเองในการกลับไปเป็นผู้เสียหาย 4.การมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเอง 5.สิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย 6.ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม 7.การเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน 8.การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรบริการสำหรับผู้เสียหาย 9.การทำงานร่วมกับองค์กรเครือข่ายในการป้องกันการค้ำมนุษย์ 10. การเสริมทักษะการปฏิบัติงาน 11.การจัดกระบวนการกลุ่มเสริมพลัง 12.การให้คำปรึกษา ฟันฟูเยียวยาจิตใจผู้เสียหายเฉพาะรายที่ได้รับผลกระทบที่รุนแรง 13.การประสานเครือข่ายการทำงานในชุมชน	1.การสนทนากลุ่ม 2.การเสริมพลังในกลุ่ม 3.การพบปะเยียวยา 4.การอบรมเสริมการทำงาน 5.การศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ 6.การผลิตสื่อการศึกษา 7.การเล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิต 6.การอบรมเชิงปฏิบัติการ	1.องค์กรพัฒนาเอกชน 2.หน่วยงานภาครัฐ 3.หน่วยงานในท้องถิ่น

กลไกการเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ผู้นำชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1.สถานการณ์การย้ายถิ่น 2.สถานการณ์การค้ามนุษย์ 3.กฎหมายการค้ามนุษย์ 4. ข้อมูลองค์กร หน่วยงานในระดับจังหวัด 5.การทำงานเฝ้าระวังปัญหาในหมู่บ้าน 6.กฎหมายแรงงาน 7.การส่งเสริมอาชีพ การตลาด 8.การสนับสนุนกลุ่ม 9.การเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่มีความเสี่ยง 	<ol style="list-style-type: none"> 1.การจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน 2.การให้ข้อมูลผ่านการประชุมและเสียงตามสาย 3. การสนทากลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มสมาชิกในชุมชน/การระดมความคิดเห็น 4.การอบรมเชิงปฏิบัติการ 5.การอบรมความรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำชุมชนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน 2.องค์การบริหารส่วนจังหวัด 3.พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 4. บ้านพักเด็กและครอบครัว 5. จัดหางานจังหวัด
ครู	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานการณ์การย้ายถิ่น และการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย 2. ความเสี่ยงจากการย้ายถิ่นและการแสวงหาประโยชน์ 3. การรู้จัก เข้าใจและยอมรับเห็นคุณค่าตัวเองและผู้อื่น 4.ทักษะชีวิตและการวางแผนชีวิต 5.การรู้เท่าทันสื่อ 6.การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 7. การมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเองและชุมชนตนเองจากการค้ามนุษย์ 8. การสำรวจและเก็บข้อมูลเด็กกลุ่มเสี่ยง 9. สิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนรู้การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร 3.กระบวนการกลุ่มสนทนา 4.การแสดงบทบาทสมมติ 5. การพัฒนาสื่อถ่ายทอดเรื่องราวสถานการณ์ย้ายถิ่นและการค้ามนุษย์ 6.กิจกรรมชมรมชุมนุม 7. กิจกรรมเสียงตามสายในโรงเรียน 8. กิจกรรมเพื่อนช่วย 	<ol style="list-style-type: none"> 1.สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2.องค์การบริหารส่วนตำบล 3.หน่วยงานระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง 4.กระทรวงศึกษาธิการ 5. บ้านพักเด็กและครอบครัว 6.องค์กรพัฒนาเอกชน

กลไกการเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
	10.การปกป้องคุ้มครองตัวเอง 11.ข้อมูลหน่วยงานองค์กร ให้บริการ	เพื่อน พี่ช่วยน้อง 9.กิจกรรมโฮมรูม 10.การเรียนรู้ด้วยการ ปฏิบัติ	

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ 2) การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ และ 3) การนำเสนอแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ สรุปผลเป็น 3 ตอน คือ 1) ปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์ 2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ 3) แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์ตามลำดับ

1. ปรากฏการณ์ของชุมชนในการเข้าสู่การค้ามนุษย์

ปัจจัยที่สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้าสู่การค้ามนุษย์ จากการวิเคราะห์บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พบว่าชุมชนที่เป็นพื้นที่ต้นทางและปลายทางของผู้เสียหายจากค้ำมนุษย์นั้น มีปัจจัยที่หนุนเสริมให้สมาชิกในชุมชนต้องตกเป็นผู้เสียหาย ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ความยากจน ภาวะหนี้สิน ไม่มีทางเลือกในอาชีพ 2) ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม จากการมีตัวแบบแห่งความสำเร็จในอดีตกับการย้ายถิ่น การถูกปลุกฝังความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในชุมชนว่าการไปทำงานต่างถิ่นคือการลงทุนที่ดี มีโอกาสประสบความสำเร็จและหลุดพ้นจากความยากจน กลายเป็นช่องทางให้ผู้แสวงหาประโยชน์เข้าถึงผู้คนกลุ่มนี้และนำไปสู่การตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ข้อมูลจากผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สอดคล้องกับสถานการณ์ในชุมชนที่ผู้คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตก่อนการเดินทางไปทำงานและหลังการเดินทางกลับมาในฐานะผู้เสียหาย ปัจจัยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจความยากจน ภาวะหนี้สิน การแสวงหาโอกาสที่ดีในชีวิต เป็นเป้าหมายหลักในการเดินทาง ความยากจนเกิดจากรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้ของครัวเรือนต่าง ๆ ยังมีจำกัดและหาทางเพิ่มได้น้อย เพราะอาชีพที่มีในชุมชนยังคงเป็นงานในภาคเกษตรที่ผลผลิตทางการ

เกษตรกรมักจะมีราคาไม่แน่นอน ประกอบระยะเวลาการผลิตที่ต้องใช้เวลายาวนาน และต้องพึ่งพาน้ำที่เป็นปัญหาหลักของชุมชน เป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้คนต้องแสวงหาทางเลือกอื่นนอกชุมชน

ข้อมูล ข่าวสาร เครือข่ายทางสังคมในชุมชนกระตุ้นให้ผู้คนมีความหวังในหลุดพ้นภาวะยากลำบาก ภาระหนี้สินที่ยากจะหาทางแก้ของตนเองและสมาชิกในครอบครัว การมีตัวอย่างของความสำเร็จในอดีตของผู้คนทั้งในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง ยังคงสร้างความหวังและความฝันของผู้คน ที่ถูกพูดต่อกันมาจนปัจจุบัน ที่เชื่อว่า การเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือโอกาสที่ดี เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า

ผลจากกรณีศึกษาที่พบ ผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหาย มักจะไม่มีข้อมูลที่รอบด้านในการไปทำงาน ทำให้มีกลุ่มผู้แสวงหาผลประโยชน์ใช้ช่องว่างดังกล่าวล่อลวง ชักจูงคนไปทำงานได้ง่าย ด้วยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะงานที่ไม่ต้องการทักษะฝีมือแรงงานและการติดต่อสื่อสาร งานภาคเกษตร งานในโรงงาน งานบริการ เช่น นวดแผนโบราณ ร้านอาหาร งานบ้าน ดูแลผู้สูงอายุ ผู้เสียหายหลายรายคิดว่าตนเองมีความสามารถทำงานในลักษณะดังกล่าวได้ แม้ในความเป็นจริงงานที่มีการประกาศรับสมัครคนไปทำงานอาจไม่มีอยู่จริง ประกอบกับสมาชิกในชุมชนที่พบว่า ยังไม่รับรู้เข้าใจประเด็นการค้ำมนุษย์ และยังไม่มีมาตรการ กลไกการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกในชุมชน และไม่สนใจสมาชิกในชุมชนที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ สมาชิกในชุมชนยังคงมองว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศนั้น จะมีผู้ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ แต่การถูกแสวงหาประโยชน์ในวงจรการค้ำมนุษย์นั้นเป็นประเด็นที่สมาชิกในชุมชนไม่แสดงความคิดเห็น และไม่ถูกจัดอยู่ในสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่มีการนำเสนอ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ต่อประเด็นการค้ำมนุษย์ ส่วนใหญ่ ระบุว่า เคยรับข้อมูล ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ แต่ไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

จากกรณีศึกษากลุ่มหญิงสู้ชีวิต องค์กรเอกชนในฐานะกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่รวมตัวกันทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์กับกลุ่มเด็ก เยาวชนในสถานศึกษาและชุมชนพื้นที่เสี่ยง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารการทำงานของกลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสนทนากลุ่มผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ พบประสบการณ์ขาดพลังอำนาจของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ในกระบวนการถูกแสวงหาประโยชน์ เนื่องจาก 1) การที่ข้อจำกัดในการเลือกด้วยสภาพการทำงานเยี่ยงทาส 2) การพึ่งพิงบริการในระบบการเข้าสู่การรับความช่วยเหลือ และ 3) การถูกแบ่งแยกจากสังคมเมื่อเดินทางกลับสู่ชุมชน ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง จากการถูกละเมิดทั้งทางร่างกายที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ และความไม่มั่นคงในชีวิต และเมื่อได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิต เป็นการเข้าสู่กระบวนการสร้างพลังอำนาจด้วยกระบวนการ

เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายและการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา ประกอบด้วย

2.1 การได้รับประสบการณ์การทำงานจากการให้ความช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มหญิงสู้ชีวิตได้ร่วมเรียนรู้การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย อาชีพ ความรู้ก่อนการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การดำเนินคดี กองทุนที่ผู้เสียหายมีสิทธิในการรับบริการ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลือและเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การให้คำปรึกษา เยียวยาจิตใจ การให้คำแนะนำเรื่องสุขภาพ

การมีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้สมาชิกบางคนรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่มีการทวงถามสิทธิในฐานะผู้เสียหายจากประสบการณ์การรับความช่วยเหลือ การรวมตัวของกลุ่มเพื่อต้องการทำงานป้องกันปัญหาที่ตนเองประสบและให้ความช่วยเหลือเพื่อนที่ประสบปัญหา รวมทั้งผู้ประสบปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนให้เข้าถึงแหล่งความช่วยเหลือ และบริการในรูปแบบต่าง ๆ ของรัฐ ทั้งนี้ จากประสบการณ์ที่ตนเองเคยเข้าขอรับการช่วยเหลือ ทำให้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร รวมทั้งข้อมูลแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เมื่อพบเห็นปัญหาของผู้คนในชุมชนจึงสามารถแนะนำและให้ความช่วยเหลือในการติดต่อ การประสานงานได้ กลุ่มจึงกลายเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานเพื่อให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย ด้วยกิจกรรมประชุมกลุ่มสมาชิก กิจกรรมพบปะเพื่อนผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ กิจกรรมอบรมทักษะเพื่อการทำงาน กิจกรรมการดูแลกลุ่มอาชีพ กิจกรรมการพัฒนาสื่อการศึกษา

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เสียหายได้เข้าร่วม สร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เสียหายเมื่อได้ลงมือทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหาย การตระหนักชัดในปัญหา ผู้เสียหายเริ่มมองเห็นคุณค่าในตัวเองพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ และไม่ต้องการกลับเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์อีก การเริ่มแลกเปลี่ยน พูดคุยกันเพื่อค้นหาอาชีพที่สร้างความมั่นคงให้กับตนเอง โดยการแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม เมื่อตระหนักในปัญหาของผู้ถูกแสวงหาประโยชน์และพร้อมเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ประกอบกับข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับรู้จากการร่วมแลกเปลี่ยน รับฟังประสบการณ์ของที่เผชิญปัญหารวม การตระหนักในภัยอันตรายของการย้ายถิ่นที่นำไปสู่วงจรการแสวงหาประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนอื่น เริ่มมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม การเริ่มต้นคิดเพื่อการเฝ้าระวังผู้คนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง เพื่อไม่ให้ตกเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ เหมือนที่ตนเองเคยเผชิญ

2.2 การได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

ผู้เสียหายเห็นคุณค่าของตัวเองเมื่อได้ใช้ประสบการณ์ที่ครั้งหนึ่งต้องการลิ้มช่วยสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกร่วมสังคม โดยการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา ร่วมกับองค์กร เครือข่ายในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

การดำเนินการในการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน ดำเนินการในรูปแบบโครงการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนและสถานศึกษา โดยคัดเลือกเครือข่ายในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมในโครงการ ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) เด็ก เยาวชนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายการทำงานเพื่อให้เครือข่ายในชุมชนตระหนักถึงปัญหาและการเฝ้าระวังการค้ำมนุษย์ในชุมชน และสร้างความตระหนักให้กลไกในระดับชุมชนมีบทบาทในการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน

การนำเสนอในเวทีการอบรม เรื่องเล่าของผู้เสียหายที่นำเสนอด้วยผู้เป็นเจ้าของเรื่องราวจึงสร้างความสนใจให้กับผู้เข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ นำไปสู่การพูดคุยต่อหลังการอบรมเสนอเนื้อหาจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายที่วิทยากรซึ่งเป็นผู้เสียหายเลือกใช้เป็นจุดเน้นในการนำเสนอในการประชุมร่วมกับแกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เรื่องเล่าจากชีวิตของผู้เสียหายสามารถสร้างความสนใจให้แก่ผู้เข้าร่วม

ข้อเสนอจากชุมชน โดยการส่งผ่านความรู้ ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ เช่นที่กลุ่มกำลังทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น ผ่านระบบเสียงตามสายที่มีอยู่ในทุกชุมชนน่าจะเป็นอีกช่องทางที่สามารถเผยแพร่ข่าวสารได้อย่างต่อเนื่อง สมาชิกส่วนใหญ่มองว่า การให้ข้อมูลผ่านเสียงตามสายจะเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างทั่วถึง ผู้ทำหน้าที่สามารถเป็นคนในชุมชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมอบรมกับกลุ่ม หรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้นำเสนอต่อชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะนี้จะป้องกันการล่อลวงจากนายหน้าได้อีกทาง การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพเสริมในชุมชนให้มากขึ้น เพราะเชื่อว่าหากคนในชุมชนมีทางเลือกในการหารายได้น่าจะเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือน และจะเป็นการป้องกันปัญหาการถูกล่อลวงได้อีกทาง

2.2.1 กิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น

การทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชน โดยร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หลังจากที่ได้ร่วมกันปรึกษากับสมาชิกกลุ่ม

ที่หลายคนที่มีมองว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกรัฐที่ใกล้ชิดสมาชิกในชุมชน หากรับรู้ เข้าใจ ปัญหา ก็จะสามารถค้นหาวิธีการเฝ้าระวังสมาชิกในชุมชนไม่ให้ตกเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีการทำงานที่ต่างกันไปตามสถานการณ์และบริบทของชุมชน

กิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน จะดำเนินการร่วมกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด บ้านพักเด็กและครอบครัว จัดหา งานจังหวัด โดยองค์กร หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ บริการต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงาน ข้อมูลสถิติการย้ายถิ่น สถานการณ์การค้ามนุษย์ โดยทั่วไป ส่วนกลุ่มผู้เสียหายจะนำเสนอประสบการณ์ชีวิตของตนเองในกระบวนการถูกแสวงหาประโยชน์ หลังจากนั้นจะเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ในชุมชน การนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ โดยให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นและนำเสนอเพื่อค้นหาแนวทางร่วมกัน

2.2.2 กิจกรรมการอบรมการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์กับนักเรียน ในสถานศึกษา

กลุ่มหญิงสู้ชีวิตเข้าไปเป็นผู้จัดกิจกรรมการรณรงค์โดยการแสดงละครให้นักเรียนในโรงเรียน โดยให้เหตุผลว่านักเรียนในโรงเรียนก็เป็นอีกกลุ่มเป้าหมายที่มีภาวะเสี่ยงที่ต้องการข้อมูล เรื่องการค้ามนุษย์ด้วยเช่นกัน พื้นที่การรณรงค์เพื่อป้องกันการการค้ามนุษย์ของกลุ่มหญิงสู้ชีวิตจึงเริ่มขยายการทำงานสู่โรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก เยาวชนในพื้นที่ห่างไกลที่คาดว่าจะเป็กลุ่มเสี่ยงจากการห่างไกลข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างการรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ชีวิตของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์กับการตระหนักในบทบาท หน้าที่ของครูและโรงเรียนในการทำหน้าที่ลดความเสี่ยงของนักเรียนในการเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ การทำงานในโรงเรียนกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนและครูในโรงเรียน

นักเรียนให้ความสนใจและสนุกกับกิจกรรมที่จัด โดยเฉพาะการแสดงละครจากผู้เสียหายที่ทำให้เข้าใจสถานการณ์การค้ามนุษย์ได้ชัดเจนขึ้น และรับรู้ว่าเป็นภัยที่สามารถเกิดกับตนเอง การได้ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ มีประโยชน์และสามารถนำไปบอกต่อกับเพื่อน ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมและคนในชุมชนได้

ครูนำเสนอประเด็นเนื้อหาที่นักเรียนในโรงเรียนควรได้เรียนรู้ การป้องกัน เฝ้าระวังตัวเอง การรู้ในสิทธิ หน้าที่ การเอาตัวรอด รวมทั้งการมีข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การช่วยเหลือ โดยครูเสนอให้สอดแทรกสาระเนื้อหาในการเรียนการสอนในห้องเรียน

พบว่า มีข้อเสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริมทักษะ ที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน ชุมชนที่สามารถเป็นผู้กำหนดรูปแบบ กิจกรรม กระบวนการจัดตามความเหมาะสม โดยโรงเรียนสามารถร่วมกับชุมชนโดยมีครูเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้

สำหรับวิธีการในการจัดการเรียนนั้น ครูให้ความเห็นว่า บทบาทครูมีความสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ โดยเสนอให้จัดการเรียนเป็นกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกัน ครูต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ โดยปรับบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้

3. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ำมนุษย์

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ำมนุษย์ ข้อเสนอจากการสนทนากลุ่มในชุมชนประกอบด้วย 3 กลไกหลักในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การดำเนินการในระบบโรงเรียน การดำเนินการโดยกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ และการดำเนินการโดยองค์การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแต่ละกลุ่มได้มีการนำเสนอใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย เนื้อหา กิจกรรม และผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 การสร้างการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนผ่านครู

กลุ่มครูมีการนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เนื้อหาการเรียนรู้ ที่ถูกนำเสนอ ประกอบด้วย สถานการณ์การย้ายถิ่น และการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยความเสี่ยงจากการย้ายถิ่นและการแสวงหาประโยชน์ การรู้จัก เข้าใจและยอมรับเห็นคุณค่าตัวเองและผู้อื่น ทักษะชีวิตและการวางแผนชีวิต การรู้เท่าทันสื่อ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ การมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเองและชุมชนตนเองจากการค้ำมนุษย์ การสำรวจและเก็บข้อมูลเด็กกลุ่มเสี่ยง กฎหมายสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน การปกป้องคุ้มครองตัวเอง ข้อมูลหน่วยงาน องค์กรให้บริการ โดยผ่านการบูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร กระบวนการกลุ่มสนทนา การแสดงบทบาทสมมติ การพัฒนาสื่อถ่ายทอดเรื่องราวสถานการณ์ย้ายถิ่นและการค้ำมนุษย์ กิจกรรมชมรม ชุมชม กิจกรรมเสียงตามสายในโรงเรียนกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง กิจกรรมโฮมรูม และการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง คือ บ้านพักเด็กและครอบครัว องค์กรบริหารส่วนตำบล และ องค์กรพัฒนาเอกชน

3.2 การสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มผู้เสียหาย

เนื้อหา ประกอบด้วย สถานการณ์การค้ำมนุษย์ กระบวนการช่วยเหลือผู้ตกเป็นผู้เสียหาย การเรียนรู้และตระหนักในคุณค่าของตนเอง การป้องกันตนเองในการกลับไปเป็นผู้เสียหาย การมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเอง สิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร บริการสำหรับผู้เสียหาย การทำงานร่วมกับองค์กรเครือข่ายในการป้องกันการค้ำมนุษย์ การเสริมทักษะการปฏิบัติงาน การจัดการกระบวนการกลุ่มเสริมพลัง การให้คำปรึกษา ฟันฟูเยียวยาจิตใจผู้เสียหายเฉพาะรายที่ได้รับผลกระทบ

ที่รุนแรง การประสานเครือข่ายการทำงานในชุมชน กิจกรรม ประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม การเสริมพลังในกลุ่ม การพบปะเยี่ยมเยียน การอบรมเสริมการทำงาน การศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ การผลิตสื่อการศึกษา การเล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิต การอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานในท้องถิ่น

3.3 การสร้างการเรียนรู้ในชุมชนผ่านกลไกองค์การบริหารส่วนตำบล

เนื้อหา ประกอบด้วย สถานการณ์การย้ายถิ่น สถานการณ์การค้ามนุษย์ กฎหมายการค้ามนุษย์ ข้อมูลองค์กร หน่วยงานในระดับจังหวัด การทำงานเฝ้าระวังปัญหาในหมู่บ้าน กฎหมายแรงงาน การส่งเสริมอาชีพ การตลาด การสนับสนุนกลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่มีความเสี่ยง กิจกรรมการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน การให้ข้อมูลผ่านการประชุมและเสียงตามสาย การสนทนากลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มสมาชิกในชุมชน การระดมความคิดเห็น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การอบรมความรู้ ผู้เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด บ้านพักเด็กและครอบครัว จัดหางานจังหวัด

5.2 อภิปรายผล

การวิเคราะห์แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนเพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ มีประเด็นที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษา

1) การเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

ลักษณะชุมชนพื้นที่เสี่ยง ที่ทำให้สมาชิกในชุมชนต้องตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จากกรณีศึกษาในชุมชนหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ต้นทางและปลายทางของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พบว่า ลักษณะทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านจะเป็นชนบทสูงที่ยังคงวิถีการเกษตรแบบพึ่งพาระบบธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่มีราคาตกต่ำ ราคาไม่แน่นอน และต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการผลิต ส่วนใหญ่ยังใช้แรงงานคนในครัวเรือนเป็นผู้ดูแล ระบบการจัดสรรน้ำสำหรับการเกษตรมักไม่เพียงพอ แม้จะมีโครงการชลประทานเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ปริมาณน้ำยังคงมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณการใช้หากต้องทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้ พบว่า อาชีพหลักส่วนใหญ่ยังคงเป็นการทำนาตามฤดูกาล ต้องพึ่งพา “น้ำฟ้า” นั่นคือน้ำฝนตามธรรมชาติ สะท้อนจากคำบอกเล่าของสมาชิกในชุมชนกรณีศึกษา ที่มีความหมายถึง “ความไม่แน่นอน” ขณะที่ผลผลิตอื่น ๆ เช่น อ้อยและมันสำปะหลังซึ่งพบมีการปลูกต่อกันมาช้านาน แต่ราคาก็ไม่แน่นอนเช่นกัน และพบว่ามีการปลูกกันทั่วไปทุกหมู่บ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีทางเลือกในอาชีพมากนัก เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้น

การมองหาอาชีพอื่น ๆ นอกหมู่บ้านจึงกลายเป็นวิถีปกติของผู้คน สอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ที่อธิบายมิติความยากจน ว่าผู้ยากจนเป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสในการยกระดับรายได้ของตนให้สูงขึ้น และขาดโอกาสในการที่จะเปลี่ยนอาชีพที่มีรายได้สูงขึ้น ตลอดจนขาดโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม ความแตกต่างระหว่างชนชั้นทางสังคมที่มีมากเกินไป เป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้ผู้ที่ยากจนมีโอกาสดุดพ้นจากความยากจนได้

การย้ายถิ่นไปทำงานข้างนอก ส่วนใหญ่มักเลือกเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพราะเชื่อว่าจะได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่าทำงานในประเทศ ระบบการปกครองแบ่งเป็นสองส่วนคือ องค์การบริหารส่วนตำบลที่มักเป็นกลไกหลักในการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาในพื้นที่ และการปกครองด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ใกล้ชิดสมาชิกในหมู่บ้าน หากความสัมพันธ์สองส่วนเป็นไปด้วยดีก็จะสามารถจัดสรรงบประมาณการพัฒนาหมู่บ้านได้ลงตัว ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่มีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาในหมู่บ้านมากนัก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ที่เลือกตั้งผู้นำในท้องถิ่นมักเป็นคนที่ย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้าน เด็ก เยาวชนในโรงเรียนมีปัญหาพฤติกรรมติดสื่อ การอาศัยตามลำพังมากขึ้น ภาระหนี้สินพบแทบทุกครัวเรือน

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจผลักดันให้ผู้คนเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพ โดยอาจเป็นการย้ายถิ่นภายในประเทศ หรือเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศ เพื่อการมีสภาพที่อยู่อาศัยที่ดีกว่า หรือแสวงหาวิถีชีวิตการจ้างงานที่ดีกว่าเดิมสอดคล้องกับ ดร.สวดี เลอวงค์รัตน์ (2549) กล่าวถึงการโยกย้ายถิ่นฐานว่าเป็นการย้ายถิ่นออกจากถิ่นกำเนิดของตนอาจจะเป็นการโยกย้ายถิ่นฐานภายในประเทศ หรือเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศ วัตถุประสงค์เพื่อมีสภาพที่อยู่อาศัยที่ดีกว่า หรือแสวงหาวิถีชีวิตอันเป็นทางเลือกที่เป็นสิทธิของมนุษย์ที่พึงได้รับความมั่นคงและปลอดภัย ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งเสริมการค้าเสรี ทำให้เงินทุนและสินค้าหลั่งไหล ข้ามพรมแดนได้อย่างเสรี ประกอบกับตลาดแรงงานที่มีการแข่งขันกันสูง แรงงานไทยที่อพยพจากหมู่บ้านมักเป็นแรงงานไร้ฝีมือในภาคเกษตรที่ต้องใช้แรงงานหนัก ขณะที่ตลาดแรงงานที่รัฐมีข้อตกลงกับประเทศต่าง ๆ ซึ่งมักเป็นความต้องการแรงงานที่มีเทคนิค ทักษะการทำงานที่ต้องผ่านการฝึกอบรม แรงงานย้ายถิ่นจากหมู่บ้านจึงมีภาวะเสี่ยงในการตกเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงาน

ประกอบกับผู้ย้ายถิ่นจากหมู่บ้านไม่มีทุนในการเดินทาง การตัดสินใจก็ยิ่งมักเป็นทางเลือก ประกอบกับขั้นตอนการเดินทางที่ต้องใช้เอกสารประกอบหลายขั้นตอน คนจากหมู่บ้านไม่คุ้นเคย ทำให้ต้องพึ่งพากระบวนการของผู้จัดหางาน ผู้ลักลอบพาคนเข้าเมือง หรือแม้แต่พนักงาน นายหน้า เพื่อให้อำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานที่จำเป็นในการยื่นขอหนังสือเดินทางและวีซ่า รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการข้ามพรมแดนทั้งที่ถูกต้อง หรือการลักลอบพาข้ามพรมแดนด้วยเหตุนี้ การย้ายถิ่นด้วยความเต็มใจจึงกลายเป็นการลักลอบเข้าเมืองและการค้ามนุษย์ นอกจากถูกกระทำเยี่ยงทาส ถูกแสวงหาประโยชน์จากค่าจ้างแรงงานที่ไม่เป็นไปตามสัญญาที่กำหนดจากนายจ้าง

แล้ว คนที่ย้ายถิ่นเพื่อหางานทำยังอาจกลายเป็นเหยื่อของบริษัทจัดหางานที่ต้องการแสวงหาประโยชน์อันมิชอบธรรม โดยปิดบังสถานภาพการจ้างงานที่แท้จริงเพื่อให้คนที่ต้องการย้ายถิ่นหลงเชื่อและต้องกลายเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ในกระบวนการค้ามนุษย์ เช่น ในกรณีที่ทำสัญญาไปทำงานแม่บ้านหรืองานบริการ แต่เมื่อถึงจุดหมายปลายทางกลับถูกบังคับให้บริการทางเพศเพื่อใช้หนี้ที่เกิดขึ้นจากค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมการเดินทาง หรือกรณีทำสัญญาจ้างไปทำงานภาคเกษตรที่ได้รับค่าจ้างเป็นเงินเดือนและสวัสดิการด้านที่พัก อาหาร แต่เมื่อไปถึงกลับต้องทำงานอื่นที่ยากลำบาก ถูกย้ายงานโดยไม่เต็มใจแต่ปราศจากทางเลือก จนต้องถูกจับกุมในฐานะผู้ที่ทำงานผิดประเภทจากกรณีศึกษาที่พบ

แม้ว่าต้นตอของกระบวนการค้ามนุษย์จะเกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือความยากจนเป็นหลัก แต่การพิจารณาความยากจนเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเข้าสู่การค้ามนุษย์ที่ยังคงรุนแรงและเกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ ความรุนแรงในระดับสังคม วัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน ที่อาจมิใช่เพียงแค่การถูกทำร้าย ทูบตี กักขัง หน่วงเหนี่ยวและใช้งานเยี่ยงทาส หรือการแสวงหาประโยชน์จากค่าจ้างแรงงาน โดยปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้คนถูกแสวงหาประโยชน์ คือ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นความรุนแรงซ่อนเร้นที่มองเห็นได้ยาก โดยอาจเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในระบบกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการ ต่าง ๆ ของรัฐ การเข้าไม่ถึงสิทธิและบริการต่าง ๆ จากกรณีศึกษาผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ทั้งที่พบในชุมชนและในกลุ่มหญิงสู้ชีวิต หรือแรงผลักดันของโลกาภิวัตน์มีผลให้เกิดการค้ามนุษย์ จากการค้าข้ามพรมแดน ที่ส่งผลต่อความต้องการแรงงานราคาถูกและมีทักษะต่ำ ในขณะที่นโยบายการอพยพย้ายถิ่นไม่อนุญาตให้เกิดการไหลอย่างอิสระของประชาชนเพื่อตอบสนองความต้องการด้านแรงงาน สถานการณ์ความต้องการด้านแรงงานและการขาดเครื่องมือทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่ต้องการอพยพย้ายถิ่นไปสู่ตลาดแรงงาน ทำให้องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเข้ามาดำเนินการแสวงหาผลประโยชน์ด้านแรงงานในที่สุด สอดคล้องกับ กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ (2536) ทำการวิจัยเรื่อง “การย้ายถิ่นแรงงานสตรีและการค้าหญิง” ผลการศึกษาพบว่า เกิดการย้ายถิ่นแรงงานมากขึ้นในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมาซึ่งปรากฏการณ์นี้เชื่อมโยงกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในสังคม โดยเฉพาะสังคมที่มีการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันระหว่างเขตเมืองและชนบท ในสังคมที่มีการปกครองอย่างรวมศูนย์ และในสังคมที่ไม่ใส่ใจกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และสังคมที่ปล่อยปละละเลยให้ประชาชนที่ด้อยโอกาสอยู่แล้วถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น สังคมเช่นว่านี้มีส่วนสนับสนุนให้ “การย้ายถิ่นแรงงาน” กลายเป็นปรากฏการณ์ “การค้ามนุษย์” รูปแบบใหม่

ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ด้วยความเชื่อ ค่านิยมที่ส่งต่อมารุ่นสู่รุ่นในชุมชนหมู่บ้านจากภาพความสำเร็จในอดีตของการเดินทางทำงานต่างประเทศ ส่งผลให้เกิดความคาดหวังทางสังคมต่อการมีงานทำ ระบบคุณค่าของการทำงานในชุมชน การทำงานในประเทศและการทำงาน

ต่างประเทศ ภาระการเลี้ยงดูครอบครัวของผู้หญิง การนับหน้าถือตาคนมีทรัพย์สิน ตลอดจนการเจริญเติบโตของวัตถุนิยม ที่มุ่งเน้นวัดค่าความเจริญจากวัตถุที่ผู้คนครอบครอง เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยทั้งหลักและดึงดูดให้ผู้คนในหมู่บ้านที่สัมพันธ์กันใกล้ชิดถูกหลอกลวง ชักจูงเข้าสู่วงจรการแสวงหาประโยชน์

กลไกการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ ต้องครอบคลุมในพื้นที่ต้นทางที่ใกล้ชิด สมาชิกในชุมชนมากที่สุดคือหมู่บ้านที่ต้องทำหน้าที่ทั้งการป้องกันสมาชิกของตนเองไม่ให้เข้าสู่วงจรการค้ำมนุษย์ การแก้ไขและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่เข้าสู่วงจรการค้ำมนุษย์ไม่ให้กลับเข้าสู่วงจรเดิมอีก มิติการป้องกันและให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การกำหนดนโยบาย และการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่พอเพียงในการทำงานที่ครอบคลุมสำหรับชุมชนในมิติการทำมาหากิน การเข้าถึงทรัพยากร การได้รับการอบรมทักษะฝีมือแรงงาน และความรู้ ความเข้าใจในสภาพการทำงานก่อนการเดินทางไปทำงาน โดยมอบหมายให้องค์กรส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการตนเองด้วยการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับงานของจิตติและคณะ (2550) ระบุว่า งานป้องกันการค้ำมนุษย์ขาดการจัดตั้งกลไกชุมชนรองรับงานเฝ้าระวังและป้องกันการค้ำมนุษย์ในระดับชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหน่วยงานบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นศูนย์กลางระดับตำบล สะท้อนให้เห็นว่าการทำงานขาดเจ้าภาพและภาวะผู้นำในระดับปฏิบัติการ

การสนับสนุนให้ผู้เสียหายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม รวมถึงการรวมกลุ่มของตนเอง จะนำไปสู่การทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากปัญหาการค้ำมนุษย์ ได้ทวีความรุนแรงและเป็นที่สนใจของทั่วโลก ซึ่งรูปแบบการค้ำมนุษย์ในปัจจุบันนั้นได้พัฒนากลายเป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงกับหลายประเทศและมีเครือข่ายการค้ำมนุษย์อยู่ทั่วโลก เรื่องการค้ำมนุษย์และเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอพยพแรงงานเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาอย่างเชื่อมโยงกัน การตัดวงจรการเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์อาจไม่ใช่การมุ่งเน้นการปราบปรามหรือห้ามการย้ายถิ่น แต่การสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับแรงงานย้ายถิ่น ด้วยการพัฒนาฝีมือแรงงาน การจัดทรัพยากรที่กระจายไปสู่การจัดการตัวเองในชุมชน หมู่บ้าน ด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูล การจัดกลุ่มพูดคุยกันในชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดเก็บข้อมูลในชุมชน นับเป็นวิธีการที่น่าสนใจเพื่อหลีกเลี่ยงการสำรวจเพื่อจัดเก็บข้อมูลโดยตรง ซึ่งส่วนมากจะอ่อนไหวในการรับรู้ เข้าใจของผู้คนในชุมชน หากเปลี่ยนเป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นว่าด้วยการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อไปหางานทำ การให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของตนเอง ความรู้ที่ทันสมัยการณ์ โดยคำนึงถึงตัวตน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม รวมทั้งผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย ด้วยการร่วมคิดค้นหาทางแก้ปัญหา

การค้นหาสาเหตุที่ทำให้ผู้คนหรือชุมชนตกในภาวะเสี่ยงต่อการค้ามนุษย์ ข้อสรุปที่มักพบได้ในการอธิบายการเข้าสู่การค้ามนุษย์ของสมาชิกในชุมชนคือความยากจนและการขาดโอกาสทางการศึกษา ในงานรณรงค์ ภาพภาพ (2550) ระบุว่า สาเหตุของการเข้าสู่การค้ามนุษย์นั้นมาจากสาเหตุของความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา แต่ผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า สมาชิกในชุมชนที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ไม่ใช่ผู้ที่ยากจนที่สุดในชุมชนหรือขาดโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้ในแต่ละชุมชนที่ล้วนแตกต่างกัน การจัดทำโครงการเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนทั้งในระดับบุคคลและชุมชนเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของความเสี่ยงเพื่อนำมาประกอบการออกแบบโครงการเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ที่สามารถวัดผลได้ เพื่อไม่ให้เกิดการค้ามนุษย์หรือการย้ายถิ่นของสมาชิกในชุมชนโดยเสี่ยงภัย

2. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการการค้ามนุษย์

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ในฐานะผู้ถูกกดขี่จากการถูกแสวงหาประโยชน์ในกระบวนการค้ามนุษย์ สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สามารถร่วมสร้างความรู้และความตระหนักให้กลไกในชุมชนริเริ่มการค้นหาแนวทางในการป้องกันการการค้ามนุษย์ในชุมชนของตัวเอง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ ของเปาโล แพร่ มาประกอบการอภิปรายใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) นำมาใช้วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ 2) นำมาใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายในกลุ่ม และ 3) ปัญหา อุปสรรค ในกระบวนการสร้างพลังอำนาจชุมชน ดังนี้

2.1 กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในฐานะผู้ถูกกดขี่ (the oppress) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการค้ามนุษย์ ตกอยู่ในสภาพไร้พลังอำนาจ (powerlessness) ด้วยการถูกกีดกันทางสังคม การเข้าไม่ถึงบริการ และการไร้ทางเลือก ถูกละเมิดสิทธิด้านร่างกาย สิทธิในการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง สิทธิในการติดต่อสื่อสาร สิทธิในค่าจ้างแรงงานจากการถูกบังคับ ข่มขู่ ถูกแสวงหาผลประโยชน์ และตกอยู่ในสภาพการถูกใช้งานเยี่ยงทาส

สถานการณ์ในชีวิตของคนกลุ่มนี้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบแทบทุกด้าน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ภาวะหนี้สิน คุณภาพชีวิตไม่ดี ส่งผลให้ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อหาทางออกจากปัญหาที่รุมเร้า ต้องตกเป็นเบี้ยล่างในสังคม เข้าไม่ถึงบริการและไร้ทางเลือกในชีวิต มีการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาทางออกจากปัญหา มีสภาพความเป็นอยู่ที่ขาดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีอุปสรรคขัดขวางการต่อสู้ทั้งสภาพการกดขี่และการกดขี่ตัวเอง ทั้งจากสภาพความเข้มข้นของการกดขี่จากการถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากมนุษย์ด้วยกันที่เขาประสบ ทำให้เขาขาดความมั่นใจ ที่ผ่านมาจึงปรับตัวเข้ากับสภาพการกดขี่นั้นโดยมองไม่เห็นทางออก ทางแก้ไข ประกอบกับสภาพการกดขี่ที่สร้างความหวาดกลัวเสรีภาพ (fear from freedom) เนื่องจากสัมพันธ์ภาพเดิมที่เป็นเพียงผู้รอรับคำสั่ง รอรับ

บริการ รอฟังข่าวสารข้อมูลอย่างเชื่อมโยงเข้ามาโดยตลอด โดยไม่ได้ตรง ทบทวน มีความกลัวในการกำหนดชีวิตของตนเอง และมองไม่เห็นสภาพการกดขี่ที่ดำรงอยู่ เห็นเพียงทางรอดจากสภาพที่ยากลำบากในชีวิต การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งเสรีภาพจะต้องเกิดขึ้นด้วยตัวผู้ถูกกดขี่เอง ด้วยการทำให้เกิดจิตสำนึกที่มีความต้องการที่เด็ดเดี่ยวในการก้าวข้ามปัญหาด้วยวิธีการของตัวเอง

กิจกรรมในโครงการเสริมศักยภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในการช่วยเหลือผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ในการคืนสู่สังคม ที่ดำเนินการโดยมูลนิธิผู้หญิงร่วมกับกลุ่มหญิงสู้ชีวิต เป็นเครื่องมือที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้เสียหายในฐานะผู้ถูกกดขี่สู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีพลังในการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ในชุมชน ด้วยวิถีคิดที่เชื่อมั่นในศักยภาพผู้เสียหาย ในฐานะ “คนใน” ผู้เป็นเจ้าของปัญหา ที่สามารถแสดงความต้องการของตน ที่รับรู้ เข้าใจ เข้าถึง ปัญหา ความต้องการของผู้เสียหายคนอื่นจากการค้ามนุษย์ที่ถูกกดขี่ ถูกกระทำ ด้วยการหนุนเสริมการทำงานด้วยสภาพที่เท่าเทียม

การเสริมพลังอำนาจระดับบุคคล ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ด้วยการสะท้อนมุมมองประเด็นปัญหาส่วนตัวที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมรอบตัว การฝึกอบรมทักษะในการปฏิบัติงานที่มาจากความต้องการของสมาชิก เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความสามารถให้เชื่อมั่นในการทำงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนกับสมาชิกกลุ่ม และเครือข่ายองค์กร หน่วยงานทั้งในระดับภูมิภาค ประเทศ และชุมชนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ในฐานะผู้มีส่วนร่วมที่ได้รับการเคารพ การนำเสนอผลการดำเนินงานทั้งที่สำเร็จและล้มเหลวของสมาชิกแต่ละคน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แต่ละคนเผชิญและทางแก้ของแต่ละคน ในแต่ละพื้นที่ทั้งเรื่องส่วนตัว และเรื่องการปฏิบัติงานในฐานะตัวแทนกลุ่ม ในหลากหลายเวที การนำเสนอและอภิปรายวาระต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นร่วมทางสังคม การชักชวนให้เข้าร่วมเป็นทีมทำงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ ทำให้สมาชิกเริ่มมีความหวังในการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน

การประชุมสมาชิก แกนนำ การวางแผนการทำงานด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ และร่วมสรุปบทเรียนการทำงานของกลุ่มที่เกิดขึ้นในทุกระยะเวลาการทำงาน เป็นการสร้างพื้นที่ทางความคิดสำหรับสมาชิกให้เกิดการทบทวน ทั้งวิถีคิด วิถีปฏิบัติที่กลุ่มเลือกดำเนินการ โดยการร่วมวิพากษ์วิถีคิดของสมาชิกแต่ละคน ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกทั้งเก่า ใหม่ เพื่อคิดหาวิธีการปรับปรุงวิถีคิด วิธีการทำงาน แสวงหาแนวทางในการเข้าถึงทรัพยากร ความยุติธรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีการเพื่อการได้มาซึ่งทรัพยากร ไม่ย่อท้อ ไม่ยอมแพ้ ไม่หมดหวัง ไม่ยอมจำนน เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยจิตสำนึกแห่งการวิพากษ์อย่างมีวิจารณญาณ

การร่วมทำงานในระดับพื้นที่ ชุมชนทั้งดำเนินการเอง ดำเนินการร่วมกับเครือข่าย ทั้งในพื้นที่ชุมชน เวทีการนำเสนอประเด็นสถานการณ์ร่วมกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชนทั้งใน

ประเทศ ระดับภูมิภาค การประชุมกลุ่มสมาชิก นำไปสู่การทำงานในฐานะกลุ่มร่วมผลักดันประเด็นวาระทางสังคมอื่น ๆ เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้กับกลุ่มที่ยากลำบาก ในนามกลุ่มของตัวเอง มีความรู้สึกร่วมในความเป็นเจ้าของ ที่มีเป้าหมายเพื่อร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงในสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่เกิดกลไกการทำงานในเชิงสถาบันที่มีผู้เสียหายเป็นเจ้าของ ทำให้สมาชิกกลุ่มรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบ รู้สึกว่าตัวเองและกลุ่มมีพื้นที่ของตัวเองที่สามารถสร้างพลังต่อรอง ไม่รู้สึกว่าจะต้องเป็นผู้รอรับ ร้องขอในฐานะผู้เสียหายที่น่าสงสาร หรือตกอยู่ในภาวะการณ์เป็นผู้ตกขี้ก๋อต่อไป เมื่อสามารถรับรู้ เข้าใจ และมองเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ความผิดของตนเอง แต่เป็นความไม่เท่าเทียมกันในเชิงโครงสร้าง และการปฏิบัติการโดยกลุ่มสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร จัดเวทีรณรงค์เพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ด้วยชุดความรู้จากประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่ม ด้วยการคัดเลือกพื้นที่การทำงานที่เจาะพื้นที่เป้าหมายที่สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ร่วมกันประเมิน โดยกลุ่มจะเลือกทำงานในพื้นที่ที่มีความเปราะบาง มีความเสี่ยง ที่ผ่านมา สมาชิกกลุ่ม เลือกชุมชนที่ห่างไกลที่หน่วยงานภาครัฐอาจเข้าถึงยาก ยังไม่มีการทำงานร่วมกัน การเจาะกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มเด็ก เยาวชนในโรงเรียน และกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ แม่บ้าน จากข้อมูลของสมาชิกกลุ่มที่กระจายตัวกันอยู่ในชุมชนต่าง ๆ โดยมีแกนนำในระดับภูมิภาคที่เกาะติดข้อมูลในพื้นที่และสามารถประสานทรัพยากรภายในและนอกชุมชนได้อย่างรวดเร็ว คล่องตัว ขณะเดียวกันสมาชิกที่ยังเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ จะกลายเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่รายงานสถานการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้การทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในลักษณะนี้ จะไม่ยึดติดกับกลไกเชิงพื้นที่เชิงกายภาพเป็นหลัก แต่จะใช้เครือข่ายการทำงานแบบไม่เป็นทางการ โดยอาศัยชุดความรู้ที่มีอยู่ในตัวสมาชิกแต่ละคน นำไปสู่การป้องกันการค้ามนุษย์โดยพิจารณาจากสถานการณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีสมาชิกกลุ่มที่กระจายในหลายพื้นที่เป็นผู้ส่งข้อมูล ประสานกับแกนนำในภูมิภาคเพื่อร่วมกันทำงานและดึงทรัพยากรจากผู้ประสานส่วนกลางที่ทำงานร่วมกับองค์กรภาครัฐ เอกชนที่ให้การสนับสนุนในการหนุนเสริมความรู้ ทักษะ วิธีการต่าง ๆ ที่กลุ่มต้องการแนวทางการจัด

จากการวิจัย พบว่า การทำงานให้การช่วยเหลือผู้เสียหายโดยผู้เสียหายและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในระดับกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจที่ช่วยให้ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตระหนักและรับรู้ทางเลือกในชีวิต กลุ่มผู้เสียหายมีพื้นที่ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนของคนที่มีความเหมือนกัน ทำให้รู้สึกมีคนพวกเดียวกันที่สามารถสนองปัญหา ความต้องการร่วมได้ด้วยกัน ทำให้เห็นคุณค่าของการรวมเป็นหนึ่งท่ามกลางความหลากหลาย สำหรับกิจกรรมการเสริมทักษะเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการทำงานทำให้กลุ่มผู้เสียหายรู้สึกมั่นใจในการทำหน้าที่เชื่อมั่นในความสามารถที่กลุ่มจะสามารถดำเนินการได้จริง ที่จะนำไปสู่การกำหนดวาระร่วม

ของกลุ่มในการผลักดันประเด็นปัญหา ความต้องการของสมาชิกให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์เพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัย เพื่อการป้องกันการค้ามนุษย์ที่คาดหวังความยั่งยืน เพราะเป็นการสร้างการรับรู้ เข้าใจกับชุมชน สังคมในวงกว้าง ด้วยการเชื่อมโยงประเด็นการย้ายถิ่นที่สัมพันธ์กับการค้ามนุษย์ ด้วยการยึดหลักการเคารพในสิทธิการตัดสินใจด้วยตัวเองของผู้คนในชุมชน และสังคม การนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ชีวิตของตนเองในฐานะผู้เสียหายเพราะไม่ต้องการให้ใครตกในสภาวะตัวเอง เป็นการดึงพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่มนุษย์ในฐานะผู้ที่เคยถูกรังแก และผ่านพ้นด้วยกระบวนการกลุ่มด้วยการสนทนา ไตร่ตรองด้วยการลงมือสร้างปฏิบัติการร่วมที่มีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่น และป้องกันผู้คนในชุมชน สังคมที่อาจตกเป็นกลุ่มเสี่ยงในการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์

2.2 ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในการเสริมพลังอำนาจของกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์แต่ละรายมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ในการเสริมพลังอำนาจของกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอน คือ

2.2.1 การเรียนรู้และเข้าใจปัญหาของผู้เสียหายที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ และการถูกแสวงหาประโยชน์ ช่วงเริ่มต้นผู้เสียหายอาจยังไม่เข้าใจ อาจรู้สึกท้อแท้ในการมีชีวิตเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาแต่เพียงลำพัง แต่หลังผ่านกระบวนการเสริมพลังอำนาจในกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน จะรู้สึกปลดปล่อย คลายความกังวล ความเครียด เศร้า ท้อแท้จะน้อยลง เพราะมองเห็นและเข้าใจปัญหามากขึ้น ผู้เสียหายในกลุ่มได้รับประสบการณ์การปฏิบัติงานในการให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายทั้งในกลุ่มและผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่รวมทั้งการทำงานเพื่อป้องกันการเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ของสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน การก้าวข้ามปัญหาส่วนตัวและทำงานเพื่อคนอื่น โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อนสมาชิก ผู้คนในชุมชนที่กลุ่มไปทำงาน เจ้าหน้าที่ขององค์กร หน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ ที่ได้ร่วมงานกันในโอกาสต่าง ๆ นับเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เสียหายได้ระบายความวิตกกังวล และยังได้สะท้อนความเป็นตัวตนออกมา การพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการเสริมสร้างพลังอำนาจตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ (Paolo Freire) ที่มองว่า เมื่อบุคคลเริ่มเข้าใจประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น มีการคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ ด้วยการตระหนักและตั้งคำถามในสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นจิตสำนึกขั้นวิพากษ์ (Critical consciousness) เพราะการที่ผู้เสียหายเริ่มตั้งคำถาม จะนำไปสู่การคิดเพื่อค้นหารากเหง้าแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยผู้เสียหายสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุของปัญหาที่ผู้เสียหายเผชิญนั้นเกิดจากสาเหตุใดบ้าง ซึ่งเมื่อเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้เสียหายก็จะก้าวต่อไปสู่การสร้างพลังอำนาจในระดับการตระหนักและเห็นคุณค่าในตัวเอง

กรณีที่เกิดขึ้นในกลุ่มหญิงผู้ชีวิตคือการเปลี่ยนประสบการณ์ที่เคยรู้สึกกลัวเลวร้ายที่ต้องการหลบหนีไปจากชีวิต สามารถปรับใช้ป็นเครื่องมือการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่น

จากประสบการณ์ที่ย่ำแย่ เมื่อได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในฐานะเพื่อนร่วมทำงานที่มีสถานภาพเม่าเมี่ยมในการให้การช่วยเหลือเพื่อนผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ที่กำลังเผชิญปัญหาเหมือนที่ครั้งหนึ่งตนเองและเพื่อน ๆ มีประสบการณ์ที่ไร้ทางออก การใช้ประสบการณ์ชีวิตในฐานะผู้เสียหายที่เคยเป็นผู้ร้องขอ เป็นผู้ต้องรอรับบริการจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ เป็นการรอรับตามที่ผู้อื่นจะหยิบยื่นมาให้ เมื่อตนเองได้มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือคนอื่น ประสบการณ์ที่ตนเองเคยมีได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการทำงานที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงผู้เสียหายในกลุ่มและผู้เสียหายที่เดินทางกลับมาใหม่ การปลุกปลอบให้กำลังใจ อาสาช่วยเหลือและแนะนำข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ตามปัญหาและความต้องการของผู้เสียหาย ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรที่รับรู้และเข้าใจ ด้วยประสบการณ์ที่ตนเองเคยเผชิญ ประสบการณ์ชีวิตของผู้เสียหายกลายเป็นเครื่องมือการทำงานเพื่อให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มีส่งผลให้ผู้เสียหายกลุ่มนี้กลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำงานประเด็นการค้ามนุษย์ที่ครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งการบำบัด เยียวยา การดำเนินคดี และการรณรงค์ป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชนพื้นที่เสี่ยง

2.2.2 การตระหนักในคุณค่าของตัวเอง หลังจากที่สามารถวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเองร่วมกับเพื่อนผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายจะพยายามร่วมกันค้นหาทางออกจากปัญหา ซึ่งแม้ปัญหาก็ยังไม่หมดไป กระบวนการวิเคราะห์และเริ่มเข้าใจจนนำมาสู่การคิดค้นทางออกร่วมกันนั้น เป็นสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยผู้เสียหายจะเริ่มมองเห็นคุณค่าในตัวเองที่สามารถคิดได้ คิดเป็น เห็นคุณค่าของประสบการณ์ชีวิตที่นำไปเป็นศูนย์กลางให้เกิดการขบคิดร่วมกัน และเมื่อประสบการณ์ตัวเองสามารถสร้างประโยชน์ต่อคนอื่น ผู้เสียหายจะรู้สึกว่าคุณค่าต่อผู้อื่น การแลกเปลี่ยนทั้งในระดับบุคคล และระดับกลุ่ม กิจกรรมการประชุมสมาชิก การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผนการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ภายนอก ก็เป็นปัจจัยที่สร้างความรู้สึกว่าคุณค่าในตัวเองมีค่า ทั้งนี้เพราะเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม ด้วยท่าทีที่เป็นมิตร เคารพและยอมรับในความคิดเห็น มีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ผู้เสียหายได้ดึงความรู้สึกที่มีคุณค่าในตัวเองร่วมแบ่งปันกับผู้อื่นในกระบวนการกลุ่ม

2.2.3 การเข้าใจในกระบวนการทำลายความเป็นมนุษย์จากการถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง การโดนหลอกจากคนใกล้ชิด การสูญเสียทรัพย์สินก้อนสุดท้ายในชีวิต ความรู้สึกผิด บาดเจ็บจากการถูกกระทำ หรือความรู้สึกสูญเสียความเชื่อมั่นที่ไม่สามารถทำหน้าที่ลูก แม่ ภรรยาหรือผู้นำครอบครัวที่ดีได้ ด้วยกระบวนการกลุ่มสนทนา และไตร่ตรองอย่างวิพากษ์ เพราะผู้เสียหายต่างก็เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับตนเอง เพราะกระบวนการค้ามนุษย์ที่มีรากเหง้ามาจากการละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์จากการฉกฉวยโอกาสในความอ่อนแอ เพราะบางของผู้คน เพราะได้ผ่านการแลกเปลี่ยนทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม จากกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายคนอื่นใน การคืนสู่สังคม การอบรมทักษะต่าง ๆ การร่วมในการสัมมนาแลกเปลี่ยน นำเสนอความคิดเห็น

การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมกับองค์กร เครือข่ายภาคประชาสังคมในการนำเสนอวาระของตัวเอง และกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกัน เป็นการเพิ่มเติมความรู้ เทคนิคและทักษะใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเริ่มมีความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมที่ครอบงำอยู่ และมีความต้องการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย การรณรงค์เคลื่อนไหวในประเด็น วาระต่าง ๆ ทำให้เกิดการสร้างเป้าหมายร่วมกันในกลุ่มเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ในทัศนะเปาโลเฟร์ (Paolo Freire) เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจที่บุคคลเป็นผู้ตระหนักในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่กดขี่เขาอยู่

การรวมกลุ่มผู้เสียหายที่มีประสบการณ์ร่วม เริ่มจากกิจกรรมพบปะเพื่อการบำบัดเยียวยา ด้วยกิจกรรมการรับฟัง พูดคุย แลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาที่ยากจะบอกเล่าให้คนอื่นได้รับรู้แม้แต่คนใกล้ชิด แต่ผู้ที่มีประสบการณ์เดียวกัน กลายเป็นกลุ่มรับฟังกันและกัน ผู้เสียหายได้ปลดปล่อยอารมณ์ ความรู้สึก บอกเล่าเรื่องราวทั้งสุข ทุกข์ที่มีคนฟังอย่างตั้งใจเป็นครั้งแรก นำมาสู่การรับรู้ และเข้าใจว่า ตนไม่ได้โดดเดี่ยวเพียงลำพัง ยังมีคนอื่นที่เผชิญปัญหาแบบเดียวกัน และไม่ใช้ความผิดของตนเอง เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับระบบต่าง ๆ ในสังคม ทั้งระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ และตนเองเข้าไม่ถึงทรัพยากรส่วนน้อยที่มี การเปลี่ยนมุมมองสถานการณ์ดังกล่าว นำมาสู่การทบทวนตนเองท่ามกลางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เสียหายคนอื่น ๆ จากการหนุนเสริมขององค์กรที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของมนุษย์แต่ละคน และเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม และตนเองในฐานะผู้ถูกกระทำสามารถลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสภาพนั้นได้ การทำให้ผู้เสียหายรับรู้ และเข้าใจจนเกิดคำถามและร่วมแลกเปลี่ยนกัน

2.2.4 การต่อต้านภาวะที่ถูกกดขี่ หรือการกลับไปสู่ภาวะไร้อำนาจ เมื่อผู้เสียหายในกลุ่มสามารถหลุดพ้นหรือก้าวไปสู่การมีพลังอำนาจในการกำหนดการเลือก ตัดสินใจด้วยตัวเอง สามารถแก้ปัญหาที่เจอได้ดีขึ้น มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจ อธิบายได้ในการที่จะเลือกหรือไม่เลือก ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในการเสริมพลังจะถูกส่งผ่านไปยังผู้คนที่เปราะบาง ผู้คนมีปัญหา ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้เสียหายจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น ความมั่นใจจะมีมากขึ้น และจะพบว่า เมื่อเกิดพลังแล้ว จะมีช่วงเวลาที่จะคิดและย้อนกลับไปสู่ภาวะแห่งปัญหานั้นอีก แต่เนื่องจากได้ผ่านการต่อสู้และเผชิญปัญหาต่าง ๆ มาแล้ว ทำให้เริ่มมองเห็นปัญหาอย่างเข้าใจว่าปัญหาทุกปัญหาล้วนแล้วแต่มีสาเหตุ ที่มาและย่อมมีทางออก มีการเปลี่ยนแปลง และผู้เสียหายก็จะเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการปลดปล่อยมนุษย์สู่เสรีภาพ ด้วยการดึงความรู้สึก ความคิดเห็น ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผ่านกระบวนการสร้างพลังอำนาจแล้วก็จะมีความสามารถในการต่อสู้ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางอำนาจและสัมพันธ์กับชีวิตผู้คน

3. ปัญหา อุปสรรคในกระบวนการสร้างพลังอำนาจชุมชน พบว่า มี 2 ส่วน คือ ปัญหา อุปสรรคภายในตัวผู้เสียหายและปัญหา อุปสรรคจากภายนอก ซึ่งทั้งสองส่วนมีความเชื่อมโยงต่อกัน

3.1 ปัญหา อุปสรรคภายในตัวผู้เสียหาย เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างพลังอำนาจในบุคคล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้เสียหายยังยึดติดกับค่านิยมที่สังคมมีส่วนสร้างและปลูกฝังสถานภาพที่ดีอยู่ในฐานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในฐานะผู้ถูกระงับที่เข้าไม่ถึงความยุติธรรมจะยิ่งสร้างความไม่มั่นใจในตัวเอง ความวิตกกังวลในภาระหน้าที่ของตนเอง ในแต่ละคนที่ย่อมแตกต่างกัน สถานการณ์ที่เผชิญในการถูกแสวงหาประโยชน์ก็มีผลต่อระยะเวลาในการก้าวข้ามภาวะปัญหา แม้จะอยากเห็นความยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับตัวเองและคนอื่น แต่เป้าหมายที่อาจเป็นนามธรรมไม่มีแรงจูงใจในการก้าวต่อ ภาวะเศรษฐกิจ หนี้สิน ภาระในครอบครัว เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้เสียหายจะตกอยู่ในภาวะยากลำบาก เป็นอุปสรรคในความต่อเนื่องของการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจ

3.2 ปัญหาอุปสรรคภายนอก แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

3.2.1 อุปสรรคจากครอบครัว จากการขาดความเข้าใจและยอมรับในปัญหา อาจด้วยความไม่รู้ หรือด้วยความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ ความผิดหวังจากการไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ขณะเดียวกันกลับเพิ่มภาระหนี้สิน หรือความอับอายให้กับครอบครัว ท่าทีของผู้ใกล้ชิดส่งผลต่อผู้เสียหายในการสร้างพลังทั้งสิ้น

3.2.2 ปัญหา อุปสรรคจากผู้หนุนเสริมกระบวนการเริ่มพลังอำนาจ ที่ต้องมีความเข้าใจแนวคิดการเสริมพลังอำนาจ ซึ่งจะมีผลต่อการออกแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่ผู้สอนจะต้องเชื่อมั่นในศักยภาพ ความสามารถของผู้เสียหายที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ใช่ในฐานะเหยื่อผู้น่าสงสาร การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเท่าเทียม ปราศจากอคติ ไม่ตำหนิตีติชน ใช้วิธีการด้วยการสนทนาอย่างไตร่ตรองด้วยการปฏิบัติ ไม่ใช่ชี้นำ ไม่ใช่การสอนให้ทำตาม หรือหยิบยื่นเนื้อหา ความรู้ที่คิดว่าเหมาะสมและดีในทัศนะผู้สอน แต่ต้องเป็นการร่วมกันคิด ออกแบบกิจกรรมที่มีการสะท้อนคิดของผู้เสียหาย ร่วมกัน ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่ผู้เสียหายจะเป็นผู้หยิบยกมาร่วมแลกเปลี่ยน โดยผู้จัดกระบวนการจะต้องให้ผู้เสียหายเป็นทั้งผู้เรียนและผู้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เพราะเป้าหมายของกระบวนการคือหาทางออก หรือการแก้ปัญหา มากกว่าการมุ่งให้คำตอบ เน้นความแข็งแกร่ง สิทธิ ความสามารถของบุคคลมากกว่าข้อจำกัด หรือจุดด้อยของคน

3.3.3 ปัญหา อุปสรรคจากชุมชน ที่มองว่าผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เป็นปัญหาส่วนตัว หรือปัญหาในครอบครัว คนนอกมักไม่เข้ายุ่งเกี่ยว และมักมองว่าปัญหาการค้ามนุษย์ในความหมายของการค้าบริการซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยอมรับ หรือเข้าใจว่ากลุ่มเป้าหมายของการค้ามนุษย์คือการค้าบริการ โดยไม่รู้ว่าการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การบังคับค้า

แรงก็คือการค้ำมนุษย์ ที่ตนเองและครอบครัวสามารถตกเป็นผู้เสียหายได้เช่นกัน ซึ่งความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ทำให้ผู้คนในชุมชนและสังคม ไม่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย

ปัญหาและอุปสรรคทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคมล้วนมีความเชื่อมโยงกัน เนื่องจากการสร้างพลังอำนาจนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบและปัจจัยหลายด้าน หากด้านใดพร่องไป หรือเป็นปัญหาต่อกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจ กระบวนการเสริมพลังอำนาจในระดับต่างๆ ก็เกิดขึ้นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยแต่ละส่วนล้วนสัมพันธ์กัน ต้องทำความเข้าใจอย่างเป็นระบบ เพราะปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ล้วนเป็นตัวผลักดันให้ผู้เสียหายกลายเป็นผู้ถูกระงับ และไม่สามารถหลุดพ้นจากการถูกกดขี่ ซึ่งการแก้ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นต้องไม่แยกส่วนแต่ต้องแก้อย่างเป็นระบบ เพราะทุกปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วแต่มีผลในการสร้างพลังอำนาจสำหรับผู้เสียหายในการทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ให้ลดน้อยลงไป

ทั้งนี้ผู้เสียหายแต่ละคนในกลุ่มย่อมมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ของผู้เสียหายแต่ละคน โดยจะแสดงออกมาในรูปของความคิด ความเชื่อ การวิพากษ์วิจารณ์ การกระทำเกี่ยวกับตนเอง การรู้เท่าทัน การให้คุณค่าในตัวเอง และความสามารถในการแก้ปัญหา อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญให้เกิดพลังอำนาจสอดคล้องกับแนวคิดในการจัดการศึกษาแบบเผชิญปัญหาของเปาโล แฟร์ (Paolo Freire) ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญสำหรับผู้เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ ในการมีบทบาทสนับสนุนกลุ่มผู้เสียหายในการปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันการคุกคามมนุษย์บนฐานพลังอำนาจ และแม้ว่ากลุ่มผู้เสียหายจะได้รับการสร้างพลังอำนาจในการทำงานเพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์จากองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีแนวคิดในการทำงานบนฐานสิทธิมนุษยชนและมีประสบการณ์การทำงานในการสร้างพลังกลุ่มเป้าหมายเด็ก ผู้หญิงจนเป็นที่ยอมรับ จึงทำให้การออกแบบกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจกลุ่มผู้เสียหายมีความเข้มข้น แต่อย่างไรก็ดี พบว่า การจัดกิจกรรม โครงการเพื่อสนับสนุนกลุ่มผู้เสียหายนั้น ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือที่ดีจากองค์กรภาครัฐ และเครือข่ายการทำงานในทุกระดับ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของกลุ่มด้วยเช่นกัน การหนุนเสริมกันขององค์กรภาคเอกชนที่ผ่านการทำงาน มีประสบการณ์และมีชุดความรู้ในการเสริมพลังอำนาจในฐานะผู้จัดการกระบวนการ โดยมีองค์กรภาครัฐในฐานะองค์กรหลักในการกำหนดนโยบาย มีทรัพยากรในการทำงาน คอยหนุนเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปขยายผล โดยเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ได้ร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ที่สามารถส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เสียหายที่มีตัวตน มีส่วนร่วม และมีสิทธินำเสนอแนวปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนมาตรการกลไกการทำงานที่ค้นพบ ที่จะสร้างประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ

3. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์กับกลุ่มเสี่ยงในชุมชนพื้นที่เสี่ยงที่ดำเนินการโดยกลุ่มผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ใน 2 มิติสำหรับการทำงานเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ คือ 1) กระบวนการเรียนรู้สำหรับการแก้ไขและป้องกันตนเองของกลุ่มผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย ใน 2 ชั้นตอน ได้แก่ 1.1) กระบวนการเรียนรู้ด้วยการบำบัด เยียวยา แก้ไข พัฒนาตนเองในกลุ่มเพื่อนผู้ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย 1.2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันตนเองไม่ให้กลับเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ซ้ำ และ 2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันกลุ่มเสี่ยงและชุมชนพื้นที่เสี่ยงไม่ให้เกิดเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์ กระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันโดยครูในโรงเรียน 3) กระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันสมาชิกในชุมชนพื้นที่เสี่ยงโดยผู้นำในชุมชนระดับต่าง ๆ โดยแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย เนื้อหา กิจกรรม และผู้เกี่ยวข้อง

เนื้อหาการเรียนรู้ที่ถูกรวบรวมร่วมกันของทั้ง 3 กลุ่ม เช่น สถานการณ์การค้ามนุษย์ การย้ายถิ่นที่ปลอดภัย การร่วมกันป้องกันชุมชนจากกระบวนการค้ามนุษย์ กฎหมายและสิทธิต่าง ๆ

ในเนื้อหาเดียวกันแต่นำเสนอและรายละเอียดที่แตกต่างกัน กลุ่มผู้เสียหายจะเน้นเนื้อหาในเรื่องผลกระทบที่รุนแรงจากการย้ายถิ่นและถูกหลอกลวงเข้าสู่กระบวนการแสวงหาประโยชน์ กลุ่มครูสร้างความตระหนักในเรื่องการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยเพื่อเด็กนักเรียนในโรงเรียน ขณะที่กลุ่มผู้นำชุมชนให้สมาชิกในชุมชนรู้สถานการณ์การย้ายถิ่นที่ปลอดภัยโดยการร่วมเฝ้าระวังสมาชิกในชุมชน

ขณะเดียวกันก็มีเนื้อหาเฉพาะกลุ่มด้วย เช่น กลุ่มผู้เสียหายต้องการการบำบัด เยียวยา พัฒนาในรายบุคคล จากผลกระทบด้านจิตใจที่รุนแรงแตกต่างกัน การจัดกิจกรรมการให้การปรึกษา รายบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อเสริมพลังอำนาจ กิจกรรมพบปะเพื่อเยียวยา ขณะที่กลุ่มครู การสำรวจและเก็บข้อมูลเด็กกลุ่มเสี่ยง การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ การเสริมทักษะชีวิตและการวางแผนชีวิต และการรับรู้ เข้าใจสิทธิของตนเอง ด้วยการเรียนรู้เรื่องสิทธิเด็ก สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชนนั้น การทำงานเฝ้าระวังปัญหาในหมู่บ้าน การส่งเสริมอาชีพ การตลาด การเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่มีความเสี่ยง

ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า กิจกรรมของกลุ่มผู้เสียหายจะมีลักษณะเฉพาะที่ต้องจัดโดยกลุ่มผู้เสียหาย เช่น ละครสะท้อนชีวิตจริง กระบวนการกลุ่มในการปลูกจิตสำนึกและเสริมพลังเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์และการป้องกันคนอื่น การนำเสนอสถานการณ์ที่ถูกหลอกลวงและผลกระทบทางร่างกายและจิตใจ ความเจ็บปวด ขมขื่น อับอาย ผ่านกระบวนการพูดคุย สนทนากลุ่ม โดยกลุ่มครูจะใช้กิจกรรมการสอดแทรกการเรียนการสอนใช้กิจกรรมในหลักสูตรและเสริมหลักสูตร การสนทนากลุ่มแต่นำประเด็นการสนทนาในเรื่องข้อมูล ความเข้าใจ

สถานการณ์ การเห็นคุณค่าของตัวเอง การป้องกันตนเองและร่วมป้องกันคนอื่น กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียน ขณะที่ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลจะจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่สุด คือ สมาชิกในชุมชน โดยการให้ข้อมูลทั่วไปผ่านการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน “เสียงตามสาย”

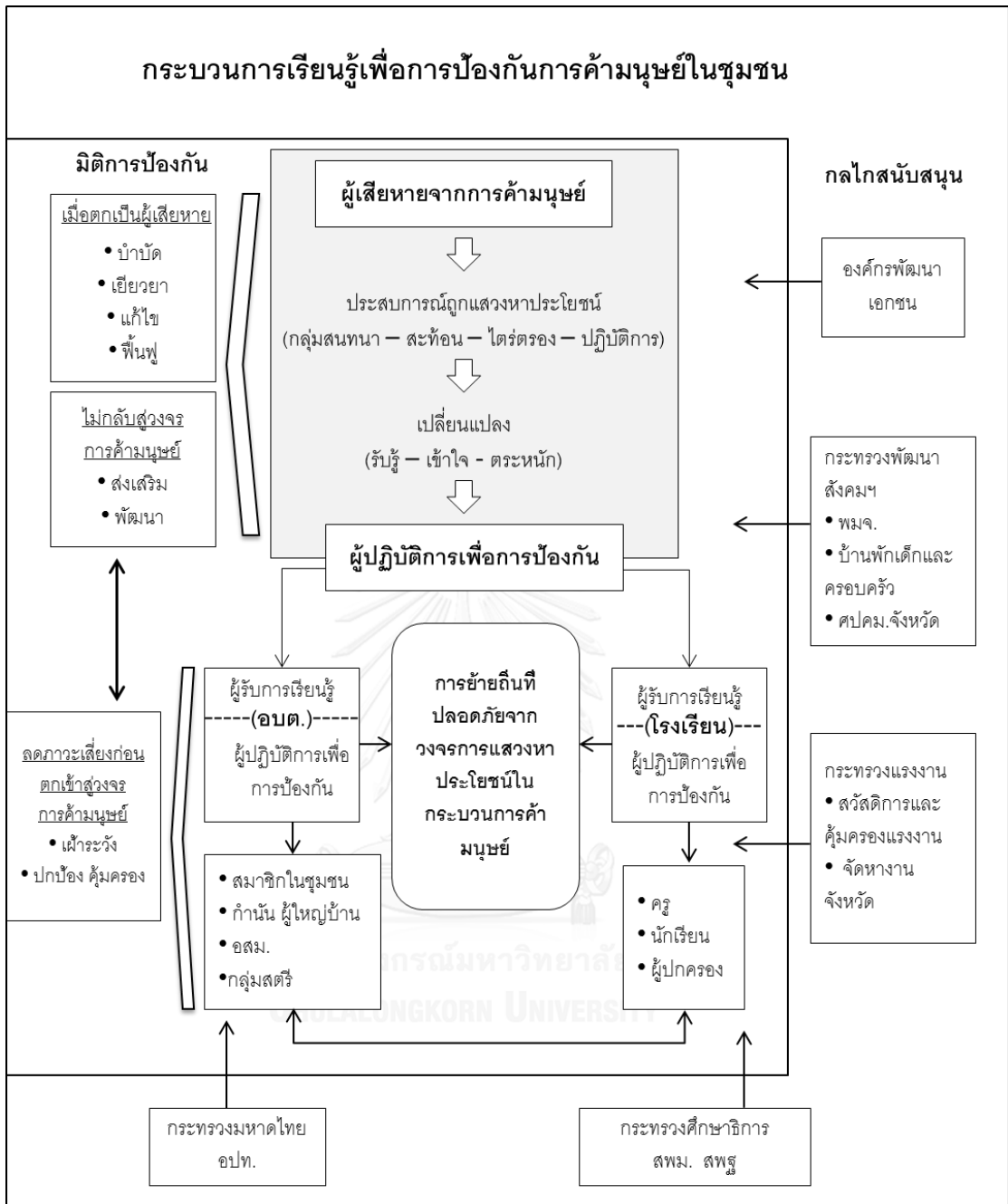
สำหรับผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนโครงการในแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในการป้องกันการค้ำมนุษย์ ส่วนใหญ่ตรงกันในทุก 3 กลุ่ม คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการป้องกันการค้ำมนุษย์ เช่น บ้านพักเด็กและครอบครัว แหล่งทุน วิทยากร ขณะที่ผู้สนับสนุนกลุ่มผู้เสียหายจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน กรณีกลุ่มหญิงสู่วิตานั้น มีมูลนิธิผู้หญิงเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ กลุ่มครูจะเน้นองค์กรรัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษา เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ขณะที่ผู้นำชุมชนชุมชนจะเน้นองค์กรทางการปกครอง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด

ฉะนั้นการจัดโครงการตามแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันการค้ำมนุษย์ภายในชุมชน จะเป็นโครงการร่วมกันได้ เช่น การให้ความรู้ด้านสถานการณ์การย้ายถิ่นที่ปลอดภัย สถานการณ์การค้ำมนุษย์ โดยใช้กิจกรรมการอบรม บรรยายร่วมกัน ผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนร่วมกัน

โครงการที่มีเนื้อหาเฉพาะหรือเนื้อหาพร้อมแต่เมื่อมีมิติและรายละเอียดเฉพาะ อาจจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มหลัก (ผู้เสียหาย ครู ผู้นำชุมชน)

การจัดโครงการที่มีเนื้อหา กิจกรรมเฉพาะของกลุ่มหลักที่แตกต่างกัน อาจจัดร่วมกับกลุ่มหลักเดียวกันในชุมชนอื่น เช่น โครงการที่มีเนื้อหา กิจกรรม ผู้เกี่ยวข้องของครู อาจจัดร่วมกับครูในโรงเรียนชุมชนอื่นได้

การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ข้างต้น สามารถสรุปเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 5 การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการค้ำมนุษย์ข้างต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ พบว่า การค้ามนุษย์อาจเป็นผลมาจากกระบวนการการย้ายถิ่นที่ผู้คนใน ชุมชนสูญเสียอิสรภาพและการควบคุมสถานการณ์ของตนเองจนตกเข้าสู่วงจรการถูกแสวงหาประโยชน์ในที่สุด การป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์จึงควรเป็นการทำให้แน่ใจว่าสมาชิกในสังคม ชุมชน ทั้งผู้ที่ตกเป็นเสียหายจากการค้ามนุษย์ สมาชิกทั่วไปในชุมชนและสมาชิกที่เป็นกลุ่มเสี่ยง มีความเปราะบาง ผู้ตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก เพราะเข้าไม่ถึงบริการทางสังคม เข้าไม่ถึงทรัพยากร เป็นกลุ่มผู้คนที่มีความเสี่ยงและโอกาสในชีวิตน้อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม จะนำไปสู่การได้อิสรภาพ และการควบคุมชีวิตของตนเองคืนมาอีกครั้ง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จะต้องรวมการสร้างพลังทางสังคมและเศรษฐกิจที่จะทำให้ผู้คนสามารถตัดสินใจภายใต้การมีข้อมูล ข่าวสารที่รอบด้าน มีทางเลือกในการคิดตัดสินใจ

การป้องกันการค้ามนุษย์จึงควรเป็นการหนุนเสริมให้ชุมชนร่วมดำเนินการภายใต้บริบทที่แตกต่าง การเกิดขึ้นของการค้ามนุษย์ในแต่ละพื้นที่ย่อมไม่เหมือนกัน การเริ่มต้นตรวจจรรยาความเสียหายด้วยการทำงานในระดับพื้นที่ที่มีความสำคัญ ขณะเดียวกันการมีข้อมูลเชิงสถานการณ์ในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน การส่งเสริมบทบาทชุมชนในการมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ออกแบบแนวทางการลดความเสี่ยงให้กับสมาชิกจะนำไปสู่การทำงานป้องกันการค้ามนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีความมั่นใจในตนเอง มีความยืดหยุ่นสำหรับรูปแบบการทำงานป้องกัน เป็นการสร้างพลังและกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนพร้อมใจกันเฝ้าระวัง ติดตามสถานการณ์ในชุมชนของตนเองตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

ทั้งนี้ กลไกระดับชุมชนที่รับรู้และตระหนักในปัญหาการค้ามนุษย์ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ต้องมีมิติการพัฒนาที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา การพัฒนาครอบครัวและความสัมพันธ์ การพัฒนาอาชีพ หรือการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการรับมือและจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ที่อาจไม่ใช่เกิดจากการบังคับขู่เข็ญแต่เพียงอย่างเดียว

ผลจากการวิจัยได้บ่งชี้ว่ากระบวนการเรียนรู้ในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชนนั้นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังอำนาจและมีศักยภาพในการทำงานได้ด้วยตัวเอง เกิดการรวมพลังกันในการทำงานเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยสมาชิกในชุมชน รวมทั้งสถาบันองค์กรการปกครองในระดับพื้นที่และสถาบันทางการศึกษา ที่ใกล้ชิดกับสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ สำหรับแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ต้องเป็นไปตามการพัฒนาโครงการและการบูรณาการแผนของชุมชนในเรื่องการป้องกันการการค้ามนุษย์ ซึ่ง

กลไกหลักทั้ง 3 ส่วนจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ร่วมกันพิจารณาและนำเสนอร่วมกัน ทั้งนี้ การป้องกันการคุ้มครองข้อมูลคือการสร้างความตระหนักในการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยให้กับผู้คนที่อยู่ในชุมชนควรเป็นเป้าหมายการทำงานการป้องกันการคุ้มครอง นโยบายภาครัฐพึงให้โรงเรียน กลุ่มผู้เสียหายจากการคุ้มครองและชุมชนสร้างแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันปัญหาการคุ้มครองในทุกชุมชนพื้นที่เสี่ยง

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

ข้อเสนอต่อหน่วยงานระดับนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการ

1.1 ควรมีนโยบายให้ทุกโรงเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการคุ้มครอง

1.2 ควรมีนโยบายให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพฐ.) จัดสร้างแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกันปัญหาการคุ้มครองในชุมชน

1.3 ควรส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้ แผนงาน โครงการในการป้องกันปัญหาการคุ้มครองในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

1.4 ควรส่งเสริมให้ครูและนักเรียนจัดและเข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้และโครงการต่าง ๆ เพื่อการป้องกันปัญหาการคุ้มครองในชุมชนตนเองและชุมชนอื่น ๆ

2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.1 ควรสนับสนุนการทำงานของชุมชน ให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องสิทธิ การดูแลบริการ สวัสดิการสำหรับผู้เสียหายจากการคุ้มครอง

2.2 ควรส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มผู้เสียหายเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูกันและกัน ตลอดจนกระบวนการปลูกจิตสำนึกสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันตนเองและคนอื่น

2.3 สนับสนุนให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายการป้องกันการคุ้มครองในทุกระดับ

2.4 การยกระดับการปฏิบัติงานของศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ศปคม.) ระดับจังหวัด ให้มีรูปแบบการปฏิบัติการที่หลากหลาย สอดคล้องกับสภาพปัญหา โดยควรมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้เสียหายในชุมชนพื้นที่เสี่ยงเข้าร่วมเป็นภาคีออกแบบการปฏิบัติงาน

2.5 ควรจัดสรรทรัพยากรและรูปแบบการดำเนินงานป้องกันปัญหาการคุ้มครองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของพื้นที่ทั้งสถานะชุมชนพื้นที่ต้นทาง ปลายทาง ที่ค้ำถึงบริบททาง

เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่กระทบวิถีชีวิตผู้คนอย่างรอบด้าน โดยต้องเข้าถึงในเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนพื้นที่เสี่ยง ที่มีกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบาง โดยอาจพิจารณาจากสถิติการย้ายถิ่นของสมาชิกในชุมชน สถิติการออกกลางคันของนักเรียน สถิติเด็ก เยาวชนที่อาศัยกับผู้สูงอายุหรือใช้ชีวิตเพียงลำพังในชุมชน/หมู่บ้าน

3. กระทรวงมหาดไทย

3.1 สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นกลไกหลักในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชน

3.2 สนับสนุนเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหาในชุมชนที่มีบูรณาการกับประเด็นอื่น ๆ เช่น เรื่องอาชีพ ความปลอดภัยในชุมชน โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกที่เป็นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนตัวเอง โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนงาน

4. กระทรวงแรงงาน

4.1 ควรการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ด้วยการให้ความสำคัญกับการสร้างพลังทางเศรษฐกิจในชุมชนพื้นที่เสี่ยงที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรมทักษะที่มีคุณภาพและเชื่อมโยงกับภาคเอกชน ที่จะนำไปสู่การจ้างงานและอิสรภาพทางเศรษฐกิจ เพราะการตัดสินใจเดินทางไปทำงานของผู้คนมักมาจากความต้องการทำงานเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ แต่ก็มีทักษะไม่เพียงพอสำหรับตลาดแรงงาน และเป็นช่องที่ทำให้ถูกแสวงหาประโยชน์และตกเข้าสู่การกระบวนกรค้ำมนุษย์ แม้จะพบว่าภาครัฐมีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมต่าง ๆ แต่ก็มีข้อจำกัดทั้งในด้านความหลากหลาย คุณภาพและความเหมาะสมกับตลาดงานในชุมชน ที่ไม่นำไปสู่โอกาสในการเข้าสู่งานใหม่หรือทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นอยู่ในระยะยาวสำหรับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

4.2 จัดหางานจังหวัดควรทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนและสถาบันในชุมชนเพื่อสื่อสารข้อมูล ข่าวสารเรื่องแหล่งงาน ข้อมูลการเดินทางไปทำงานที่ถูกกฎหมาย และปลอดภัย ข้อมูลบริการและสวัสดิการแรงงาน รวมทั้งข้อมูลบริษัทจัดหางานที่ถูกกฎหมาย

ข้อเสนอต่อกลไกการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในระดับปฏิบัติการ

1. ชุมชนต้องเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจการทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชน โดยความร่วมมือกันขององค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันทางการศึกษา และกลุ่มผู้เสียหายในชุมชน

2. หน่วยงานส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือโรงเรียนควรเปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักในประเด็นการค้ำมนุษย์ให้กับสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม โดยชุดความรู้มีความหลากหลายกันตามช่วงวัย และแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

3. เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเสริมพลังอำนาจหน่วยงานในท้องถิ่นควรสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยคัดเลือกประเด็นปัญหาหรือความสนใจที่มาจากแต่ละกลุ่มในชุมชน กระบวนการดังกล่าวจะทำให้หน่วยงานได้ทราบสถานการณ์ปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของกระแสสังคม

4. การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในชุมชนนั้น ควรมาจากแนวทางร่วมกันของ 3 กลไกหลัก ประกอบด้วย ผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ครูในโรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบล

5. การส่งเสริมให้กลไกการเรียนรู้หลักทั้ง 3 ส่วนในชุมชน (ผู้เสียหาย โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล) สามารถปฏิบัติงานได้จริงและมีอิสระในการทำงาน

6. โรงเรียนสามารถดำเนินการโดยการบูรณาการประเด็นการค้ำมนุษย์ทั้งในหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยอาจร่วมกับโรงเรียนอื่น ๆ ในชุมชนที่ได้เข้าร่วมโครงการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

7. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดกิจกรรมอบรม การรณรงค์การป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ให้กับสมาชิกในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ โดยอาจดำเนินการร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ที่ได้เข้าร่วมร่วมโครงการอบรมเพื่อการย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์

8. การพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนที่มีโครงการในการป้องกันการค้ำมนุษย์ในชุมชนต่าง ๆ ร่วมกัน (อาจเริ่มจาก 10 ชุมชนจากการวิจัยที่ได้พัฒนาแนวทางของโรงเรียนของตนเองแล้ว) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันพัฒนาโครงการ และขยายผลสู่การทำงานร่วมกัน

9. การส่งเสริมให้ชุมชนที่มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ขยายแนวคิด ผลการปฏิบัติของโครงการในชุมชนตนเองสู่ชุมชนอื่น ๆ เพื่อรวมพลังการทำงานป้องกันการค้ำมนุษย์ให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้นโดยเฉพาะชุมชนพื้นที่เสี่ยง

10. การนำเสนอข้อมูล แนวทาง รูปแบบการทำงานของเครือข่ายในแต่ละกลไกสู่ระดับนโยบายตามสายการทำงานของกลไกนั้น ๆ

11. การนำเสนอข้อมูลการทำงานให้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชน รับรู้เข้าใจและมีส่วนร่วมส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้ทำงานในการป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ในระดับชุมชน ได้มีประสิทธิภาพและสามารถแพร่ขยายต่อไปยังชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ทั้งนี้ การให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานป้องกันปัญหาการค้ำมนุษย์ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มีศักยภาพในการทำงานเชิงรุก เข้าถึงปัญหาได้ค่อนข้างดี เนื่องจากมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน เฉพาะเรื่อง การสร้างภาคีร่วมในการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีประสบการณ์จะสามารถเติมเต็มกระบวนการของหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในชุมชนพื้นที่เสี่ยงที่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ที่ยังไม่มีข้อมูลอย่างเป็นทางการ ควรเริ่มต้นด้วยวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เป็นแกนหลักให้เข้าร่วมดำเนินการ เพื่อให้ทราบสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาจากมุมมองของผู้เสียหาย

2. การเสริมพลังอำนาจของกลุ่มผู้เสียหายโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากวิธีการวิจัยดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงความตระหนักรู้ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงทั้งผู้ดำเนินการกลุ่มและกลุ่มผู้เสียหาย ดังนั้นหากมีการดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการนี้จะทำให้ผู้ดำเนินการกลุ่ม (ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือภาคประชาชน) มีความเข้าใจในปัญหา ความต้องการ อารมณ์ความรู้สึก ศักยภาพความสามารถของผู้เสียหายมากขึ้น ในขณะเดียวกันยังเป็นการเสริมพลังอำนาจให้กับสมาชิกกลุ่มในการร่วมทำงานการป้องกันการค้ามนุษย์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2554 – 2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แห่งชาติ (ศปคม. แห่งชาติ).
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). ทำเนียบองค์กรต่อต้านการค้ามนุษย์. กรุงเทพมหานคร.เจ เอส การพิมพ์.
- กิตสุรณ สัจสุวรรณ. (2558). การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ด้วยมาตรการ “3P”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18 (มกราคม-ธันวาคม): 314-334.
- โกเมียนต์เวย์. (2546). บันทึกชีวิตพม่า จากแรงงานทาสสู่แรงงานเถื่อน. กรุงเทพฯ: บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้งจำกัด.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2551). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดบุ๊ค.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และ พรสุข เกิดสว่าง. (2540). เส้นทางแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านสู่ธุรกิจค้าบริการทางเพศในประเทศไทย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546). สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย และทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และ เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล. สาระสำคัญและข้อสังเกตบางประการ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558
- กองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. (2555). แผนกลยุทธ์กองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ 2557-2559. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- โครงการผู้หญิงไทยในวันพรุ่งนี้ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2543). ขบวนการขังจูงล่อลวงเด็กเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศ. เชียงใหม่: โครงการ.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาการพัฒนาชุมชน. (เอกสารอัดสำเนา).

- จิตติ มงคลชัยอรัญญา และคณะ. (2550). การศึกษาบทบาทของชุมชนที่พึงประสงค์ในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์โดยเฉพาะกรณีการค้าหญิงและเด็ก. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2549). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2544). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวม การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพรณหะวานนท์ และคณะ. (2550). ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ดลฤทัย ไกรอำ. (2553). ปัญหาอุปสรรคในการคัดแยกเหยื่อจากการค้ำมนุษย์ในบุคคลต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า, ลาว และกัมพูชา) : ศึกษาเฉพาะกรณีส่วนคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์สถานกักตัวบุคคลต่างด้าว สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิตนา เขมมณี. (2547). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภา เศรษฐกร. (2550). ทิศทางการใหม่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- นิตา ชูโต. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: พี. เอ็น. การพิมพ์.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. (2556). โครงการศึกษาบทบาทชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาประชากรศึกษา.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา.(2559). ชุมชน:จากอุดมคติถึงเครื่องมือเพื่อการปกครอง. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน).
- ประเวศ วะสี. (2543). โลกาภิวัตน์ด้อยพัฒนา สู่โลกาภิวัตน์อารีย์ะ วิถีสังคมไท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2540). รายงานวิจัยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- ปัทมาวดี โปชนกุล. (2556). เมืองชายแดน. จดหมายข่าวประชาคมวิจัย. ปีที่ 18 ฉบับที่ 108
มีนาคม – เมษายน 2556.
- พระมหาสุหิตย์ อาภากรโ. (2548). นวัตกรรมการเรียนรู้ คน ชุมชนและการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พัชรวัลย์ วงศ์บุญสิน. (2552). การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปในเอเชีย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัย
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธกร ศาสนะสุพินธ์, ดุษฎี อายุวัฒน์ และ มณีมัย ทองอยู่. (2554). กระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติ
ของผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. วารสารวิจัย มช., 1(1), 95-110.
- พันธุ์ทิพย์ रामสุต. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล,
สถาบันพัฒนาการสาธารณสุข เอเชีย.
- พันธมิตรสากลด้านการค้าหญิง มูลนิธิผู้หญิง กลุ่มกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ. (2543).
มาตรฐานสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อบุคคลผู้ถูกค้า. กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง
กลุ่มกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ.
- ภัทรารวรรณ เวชชศาสตร์. (2558). แนวทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อย่างบูรณาการ. วารสาร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 6(4) (กันยายน- ธันวาคม) : 67-81.
- มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN). (2550). กระบวนการเข้าสู่การค้ามนุษย์
กรณีศึกษา พื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน
(LPN).
- มูลนิธิผู้หญิง. (2543). การค้าหญิง: จากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสู่การนำไปปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มูลนิธิผู้หญิง.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). แม่หญิงสี่ชายตัว: ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สถาบันไทยคดีศึกษา.
- ยศ บริสุทธิ์. (2558). การศึกษาชุมชน : แนวคิดฐานการวิจัยและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์.
ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รุ่งนภาพ เทพภาพ. (2550). ปัญหาการค้ามนุษย์ในสังคมไทย: สถานภาพองค์ความรู้. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยสหวิทยาการ.
- วรรณ ก้องพลานนท์. (2558). สภาพปัญหาและการปรับตัวของแรงงานไทยย้ายถิ่น รัฐปิ่น ประเทศ
มาเลเซีย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- วิลาสินี อาริยะกิจโกศล และ ศยามล เจริญรัตน์. (2559). การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติของหมอนวดหญิง
 แขนไทยในเกาหลีใต้. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์, 6(3), 35-55.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. (2539). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท: ประสพการณ์จากนักพัฒนา.
 กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2523). การศึกษาออกโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- ศิริพร สะโครบานเนค. (2535). กระบวนการค้าหญิงในประเทศไทย. ศูนย์สตรีศึกษา. เชียงใหม่:
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์.
- ศิริพร สะโครบานเนค, ณัฐยาบุญภักดี, และ ชุตินา จันทธีโร. (2540). การค้าหญิง: ภาวะวิกฤตสังคมไทย.
 กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.
- ศิริพร สะโครบานเนค. (2548). การค้ามนุษย์ แนวคิด กลไก และประเด็นท้าทาย. กรุงเทพฯ:
 อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิริพร สะโครบานเนค. (2548). การค้ามนุษย์: แนวคิด กลไก และประเด็นท้าทาย. กรุงเทพฯ:
 มูลนิธิผู้หญิง.
- ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แห่งชาติ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ
 มั่นคงของมนุษย์. นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้า
 มนุษย์ (พ.ศ.2554 – 2559). กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
 มนุษย์.
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินสาร. (2545). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ.
 เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมจิต หนูเจริญกุลและคณะ. (2543). การส่งเสริมสุขภาพ. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สมชัย จิตสุชน และ จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาประเด็น
 เชิงนโยบาย ด้านความยากจนและการกระจายรายได้. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
 ประเทศไทย.
- สนธยา พลศรี. (2553). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2537). ฐานคิด: จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิด แนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์
 การพิมพ์.

- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2554-2559. กรุงเทพฯ: บริษัท อีเลฟแวนด์คัลเลอร์ส จำกัด.
- อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบุรณ วิสารทสกุล. (2540). ประชาสังคม: คำ ความคิด และความหมาย. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ. (2541). การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อภิญา เวชชัย. (2555). การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรทัย อาจอ่ำ. (2550). การประเมินผลเพื่อเสริมพลังอำนาจ: ทางออกที่ท้าทาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- อรศรี งามวิทย์พงศ์และคณะ. (2549). กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยจัดการทางสังคม.
- อุ้นตา นพคุณ. (2523). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2006). Trafficking in person: Global Patterns. ใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (รายงานวิจัย).

แปลบทความ

- เดวิทแมททิวส์. (2540). จากปัจเจกสู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง. (จิรัฐติ เสนาคำ, ผู้แปลและ บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- เปาโลแพร์. (2517). การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่. (ช. เขียวพุ่ม พวง, ผู้แปล และ บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์.
- เปาโลแพร์. (2522). การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อเสรีภาพ. (มนตรี กรรพุมมาลย์, ผู้แปล และ บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เพียร์สัน อีเลน. (2546). สิทธิมนุษยชนกับนิยามใหม่ของการคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อ. (กุลวดี ทองไพบูลย์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง.
- เพียร์สัน อีเลน. (2546). การค้ามนุษย์ สิทธิมนุษยชนกับนิยามใหม่ของการคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อ. (กุลวดี ทองไพบูลย์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง.

เพียร์สัน อีเลน. (2549). งานทำทนายที่ลุ่มแม่น้ำโขง การจ้างแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: งานหนัก
จ่ายน้อย และไม่ได้รับการคุ้มครอง. (กุลภา วจนสาระ และ กฤตยา อาชวนิจกุล, ผู้แปล และ
บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

นนทรัฐ ไร่เจริญ . รมต.ต่างประเทศกล่าว สถานการณ์ค้ามนุษย์ในไทยดีขึ้น. 2 กุมภาพันธ์ 2560
สืบค้นจาก [http://www.benarnews.org/thai/news/TH-trafficking-
02022017182007.html](http://www.benarnews.org/thai/news/TH-trafficking-02022017182007.html)

ไพฑูรย์ วุฒิใส และคณะ. (2556). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและการเข้าถึงบุตรี
ของเยาวชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. สืบค้นจาก [http://nu.cpru.ac.th/th/
file/research/paitoon2556.pdf](http://nu.cpru.ac.th/th/file/research/paitoon2556.pdf)

รายงานค้ามนุษย์ปี 59 สหรัฐอเมริกาเลื่อนอันดับไทยขึ้นบัญชี 2 ต้องจับตา. ออนไลน์, 30 มิถุนายน
2559, สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2016/06/66624>

รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี พ.ศ.2559. สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย
ไทย, 2559 สืบค้นจาก [https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-
reports-th/2016-trafficking-persons-report-thailand-th/](https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2016-trafficking-persons-report-thailand-th/)

แสงจันทร์ มาน้อย. การดำเนินงานของประเทศไทยในการต่อต้านการค้ามนุษย์ (Thailand's
operation for anti-Trafficking in Persons). บทความวิชาการ, สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2557 สืบค้นจาก
http://library.senate.go.th/document/Ext8122/8122013_0006.PDF

สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางาน. (2558). สถิติการจัดส่งแรงงานไทยไป
ทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย ประจำปี 2557. สืบค้นจาก
<https://www.doe.go.th/overseas>

องค์การสหประชาชาติ. (ม.ป.ป.). พิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะ
สตรีและเด็กเพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งใน
ลักษณะองค์กร. สืบค้นจาก [http://www.nocht.msociety.go.th/human-
traffic/law/download/la01.pdf](http://www.nocht.msociety.go.th/human-traffic/law/download/la01.pdf)

ภาษาอังกฤษ

- Ahari, S.S., Habibzadeh, S., Yousefi, M., Amani, F., & Abdi, R. (2012). Community based needs assessment in an urban area; A participatory action research project. BMC Public Health, 12: 161-169.
- Chilufya, C. B. & Chitupila, C. V. (2011). Globalization and the Growing Phenomenon of Human Trafficking. Hekima Review, 44, 139-152.
- Cokar, M., Ulman, Y. I., & Bakirci, N. (2016). Breaking the silence of the lambs: integrating medical staff in prevention of human trafficking. Acta Bioethica, 22(1).
- Creswell, J. W. (2005). Educational Research: Planning Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Department of State, United State of America. Trafficking in Persons Report 2016, June 2016.
- Freire, Paulo. (1970). Pedagogy of the Oppressed. New York: The Continuum Publishing.
- Freire, Paulo. (1992). Pedagogy of hope. New York: The continuum Publishing.
- Freire, Paulo. (1993). Teacher as culture workers: Letters to those who dare teach. New York: The continuum Publishing.
- Gibson, C. H. (1991). A concept analysis of empowerment. Journal of Advanced Nursing, 16(3).
- Heaney, T.W., Horton, A.I. (1990). Reflective engagement for social change. In J. Mezirow (Ed.), Facilitating critical reflection in adulthood. San Francisco: Jossey-Bass.
- Holmes, L. (ed.). (2010). Trafficking and Human Rights: European and Asia-Pacific Perspectives. Cheltenham and Boston, MA: Edward Elgar Publishing.
- Hope, Anne and Sally Timnel. (1984). Traing for Tranformation: A Handbook for Community workers book1. Bth ed. Zimbubwe. Mambe Press.
- Kasl, E.; Marsick, V. and Dechant, K. (1997). "Teams as learners: A research-based model of Team learning," Journal of Applied Behavioral Science, Vol. 2, June, 227- 246.

- Keiffer, C. (1984). Citizen empowerment: A developmental perspective. Prevention in Human Services, 3(16).
- Konrad, R. A., Trapp, A. C., Palmbach, T. M., & Blom, J. S. (2017). Overcoming human trafficking via operations research and analytics: Opportunities for methods, models, and applications. European Journal of Operational Research, 259(2), 733-745.
- Konrad, R. A., Trapp, A. C., Palmbach, T. M., & Blom, J. S. (2017). Overcoming human trafficking via operations research and analytics: Opportunities for methods, models, and applications. European Journal of Operational Research, 259(2), 733-745.
- Konrad, R. A., Trapp, A. C., Palmbach, T. M., & Blom, J. S. (2017). Overcoming human trafficking via operations research and analytics: Opportunities for methods, models, and applications. European Journal of Operational Research, 259(2), 733-745.
- Lord, J. (1991). Lives in transition: The process of personal empowerment. Kitchener: Centre for Research and Education in Human Services.
- Majeed, M. T., & Malik, A. (2017). Selling Souls: An Empirical Analysis of Human Trafficking and Globalization. Pakistan Journal of Commerce & Social Sciences, 11(1).
- Marshall, P. (2001). Globalization, migration and trafficking: some thoughts from the South-East Asian region. UN Inter-Agency Project on Trafficking in Woman and Children in the Mekhong Sub-region.
- Philip Waterhouse.(1983). Managing the Learning Process. London, England: McGraw-Hill.
- Rappaport, J. (1985). The power of empowerment language. Social Policy, 16(2).
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for Community psychology. American Journal of Community Psychology, 15(2).
- Rissel, C. (1994). 'Empowerment: the holy grail of health promotion?'. Health Promotion International, 9(1).

- Sally Cameron and Edward Newman. (2008). Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokyo: United National University Press. 126-157.
- Shelley, L. (2007). "Human Trafficking as a Form of Transnational Organized Crime." In Human Trafficking, edited by M. Lee, 116–37. Uffculme: Willan Publishing.
- Stalker, P. (2000). Workers without frontiers: the impact of globalization on international migration. International Labour Organization.
- Wang, C. & Burris MA. (1994). Empowerment through photo novella: Portraits of Participation. Health Education Quarterly, 21(2): 171-186.
- Yin, Robert K. (2003). Case study research: design and methods. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Inc.
- Zhidkova, T. (2015). Globalization and the Emergence of Violent Non-state Actors: The Case of Human Trafficking. New Global Studies, 9(1), 1-25.
- Zimmerman, M. A., & Rappaport, J. (1998). Citizen participation, perspective control and psychological Empowerment. American Journal of Community Psychology.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หนังสือยินยอมให้ข้อมูลเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ผลการศึกษา

เขียนที่

วันที่

ข้าพเจ้า นาย / นาง / นางสาว

ขอทำหนังสือฉบับนี้เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า ข้าพเจ้าได้ทราบและยินยอมให้ นางสาวปิ่นทัญ หนูนวนล เลขทะเบียน 5484461227 นิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา หัวข้อวิทยานิพนธ์ “แนวทางการจัดกระบวนการ เรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจชุมชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์” เข้ามาศึกษาและเก็บข้อมูล ชุมชนของข้าพเจ้าตามคำชี้แจงของผู้ศึกษาวิจัย และอนุญาตให้นำผลการศึกษาเผยแพร่สู่สาธารณะ ได้

ก่อนจะลงนามในหนังสือยินยอมฉบับนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้ศึกษาวิจัยถึง วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย วิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย อย่างละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว ซึ่งผู้ศึกษาได้ตอบคำถามต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จนข้าพเจ้าพอใจ และมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยโดยสมัครใจ

ผู้ศึกษาขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ การเปิดเผยข้อมูล เกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อสาธารณะจะกระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น ข้าพเจ้าต้องการให้ผู้ศึกษาใช้ชื่อสมมติของข้าพเจ้า / ชุมชนและสถานที่ที่เกี่ยวข้อง และอนุญาตให้ใช้ ชื่อความบทรหัสภูมิศาสตร์และบันทึกรายงานการประชุมกลุ่มไปใช้ในการเขียนเรียบเรียงวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว มีความเข้าใจดีทุกประการและข้าพเจ้าได้ลงลายมือใน หนังสือยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจต่อหน้าพยานเพื่อเป็นหลักฐานแห่งความยินยอมนี้

ลงชื่อ.....ผู้ยินยอม
(.....)

ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิ่นททัย หนูนวล เกิดวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2519 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รัฐศาสตร์บัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2538 สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สาขาสังคมสงเคราะห์ ทางการศึกษา ปีการศึกษา 2542 ปัจจุบันเป็นอาจารย์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

